

NYIREGYHÁZA

SZABAD, KIVÁLTSÁGOLT VÁROS

TÖRTÉNETE.

IRTA :
LUKÁCS ÖDÖN,
NYIREGYHÁZAI EV. REF. LELKÉSZ,
FELSŐ-SZABOLCSI ESPERES.

Megrendelési ára 2 frt. — Bolti ára 3 frt.
A TISZTAJÖVEDELEM A NYIREGYHÁZAI EV. REF. EGYHÁZ
NŐNEVELÉSI CZÉLJAIRA FORDITTATIK.

NYIREGYHÁZA,
NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1886.

V. KÖNYV.

**A város legújabb kora, mint második virágzás
korszaka.**

1848-tól a legújabb időkhig.

V. KÖNYV.

A város legujabb kora, mint második virágzás korszaka.

I. FEJEZET.

1848-tól a mai napig.

A 48-iki nagy események. — Vasut létesítése. — Bujtos lecsapolása. — A városi nagy alapítvány. — Patens küzdelem. — Városháza építése. — Tisztújítások. — Törvényszék, megye idejövetele. — Kikövezés, csatornázás. — sat.

Az előző fejezetben tárgyalt események mintegy alapját képezik azon ritka előhaladásnak és emelkedésnek, melyet Nyiregyháza rövid négy évtized alatt kifejtett. Ritkaság sőt példátlan Magyarországon, hogy egy város nem egészen másfél század alatt annyira emelkedjék, mint ezt Nyiregyháza története mutatja. Igaz ugyan, hogy e tekintetben a szerencsés körülmények is sokat tettek, de oroszán részök van ebben Nyiregyháza tapintatos előre látó polgárainak különösen ezek vezetőinek, kik a kedvező pillanatokat s alkalmakat megragadni, tapintatos és eszélyes eljárásuk által a közönség figyelmét és rokonszenvét maguk részére hódítani mindenkor képesek valának, kik a legszorongatottabb viszonyok között is annyira megtudták óvni és emelni a város hitelét, miszerint a legtekintélyesebb tőkepénzesek önként ajánlották fel kölcsöneiket az életrevaló városnak, úgy hogy a min-

den oldalról önként beadott pénzekből a város igyekező lakosait úgy ellátta kölcsönökkel, hogy pénzsükség alig állott elő. — Maga a megye is, melynek egy része sok ideig kicsinlőleg nézett Nyiregyházára, lassanként a legnagyobb rokonszenvvel kezdett viseltetni városunk iránt, sőt azt kegyelte s dolgaiban elősegítette.

A város előkelő polgárait igaz haza- és szabadság-szeretet töltötte el, mely hagyományosan szállt itt firól fira, épen azért természetesnek fogjuk találni azt a rendkívüli érdeklődést, melyet szabadság-harczunk nagy eseményei és az azok által előre vetett sugarak a város lakosságában költöttek; mert még feltenni sem lehet, hogy azon szabadság szerető polgárok, kik anyit áldoztak függetlenségükért, nem lelkesülve köszöntötték volna az általános szabadságnak felemelkedő napját.

1848 A márcz. 15-iki nagy események hire villám szárnyakon járta be a várost, mindenfelé élénk csoportok alakultak, — a köz helyek megteltek estvénkint, s a közeli nagy események elősejtelve s márcz. 15-ének igézete alatt forrongásban voltak a kedélyek.

April 2-án őrsereget szervező megyei küldöttség járt a városban Elek Mihály vezénylete alatt s a legnagyobb sikerrel távozott. Ugyanezen hó 22-ik napján Bónis Sámuel országgyűlési követ haza felé jöven Pestről, a már szervezett őrsereg egy rögtönzött banderiummal egyesülve és a lakosok legnagyobb része is elébe ment s az ünnepelt férfit Szabolcsmegye nagy fiát lelkes ovacziókkal fogadta, üdvözölte; estve nagy vacsora rendeztetett tiszteletére a nagy vendéglő termében, hol a szabadságért lángoló hazafias pohárköszöntések a legmagasb fokra emelték a köz-lelkesedést.

A lelkesedésre ösztönző alkalmak úgy szólván egymást érték, így ugyancsak aprilhó 26-án oly nagy nép gyűlés tartatott Nyiregyházán, melynél nagyobb és népesebb azóta sem volt. Benczur Miklós tartotta akkor beszámoló beszédét, ki a pesti országos népgyűlésre volt a város által kiküldve. Ott Benczur igen heves szónoklatot tartott, melyben a többek között a „pragmatica sanctiot“ támadta meg. A gyűlés nagy lelkesedéssel fogadta Benczur beszédét, azután a lelkesült közönség tüntetőleg végig járta az utcákat, s estve nagy lakoma tartatott.

Máj. 4-én Kállóban megyegyűlés tartatott, hol a törvények kihirdettettek s a tisztujításig egy ideiglenes választmány bizatott meg az ügyek intézésével. Ugyan e hó 14-én általános ünnep tartatott a templomokban márcz. 15-ének szentelve, melyben a város közönsége egyező általános örömmel és lelkesedéssel vett részt.

Május 29-én vitette be a város az önként beállott 42 honvédet Kállóba felesküdni, a Szabolcsmegyei honvéd zászló alá. 31-ikén pedig a nemzetőrök esküdtek fel mint egy 800-an, a haza védelmére, nagy ünnepélyességgel.

Jun. 14-én tartatott az országgyűlési képviselő választás, megválasztatott Hatzel Márton.¹⁾

Aug. 20-án az őrsereg a Sóstóra ment katonai gyakorlatokat tartani, hol akkor egyszersmind nagy lakoma rendeztetett, s a szabadságért való lelkesedés árja ragadta magával a szíveket, s az egyenlőség, testvériség, szabadság nagy eszméiben forrtak össze a lelkek.

E közben hire jövé, hogy a rosz lelkűleg felbujtogatott oláhok garázdálkodnak a széleken, 150 nemzetőr küldetett Munkács és Sziget felé okt. 14-én.

¹⁾ Bónis Sámuel volt az, ki Nyiregyházának a képviselő választási jogát kieszközlötte, L. Ö.

A szent-mihályi nemzetőröknek itthol kellett maradniok, mivel nekik a Dob mellett Tiszát ásó mintegy 1500 rácz munkást kelle szemmel tartaniok, mivel zavarogni kezdettek.

Még elébb kell vala megemlékeznem arról, hogy a honvéd toborzás és őrsereg állítás a maga idejében városunkban a legnagyobb erélylyel ment végbe. ¹⁾ Na-

¹⁾ a) Az önkéntes mozgó nemzetőrök betürend szerinti névsora a következő: Ajler József, Apáthi Mihály, Albi István, Augusztinyi Mihály, Benke István, Bugyi József, Batári Mihály, Balog András, Balog István, Bogár József, Benczur Lajos, Bakó István, Bodnár József, Bálint József, Bugnyeczky Ferencz, Béres János, Bányik György, Barzó János, Balog István, Brezina Mátyás, Bende Ferencz, Bodnár György, Balázs Ferencz, Bakai István, Csemen György, Csorba András, Czincz Albert, Darabos József, Elek András, Ferjancz Pál, Feldmann Ignác, Fodor Mihály, Farkabaki Lőrincz, Furmann József, Fazekas János, Galovics Pál, Gyöngyösi Bernát, Garai András, Gánoczi István, Haluska János, Horváth Sámuel, Halász Márton, Hudák Márton, Hunyadi Ádám, Hudák György, Holik János, Jenei János, Kunay György, Kralovánszki László, Kis Pál, Kandel Ferencz, Kovács György, Kotrán Mihály, Kutka János, Laczkovszki András, Lőrincz György, Mezei György, Milicz József, Marcsina András, Matura György, Molnár György, Magyar István, Nagy Antal, Novák János, Német Gábor, Oláh György, Petermann János, Petruska János, Pós Vilmos, Plavinszki János, Plevák János, Róth Jakab, Rákos János, Sarkadi György, Styeanyik György, Soltész József, Szabó István, Szabó József, Szilvási András, Soltész Mihály, Sztruhár András, Sánta György, Terpák Péter, Tóth József, Takács János, Vinai Mihály, Velencei Gyula, Váradi János, Vámos József, Zemancsik Mihály, Zsenej Mihály, Zelenyanczki András, Zubka Péter.

b) A honvédek pedig ugyancsak betü rendben 1848-ból a következők: Andrasószky Tamás, Andrejkovics Dániel, Antal Mihály, Ács György, Aranyos János, Ambrusz János, Antal Gábor, Andrasószki András, Buc Sándor, Benye Ferdinánd, Blako József, Bosnyák János, Brezán Mihály, Benes Mátyás, Boez János, Bogár György, Bogár András, Baron Tamás, Boczkó János, Bogár József, Bándi Mihály, Balog András, Buvák János, Bartha Mátyás, Bencs János, Béres András, Barzó János, Balog György, Berlázs András, Buzga János, Bernát János, Balog András, Barta János, Benkó János, Bodnár Mihály, Csuba Mihály, Czinkószki András, Csengeri Mihály, Czinkószki András, Csemava István, Csernyik János, Csabko János, Csebán Mátyás, Csernik János, Csernik Ádám, Dobránszki János, Drenyószki János, Dankó Ferencz, Dekis György, Dániel Mátyás, Dankó János, Dankó András, Figura János, Fábián Imre, Ferkó János, Fajcsik Sámuel, Farkas István, Fazekas Sámuel, Findrik András, Filispai János, Galla Márton, Gyurján Pál, Gyiskó Lukács, Gombár József, Gerbár András.

gyon sajnálatra méltó dolog, hogy a város jegyzőkönyve 1848-ról tele van törlésekkel, ki van nevezetesen huzva és olvashatatlanná téve minden szó gondosan, mely az akkori intézőkre csak távolról is veszélyt hozhatott volna a szabadságharcz megbuktával. Mennyivel üdvösebb s az utókorra előnyösebb

Gál János, Geliczki Mihály, Gyuris János, Gubó Dániel, Gál Ferencz, Gyebrószki Pál, Gyürki Sándor, Hanndel Imre, Haga József, Holán Pál, Hracsko Mihály, Hrabuficzki János, Henzsel János, Horváth János, Holub György, Horog János, Hoszpodár András, Homolai László, Hornyák János, Hricz Kszenics Ferencz, Huczman József, Herman Mihály, Hibján Mihály, Hajak János, Harman János, Hajzer György, Jaskó János, Ivánko András, Jaczkó János, Joszecska Ferencz, Jávör Márton, Ignácovicz Ferencz, Kunay György, Király Dániel, Kovács Mihály, Kassai József, Kovács Imre, Kresztyankó Mihály, Kriska István, Kocsis István, Krinyiczki Márton, Kretkovics András, Kimák János, Karász Mihály, Kreszka János, Kazár János, Korponai András, Kolimár János, Kohut János, Kakas István, Kis András, Kovács István, Kocsis János, Kutyán Mihály, Krucsán János, Kovács János, Kovács János, Kapanószki János, Kovács Pál (fabula), Koczka Pál, Koczka Mihály, Liskány József, Laczkoszi Mihály, Laczkószki József, Merkószki Mihály, Machnyik József, Magyar András, Mráz János, Makranczi András, Megyeri József, Mató János, Magyar János, Majancsik János, Morauszki János, Magyar Pál, Makra Mihály, Malézsza János, Micsoda Pál, Markó Pál, Matejko András, Nyiregyházi Vincze, Nagy József, Nagy András, Nagy András, Nemcsik György, Német János, Novák András, Nagy József, Onasz János, Ocsovinyi Mihály, Orosz Mihály, Öri László, Oravec Márton, Petruska János, Palicz István, Pelach János, Paulusz György, Prevda Pál, Pozor András, Péter János, Palicz János, Polák Mihály, Pap György, Particska Mihály, Riczkó András, Rései János, Reich Ferencz, Rausz Pál, Riskó János, Raicsik András, Racsko András, Repka Pál, Rautoczki János, Szabados János, Soltész János, Sustyik György, Szeman János, Szabó János, Somplák János, Srankó András, Szkokni Pál, Stefanczo József, Szendrei Pál, Szirotka Pál, Szabószki András, Sztrebörni István, Szeman József, Stefan György, Senyei György, Szkokni János, Szénfi Zsigmond, Svanyoszi Ádám, Szkolnyik György, Sós Ferencz, Siri György, Sztrebörni György, Sajgó Ferencz, Törköli Mihály, Tokár György, Tomasószki János, Tilts Dániel, Tóth János, Tóth Mihály, Tóth János, Toka Tamás, Tamás István, Ulmer József, Ugyan András, Urbán Mihály, Vítál Ádám, Varga János, Vig József, Verska György, Vítál Dániel, Verner János, Vaszenyik János, Valner János, Vaczul Mihály, Vitéz Pál, Vanyo György, Zajác János, Zajác Márton, Juhász Kálmán, Juhász Albert.

Ezeket kívül mint tudjuk részt vettek Nyiregyházáról a szabadságharczban a Kralovanszkiak: Gyula, Frigyes, László s a Szénffyek.

lett volna, ha inkább valahova gondosan elrejtve, megőrzötték volna e jegyzőkönyvet, mit annál inkább megtehettek volna, mivel a j.-könyv csak 1848 máj. haváig vezetetik, az után ugy látszik a főbirói napló szerepelt jegyzőkönyv gyanánt, mely épen itt kezdődik, s vezetetik 1853 végeig. Ez is azonban, a Drevenyák parancsára tele van törlésekkel.

Annyit azonban a kihúzott sorokból is ki lehet venni egyes elolvasható szavak nyomain, hogy minden mozgalom, mely Pesten történt, élénk visszhangra talált városunkban, s nem egyszer épen a hatóság intézkedése folytán indult meg a mozgalom; így például a márczius 15-ik megünneplésére maga a választott közönség és belsőtanács egyezőleg tették meg az első lépéseket, s annak mennél ünnepélyesebbé tétele céljából vegyes küldöttség neveztetett ki, — nem kevésbbé örömmel s ünnepélyesen fogadtatott a városi hatóságok részéről a nép-képviselőt eszméjének megvalósítása sat. — Továbbá azt is meg kell említenem, hogy ezen év május havában tartatott meg a tisztujítás az új törvények alapján, a tisztujítási j. könyv hihetőleg megsemmisítettett, mert azt meg nem találhattam; azonban élő emberek tanúsága szerint megválasztatott polgármesternek Hatzel Márton. Ennek képviselővé lett megválasztása után a hivatalt vitte Krajnyák János s ennek halála után Báthy (Sztruhár) Károly lett megválasztva, s az ő 10 hónapig polgármestersége alatt járt itt a muszka és német hadsereg egyrészé, melyről alább.

Ezen kitérés után visszatérve a katonai mozgalmakra, a szigeti és munkácsi expedícióhoz; amaz Maurer Károly kapitány, emez Kralovánszky András őrnagy vezérlete alatt végezte küldetését, — A Maurer ve-

zénylete alatti expeditió nem igen kedvező csatározások után, 6 hét mulva, vissza tért.

November 4-én jöttek erre a borsodi nemzetőrök mint egy 1500-an közöttük 80 bécsi diák, 70 igen szép és derék lovassal, 8 ágyuval, kik a nyiregyháziak által mindnyájan magyarosan megvendégelve, s jó utra valókkal ellátva, áldáskivánások között bocsátattak honvédő utjokra. — Ugyan e hó 18-án pedig a beregi derék önkéntes csapat ment városunkon keresztül Freiseisen Gyula vezérlete alatt Tokajba.

E közben Schlik Kassát elfoglalván, a Máramarosból haza jött nemzetőrök Kassához indítottak december 7-én.

1849 január 19-én 90 rabot bocsátottak ki a 1849 kállói megyeház börtönéből, kik teljesen felszerelve, lovakkal is ellátva, Maurer Károly vezénylete alatt, elküldettek Windischgräcz ellen a Hortobágyra.

Márczius 15-e ez évben oly fénynyel és lelkesedéssel ünnepeltetett meg Nyiregyházán, minővel sem azelőtt, sem azóta soha. — A templomokon, tornyokon, köz és magán épületeken nemzeti zászlók lobogtak. Az ünnepély isteni tisztelettel kezdődött, a templomokba nem fért be a lelkesült, kokárdás közönség; a lelkipásztorok gyújtó szónoklatokat tartottak; a nemzetőrök, sorhadi csapatok, katonai diszben kiállítottak, örömmiadal, lelkes „éljenzések” között hullámozott a lelkesült közönség, — a mozsarak, egy és két fontos ágyuk folytonos dörgése között ünnepelte Nyiregyháza közönsége az isteni eszmék diadalának eleven emlékezetét.

Hasonló ünnepélyességek között hirdettetett ki máj. 6-án a „függetlenségi nyilatkozat”. — A templomok megteltek ismét, az ur szolgálai lelkesi-

tették a népet, népgyűlés tartatott, hol a sok ezerre menő népnek a függetlenségi nyilatkozat megmagyaráztatott.

Ugyan ezen hóban hire futván a muszka közeledésének, a kormány templomi imákat rendelt el a muszka betörés ellen, s ezzel együtt következtek a megpróbáltatás szomorú napjai.

A nagy számmal itt elhelyezett magyar katonák eltartását nem bírván tovább a város. Domján Sámuel és Marsalkó Károlyt az előljárárság Debreczenbe küldi, hogy onnan a katonáknak élelemre valókat küldjenek; mire visszajöttek fölös számú ökrök küldettek az ujjvárosi pusztáról; azonban részint az ázsiai kolera, részint a muszka közeledésének, részint a vereségeknek hírére június 5-én általános országos böjt rendeltetett, még a mézárszékek is egész nap zárva voltak. — Június 14-én a katonaság Pestre rendeltetett, a város katonaság nélkül maradt.

A kormány rendelete folytán, június 26-án minden felekezeti lelképásztora veres zászlóval kezében járt kelt a városon általános nép felkelést hirdetve; június 27-én, ugyan e tárgyban, nagy népgyűlés tartatott városunkban.

Június 28-án általános riadalom s páni félelem szállta meg a város lakosainak nagyobb részét azon hirre, hogy „jön a muszka!” — A Muszkák már ekkor csakugyan átjöttek a Tiszán, Kőmives Károly kiküldetett kémsejmlére, hogy merre és mennyire vannak, s gyorsan kelle vissza fordulnia, hogy kezökbe ne kerüljön.

A lakosok, különösen az asszonyok és hajadonok, de a férfiak közül is sokan szöktek, bujdosnak, ki merre tudott, falvakba, szőlőkbe, tanyákra, csak a báb-

rabbak maradtak idehaza; még a város előljárói közül is sokan elfutottak.

29-én kétszázad muszka katona száguldott a város alá, kik közül 10-en 20-an keresztül-kasul robogván a városon, végre a városházához mentek, ott 200 profontot 20 szekér zabot követeltek, azután neki mentek a megyei raktárnak, azt feltörvén elvitték az élelmi szereket engedelem nélkül, ezeken felül adott nekik a város előljárósága 30 font szalonnát és 50 itcze pálinkát.

Ezen előőrs az egész napon a város alatt Tokaj felől portyázott, 30-ikán hajnalban visszahuzódtak Tokaj felé, de már azon nap estve megérkezett az egész hadtest előőrse, jul. 1-ső napján pedig d. e. 9 órától kezdett jönni az egész hadtest s jött folytonosan szakadó záporban egész estig.

A gyalogság zöme a belső piacon és a buza téren, a lovasság mintegy 50 ágyuval a vásártéren ütötte fel éji tanyáját, 500-ra tehető gyalogság pedig hátvéd gyanánt a tokaji ut mellett, kívül a városon pihent. — A folyton szakadó esőben átázott-fázott muszka sereg egész éjjel hordta, lopta, rabolta az éghető anyagokat, kerítést, fát, nádat, ajtókat, kapukat, mindent mi keze ügyébe akadt; nagy örtüzeket gyűjtöttek mindendenfelé és azok mellett szárítkoztak; a tokaji ut mellett szállásolók meg az ujszőlőt fosztották és rabolták ki.

A megpróbáltatás eme napjaiban voltak olyan tisztviselők, kik többre becsülvén önéletüket a város érdekénél, helyöket gyáván elhagyták; legyen nevök a feledékenység ködébe burkolva; de annál nagyobb elismerés és hálásabb emlékezet illeti meg azon önzetlen, bátor férfiakat, kik felfogva hivatásukat, még saját

életüknél is előbbre tették a város érdekét, s félelmet és halált megvető bátorsággal helyükön maradtak; ezeknek és bölcs, tapintatos eljárásuknak egy részről, erélyes, bátor maguk viseletének másrészről köszönhető, hogy a város végkép el nem pusztított, halomra nem lövetett, s a megsértett, bántalmazott lakosoknak volt aki pártjokat fogta, s ügyökben a muszka fő generalis előtt kérelmezett. Legyen itt nevök hálás elismeréssel átadva az utókor emlékezetének. Ezek voltak: Báthy (akkor Sztruhár) Károly polgármester, Hatzel Antal, Nádasz Sámuel helyettes főbíró, Domján Sámuel tanácsnok, Soltész József főjegyző, Sulyán János kapitány.

Julius 2-án vonult a muszka hadtest Fejértó felé, elegendő fogatjok nem lévén, nemcsak a fogatokat hajtották el, hanem mindenféle raboltak a városon és tanyákon. A várostól 90 drb ökröt követeltek, de sok rimánkodásra megelégedtek 60-nal. E 60 darab ökröt a kállói pusztáról, a polgárok közös gulyájából hajtották el, a generális ígérte ugyan, hogy megfizetik az árát, azonban ez csak ígéret maradt.

A számadó major Báthy Károly polgármestertől még több előfogat kiállítását követelte; azonban, részint mivel már megelégte a polgármester a sok zaklatást, a lakosok turbálását; részint mivel több lovas gazda az erdőben rejtette el lovait, nehogy azok prédául essenek, s több előfogat alig volt kiállitható; védelmére kelt a városnak s kijelentette, hogy több előfogat nincs; ebből szóváltás, majd veszekedés fejlett ki, a dühös és hatalmaskodó major 12 kozák közzé fogatta a polgármestert s bekísértette a raktár udvarára, s el akarta vitetni. Ekkor mentek hozzá Hatzel, Pozsonyi doctor, May Adolf s kérték az őrnagyot, hogy

bocsássa szabadon a polgármestert, mert különben nem tehet semmi intézkedést; azonban mindaz ideig nem engedett a kérelemnek, míg May Adolf egy kis jó sonkával egy czilinder szilva-pálinkával meg nem engesztelte.

Csak miután eltávozott a 15—20,000 főből álló muszka-hadtest, lehetett látni teljes valójában a rémitő pusztítást, amit ezek különösen az éghető anyagokban elkövettek; azonban ez még könnyen elviselhető lett volna, nagyobb romlást hoztak ezek ennél a városra a ragályos ázsiai kolerában; egy napi itt-létök után 300 kolerás betegnél többet hagytak itt hátra s ezeknek sem élelmőkre, sem gyógykezelésekre semmit nem hagytak, úgy hogy a városi előljáróság Nikelszky Mátyást és Suták Sámuelét küldötte a hadtest parancsnoka után, kérvén őt, hogy ha már a betegeket ott hagyták, legalább adjon pénzt orvosságra s egyéb ellátására a betegeknek. A parancsnok rögtön küldött egy tisztet, ki a szükséges költségeket teljesítette ugyan, de fájdalom! már 4-én a város népe között is kiütött a kolera, s mihamar 30—40 halt meg naponta a rettenetes betegségben.

Az itt maradt 300 beteg muszka közül alig maradt életben 2—3, a többi elpusztult, naponta 30—40 hullott el közülök, alig akadt ember, aki eltemesse, alig fogat, mely kihurczolja őket. A helyökön maradt s már említett tisztviselőkkel együtt nagy tevékenységet fejtett ki e szomorú körülmények között a derék Hatzel Antal.

A fő muszka tábor után még mindig huzódott a társzekerek s hadi készletek hosszú sora, katonai fedezet mellett, ezek a határon át vonultukban a tanyai

lakosokat mindenökből kifosztották. A már aratásra váró szántóföldeket feldúlták.

Jul. 3-án az utócsapat a tokaji utcza végéhez érkezett, hol tábort is ütött, sátraik jobbadán rabolt szőlőkarókból készültek, a fedélzet kalászos növényekből állott, mindezeket a mezőkről rabolták, iszonyu pusztítást vivén véghez amenyire kezök ért.

A fő csapathoz kieroszakolt fogatok sok ideig nem érkeztek haza; több cseléd a muszka katonák embertelen bánásmódja miatt elszökdösött a fogatoktól. Zsiska Mihály, Vadászi Dániel és May Adolf elküldettek, hogy az előfogatok visszabocsátását eszközöljék. de sikertelenül; a fogatok nagyobb része csak akkor bocsáttatott már vissza, midőn a jószágok végkép elcsigáztatván, tovább használhatók nem voltak.

Jul. 6-án ismét jelentkezett a város alatt a muszka előörs, 7-én reggel megérkezett az egész visszavonuló tábor, de a városban a kolera miatt nem tartottak pihenőt, hanem a város észak. keleti részén, az ugy nevezett „morgó“ korcsma mellett a gyepen ütöttek tábort; ismét pusztítva mi kezök ügyébe esett, semmivé téve sok szegény polgárnak évi termését. 8-án reggel a sereg Tokaj felé vonult, de hátrahagyatott néhány kozákesapat, ezek beszáguldozták a határt, háborgatva, fosztogatva különösen a tanyai lakosokat, elrabolva a már behordott, vagy még kint levő takarmányt. A kállói pusztán legelő ökör csordából erőszakkal kiszakitottak mintegy 110 darabot s azokat elhajtották.

Jul. 8-án a kolera a legmagasabb fokra hág, naponta 35—40 ember hull el a rettenetes betegségben. A lakosok künt könnyes szemmel nézik vandal módra elpusztított keresményöket, bent siratják kedves halottaikat. Keserű megpróbáltatás és sötét gyász borul

a városra; alig akad ember a halottak eltemetésére, egész családok halnak ki; a hazáért távol-küzdő nem egy honvédnek családja elpusztul, hogy majd haza jöven, a haza gyászát együtt sirassa családja gyászával, elhunyt kedvesei sírhalmára borulva.

Jul. 10-én Kossuth Lajos aláírásával a városhoz és megyéhez kormányrendelet érkezik, melyben feddően szól a város és megye közönségéhez, hogy oly könnyen nyitottak tért a muszka garázdálkodásoknak. Egyszersmind általános népfelkelésre szólítja fel a lakosságot. Kossuth rendelete következtében 18-án szigorú parancs érkezik, hogy a nemzetőrök a Tisza fedezésére menjenek, el is megy mintegy 80 nemzetőr, a többi itthon marad; azonban 21-én még szigorubb parancscsal rendeltetnek utánnok, a még itthon maradt nemzetőrök.

Már elébb, t. i. jul. 16-án, igen heves közgyűlés tartatik, hol a tüzes beszédek éle a muszkák elől elrejtőzött tisztviselők ellen indul, minél fogva Galánffi János főbíró leköszön, s helyette Soltész József választatik meg.

Jul. 27-én Görgey Arthur keresztül megy a városon s csekély kísérettel a Sóstó fürdőt meglátogatja, M Á kormánybiztos jelentését fogadja, a jelentéssel nem lévén megelégedve, ezt börtönbe záratja, de Bónis Sámuel közben járására kimenekül. — A Sóstón találkozik B . . . B . . . fiatal honvédtisztel, ki üdülés végett tartózkodik fürdőkben s vele együtt Kótajba megy az előkelő K . . . családhoz, hol a nagy ember tiszteletére diszes társaság gyűl össze. Ezek között már akkor szabadságharcunk sikeréről lehangolólag beszél, kétes nyilatkozatokat ejt. Reggel vissza megy Tokajba.

Már ekkor nagyon feltűnt Görgeynek magaviselete; a mélyebben látók nem jót sejtettek. Azután következett is egyik mulasztása a másik után, nevezetesen az itt járó-kelő muszkákkal való találkozást és összeütközést gondosan kerülte; majd a Nagy Sándor hadtestének Debreczen melletti egyenetlen harczát a tulnyomó muszka haderővel, tétlenül nézte végig a pályii erdőség mellől.

Jul. 30-ikán megérkezett a Görgey tábora s a város nyugoti oldalán hosszában tábort ütven, éjjel megpihennek, birtokukban levén 500 darab igen szép ökör s több ágyu; korán reggel a tábor kétfelé osztatván, egyik része Kállónak, másik Debreczennek indul; nagy hadtestekben vonulnak keresztül a városon; a muszkák által a megyei raktár kifosztatván, Koblicztól elvisznek 800 köből zabot és árpát.

Alig távoznak el a magyarok, ismét hire jár, hogy jönnek a muszkák. — Csakugyan aug. 2-án ismét 26 kozák száguldozza be a várost; azután Palicz Mihályt, Reinecke Ágostont, Huraj Sámuelét elfogván, magukkal viszik Tokajba a tábornokhoz, de miután kikérdeztettek, hányan voltak, s merre vonultak a magyarok, sértetlenül csakhamar visszabocsáttattak.

Aug. 7-én jöttek a muszka előőrsök, 8-án több ezred katonaság; a katonákat mind magán házakhoz szállásolták, mindenfelé doboltatták, hogy vigyék és készítsék az élelmet, mert különben felgyujtják a várost, egész nap sütöttek, főztek a temérdek embernek. Ekkor két napig időztek itt, mialatt bebarangolták a várost, a tanyákat, dultak, raboltak, magukkal vittek mindent, mi csak elvihető volt. Azoknak javai voltak csak biztonságban, kiknek házánál tisztek voltak szállásolva, két nap mulva a hadtest elindult Debreczen

felé, itt hagyván egy zászlóalj kozákokot, kiket — önként értetik — mindennel el kellett látni.

Aug. 10-én a muszkák hoztak magukkal 500 foglyot Nagy Sándor táborából, közöttük volt 16 tiszt, a köz-honvédek a csizmadia színbe zárattak éjszakára, a tisztek pedig Kralovánszki Mór házánál szállásoltattak el, hol a fehérműben megfogyatkozott honvédtisztek a lakosok által, ruhaneművel, nagy részvét mellett elláttattak.

12-én azon egy zászló aljon kívül jött még két muszka hadtest. Ugyan e napon elfogták és elvitték magukkal Sulyán János városi kapitányt, mivel egy embert, ki pár muszkát megölt, nem tudott elfogatni. Soltész József főbirót és Domján Sámuelt pedig őrizet alá helyeztette a muszka generális, mivel nem tudták azonnal előteremteni a 3—4000-nyi adag kenyeret, zabot és szénát; azonban Sulyán csakhamar kiszabadult, emezeket pedig 13-án, midőn Drevenyák cs. k. biztosként ide küldetett, többek kértére nevezett biztos szabadon bocsáttatta, ki megengedte, hogy a város előljárósága a szomszédos községeket is szoríthassa széna és egyéb katonai porcziók adására.

16-án Paskevics ment erre keresztül, 19-én pedig Constantin nagy herczeg, de rövid itt időzés után mindketten sietve tovább utaztak Kassa felé. — 25-én a Kossuth bankó megbukása miatt általános zavar lett a városban, sokan a legsúlyosabb anyagi helyzetbe sodortattak.

27-én 60,000 muszkának kellett minden ellátást kiszolgáltatni, lett nagy zavar, általános lótás-futás, bejárták a szomszédos helységeket, hogy a nagy mennyiségű élelmi szert elő teremthessék. Minden háztulajdonos egy kenyeret, minden egy kötélalj földtulaj-

donos négyet tartozott kiszolgáltatni. Naponta négy-öt-hat ezerével vonultak itt el, s egész szeptember 20-ik napjáig mindig vonultak erre keresztül, egy néhány nap kivételével.

Aug. 30-án vitetett erre keresztül Görgey Arthur, mint osztrák fogoly, vele volt Ármin testvére is; a városháza udvarán állott meg az őket szállító szekér. Görgey Arthurról egy szemtanu a következőket jegyzi fel: „nem nagyon látszott búsulni, mosolygott, nevetgézett.“ ¹⁾ Mindenesetre nevezetes adat ez azon korból, midőn az igaz hazafi nem tudta elfojtani kitörő, szilaj bánatát a közös édes anya mérhetlen gyásza felett.

Szep. 5-én jött erre egy muszka hadtesttel Gr. Forgách cs. k. biztos, ki a városnak a muszka hadtest készletéből huskárpótlás fejében 100 ökröt adott.

Szept. 27-én jött be városunkba az osztrák katonaság. — Előbb azonban 25-én és 26-án beszédtek a polgároktól a fegyvereket, aki tudta elrejtette ugyan, mindamellett nagymennyiségű mindenféle fegyver került így össze.

A hadtest beérkezvén a generális előrendelte Báthy (Sztruhár) Károly polgármestert, hogy számára alkalmas szállást mutasson ki. Báthy, mivel Hatzel Márton nem volt ide haza, ennek teljesen bebutorozott lakát mutatta ki, azonban a generális megtudván, hogy kié e lakás, azt el nem fogadta, hanem nagy lárma és szitkozódás, fenyegetés között mást követelt, a polgármester több szállást jelelt meg, de egy se tetszett. Ekkor a polgármester fölkerlte a generális, hogy menjen vele személyesen, s ő majd mutatni fog több alkalmas helyet. Megindultak hát, eszébe jutott a polgármesternek az akkor éppen üresen álló, de teljesen kitisztított, ujonnan kimeszelt kisdedovó épület, oda ve-

¹⁾ Nikelszky M. naplója.

zette a generálist. A szoba padlóján daczára az új surolásnak több folt volt látható, észrevevén ezt a generális, mérgesen rárivall a polgármesterre: „mondja meg mik azok?” A polgármester felelé, hogy a közelebbi kolera idején kórháznak volt az épület berendezve, a betegek veres borral gyógyítottak, ez ömlött el vigyázatlanságból s az fogta meg a pádimentomot; a generális nem hitte ezt, hanem nagy fenyegetések közt így válaszolt: „itt öltétek meg a császár katonáit, annak a vérfoltjai ezek, hanem majd megtanítlak én benneteket, én vagyok most a ti constitutiótok.” Midőn kifelé mentek az udvarról feltűnt a generálisnak a gyermekek hintája, melyen nem volt fenn a a kötél, a két erős vashorog üresen állott, észrevevén ezt a generális, azon kérdéssel fordult a polgármesterhez. „hát ez mi?” A polgármester egész őszinteséggel megmagyarázza a dolgot; „épen jó!” felelt a generális, — nemsokára egyikre tégedet, másokra majd az alispánt fogom felakasztatni.” Végre is sok keresés után a Moesz házához lett elkvártélyozva a „hős” generális. — És későbben meg is szerette a magyar bort és magyar kenyeret e nagyhatalmu ember.

Szeptember 29-én közgyűlés tartatott, melyben elhatározottatott a Kossuth bankók beszédetése nyugta mellett, de akár ne is adtak volna nyugtákat, ugyse lett kárpótolva soha.

Októberben már kezdődtek az elfogatások. 11-én elfogták Hatzel Mártont, Boronkayt és Patay Istvánt. 14-én felsőbb helyről jött parancs következtében betiltatott a casino.

Az 1850-ik év február 10-én felsőbb rendelettel 1850 minden templomban ki kellett hirdetni az ugynevezett „Octroyrte Reichverfassungot,” Drevenyák cs. k. biztos

rendeletére a város jegyzőkönyvéből ki kellett törölni minden legkisebb határozatot, sőt még egyes szavakat is, melyek a szabadság harcra, s az ezekkel összefüggő intézkedésekre vonatkoztak. Február 15—22-ig folyvást hozták a volt magyar honvédeket Nyiregyházára besorozás végett, kik közül alig szabadult meg egy kettő.

Ugyan ezen évben osztatott fel a „bujtos“ és az „éralja“ a lakosok között. A bujtos egy nádat, kákát termő mocsár volt még akkor, melynek nem vette hasznát senki, s közvetlen a város szomszédságában esván, kigőzölgése által táplálta az epidemiát; ehhez hasonló volt az „éralja“ is, a város ellenkező, tudniillik nyugoti oldalán. — Blahunka József akkori megyei mérnök tervezte s vitte keresztül a bujtos lecsapolását 1849-ben. A felosztás tervét Sexty József készítette el, minden telek után egy hold föld méretett, s azt jogában állott az illető háztulajdonosnak kiváltani örökre 4 frt évi haszonbér fizetése mellett; azonban sokan visszariadtak ezen haszon vehetetlennek látszó földek megvételétől, kivált miután a helyszínén megejtett sorshuzás alkalmával maga Tregjár Pál akkori tanácsnok, ki a sorshuzást ellenőrizte, úgy nyilatkozott, hogy neki nem kell a haszonvehetetlen föld.

Az „éralja“ lecsapolásához Sulyán János akkori aljegyző fogott, rá vevén a lakosokat, hogy ne fizesenek a mérnöknek, mert azt lecsapoltatja ő, csak adjanak elegendő napszámot; hozzá is fogott, de a terv nem lévén kiszámítással készítve, az általa ásott árkon nem folyt a víz, ez a története a maig is ismeretes „Sulyán árkának.“ — Végre is mérnöki terv szerint kellett onnan a vizet lebocsátani.

Ugyanezen év november 23-án s azt követő napokon ejtetett meg a városi lakosok összeírása. Volt akkor a város lakosai száma: 13.218; nemzetiségre nézve 8764 tót, 4366 magyar, 60 zsidó, 28 német; vallásfelekezeti tekintetben: 10.079 ág. ev.; 1534 r. kath.; 955. orosz: 590 ev. ref.; 60 zsidó.

Az 1851-ik évtől az 1853-ik év végeig semmi feljegyzésre méltó eseményt nem találtam. Ezen évek 1851
1853
köztudomás szerint azon szomorú időket jelzik hazánk történetében, midőn minden nemesebb mozgalomnak s előhaladásnak szárnya volt szegve; a nyilvános intézmények pangottak s szüneteltek, így hiányzottak oly helyek és alkalmak, melyek eszmecserék s tanácskozások által az üdvös dolgokat és terveket megérlelték volna. — Összejövételeket tartani tiltva volt, még egészen ártatlan mulatságok is félre magyaráztattak, s a dionisius fülek éles hallásától mindenki óvakodott.

Hanem a város anyagi emelkedésére nézve annál nevezetesebb volt az 1854-ik év. — Ezen év márczius 14-ik napjáról Bécsből keltezve Gr. Andrássy György és Zsedényi Eduárd által aláírva egy felhívás intéztett a város képviselőjéhez, melyben közöltetvén a várossal a célba vett Tisza vidéki vasút vonal terveze- 1854
zete, felhivatik a város közönsége, adjon nyilatkozatot afelől, hogy „ezen vaspálya vonal építésére, ha egy társulat alakuland s a legfelsőbb engedélyt megnyerendi, a vasutat mikép, s mennyiben kívánná tetteleg pártolni és pedig a mérnöki felméréshez előirányzott 30.000 forinthez mily részben kívánna járulni? A szükséges földterületnek kisajátítását mennyiben lenne hajlandó könnyíteni? S a határbeli territorialis haszonvé-

telek p. o. kővágás, anyag, kavics hordásnak átengedésére lenne-e hajlandó?"¹⁾

E felhívásra ugyanazon év május 10-ik napján tartott rendkívüli vegyes tanácsgyűlés, — felemelkedve a helyzet magaslatára, hódolva amaz elvnek, melyet egy angol miniszter eképen fejezett ki: „ameddig a vasutak érnek, addig terjed a civilizatio,“ — örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a városnak emelkedését, jólétét, anyagi szellemi felvirágzását egy erre vezetendő vasut által biztosítsa; s míg Nagy-Kálló ügyeinek akkori intézői álmos szemekkel engedték kezeik közül kisiklani a kedvező alkalmat: addig Nyiregyháza egy szerencsés pillanatban tetemes áldozatokra szánta el magát, s ez által emporiumává emelkedett a vidéknek s az életversenyben Kállót utól érhetlenül megelőzte; jelélül annak, hogy egy szerencsés pillanatban kínálkozó kedvező alkalom kiaknázása, vagy elhanyagolása ugy egyesek, mint városok és népek életében századok sorsát dönti el. — Ily eszmék hatása alatt mondja ki a város rendkívüli vegyes tanácsa: „hogy a város és lakosságának anyagi érdeke, ugyan e város jelentékenynyé emelkedett piaczi állásával több tekintetben szorosan össze függ, s tudva, miként az ujonnan emelkedő vasutak, amint egy helyütt új piaczkokat tudnak teremteni, más helyütt a velök nem szövetkezőket könnyen meg is semmisithetik; de meg azon okból is, mert a vasutat, mint a vagyonosodás és polgárosodás előmozdításának óriási emeltyűjét birni, már magában is oly megbecsülhetetlen kincs és előny, hogy ezt midőn önkéntesen kínálkozik, elszalasztani soha meg nem bocsátható bal fogás és kár lenne; mind ezeknél fogva

¹⁾ Városi levéltár.

a vegyes tanács ünnepélyesen és egyhangulag elhatározza, hogy azon esetben, hogyha a vasút a város belterületének közvetlen közelét érintendi, a város a következőkre kötelezi magát: l., az előmunkálatokhoz megkivántató 30.000 pforinthez 3000 forinttal járul, s mihelyest az előmunkálatok megkezdetnek, azt azonnal ki is fizetendi, s ha résztvevők hiányában e munkálat teljesítésében hiány merülne fel, az esetben a megajánlott előlegezvényi részleten felül, tehetsége szerint, még többet is adni hajlandó leszen.“

„2. Ezen vállalatnál szükséges kisajátításokra nézve, a város teljes épségben fenntartván a kizárólagos tulajdonát képező u. n. királyi kisebb, illetőleg földes uri haszonvételek jogait, — azon ajánlatot teszi, miként a város belterületét környező határabeli, több ezer hold terjedelmű közgyepen, mindazon időkre, míg az erre tervelt vasút itt fenn álland, és ezen ajánlatok kizárólag vasúti czélokra fognak fordittatni, mind a vasút, mind az őrházakhoz szükséges földterületeket ingyen adja, ugy szintén ingyen adja a földet, az indóházhoz és egyéb szükséges vasúti raktárakhoz és épületekhez, egyszersmind ugy szintén a található kő, agyag és kavics hordáshoz is felajánlja az engedélyt.“

Szép és egy érdekét teljesen felkaroló, jövőjeért lelkesedni és áldozni tudó városhoz méltó határozat volt ez, mely nem kis részben járult a „Tiszavidéki vasút-társulat“ megalakításához és a vasút létesítéséhez.

Ugyanezen évben köttetett meg a várossal az „osztrák nemzeti kölcsönre“ ¹⁾ vonatkozó szerződés.

¹⁾ E kölcsön tudvalevőleg a keleti háború alkalmával köttetett, midőn a Rothschild consortiummal az 500 milliós kölcsön megkötése nem sikerült, s Bruck osztrák miniszter penditette meg s realizálta e nemzeti kölcsön eszméjét, angol s francia minták szerint.

A felhívás a császár aláírásával jött, melyben nyilvánosan kifejezve volt, hogy a város e kölcsönt illetőleg teljes vagyonával szabadon rendelkezik.

Rózsahegyi 1-ső megyei biztos volt, ki a kölcsönt itt teljes erélylyel s a rábeszélés minden hatalmával szorgalmazta; különösen sikerült neki megnyerni Pozsony doktort azon érveléssel, hogy a várost közvetlen környező prém és legelő földeknek a város ugyszólván semmi hasznát sem veszi, mivel az legelőnek sem igen használtatik, czélszerű lenne tehát ezen földeket a házak s birtokok után arányosan felosztani, s ezeknek árát az osztrák nemzeti kölcsönre fordítani.

E terv elfogadtatott; 2200 hold föld osztatott fel ekkor a lakosok között 1200 □ ölével számítva; még pedig a homok buczkáknak holdja 20—40 forintjával, a többiek 40—100 forintjával. A homokos földekből csakis 2 köblével adtak. Ezen földek árából 100,000 forint kölcsön iratott alá, első izben, majd pár nap mulva ismét 100,000. Ehez csatolták azután a bujtosi és éraljai földek árát is, az elébbeni szerződést akként változtatván meg, hogy a 4 pforintnak tőkéjét kelle befizetni, vagy is 64 frt 40 krt p. pénzben.

A város akkori előrelátó polgárai, előljárói: Hatzel Antal polgármester, Tresztyanszki Sámuel főbíró, Rissdorffer János főjegyző, Szénffy Gusztáv, Sztruhár (Báthy) Károly, Draskóczy János, Tregjár Pál, sat, már ekkor érzékenyen érezték hiányát egy felsőbb tanintézetnek, mely ugy a város lakosságának civilizatióját hathatósan emelné, mint más részről a megye lakosságának is igényeit kielégítve, azoknak érdekét szorosabban fűzné városunkhoz; minél fogva küldöttséget bízta meg, hogy készítsen tervezetet egy

Nyiregyházán felállítandó reál-tanoda iránt „Erzsébet“ czimmel. A küldöttség tagjai voltak Szénffy Gusztáv és Rissdorffer János s a szépen kidolgozott terv ez utóbbinak tollából származott. E terv egészen a vallás egyenlőség eszméjére volt fektetve; s noha Perger plebános mindenképen előnyöket akart biztosítani a maga felekezetének, ezt kivinnie nem sikerült.

Felső helyen ugyan nagyon dicsérték az eszmét, hanem azért az lett a resultatum, hogy mivel a fennálló kormány-elvek meg nem engedik a felekezet nélküli iskolák állítását, tekintetbe véve Nyiregyházán a túlnyomó felekezetet, állítson felekezeti gymnasiúmot, s aránylag a többi felekezet nevelés ügyét is mozdítsa elő. Látszik, hogy a szép eszme megdöntője épen az alapeszme: a vallás egyenlőség volt, a felsőbb körök előtt.

Ez az eszme lett magva az itt későbbben felállított ág. ev. gymnasiumnak. Ehez, valamint a nagyszerű nevelési alapítványhoz még vissza fogunk térni.

Ezernyolczszázötvenhétben a város regaléja 22102. 1857 pforint évi bérért adatott ki haszonbérbe.

Ugyan ezen év május utólján nagy előkészületek tétettek Ferencz József császár fogadtatására. Az utak elegyengettettek, az utcák, házak és templomok, tornyok feldiszittettek. Május 29-én lett volna a fogadtatás napja, azonban a császár Debreczenből, köztudomásúlág vissza térvén, helyette Albrecht főherczeg jött, ki rövid itt mulatása után, mialatt a szolgabirói kart a r. kath. papság küldöttségét, a város előljáróit, az izr. küldöttséget fogadta, az itt állomásozott katonaság felett rövid szemlét tartott, kocsira szállt s Tokaj felé eltávozott. Három diszes diadalkapu is volt felállítva. „Volt népünnep, a bor folyt, volt ökör sütés

és egy nagy „felsülés“ mint N, kinek töredék jegyzetei után e dolgokat írom, megjegyzi. Egy pár érdekes epizod is történt e főhercegi látogatás alkalmával; nevezetesen, midőn a főherceg előtt sorban álltak a város tisztviselői Oláh Ferencz piaczi biztostól kérdezte a herceg, hogy mi a hivatala. A németül keveset tudó Oláh Ferencz magát „platz-commendant“-nak mondta, mire a herceg egészen más hangon kezdett vele beszélni.

Tresztyanszki főbirónak pedig a mellén fityegvén a város érdemrendje, azon kérdéssel hozatott a főherceg által zavarba, hogy melyik csatába kapta az érdemrendet. Ugy kellett aztán megmagyarázni annak jelentőségét.

Okt. 30. napján tartatott azon nevezetes, a város történetében fény-lapot képező gyűlés, midőn a nagyszerű nevelési alapítvány tétetett. Az igazsághoz hű akarván lenni, meg kell emlékezni arról is, hogy midőn a helytartó tanács nem engedte meg az „Erzsébet“ alreáltanoda felállítását, s arról volt szó, hogy a 100,000 forint hova fordíttassék, előzetesen nem hiányzottak egyének, kik a felekezeti érdekeket élesen előtérbe akarták tolni, nevezetesen ugyan ez év elején márcz. 19-én igen heves gyűlés tartatott, melyről az előre látóbbak nem csekély aggodalommal távoztak, azonban a városnak akkori legintelligensebb erői, mint Jármay Menyhért, Kovács Gergely, Hatzel Antal, Kőmives Károly, Rissdorffer János, Báthy Károly, a Kralovánzsziak, Nikelszki Mátyás sat. a türelem és testvéri szeretet eszméit társadalom uton érlelvén: a már említett októberi gyűlésen a legszebb egyetértésben hozatott meg azon határozat, hogy az alreáliskolára szánt 100,000 forint egészben az ág. ev. egy-

ház nevelési céljaira alapíttassék, a többi felekezetek pedig aránylagosan kárpótoltassanak.

E célból nov. elején a házak és birtokok felekezet szerint összeszámtattak. Volt ez évben a városban ág. hitv. egyének birtokában 1.326, r. katolikusok 174, reformátusokéban 100, g. katolikusokéban 75, izraelitákéban 6 ház, a tanyai földek pedig a következőleg voltak megosztva. Ág. evangélikusok birtokában $1439\frac{1}{4}$ kötélalj, reformátusokéban $44\frac{3}{4}$, óhitűekében $44\frac{3}{4}$, r. katolikusokéban $54\frac{3}{4}$, ezeken kívül voltak a lelkészi s tanítói földek.

Aránylag tehát az ág. hitvallásuaknak nagyobb rész lett volna adandó, azonban a város atyái, tekintettel a többi felekezetek csekélyebb szám arányára, nem tisztán az igazság, hanem a méltányosság szempontjából intézte el a fontos ügyet.

E nevezetes alapítvány megvetésével a város intézői hallhatatlan nevet biztosítottak maguknak, hatalmas lendületet adtak nemcsak az elemi, hanem a közép iskolai nevelés ügynek is, mert a már említett 100,000 forint vetette meg az ág. ev. gymnasium alapját.

Az 1858-ik évet szintén nevezetes ténnyel tette 1858 emlékezetessé a város, ugyanis a nemzeti színház részére 1000 forintot szavazott meg, a másik nevezetes esemény az, hogy ezen év szept. 5-én jelent meg a felékesített indóházunknál a legelső vasúti vonat. A város előljárósága ünnepi díszben vonult ki beláthatatlan sokaságtól követve az indóházhoz, hol a vasúti küldöttség előkelő tagjait, névszerint gróf Andráshy Györgyöt és Zsedényi Eduárdot a város díszküldöttsége Tregjár Pál polgármesterrel élén üdvözölte, ez alkalommal fényesen ki lett emelve a vasúti kül-

döttség elnöke által a nyiregyházi előjáróság érde-
me, mint amely oly tetemes áldozatokat hozott, az
első felszólításra, mely nélkül a Tiszavidéki vasútvonal
létrehozása alig sikerülhetett volna. „Megjelentünk, ugy-
mond gróf Andráshy György, hogy köszönetet mond-
junk a derék városnak nemes áldozatkészségeért, mert
ki kell nyilatkoztatnunk, hogy addig mig Nyiregyhá-
zának igen szép ajánlata fel nem érkezett, nem bír-
tuk a részvényeknek egyharmadát se elhelyezni, de
mihelyt Nyiregyháza meglepő ajánlata nyilvánosságra
jött, azonnal megindult a részvények aláírása, s nem
sokára túlfedezet állott elő.“ sat.

Megjelent tehát az első vonat Nyiregyházán s
ezzel együtt új vér pezsdült meg annak kereskedésé-
ben, iparában, s a roppant forgalom a várost az anyagi
érdekek gyúpontjává tette, össze lett kötve a nagy-
világgal s mindezen viszonyok összehatása rohamos
léptekkel vitte elé városunk virágzását és emelke-
dését.

Felesleges említeni is, hogy az első vonat meg-
jelenése nagy ünnep volt a városra nézve. Künt az
indóháznál nagy lakoma tartatott, aztán volt táncz,
zene sat.

Ez évben a gyári ipar is lendületet vett, jelesen Jé-
ger József átvette May Adolftól a rézmű-öntödét,
magnagyobbítván azt, egy kisebb gazdasági gép-
gyárrá alakította, amelyben néhány évvel később (1865.)
Nyiregyházán épült gazdasági gépek között legelső jár-
gány cséplőgép készítettett Szilvási János ur Nagyfalusi
gazdálkodásába.

1859 Május 17-én szavazott meg a városi gyűlés, e há-
borus időben a kormánynak 5000 forintot, katonai
felszerelésre államkölesőnpapirokban.

Ugyanez év szept. 1-ső napján nyitattott meg a tanítóképezde ünnepélyességgel, melyre annyi éven keresztül tett már előkészületeket a város és ágost. ev. egyház.

Ezen év nevezetes a cs. k. szeptemberi patensről, mely annyi port vert föl széles e hazában nemcsak a protestánsok kebelében, hanem általában minden felekezet között, mely mintegy előre nem is sejtett rugója lón a nemzeti önérzet és erő felébredésének, oly hosszas ájulás után s mintegy végzetszerű magva az újabb alkotmányos korszak fölserkenésének, s mely Nyíregyházán is annyi nyugtalanságnak, küzdelemnek és háborgásnak lett okozója.

1860-ban febr. 9-én már nagy gyűlés tartatott ¹⁸⁶⁰ Nyíregyházán az ág. ev. egyház kebelében, hol a patens elvettetett. E kezdeményezés következményeihez még vissza fogunk térni.

Ugyan ez év elején üdvös és emlékezetes mozgalom indult meg városunkban a magy. tud. akadémia palotájának felépítése érdekében. A Cassinó febr. 13-án e célra 400 frtot gyűjtött saját kebelében, másnap pedig a városi gyűlés szavazott meg ugyan e célra 2000 forintot egyhangu lelkesedéssel.

Márcz. 12-én a nagyvendéglő nagytermében a megyei s városi nagyszámu intelligencia s gazdaközönség részvéte mellett tartatott meg gr. Dégenfeld Imre elnöklete alatt a f.-szabolcsi gazdasági egyesület alakuló gyűlése, hol felolvastattak és végleg megállapítottak az alapszabályok, elnökül gróf Dégenfeld Imre megválasztatott, a város pedig e célra mintegy 60 hold földet ajándékozott bizonyos feltételek alatt.

Eközben kezd nagy hullámokat verni a lutheranus egyházban a „patens“ mozgalom. Jeszenszki lel-

kész izgatva jár, kel, minden népszerűségét felhasználja a köznép között, hogy az intelligentiával szemben, mely az önkormányzatra bilincseket verni nem akart, — a patenst elfogadtassa.

Márczius 18-án a Jeszenszki embereit a paplakra csöditik, azok előtt a patenst dicsérik s velek iratják alá. 22-én Szeberényi és Francisci helytartósági parancsnokok a lutheranus egyház kebelében értekezletet tartanak az ügy lehető elintézését tűzve ki czélul, jelen van ezen 10 liberalis és 10 patensista egyháztag, s itt véletlenül világosságra jön, hogy súlyos vádakát emeltek a „patens“ pártiak az „autonomisták“ ellen, mely az ingerültséget méginkább fokozta.

Márczius 25-én népgyűlés tartatik a templomban. hova Jeszenszki emberei mind felgyültek, bejövén nagy számmal a tanyákról, a liberalis pártbeliek nagyobb része pedig, t. i. az iparosok vásáron voltak. — Szavazásra bocsáttatott a dolog, minek eredménye lett, hogy az egyháztagok 913 szavazattal 285 ellenében a patenst elfogadták. Nagy levertséget és egyszersmind ingerültséget okozott ez a liberalis pártban, úgy hogy némely szenvedélyesebbek ezen éjjel a Jeszenszki ablakait beverték.

Ezen időben már a pátens ügy az összes két protestans felekezetben nagy és rendkívül élénk mozgalmat, sőt forrongást idézett elő, sőt kezdette az már általános hazai ügygyé nőni ki magát, s mivel általán véve a prot. vallásfelekezetek patens ellenes álláspontot foglaltak el, ez a körülmény erőt és lelkesedést adott a nyiregyházai kisebbségben maradt pártnak. Ápril 20-án megtartatván Debreczenben a nevezetes demonstráló gyűlés, az ott történtek hire, fel villanyozta itt a liberalis pártot.

Ugyanezen napon köszöntetett le hivataláról Tregjár Pál polgármester.

Ápril 29-én Jeszenszki magyar nyelven tartott egyházi beszédet, azonban a hivek mintegy kétszázan tüntetőleg elhagyták a templomot, midőn szószékre lépett.

Máj. 6-án az „autonomisták,“ Elefánt lelkeszszel élükön felébredtek álmaikból s meglepve a gyűlésező patenspártiakat, kijelenték, hogy táborukhoz nem tartoznak; hanem maradnak a régi egyház hivei, mely törvényeken s békekötéseken alapszik, őket pedig hagyják ott, ahol vannak, t. i. a Jeszenszki véd-szárnyai alatt. Aláírási íveket nyitottak s mihamar, nevezetesen 4 nap alatt 800 családapa irta alá a liberalis párt manifesztumát, minek következtében máj. 17-én a törvényes presbiterium vette át az egyház kormányzatát; azonban a forrongás és elkeseredés a két párt közt mind élesebbé válik, máj. 20-án a két pap egyszerre akart a szószékre lépni, s ki tudja mi fog történni, ha egy véletlen tüzeset véget nem vet az igen könnyen végzetessé válható kellemetlen ügynek.

A dolgok ily feszült állásában máj. 22-én egyházi gyűlés tartatott, melyből a patens-sérelnek miatt küldöttség indított Budára Benedek kormányzóhoz, melynek tagjai voltak: Szirmay, Dessewffy, Kralovánszki és dr. Meskó Pál. Máj. 27-én Francisci jött a béke helyreállítására; de többet ártott, mint használt, mivel a patenseseknek fogta pártját. Jun. 14-én ismét új küldöttség ment Budára, Elefánt és Sóhalmy vezetése alatt.

Ennek eredménye lett, hogy Benedek maga jun. 24-én városunkba jött, itt nagy ünnepélyességgel fogadtatott, estve felé megérkezvén, mind a két papot

maga elé rendelte. Itt volt az esperes is: Psenyeczki Nagy Mihály, valamint 10 autonom és 7 patensista, Benedek hatalmas beszédet intézett hozzájuk, s azzal bocsátotta el őket, hogy az esperes majd az egész ügyet el fogja intézni. Benedek még azon este eltávozott a városból.

Jun. 27-én nagy esperesi gyűlés tartatott a templomban, hol a Jeszenszki pártja ígéretet tett, hogy lelép a pátenses térről, ha Jeszenszki meghagyatik papnak, azonban a liberalisok ebbe nem nyugodtak bele; minek következtében az egyház annyira megszakadt, hogy már jul. 1-ső napján két külön isteni tisztelet tartatott egyik a patensések, másik az autonomisták számára.

Mi alatt a lutheránus egyházban felszinen levő mozgalom, mely egyházi jellegét inkább politikai tünetéssel kezdte felcserélni, az egész város értelmes lakóit izgalomban tartja; megalakittatik jul. 7-én a községi bíróság. Elnök lett Bodnár István, helyettes elnök Májerszky Lajos, bírótársak: Moesz Adolf, Palicz Mihály és András, Kovács Gergely, Meskó Sámuel, Stern Emmánuel, Krasznay Gábor. Domján Sámuel. Hruby Mihály, Nikelszki Mátyás.

Aug. 24-én a luth. egyház zavargásának lecsendesítése végett városunkba jött Zsedényi ker. felügyelő és Máday superintendens, nagy ünnepélyességgel fogadtattak. Harang zugás, dísz lövések jelezték érkezésöket, beláthatatlan néptömeg sereglett ki az indóházhoz. A nagy vendégek a templom ajtajában szállottak le, s rövid áhítatoskodás után a paplakra mentek. Még az nap délután nagy gyűlés tartatott, hol az egyházfők mind a két pártot türelmesen kihallgatták; mely után az ügy aként intéztetett el, hogy

Jeszenszkiivel oly szerződés kötött, hogy ő kap végkielégítés gyanánt 4000 forintot, más részről 15 nap alatt a várost elhagyni, ide többé soha vissza nem jönni, s a várostól legalább 15 mérföldnyi távolságra menni köteleztetik. Elefánt szintén lemondott s egy évi fizetést és 2272 forintot kötött ki magának.

Okt. 24-én szaporítottatott a communitás 24-ről 60 tagra, az 1837-iki privilegium értelmében. Új tagok lettek: Sztankó, Domján S., Takács A., Nikelszky S., Maurer K., Eliás, Tresztyánszki F., Kralovánszki A., Májerszki L., Suták A., Tregjár P., Szesztay S., dr. Szabó D., Marföldy, Moesz, Szuhánszky, Fábri K., May A., Barzó A., Kolcsár J., Vad A.

Már ekkor az alkotmányosság hajnala felderült, a hazafias lelkeket édes reménység tölté el. Novemberben kineveztettek a főispánok; a szabadság szellője biztatólag kezdett lengeni. Felkaroltattak az országban mindenfelé a prot. jogakadémiák, a sáros-pataki jogakadémiára a város 1000 forintot szavazott meg. Az országban a politikai hazafias tüntetések, melyek itt-ott nem voltak mentek az erőszakos fellépésektől, nagy mérveket öltöttek.

Nov. 29-én Nyiregyházán is kezdődött a demonstratio, a nemzeti zászlók több helyen kitűzettek, a sasok letépettek, összetörettek, a hivatalnokok ablakai bezuzattak, majd kitört a boszú lángja a patensisták ellen, s azoknak ablakait beverték.

Decz. 1-ső napján aztán következett a visszatorlás a patens pártiak részéről. Egész délután gyülekeztek a patens pártiak M. udvarán. A városnál rendkívüli gyűlés hivatott össze, a katonaság kirendeltetett, s még is alkonyatkor mint egy égi háboru elömlött a felingerelt nép, mindenfelé törve, zúzva.

és ablakokat verve, a pusztítás leginkább dühöngött Sztruhár (Báthy), Tregjár P. és Májerszky L. házánál, hol még a bútorokat is össze törték, s az urak ha el nem menekülnek talán vér is fog folyni; ugyanekkor más vallásúak és egészen ártatlanok is szenvedtek méltatlan bántalmakat, ha véletlenül az utcán menve a háborgók kezébe kerültek, így szenvedett a többek közt nagy sérelmeket néh. Török Péter is, kit az utcán leütöttek. A zavargásnak végre a katonaság vetett véget, mely éjféltre kiűrité az utcákat.

1861 A béke végre a két párt közt létre jött az 1861-ik év jan. 30-ik napján, a mikor aztán presbiterium választatott, mire febr. 3-án megtörtént békességesen a papválasztás is.

E közben mint mindenütt a hazában úgy megyénkben s városunkban is megindulnak az alkotmányos mozgalmak. Jan. 27-én végbe megy nagy zaj és lelkesedés közt Kállóban a megyei tisztujítás; megválasztatván első alispánnak Somossy Ignác, II.-od alispánnak Kállay Emánuel, főjegyzőnek Böszörményi László.

Febr. 9-én már kezdetöket veszik az előmunkálatok a városi tisztujításhoz is, a korteskedés járja mindenfelé. 13-án titkos szavazattal megválasztatott a candidáló bizottság a következőleg: Benczur Miklós, Mathaeides G., Maurer K., Hibján S., Markó József, Hankovszki J., Zomborszki A., Bencsik Pál, Barzó A., Nikelszki M., Kovács Gergely elnöklete alatt.

Bodnár István és Meskó Sámuel pártja állottak egymással szemben. — A szavazásnál többséget nyert Meskó Sámuel. A választás estéjén fáklyás zene rendeztetett a polgármester tiszteletére, mely alkalommal

Nikelszki Mátyás magvas beszéddel üdvözölte a polgármestert.

Mindez események az alkotmányos élet hosszas nélkülözése után az újdonság erejével hangolták hazafias lelkesedésre a kedélyeket, s elképzelhető, hogy mennyi örömmel és tüsszel fogtak aztán a követválasztási mozgalmakhoz is.

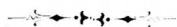
Már febr. 19-én különböző pártok alakultak, egyik párt Benczur Miklóst, a másik Vidliczkait, a harmadik Hrabárt éltette, folytak a korteskedések és az ezektől elmaradhatatlan mulatozások. Később Hrabár és Vidliczkai visszaléptek, s Kovács Gergely léptettette fel.

Febr. 24-én d. u. a Benczur párt a csizmadia áruhelyiségben összegyűlvén, Riszdorffer János, Noszák és mások lelkes beszédek tartottak, estve jelöltjüket fáklyás-zenével tisztelték meg. A Kovács Gergely pártja pedig a nagyvendéglőben tartott összejeövetelt. Febr. 23-ikán a városháza udvarán megtörtént a választás, minek eredménye lőn, hogy Benczur 329 szavazattal 178 ellenében képviselővé választatott; — s 30-án már el is utazott Pestre. Pártja nagy tiszteességet tett neki elbúcsuzásakor, fényes banderium kísérté ki a vasuti indóházhoz, lelkes búcsubeszédet tartattak, a nők koszorút nyújtottak át az ünnepelt férfinak.

Ezen időt, az alkotmányos jogok élvezete mellett, az adó executió tette emlékezetessé! Május 16-án ugyanis 300 katona érkezett városunkba 17-én és 18-án házról házra 10—12-tesével beszállásoltattak az adóhátrányosokhoz sorba. E mellett a tisztek a város kontójára a nagyvendéglőben kosztoltak egészen jun. 4-ig, midőn kitakarodtak a városból.

Jul. 12-én a városi gyűlés ismét egy nevezetes ténnyel gazdagította nemes tetteinek sorozatát; nevezetesen a helyben kebeleztetett egyházak földjei és házai után az államadó fizetését magára vállalta úgy a multra, mint a jövőre nézve, s megnyervén a r. kath. egyház a város ellen folytatott perét a patronatusi jogra nézve, az ezen joggal járó terheket, illetve az évi kegydíjak fizetését azon arányban, mint ahogy a a kath. egyháznak birói ítélet szerint elrendeltetett, magára vállalta, s azt mindezideig fizeti is.

Jul. 13-ikán elárvereltetett az egyházutezcai malom, s azon szabad tér, melyet ez elfoglalt, az ev. ref. egyháznak adományoztatott a város által templom-építési célra.

Az alkotmányos élet napja, mely csak imént annyi szép reményt keltett fel a hazában, — e hóban már kezd aláhanyatlani. Báró Vay és a miniszterium jul. 17-én beadta lemondását, ez volt vészujjoló előjele annak, mi nemsokára csakugyan bekövetkezett, aug. 19-én még mindenki feszült figyelemmel várta mi fog történni a Deák tollából származott országgyűlési felirattal. S már aug. 21-én az országgyűlés feloszlatása következik, mely általános levertséggel nyomult a honfiúi keblekre.

Szeptember 23-án a városi gyűlés 2000 frtot szavaz meg az eperjesi jogi tanszékre s annak egy évi 5%-át, 100 forintot azonnal fel is küldi, Riszdorfer indítványára, aztán e tőke mihamar ki is fizettetett.

Okt. 23 és 24-én intézi el a város képvisellete véglegesen a városi nagy nevelési alapítvány ügyét, az államkölcson nevezett célra a következőleg osztatott fel: az ág. ev. egyház gymnasiuma részére 100,000, a

róm. kath. egyház részére 22,000, az ev. ref. egyház részére 10,000, a g. kath. egyház részére 12,000, az izraelita egyház részére 3000 forint alapítvány tétetett úgy, hogy a feltüntetett tőkék után 5%-it az egyházaknak tartozik félévenként fizetni. 1%-ja pedig a város javára tőkésítendő évről-évre.

Nov. 7-én az alkotmánynak vége, a hatóságok felfüggesztetnek. Nov. 17-én Mesko Sámuel polgármester alkotmányos érzelemtől indítva leköszön, helyét Draskóczy Sámuel foglalja el.

1862. febr. 8-án eskettettek fel a város hivatal-¹⁸⁶² nokai a császár hűségére Dobsa szolgabíró előtt, fel-
esküdtek mindnyájan Risdorfer János, Gráf Mór és Vad András nem.

Ápril 16-án a megyefőnök Vihely Róbertet nevezte ki a város polgármesterévé.

Julius 15-én a városi képviselő 4 hold földet szavazott meg a vasuti indóház mellett a kincstár számára dohányraktár helyiségül; alku szerint 200 frtért holdanként.

Augusztus 17-én gróf Lónyay Menyhért elnökle alatt tartatott meg Nyiregyházán a helybeli takarékpénztár alakuló gyűlése, másnap azonnal megválasztott a vezető személyzet. Első igazgatóvá Kovács Gergely, második igazgatóvá Schack Mór lett megválasztva, megválasztatott egyszersmind 24 választmányi tag.

1863-ban nagy conferentia tartatott, jun. 27-én, ¹⁸⁶³ melyen a város emelkedésére üdvösen hatható eszmék pendítették s beszéltettek meg, ilyenek: egy városi iparkiallítás; továbbá a megyei székhely általtételének kérdése; azonban az előbbi is elmaradt azon évről, az utóbbi pedig csak egy évtized múlva lett teljesülendő;

mindamellett ez már mutatja, hogy akkor is közszükség érzete volt az, ami utóbb valósult, s ez is elég volt úttörő kezdeményezésnek.

Ezen év az országos szárazságról lett szomoruan nevezetes és emlékezetes. Juniushóban műkedvelői előadások tartattak az inségesek felsegélésére, majd maguk a város előljárói is tanácskoznak, mikép lehetne az inségen segíteni, évégett küldöttség neveztetik Riszdorffer János és Sipos András személyökben, hogy minden módot kutassanak fel és vegyenek elő, mely által a fenyegető bajt megelőzni lehetne, e küldöttség két nap július 27 és 28-án tanácskozik. Aug. 1-ső napján a casino egyesület is tanácskozik ugyane tárgyban.

Aug. 3-án — a küldöttség javaslata elfogadtatván, — bejáratják a tanyákat, s összeiratják a nyomorban levőket, s a szükséghez mért gabona kölcsönt eszközölnék a kormánytól. Augusztusban már a tengeri szárazakat vágta a szegény nép, mert mind meddő maradt a szárazság miatt, az éhes barmok még a ház fedeleit is rágták a tanyákon, s több állat hullott el az éhség miatt.

Ez év utólján a városi képviselőben is felmerül a megyeház áthozatalának kérdése. A város 50,000 frtot ajánlott fel e célra s ingyen helyiséget. — Azonban az ajánlat, illető körökben visszautasított.

Ugyanez évben a város 800 hold földet vásárol Kállay Ubultól.

1864 1864-ben a városi gyűlés elhatározza 100.000 frt kölcsönnek felvételét a magyar földhitelintézettől, a kölcsön kieszközlése végett Kovács Gergely, Riszdorffer János és Sipos András küldettek fel Pestre. Ott

Pálffy szívesen fogadta őket, megadván az engedélyt, utasítással is ellátta őket, s a kölcsön a földhitelintézettől felvétellett. Ugyanezen év márczius 27-én ismét előkerül a megyeház áthozatalának kérdése, s elhatároztatott, hogy ez ügyben a legmagasabb helyen kell megtenni a szükséges lépéseket. Kiküldettek Pestre Kovács Gergely és Mathaeidesz Gusztáv, s magukkal hozták Gerstner építész, hogy a helyiséget nézze meg és ahhoz alkalmazott tervet készítsen.

E közben ismét egyet fordult a világ kereke s kezdett a nemzetre mosolyogni ismét az alkotmányos élet reménysugára. 1865. szept. 21-én ugyanis kibocsátattott a császári manifesztum, melyben decz. 10-ik¹⁸⁶⁵ napjára összehivatik Budapestre az országgyűlés.

E hirre lőn ismét nagy öröm és lelkesedés az országban. Nyíregyházán is a nemzeti lobogók a tornyokban és más épületeken kitűzettek, szóval felpezsdült ismét a nemzeti élet, mely néhány évig lenyűgözve hevert.

Szept. utólján már megkezdődnek a követválasztási mozgalmak. Két párt áll egymással szemben, a Riszdorfer Jánosé és a Bánó Józsefé. A város a két párt zászlóival csaknem egészen fel van lobogózva; új, rég nem látott élénk képe van a városnak, a demonstratiók egymást érik.

Okt. 1-ső napján a Hudák-féle iskolában nagy gyűlés tartatik Bánó mellett. Október 5-ikén érkezik Bánó József, míg elvhívei mellette sorakoznak, a bevonulás alkalmával, a másik párt részéről élénk demonstratio rendeztetik.

Okt. 7-ikén a Bánó párt nagy gyűlést tart a csizmadiák áruhelyiségében, estve nagy bankett 300

terítékkal a nagyvendéglőben. Okt. 22-én ismét nagy tüntetes Bánó mellett, mialatt a másik párt is mozog, tüntet és vigad a Marosi vendéglőjében.

Okt. 28-án ismét nagy összejövetel rendeztetik a Bánóisták részéről 600 terítékre, hol maga Bánó is jelen van.

Nov. 24-ikén korán reggel kezdett gyülekezni a két párt zeneszó mellett, mindkét párt mindent elkövetett, hogy szavazóinak számát szaporítsa. 9 órakor szemben állt a két párt, s mihamar kezdetek a városház udvarára bevonulni, ott elfoglalva a pártok helyeiket, 12 órakor kezdetét vette a szavazás, eredmény lett, hogy Bánó József 765 szavazattal Riszdorfer 426 szavazata ellenében, tehát 339 szavazattöbbséggel képviselővé választatott.

A szavazás bevégeztével a győztes párt nagy lelkesedéssel kísérte követjét a városházához, hol az átvévén a mandatumot lelkesült beszédet tartott; erősen hangsúlyozván a 48-as elveket, melyeknek alapján megválasztatott.

Másnap a képviselő neje is megérkezett s estve igen fényes és sikerült bál tartatott tiszteletére.

1866 1866-ban ismét kezdetét vette a városi alkotmányos tisztujítás. Január 23-án Meskó Sámuel alkotmányos érzelmeiért egyhangulag megválasztatott ismét polgármesternek; azonban ő e helyet nem akarván ujolag betölteni, helyébe Jármy Menyhért választatott meg egyhangulag, kit más nap a főispán hivatalában meg is erősített.

Szept. 18-án Palicz Mihály főbirónak, Szakay Endre tanácsnoknak megválasztatik.

Szept. 26-án adatik ki a sóstó fürdő egy részvénytársaságuk fizetés nélkül 24 évre úgy, hogy a tár-

sulat köteleztetik 24,000 forint összeget a sóstón czél-szerűen beépíteni, s azt a 24 év elteltével díjtalanul a városnak átengedni.

Ezen évben építtette Jéger József az első gőzmalmot Nyiregyházán 2 kőre, melyet, — mivel azon időben a malom építési joghoz nem juthatott a város malom joga miatt, — az orosi határhoz tartozó birtokán állíttatott fel.

Az 1867-ik év keserű ujévi ajándékkal köszöntött ¹⁸⁶⁷ be, nevezetesen az államadó tetemesen feljebb emeltett; azonban ezt feledtette egy időre a magyar felelős miniszterium kinevezése, mely febr. 9-én történt s még ugyanaz napon Bánó képviselő által megsürgönyöztetvén: a nemzeti lobogók mindenfelé kitűzettek.

Febr. 20-án minden templomban hála isteni tisztelet tartatott a miniszterium kineveztetésének örömére, estve általános kivilágítás rendeztetett, itt-ott igen ékes transparentekkel, az egész város fényárban úszott.

A város képviselete örömének jegyzőkönyvben adott kifejezést, egyszersmind díszküldöttséget nevezett az új miniszterium és Deák Ferencz üdvözlésére Sztruhár (Báthy) Károly, Risdorfer János, Nádaszi Mihály, személyökben, kik 27-ikén el is mentek Pestre.

Máj. 10-én kezdetét vette a tisztujítási mozgalom; egyik párt Jármay Menyhért, a másik Meskó Sámuel nevét irta zászlójára.

Ugyanezen nap tartatott a tisztujításhoz előkészítő városi gyűlés, elnökül megválasztatott Báthy Károly, majd egy küldöttség neveztetett a tisztviselők fizetésének megállapítására, a következő tagokból: Kovács Gergely, Bodnár István, Vidliczkay József

Domján Sámuel, Krasznay Gábor, Számueli Baruch, Stern Emánuel, Nádas Mihály, Garay Mihály, Sipos András, Bencs János, Márfoldy A., Nikelszky Mátyás, Jurányi Hugó, mint jegyző.

A küldöttség a polgármester, bíró és főjegyző fizetését 800—800; a többi tisztviselőkéét 600 és 500 forintban javaslá megállapíttatni.

A tisztújítási candidáló bizottság tagjai voltak: Draskóczy Sámuel, Garay Mihály, Krasznay Gábor, Maurer Károly, Zajác József, Virányi István orvos, Pásztor János, Rudics A. Uray Tamás és Stromp Pál.

Máj. 31-én a Jármypárt visszalépven, egyhangulag Meskó Sámuel választatott meg polgármesterré.

Albíró lett Palicz Mihály; tanácsnokok: Sztarek Ferencz, Szénfi Gusztáv, Szakay Endre, Galánfi Lajos, Közigazgatásiakul, miután Nikelszky Mátyás kit a nép egyhangulag óhajtott, vissza lépett, — a következők választattak meg: Graf Mór, Vad András, Oltványi Endre. Főjegyzővé Riszdorfer János, tanácsjegyzővé Saáry Pál, főkapitányul Kralovánszky Gyula, főügyészül Kralovánszky Mór, tisztigámmá Kralovánszky László választattak meg.

Megindulván az alkotmányos élet, a rég elfojtott nemzeti gyász is nyilvános hangot követelt magának; így tartatott meg okt. 27-én az ág. ev. templomban a gyász ünnepély az aradi 13 vértanu emlékére. Megható és nagyszerű ünnepély vala ez, melyben az alkotmányos élet ifju lelkesedésével sietett letenni a kegyelet adóját minden igaz honfi azoknak ravatalára, kik az alkotmányos szabadságért vértettek egykoron. A 48-as honvédek zászlójuk alatt körül állották a ravatalt, a templom gyászszal volt bevonva, a korporsót a 13 vértanu emlékére 13 leány koszoruzta fel fehér ruhába öltözve. Oltár előtt Bartholomaeides

János mondott igen szép imát, a szószékről pedig Gyöngyössy Sámuel ev. ref. lelkész nagy lelkesedéssel és hatással „hasogatta az igazságnak beszédét.”

Nov. 7-kén Nagy-Kállóban tüzes és vitás megyegyűlés tartatott, hol leginkább a megyeház székhelye általtételének kérdése verte fel a szenvedélyeket, az ügy szavazásra bocsáttatott s 23 szavazattöbbséggel Nyiregyházának szolgált a szerencse. Természetes, hogy a kisebbségben maradt párt kifogásokkal s főlegbezással élt. E gyűlés már meggyőzhette Nyiregyházát a felől, hogy kik az eszmének barátai és ellenségei, s még is az ügy későbbi folyamában kevésbé tudta felhasználni e biztos tudatát.

Ugyanez évben hunyt el Nyiregyházának egykori tevékeny polgármestere Hatezel Antal s nagy részvét mellett temettetett el.

Az 1868-ik év január 7-kén tartott városi köz-¹⁸⁶⁸gyűlés az itt minden időben uralkodott vallásbeli türelemnek s szabadelvűségnek igen szép jelét adta, midőn Kovács Gergely és dr. Kovács Sándor (jelenleg debreczeni jogtanár) indítványára elhatározta, hogy az izraeliták közül is legyenek képviselők a jövő tisztujításig, ezen indítvány s határozat folytán felvételtek képviselőkül az izr. rabbi, Számueli Baruch, Stern Emánuel, Shack Mór, dr. Flegmann Miksa, Glück Dávid, Kornstein Ignác, Hoffman Adolf és dr. Baruch Mór.

Ez évi februári megyei gyűlésen előreláthatólag ismét előkerült a megyeház áthozatalának kérdése. A Kálló-pártiak nagy buzgalmat fejtettek ki a szavazók összegyűjtésében; míg Nyiregyháza majdnem tétlenül várta a dolgok fejlődését, a mily buzgó volt az eszme megpendítésében s felkarolásában, oly ügyetlen a ki-

vitelben, s az eredmény csakugyan az lett, hogy az elébbeni gyűlés határozata leszavaztatott.

Ugyane hó 11-én a „terménycsarnok“ nagy bált rendezett az izr. iskolák javára, mely minden felekezetűek részvéte mellett oly kitűnőleg sikerült, hogy a jövedelem 1200 forintot tett ki.

E közben az alkotmányos élet szabad levegőjében újabb és újabb jeleit adta a város polgársága jóra valóságának, s megragadott minden alkalmat, hogy a lelkesedés ünnepi hangulatát lohadni ne engedje. Így febr. 20-ikán a polgári olvasó-egylet zászlójának felavatására ünnepélyt rendezett, hol a hirtelen nagy népszerűsége emelkedett ref. lelkész Gyöngyössy Sámuel tartotta a hatásos és lelkesítő beszédet; ez ünnepélyes actus végezte után, az ünnepélyes hangulatra emelt közönség Perczel tábornok fogadására sietett a vasúti indóházhoz.

A fogadás lelkesült és szokatlanul impozáns vala. Elöl fényes bandérium léptetett a jeles lovas Kralovánszky Gyula főkapitány vezetése alatt, utána a 48-as honvédek saját zászlóik alatt, azután a helybeli czéhek zászlósan, díszes fogatok, végül beláthatatlan sokaság. Mozsárlövések hirdették a nagy férfiú megérkezését, a harsogó éljenek után üdvözlöztetvén a tábornok: az általa adott rövid válasz után visszaindult az impozáns menet a városba, folyvást nőttön növekedő sokaságtól kísérve.

A tábornok Elek Ferencz honvédezredeshez szállt a kállai utczában. — Estve 100 fáklya fény mellett tisztelgett ablaka alatt a város lakossága. A tisztelgő közönség szónoka Gyöngyössy Sámuel volt, kinek szép beszédére Perczel nagyszabású beszéddel válaszolt. — Azután a tábornok tiszteletére országra szóló fényes bál tartatott.

Febr. 22-ikén a reggeli órákban a városi előljáróság tiszteletgett Perczelnél, hol Riszdorfer János üdvözölte az ünnepelt férfit, oly remek beszéddel, melynek csak ritkán lehet párját találni. Délben nagy társas ebéd tartatott a nagyvendéglőben, hol a hazafias pohárköszöntések sora fokozta a lelkesedést.

Ez év többi része hasonló kisebb-nagyobb tüntetések között minden nagyobb esemény nélkül folyt le egészen decz. 27-ik napjáig, midőn Bánó József országgyűlési képviselő tartotta beszámoló beszédét. E nagy népgyűlés azonban nem mehetett el simán, miután Bánó magatartásával az országgyűlésen még választói közül is számosan elégedetlenek valának, s itt már akkor nagy terjedést vett a balpárt, s ezek Kégly Gusztávval élükön megjelentek a beszámoló beszéd hallgatására, harsány-hangon éltetve Kossuthot és Vidliczkayt.

Bánó beszéde végezte után Bartholomaeidesz János tartott hosszabb beszédet, melyben Bánót elvtelenséggel és jogfeladással vádolta. Ezután Bánó eltávozott s nem is választatott meg itt többé képviselőnek.

Ezen évben már erősen megindult a baloldal szervezkedése, a polgárság s az iparosok legnagyobb része sorakozott annak zászlója alá, tetemes pénzt raktak össze már elébb, s szó volt róla, hogy épületet vásároljanak a kör állandó helyiségeül.

1869. január 3-ikán a jobb oldal is szervezkedő 1869 gyűlést tartott a nagyvendéglő nagytermében, ez azonban nem igen jól sikerült, mert e gyűlésen megjelentek a balpártiak is nagy számmal és ellenszónoklatokat tartottak: Vidliczkay József, ZajácZ József, Benes János és mások.

Január 10-én a balpárt ismét gyűlést tartott a nagyvendéglő udvarán, melyen részt vett a nagy te-

kintélynek örvendő Bónis Sámuel is, s a nagyszámu közönség fellelkesülve s elvi meggyőződésben megszilárdulva oszlott szét, úgy hogy már ekkor meg lehetett jósolni, hogy Nyiregyháza városa sok ideig nem fog kormánypárti képviselőt küldeni az országgyűlésre.

Különben a balpárt erősítésére, az általános körülményeken kívül, nagy befolyást gyakoroltak az ékesen szóló Gyöngyössy Sámuel, a higgadtabb de érvekkel harczoló Vidliczkay, Krasznay Gábor mint a balpárt elnöke, Zajácz József, Joszka János, Bencs János és Hoffmann Adolf, mint mindég örömmel hallgatott népszónokok.

Jan. 15-én a baloldali többség szerint lett megválasztva a „központi bizottság,“ jelesül Krasznay Gábor elnöklete alatt: Maurer Károly, Virányi János, Mathaeidesz Gusztáv, Bukovinszki András, Stromp Pál, Nádas Mihály, Veszeli József, Kornstein Ignác, Barzó János.

Más oldalról a jobb oldal is szervezkedett s megállapította programját s megtett minden lehető, hogy a győzelmet maga részére biztosítsa.

Jan. 16-án tartatott meg a nyiregyházai iparbank alakuló gyűlése nagy közönség részvéte mellett, hol ideiglenes pénztárnokot és választmányi tagokat választottak.

Febr. 7-én nagy gyűlést tart a balpárt a csizmadia színben, beszéltek Kégli Gusztáv, Zajácz, Bencs, Jurányi, Bartholomaeidesz és mások.

Febr. 21-én nagy részvét mellett szenteli fel a baloldal 9 drb. gyönyörű zászlóját, lelkesítő beszédet tart Gyöngyössy Sámuel; beszéltek még Zajácz, Bencs, és mások, lelkesítve a közönséget, még délután is tel-

ve voltak az utcák néppel, kik a baloldal kitűzött zászlóiban gyönyörködtek.

24-én a jobboldali zászlók felszentelése történt meg a nagy vendéglőben, onnan kiindulva körmenetet tartottak, s szónokoltak Kralovánszky Mór, dr. Baruch Mór, estve fáklyás zenét adtak Bodnár István jelöltjüknek; azonban a baloldaliak ellen-demonstratiót intéztek, s a jobboldaliak házafias ünnepélyét annyira megzavarták, hogy Bodnár István a nagy zajban szóhoz nem juthatott. Estve 600 terítékű vacsora tartatott a nagyvendéglőben.

A korteskedés mindkét részről kezdett szenvedélyessé válni. A jobboldal 138 választó ellen adott be reclamitiót. Küldöttség járt Pestre a jobboldal részéről. A zavar egyre nő, a miniszterium közbe lép, elrendeli a választást, de a központi bizottság ellenszegül.

Febr. 28-án a nagyvendéglő udvarán a jobboldali nők Bodnár Istvánt egy dísz zászlóval ajándékozzák meg, szónoklatokkal üdvözölték a jelöltet Kobilicz Ottilia és Kovács Gergely.

Estve mind a Vidliczkay- mind a Bodnár-párt fáklyás zenét rendezett jelöltje tiszteletére.

A választást megelőzőleg pár nappal a baloldal által, utcai szónoklatok mellett, ismét több zászló lett kitűzve a város utcáin.

A választás napján a Bodnár-párt vissza lépven, egyhangulag megválasztatott Nyiregyháza város képviselőjeül Vidliczkay József. Lőn nagy öröm és lelkesedés a baloldaliak között, estve nagy lakoma a csizmadia szinben és a megválasztott képviselő házánál.

Ez évben, jelesül márcz. 5-én vette meg a város a „császár szállást“ összesen 3357 hold földet, holdját 90 frt 16 krajczárjával.

Fejlődött városunk gyár-ipara is, nevezetesen Hinsenkamph H. B. gépészmérnök át vette Jéger Józseftől a gazdasági gépgyárat, s előbbinek fiai ez üzletet ma is folytatják.

Jéger József pedig ugyan ezen évben a mai kor színvonalán álló, jeles berendezésű gőz olajgyárat épített, mely ma is működésben van, azonban 1879 óta másnak — Feldheim Emmánuelnek — birtokában. Az olajgyár két viznyomású olajsajtóval bir, napontai munka-képessége 40—60 m. mázsa napraforgó feldolgozása.

1870 1870 Jan. 20-án igen heves gyűlésben ismét szönyegre kerül a megyeház áthozatalának kérdése, még a mult év júliusában megbizott küldöttség támadtatott meg azon késedelmezéseért, hogy munkálatával mind ez ideig el nem készült. A küldöttségnek meghagyatott, hogy a memorandumot 48 óra alatt készítse el; jan. 22-ikére a memorandum elkészülvén, azt febr. 4-én egy küldöttség vitte fel Budapestre. A küldöttség tagjai voltak: Kovács Gergely, Bodnár István, Riszdorfer János, Vidliczkay József. Ugyanez alkalommal Lónyay Menyhért dísz-polgári oklevéllel tiszteltetett meg a város részéről. A febr. 21-iki képviseleti gyűlésben elhatároztatott, a nagy vendégfogadó felépítése, márcz. 9-én pedig már a tervzet is elfogadtatott, mely szerint a vendégfogadó 40 vendég szobából, 3 nagy tereméből, kávéházból, földbe épített istállókból és a szükséges mellék szobákból fogott volna állani; azonban ez a terv még ma is a pium dezi-dériumok közé tartozik.

Ugyanezen év jun. 9-én tartatott meg városunkban a Battyányi gyász ünnepély; a nagyszámu közönség először az ág. ev. templomba ment, mely nem volt képes a roppant hallgatóságot befogadni, a gyász ravatalt körül állották a 48-as honvédek, ott volt az új honvédek tisztikara és a vidék intelligentiája, az oltár előtt Bartholomaeidesz János tartott megható imát, a szószékről pedig e sorok írója tartott az ünnepély természetéhez alkalmazott beszédet, ennek végeztével a közönség nagy része a róm. kath. templomba ment, honnan a mise végezte után zászlók alatt a g. kath. templomhoz sietett a közönség, de az zárva találattván, a közönség a hymnus elzengése után szétoszlott.

Nov. 3-án megpendítettett a pázsiti földek szétosztása, illetve eladása; de ez még csak későbbben lett valósulandó.

Az 1871-ik év szintén nevezetes eseményeket jegyzett városunk évkönyvébe.

A helyben állomásozó 41-ik honvédzászlóalj zászlószenteléséhez már május kezdetén nagy előkészületek tétettek. Zászlóanyául gróf Lónyay Menyhértne lett felkérve, ki azt készséggel el is fogadta.

A zászlószentelési ünnepélyt megelőzőleg néhány nappal az a kérdés merült fel, hogy az egyházi szertartás melyik felekezet lelkésze által végeztessék? Simon Endre akkori plebános nem akarta engedni a jogot másnak; azonban a város előljárósága tekintettel arra, hogy a prot. felekezet e városban meghaladja a többi felekezetek összes számát, a honvédtisztek pedig és különösen F r S r kapitány azon indokból, hogy a megye lakossága is tulnyomólag református, ahoz ragaszkodtak, hogy prot. ritus szerint vitesék végbe a szertartás.

Kérdés intéztetett tehát sürgönyileg báró Eötvös József kultuszministerhez ez ügyben, a válasz az lett, hogy amelyik felekezet többségben van a megyében és városban, annak szertartása szerint végeztessék az egyházi cselekmény; mindamellett mindkét felekezet papja szerepelt, hogy az egyházi áldásban ne legyen hiányosság.

Protestans részről Bartholomaeides János evang. lelkészt s főesperest kérték fel a szertartás végzésére, azonban ő maga helyett e sorok íróját ajánlotta.

Máj. 21-én sátor vonatott a buzatér kellő közepén, előtte jobbról Simon plébános szószéket készítetett, s mivel nem engedte meg, hogy abból prot. lelkész szónokoljon. prot. szószék is emeltetett a sátor előtt balról.

A délutáni órákban a vasuti indóháznál beláthatatlan sokaság gyűlt össze a zászlóanya fogadására. Kralovánshyky Gyula városi kapitány igen díszes banderiumot alakított, melyet fekete kesely lován teljes díszben maga a főkapitány vezetett és vezényelt.

Megérkezhvén a vonat, a kiszálló zászlóanya szünni nem akaró éljennel fogadtatott s Bodnár István által üdvözlötetett; majd megindult a menet, mely egy fejedelmi bevonuláshoz volt méltó, elől a banderium, utánna a katonatisztek Janik őrnagy vezetése alatt, azután a város díszfogatán a zászlóanya, utána a díszes fogatok hosszú sora, a tengernyi nép annyira elfoglalta az utat, hogy a fogatok csak lépést haladhattak előre.

A zászlóanya Kovács Gergelyhez szállt, hol estve tiszteletére nagyszerű fáklyás zene rendeztetett, mely alkalommal e sorok írója tartott üdvözlő szónoklatot.

Máj. 22-én ment végbe a zászlószentelés nagy ünnepélyességgel a búzatéren. A városból, a tanyákról és a megye minden részéből összesereglett közönség a buzapiaczt teljesen betöltötte úgy, hogy a díszhonvédszázadok felvonulására alig volt elégséges hely. — Mozsárlövések jelezték az ünnepély kezdetét. Elsőben Simon plébános beszélt, ennek végeztével e sorok írója mondta el alkalmi szónoklatát, azután a zászló megáldás, a szegverés következett, ezt követték a gyalog és lovas honvédszázadok dísz felvonulásai, melyek több ízben megismételtettek.

Kivül a városon a szentmihályi ut mellett ökröket sütöttek ősi szokás szerint a nép és katonák számára.

A szertartás végeztével a casino nagytermében fényes diszebed rendeztetett. A lépcsőház gyönyörűen fel volt díszítve mindenféle virágokkal s exoticus növényekkel. Önként értetik, hogy az ebéd felett a hazafias pohárköszöntések nem hiányoztak.

Julius havában a törvényszéket megnyervén városunk, annak áthelyezése ügyében conferenciák tartattak. Jul. 20-án az ügy a képviselet előtt is szőnyegre kerülván: sürgősen felküldettek Budapestre Vidliczkay József, Sexty József, Krasznay Gábor, Schack Mór és Nikelszky Mátyás, a szükséges előintézkedések s vállalkozókkal való tanácskozás végett.

Ezek sikerrel járván, már jul. 31-én a Gertner-féle terv szerint a Benko módosításával elhatároztatik a városháznak emeletre leendő kiépítése, s az építkezés megkezdése még azon ősz folytán.

Aug. 10-én már az árlejtés is megtartatott. Az építkezés ellenőrzésével küldöttség bizatott meg, melynek tagjai voltak: Krasznay Gábor, Kovács Gergely, Kornstein Ignác, Risdorfer János, Nikelszky Mátyás.

Aug. 18-án elhatározta a képviselet a hires Nagy állás szétbontását, s annak anyagja a városháza építéséhez használtatott fel.

Szept. 25-én tartatott az utolsó képviseleti gyűlés a városházában; ekkor a tisztviselők a kisdédóvoda helyiségébe költöztek át, s azonnal megkezdett a bontás és építkezés.

November 8-án elhatározta a képviseleti gyűlés, 800.000 forint törlesztési kölcsön felvételét, melyből a városházát, a nagyvendéglőt felépíthesse s minden függő adósságát kifizethesse.

Ez a 800,000 forintos kölcsön ugyan nem sikerült, mivel a megyei hatóság, ugyan e városból eredő fellebbezés folytán ily nagyobb kölcsön felvételét nem engedélyezte, csak 150,000 forint felvételét engedte meg.

Meg vagyok győződve, hogy a nagy kölcsön ellenzői a városnak felfogásuk szerint jót akartak, de hát ma már láthatni, hogy a kölcsön megakadályozása igen nagy hiba volt, mely városunk fejlődésének útjába nem csekély akadályt gördített.

Ugyszólván minden eszköz, mintegy kezébe volt téve ekkor a városnak, melyeket okosan felhasználva egy évtized alatt rendkívüli haladást tehetett volna. Az előhaladás és fejlődés ugyan most is meg van, de nem oly mértékben, mint a hogy azon esetben lett volna, ha a kölcsön akkor felvétetik.

1872 Az 1872-ik év jan. 10-én a járásbiróság beköltözött a város házába; a törvényszék már megnyerve, a reáliskola ügye ugyszólván kezében a városnak, melyre nézve gr. Lónyai Menyhért itt városunkban egy tisztelő küldöttség előtt kedvező ígéretet tesz, terménykereskedése a vidék központjává emeli, hova mintegy özönlik a nép, folyvást növelve a pénzforgalmat. A

megye komolyabb irányu értelmiségének figyelme városunkra van irányulva, s a kézzel fogható előrehaladás felkölti a bizalmat a hidegebb szívekben is; ámde akkor, midőn a helyzet-nyújtotta eszközöket üstökön kell vala ragadni, hiányzik az előhaladás egyik mozgató rugója a pénz, s a már rég tervezett nagy-vendéglő építése nem sikerülhet, nem sikerülhetnek azok a czélszerű befektetések, mint egy mőgőzmalom felállítása, gőz-fürdő építése, reáliskola, kaszárnyaépítés sat., melyek a város külső tekintélyét, belső erejét és erélyét hatalmasan növelték volna; így majdnem tehetetlenül kelle néznie, miként tétetik rohamosan semmivé a város malom-jövedelme, miként rendeltetik el a városból a katonaság, miként épülnek itt-ott magán szállodák a nagyvendéglő rovására, sat. sat.

Meg kell vallani, hogy a dolgok ily nemű menetébe az országos politikai pártszempontok is bele játszottak; ez év febr. 10-én az országos baloldali gyűlés megtartatván Budapesten: mind szenvedélyesebbé kezdett válni a „jobb“- és „baloldal“ közötti küzdelem a vidéken is, tehát Nyiregyházán is.

Ugyanekkor jött szóba az országgyűlésen, még pedig febr. 12-én ama törvényjavaslat, mely a követválasztásra nézve magasabb cenzust s három helyett 5 évi cyklust akart megállapítani, e törvényjavaslat agyonbeszélésében nem csekély osztályrész jutott Nyiregyháza képviselőjének Vidliczkay Józsefnek.

A tavasz eljöttével kezdetöket vették ismét a képviselő választási előleges tanácskozások; így ápr. 27-én estve bizalmas beszélgetésre gyűltek össze többen Blahunka Józsefnél; az itt történt megállapodás szerint a következő napra az óvoda épületben egy nagy értekezlet tartatott Bodnár István elnöklete alatt, hol

abban történt a megállapodás, hogy képviselőül valamely nagy hatalmu, befolyásos egyéniséget kellene megnyerni, és ennek a nagy befolyásu embernek nevét már mindenki tudta akkor, azonban tekintettel arra, hogy még felkérve nem lett, neve még felemlítve nem lett, ez pedig gr. Lónyay Menyhért vala.

Máj. 4-én a jobboldal szervezkedő gyűlést tart a nagy vendégfogadóban, hol gr. Lónyay követjelölt-sége szóba hozatik. — A baloldal részéről szintén igen népes összejövetel tartatik máj. 9-én kedvező idő mellett a Széchényi ligetben, hol Vidliczkay megtartván beszámoló beszédét, a baloldal részéről a követjelöltség elfogadására ismét felszólittatik. — Estve tiszteletére fáklyás zene rendeztetik, mely alkalommal Sütő József által üdvözöltetik a választó közönség nevében.

Május 10-én a „jobboldal“ gr. Lónyayt követjelöltül nyilván proklamálja. Május 21-én megalakittatik a központi választmány a következőleg: elnök Bodnár István; tagok: Kacska János, Nikelszky Mátyás, Palicz András, Risdorfer János, Schack Mór, Nádasi Lajos, Jánószky János, Juhász Mihály, Kralovánszky Mór, Korponay János, mind Deák-pártiak. E választás mig egyrésztől nagy levertséget okozott a balpártiak között, másrésztől a pártvezérek nagyobb tevékenységre buzdultak, kivált pedig midőn a jobboldal 570 baloldali választó polgár ellen reclamált, az elkeseredés tetőpontját érte, s rendkívüli tevékenységet fejtettek ki a rábeszélésben, korteskedésben, különösen a ki-reclamáltak, úgy bent a városban mint a tanyákon. A lázas tevékenység elragadt a nőkre is és különösen Saary Pálné, Csengeri Sámuelné, Krajnyák Györgyné, lelkes társnőikkel, fáradhatatlan tevékenységet fejtettek ki a baloldal mellett.

Azonban a párt intéző bizottsága sem pihent, nap-nap után gyűlések tartattak a eszismadia szinben, e mellett a jul. 14-én tartandó nagy baloldali gyűlésre a fővárosból leérkeztek Mátyus Aristid és Füzesséry Géza a sétatéren lelkesítő beszédeket tartottak.

Az érdeklődés rendkívüli volt, az ország figyelme városunkra volt függesztve, mert hiszen az ország miniszter elnöke állt szemben egy egyszerű, de jellem szilárd képviselővel.

Már a választást megelőző nap az ország minden pontjáról érkeztek városunkba érdeklődők. — Gömör, Borsod, Heves, Zemplén, Szatmár, Bihar sat. megyék ellenzéki férfiai közül számosan jelentek meg már a választást megelőző estve városunkban; feszült kíváncsisággal várva a választás eredményét.

Jul 15-én 8—9 óra között vonult fel a két párt; közöttök a katonaság kordont vont. Mindkét párt impozans volt, még nem lehetett tudni melyik pártra dől el a diadal.

Először a kormánypárt szavazott, reggeli 9 órától egészen estvéli 7 és $\frac{1}{2}$ óráig. Ekkor vonult be az egész nap utcán ácsorgó, de azért lelkesedését és türelmét nem vesztett „balpárt“ a városházaudvarára leirhatatlan lelkesedéssel. Nem sokára megeredt az eső, ott áztak a választók fedél nélkül, éhen szomjan, a szavazás egész éjjel tartott, sőt másnap egész estvéli 6 óráig, midőn végre az eredmény kihirdettetett, mely szerint Gr. Lónyayra adatott 643, Vidliczkayra 812 szavazat. Mire a „balpárt“ diadalmas „éljenek“-be tört ki, zászlókkal, zenével ment választott képviselőjeért, ki szép beszéd kíséretében vette át mandátumát. — Azután, mint ilyenkor rendesen szokás, volt nagy áldomás a „Sóstón.“

A követválasztási érdekes napok lezajlása után, jul. 17—19 napjain a felső szabolcsi gazdasági egyesület termény, állat és gazdasági eszközök kiállítását rendezett Nyiregyházán, az állatkiállítás az új állásban, a termény és gazdasági eszközök kiállítása a „Huszár“ fogadóban a vasút mellett volt elhelyezve. E kiállítás, tekintve a kezdet nehézségeit meglehetősen sikerült. Számos jutalmak s dicsérő oklevelek is állítottak ki és osztattak szélyel.

Míg a gazdászat terén emez úttörő lépés tétetett; addig ugyan e hóban a nevelési intézmények terén hanyatlás történt, nevezetesen az itt tartott ág. ev. egyházkerületi gyűlés a helybeli tanítóképezdét, érdeklődés hiánya miatt beszüntetni kényszerült.

Aug 17-én a törvényszék költözködött által a város háza épületébe. Ugyane hónap 27-ik napján ismét szőnyegre kerül a képviselőben a reáliskola ügye, de a tanácskozások és tervezgetések eredmény nélkül maradnak.

Szeptember havában megkezdődnek a városi tisztújítási mozgalmak. E hó 17—18-ik napjain megállapított a tisztviselők fizetése. A polgármesteri fizetés 1600, a főjegyzői 1400, a főkapitányé 1200, 4 tanácsnoké 1000—1000, az aljegyzőé szintén 1000 forintban állapított meg.

Deczember 16-án volt a képviselői tagok választása, egytől egyig baloldaliak választattak meg.

E hó hátra levő része nagy részben a tisztviselők jelölésével folyt le. Nagy gondot adott a polgármester választásának kérdése. A helyzetet uraló párt köztiszteletben álló s nagy népszerűségnek örvendő elnöke Krasznay Gábor körül csoportosult, fel is szólított a jelöltség elfogadására, azonban ő hivat-

kozva különösen nyilvános szereplésre nem vágyakozó természetére, továbbá anyagi helyzetére, a jelöltséget elfogadni sok ideig vonakodott; úgy, hogy hosszas kérelem után csak is a minden oldalról reá nyomakodó erkölcsi pressió hatása alatt inkább kényszerűségből, mint jókedvéből vállalta azt el s el kell ismerni, hogy nagy áldozatot hozott egyéni helyzetét tekintve, midőn végre a bizalomnak engedve, a jelöltséget elfogadta.

1873 Jan. 9 és 10 napjain tartatott meg a vá- 1873
rosi tisztujtítás Bónis Barnabás elnöklete mellett, polgármesterré egyhangulag Krasznay Gábor, főjegyzővé Jurányi Hugó, főkapitánynya Kralovánszky Gyula, árvaszéki ülnökökké Sáry Pál, Enyingi Lajos, tanácsnokokká Vad András, Benes László, aljegyzővé Czupra Endre, számvevővé Galánffy Dániel, adószámvevővé Oltványi Endre, tiszti ügyészszé Kralovánszki Mór, tiszti gyámmá Zajác Zózsef, házi pénztárnokká Joszka János, adópénztárnokká Krajnyák György, levéltárnokká Kmethy István, pénztári ellenőrré Mikecz Zózsef, alkapitánynya Kovács Károly választattak meg. Városi alorvos régebbi szerződésnél fogva maradt Takács Alajos, főorvos lett dr. Meskó Pál.

Február 23-dikán tartotta az ujonnan megválasztott képviselet első ülését a városháza dísztermében

Márczius hóban történt meg a collaudirozás a városháza épületére vonatkozólag, melynek következtében az előirányzaton jóval többbe került városháza hivatalosan átvétetett a vállalkozóktól.

Ugyan e hóban és pedig márcz. 16-án kezdette szétbontani a helybeli ref. egyház régi kis templomát s az uj templom alapköve, Révész Bálint ref. püspök jelenlétében, le is tétetett; melyről majd a maga helyén szólunk bővebben.

Ez évben az országosan pusztító ázsiai kolera városunkban is nagy pusztítást vitt véghez. Julius-hóban dühöngött az leginkább, naponta 15—20 halott is volt. — Aug. utólján, mintán számos áldozatot elragadtott végképen megszünt.

Szept. 21-ikén a polgármester és Haas Mór Pestre küldettek a Dessewffy-féle kölcsön állampapirainak beváltása végett.

A kolera Vad András tanácsnokot elragadván, helyébe Nikelszky Lajos választatott meg.

1874 1874 ápr. 19-én a városi képviselő 1000 forint alapítványt tesz a tiszai egyházkerület képezdéje javára, míg az Eperjesen lesz elhelyezve.

Jurányi Hugó ez év folyamán elhalván, helyére máj. 28-án Sárý Pál választatott meg főjegyzőnek.

E közben célba vétetik a város anyagi ügyeinek rendezése, s elhatároztatik, egymillió forint kölcsönnek felvétele, hogy a város minden apróbb adósságától szabadulhasson. A kölcsön mikénti visszafizetésére nézve terveket adtak be Joszka János és Zajác József. Első a kállai pusztát, utóbbi a pázsiti földeket vélte e célra eladandóknak. — Az utóbbinak terve fogadtatott el, a kölcsön t. i. 800.000 forint arany kölcsön később csakugyan felvétellett, s a pázsiti földek „jogok”-ra osztatván, a városi polgároknak 10 évi törlesztésre eladattak. Ez képezi alapját a nagy kölcsön visszafizetésének. E nagy kölcsön a 80-as években convertáltatott 50 esztendei törlesztésre, 610,000 forintban.

Ez év decz. 18-án a központi választmányba a következő tagok választattak meg: Barzó János, Csengeri Sámuel, Sárý Pál, Oláh Antal, Török Péter, Szekeres János, id. Gyuresán József, Bencs János, Mathaeidesz Gusztáv, Maurer Károly, Hoffman Adolf, Haas Móricz.

Elhatároztatott a Dessewffy-kölcson visszafizetése minél előbb, mivel azután egész 14·98%-it kellett fizetni.

Az 1875-ik év nevezetes az országos pártok 1875 „fuzió“-járól, mely Pesten ez év márczius 2-án jött létre. Megkísérlették ennek létesítését a megyei májusi közgyűlésen, de lett miatta nagy zaj és lett belőle confusio. Kísérlet tétetett ez irányban Nyiregyházán is, de annak létrehozása nem sikerült, a balpárt megállott eddigi alapján s elvei mellett.

A „fuzio“ pártiak dr. Vécsey Tamás akkori eperjesi jogtanárt kérték fel követjelöltül, a baloldal pedig Vidliczkay József mellett tömörült ujolag.

Előre láthatólag nagy küzdelemre volt kilátás, mivel a hires és kedves tanárnak több oly taitványa volt az intézők közt, kik hálás reminiscenciákkal viseltettek iránta, úgy hogy, egy némely, ki annak előtte nagy részt vett a baloldal küzdelmeiben, mind az utolsó napig ingadozásban volt arra nézve, hogy melyik pártra szavazzon, tenni pedig egyik párt mellett se akart semmit. — A baloldal érezte meggyengülni erejét azért is, mivel az iparosok közül igen sokan elvesztették választási jogukat; — minélfogva a baloldal szűkebb körű bizottsága a választás előtt pár nappal lehvta körébe az akkor szép hirnek örvendő, két fölkapott ifju tagját a baloldalnak, már akkor „48-as függetlenségi pártnak“ Verhovay Gyulát és Mezei Ernőt, kik az összejövedelek alkalmával buzditó és lelkesítő szónoklatokat tartottak.

Végre megtartatott a követválasztás s Vidliczkay 3 szavazat-többséggel csakugyan megválasztatott.

Ugyanez év deczember havában alakult meg a Nyiregyházai korcsolyázó egylet.

1876 1876. december 7-én Deák Ferencz elhalván, temetésére a képviseleti gyűlés által Krasznay Gábor polgármester és Simon Endre küldettek Budapestre.

Márczius 9-én szavazta meg az osztrák földhitelintézet a város 800,000 forintos kölcsönét. Ugyan e hó 14-én határoztatott el, hogy a kölcsön 40 évi törlesztésre felvételessék; az ügy további intézése a pénzügyi bizottságra bízván.

Május 27-én jött városunkba Samassa egri érsek bérálás végett, nagy ünnepélyességgel fogadtatott, a harangok meghuzattak, diadal-kapuk voltak felállítva; hivei tiszteletére fáklyás menetet rendeztek, mely alkalommal Sztárek Ferencz volt az üdvözlő szónok. A város díszfogatán járt a főpap a körül fekvő községekben, s városunk polgármestere mindenüvé házi gazdai szívességgel kísérte. Meg is emlékezett a nemes lelkű főpap Nyiregyházáról, amenyiben azon év telén 300 forintot küldött a nyiregyházai szegényeknek vallás különbség nélkül, mely emelkedett szívről tanúskodó adományt a város képvisellete hálásan megköszönte s évkönyveiben átadta az utókor emlékezetének.

Junius 1-ső napján jött haza Bécsből a kölcsönt kieszközlő küldöttség, Bodnár István, Kovács Gergely és Vidliczkay József a 800,000 forint kölcsönrel. Kapott a város tulajdonképen 768 ezer forintot, a papirokat 96%-ával számítva. A képviseleti gyűlés számukra 1000 forint tiszteletdíjat szavazott meg.

Ugyan e hó 12-én határozta el az országgyűlés, hogy Szabolcsmegye székhelye ezutánra Nyiregyháza leend; természetes, hogy e hír nagy örömmel és lelkesedéssel fogadtatott Nyiregyházán.

E diadalt hosszas küzdelem előzte meg a megyében is, mely majd a következő kor történet írójának

hagyatik fenn, mivel azok közül, kik e sokszor keserű küzdelemben a megyében részt vettek, sokan életben vannak.

Mindamelletts hálátlanság volna itt kiemelőleg meg nem emlékezni azon magas műveltségű és állásu egyénekről, kik a város érdekét egyesítve a megye érdekével, a dolgokat magasabb szempontból ítélve meg s fogva fel: városunk javát melegen felkarolták s elébb vitték. Ilyenek mindenekelőtt a gróf Desseffy család ma élő lelkes tagjai, kiket régibb kegyeletes viszony is fűz városunk életéhez és történetéhez. E nemes grófok: Aurél nagy befolyásával és személyes tevékenységével; Dénes, Alajos, Béla, rokonszenves megjelenésükkel példaadásukkal, nemcsak számos jó barátot szereztek városunknak, hanem annak előhaladását s felvirágzását szívélyesen viselve, az őshöz méltólag a történetíró kiemelésére tették magukat méltókká városunk életében; melyet, míg a jelen, tekintettel az egyéni szerénységre, csak röviden, de hálásan említhet fel; a jövő történetírójának marad a szerencse, tetteiket méltólag megörökíteni. E főurakon kívül több előkelő család sőt egész vidékek s városok mutatták ki jóakarataikat a város iránt különösen a közelmúltban, legyen itt együtt kiemelve részökre a tisztelet és elismerés azon óhajta nyilvánításával: vajha minél erősebbé és általánosabbá legyen az egyetértés és szeretet kapcsa városunk és a vármegye tisztelt közönsége között.

Nyiregyháza e tekintetben igen tetemes áldozatokat hozott, városházának éjszakai részét a megye elhelyezésére átengedte mindaddig, míg a megye székházat nem épít, egyszersmind a főispán és alispán számára szállást ajánlott fel az új választásig.

A városi hivatal elhelyezésére a Nagyvendéglő melletti úgynevezett kapitányi laktanyát alakította át, hová októberhóban át is költözött; — úgy hogy november 28—30 napjain az első megyebizottság már Nyíregyházán tartatott meg, mely alkalommal megerősítettett a pázsiti földek eladásának tervezete is, a tervezett kölcsön felvételének alapjául.

1877 Az 1877-ik év a török-orosz háborúról, ennek folytán a török-magyar rokonszeny fölébredéséről és ápolásáról nevezetes. Ez év tavaszán küldte vissza a „Corvinákat“ a török kormány a magyaroknak. E tény Nyíregyháza mindenkor hazafias képviselőjét sem hagyta érintetlenül; nevezetesen a „Corvinákat“ hozó küldöttség tiszteletére, magát küldöttség által képviseltetni elhatározta. Kiküldvén e végett Krasznay Gábort, Somogyi Gyulát és Lukács Ödönt; azonban mint tudjuk, a „Corvinák“ Budapestre szállítása meg nem engedtetett, így a küldöttség is itthon maradt.

Hosszas küzdelem és alkudozásba került az is, míg a város a vármegyével a kőut kiépítésére nézve meg egyeztetett. A tokaj-kolozsvári utnak a városon kívüli részei Tokajtól Nagy-Kállóig készen voltak már. A város képviselője főutcáján diszesebb és költségesebb kövezést tervezett; végre hosszas tanácskozások és alkudozások után, a vármegye 30.000 forintot utalványozott a városnak, mennyiből ő a már érintett utvonalat egyszerűen kiépíthette volna. Ez egyezség megkötése után még az előző évben megkezdettek a munkálatok, még pedig alag-csatornázással összekötve. A főtér utvonala koczká trahit kövekkel burkoltatott ki. Ez építkezés került a városnak a megye által kiutalványozott összegben felül 75.000 forintjába. Kiköveztetett ekkor a szent-mihályi utca végétől a kállói ut

végeig, továbbá a vármegyeháza északi végétől a „Szarvas“ korcsnáig. E nagy mérvű építkezés már az 1876-ik év jul. 16-án át is vétetett Lax vállalkozótól.

Ma már alig tűnik fel előttünk mily nagyszerű lépés volt ez városunk életében, széépészeti, közlekedési, kényelmi és egészségi szempontokból, ha visszaemlékezünk az az előtti sáros utcáinkra, kétszeresen szerencsésnek s üdvösnek kell mondanunk azt a pillanatot, midőn a város képviselte a város fokozatos kiköveztetését határozatilag kimondotta és itt még a város nem állapodott meg. Tisztán a maga erejéből kiköveztetette s csatornáztatta a pazonyi, Kossuth, n.-debreczeni utcákat, ez utóbbit a „Hvezda“- vagy „Steiger“-féle házig, a Posta, Domján s Haas-féle kereszt utcákal a kállai utcabeli gyógytártól kezdve, a „Selyem“ utcát a Haas-féle kereszt utcáig, a főtértől a körtvély utcát érintve a pazonyi utcáig. Egyidejűleg megkezdett a járdák kiépítése, a főutczákon koczka trahit, a mellékutczákon faragatlan trahit kövekkel. Mindez a városnak igen nagy áldozatába került, úgy, hogy a fent nevezett 75.000 forinton felül az utcák kikövezésére közel 200.000 forintot költött eddigelé.

Ugyancsak az 1877-ik év okt. 9-én a városi képviselet ismét melegen karolta fel a kállói reáliskolának a nyíregyházi gymnasiummal leendő egyesítésének eszméjét, melynek lehető keresztülvitelével Krasznay Gábor, Farbaky József, Somogyi Gyula és Vidliczkay József bizattak meg, kik Pestre fel is mentek még azon hónapban. Azonban ott Pesten e terv közöltetvén Zsedényi ág. ev. kerületi főfelügyelővel, ő az autonomiára való tekintettel még a tervet is nehezteléssel vette, a miniszter pedig szintén kitérő választ ad-

ván, a törekvést siker nem koronázta, s az ügy végképen elejtetett.

E közben a törökök veszteségének hírére a fővárosban egy nagyszerű országos népgyűlés rendeztetett, melynek célja az lett volna, hogy a kormányt a törökök segítségére indítsa. E népgyűlésre Lukács Ödön és Kállnay László küldettek fel a város által, kik a gyűlésen decz. 16-án meg is jelentek. E nép gyűlésen legalább 20.000 ember vett részt. — Lefolyásáról és az akkor történt demonstrációkról a napi lapok részletes leírást hozván; azokra kitérni e helyütt feleslegesnek tartom.

1878. máj. 11-én s több napjain ág. ev. egyház kerületi gyűlés tartatott városunkban, máj. 11-én délután Czékus superintendens nagy pompával fogadtatott Diadal kapuk voltak állítva. A Barzó János házánál fehér ruhába öltözött leányok üdvözölték a főpásztort s egész virágessövel halmozták el. Bent a debreczeni utcán két sorban fel voltak állítva az ev. elemi és gimn. tanulók. Bartholomaeidesz János espereshez szállott a főpásztor, hol még az nap a tisztelgő küldöttségeket fogadta. Estve tiszteletére fényes fáklyás zene rendeztetett, mely alkalommal Meskó László ékes üdvözlő beszédet tartott, mire a főpásztor meghatottan válaszolt.

Kralovánszky Gyula, a városnak ma is előnyösen emlegetett főkapitánya elhalván, nagy részvét mellett temettetett el; helyettesítve lett Bencs László tanácsnok jun. 7-én. Ugyanekkor a tisztujítás előmunkálatainak kidolgozása végett egy 15 tagból álló bizottság választatott.

A követválasztás ez évben zajtalanul ment végbe. A kormánypárt ugyanis belefáradva a többszöri siker-

telen küzdelembe, jelöltet nem állított fel, minélfogva Vidliczkay József aug. 11-én egyhangulag képviselővé választatott.

1879-ben január 14—16-án tartatott meg a tiszt- 1879
ujítás, mely alkalommal polgármesterre ismét egyhangulag Krasznay Gábor, főkapitánynya Kerekréthy Miklós, gazdasági tanácsnokká Bencs László, tiszti ügyészszé Meskó László, árvaszéki ülnökké Májerszky Béla és Nikelszki Lajos választattak meg, a többi helyekben feljegyzésre méltó változás nem történt.

1881-ben indítványoztatott, hogy a város önálló 1881
törvényhatósággal bíró várossá emeltessék; ugyanekkor Sütő József ellen indítványt adott be, melyben kéri, hogy a város nagy községgé alakíttassék át. Ez utóbbi indítvány elvettétvén; az előbbi indítvány megfontolására a következő tagokból álló küldöttség választatott meg: Krasznay Gábor, Vidliczkay József, Lukács Ödön. Bodnár István, Kovács Gergely, Riszdorfer János, Joszka János, Török Péter.

Ugyan e gyűlésen Krasznay polgármester indítvánnyal lépett fel a nagyvendéglő kiépítése iránt; azonban mindezen indítványok, mint a szegény ügy rendezése, és más több mind ez ideig várja az üdvös elintézését.

Ezzel együtt a város történetének végére jutottam. Látni lehet, hogy az utóbbi évekről való feljegyzéseim lehetőleg szárazok és rövidre vonttak, mivel a discretió nem engedhette meg némely dolgokkal való bővebb foglalkozást, nehogy oly tiszteletreméltó egyéneket érintsen a történet író tolla, kik még ma is életben vannak.

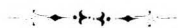
A még hátralevő néhány év történetét tehát nem emlitem, hiszen eleven emlékezetében van az a jelen

nemzedéknek. Ez éveket ugyanis a tervezgetések korának lehet mondani, melyek közül csakis egy létesült hosszas vajadás, nem ritkán kinos félreértések és versengések után, tudniillik a vámsorompó felállítására.

Mielőtt azonban a tárgyalás alatti korszakot be-
rekeszteném, meg kell itt emlékeznem pár szóval Krasznay Gáborról, ki 1872-től a mai napig működik, mint polgármester. — Az ő nevéhez vannak fűződve az utolsó másféltizedben a városunkban létesített nagyobb-szerű alkotások. Ki alig változott tisztikarával a város ügyeit önzetlen jóakarattal s becsületességgel vezette s vezeti. Tevékeny részt vettek a város ügyeiben az ő polgármestersége alatt a tisztviselőkön kívül Bodnár István, Kovách Gergely, Vidliczkay József, Nikelszky Mátyás,¹⁾ Török Péter, a helybeli lelkészek, Barzó János, Nádas Mihály, Palánszky Sámuel, Báthy Károly, az utóbbi években Somogyi Gyula, e sorok írója és többen.

¹⁾ Kegyelettel kell megemlékeznem e helyen néh. Nikelszky Mátyásról, mint városunk egyik kiemelkedő polgáráról, kinek töredékes napló jegyzetei szolgáltak kalauzul 1848-tól különösen a hetvenes évekig terjedő történet megírására. Hálás köszönet a családnak, mely a boldogult naplóját számomra átengedni meghálálhatlanul előzékeny vala. — Nikelszky Mátyás egyszerű sorsból emelkedett fel, Isten segedelme mellett, egyedül önerejére támaszkodva. Óriási elfoglaltatásai mellett könyvek olvasása által elméjét folyvást művelte és annyira kiművelte, hogy bármely művelt társaságban otthonosan érezte magát. Családja érdekében bámulatos tevékenységet fejtett ki. E mellett egyháza ügyeiben folytonosan részt vett; — a város ügyein meleg szeretettel csüggett. Szóval tevékeny életét a haza, egyház és család közt osztotta meg. Naplójegyzetei, melyeket egyedül magának írt, a legszebb lélekről tesznek tanubizonyságot; ha fellépéseiben érdes is vala, de tetteiben mindég az igazságérzet és jóakarat vezetete. Jó tetteivel, adakozásaival, alapítványaival, az üdvös eszmék, a tanügy és társadalmi intézmények gyámolítására véghez vitt tevékenységével íveket lehetne betölteni. A végzet csapásait Istenben megnyugvó lélekkel, keresztyéni türelemmel viselte. Áldás emlékezetén!

Krasznay szerénysége mellett szilárd jellemet, önzetlen jóakaratot vitt a polgármesteri székbe; ha nem érte el mindenkor a kívánt eredményt, azt tulságos jószívének lehet tulajdonítani, mely az embert rendszeren gátolni szokta a szigor és erély kellő alkalmazásában. Annyi tagadhatatlan, hogy tapintatos eljárása nem egy oly egyén rokonszenvét vivta ki városunk számára, ki annak előtte irántunk ellenséges érzülettel viseltetett; s magán uton többet hatott a megye és város között gyakran létrejött feszült viszony elenyésztetésére, mint nyilvános fellépéseivel. Ha figyelembe vesszük komolyan a polgármestersége alatt létrejött alkotásokat, osztatlan elismerésünket kell neki nyújtanunk.

Mielőtt befejezném e korszak történetét, befejezésül még néhány dologról meg kell emlékeznem, a zsidótemplomról s ezzel együtt röviden a zsidó egyházzal; továbbá a helybeli sajtóról s annak működéséről s végre a gépipar fejlődéséről.

1. Nyíregyházán két zsidó egyház van. Egyik az ugynevezett „statusquo“ egyház, mely gyűjtő névbe beletérne tulajdonképen. modern, orthodox sat. árnyalat; az ultráknak ez kielégítő nem lévén; külön „orthodox“ egyházat alapítottak; s nem igen nagy örömmel néznek a „statusquo“ egyház diszes új templomára, mely Haas Mór akkori elnök buzgólkodása következtében 40 nap alatt épült fel az 1880 esztendőben. Került 50,000 forintba.

Különben a zsidó egyház, még pedig a „statusquo“, itt igen szép áldozatokat hoz a nevelés ügyének, rendes és a törvénynek megfelelő népiskolákat tart, azokat szakképzett tanerőkkel látják el; a magyararo-

sodásra igen nagy súlyt fektet; — Szóval meglátszik az egyház életén, hogy élén mivelt, intelligens egyének állanak, kik a kor intő szózatát megértve, a haladás terére léptek.

Az orthodox egyházzól, minthogy az elzárkózik a nyilvánosság elől, semmi bizonyost nem tudhatni, hanem bizonyosan ennek kifolyása az a sok zugiskola, melyekkel a tanfelügyelőnek sokszor meggyűlik a baja.

2. Nyiregyházán az első könyvnyomdát Dobay Sándor állította fel 1870-ben. Már ezt megelőzőleg 1868-ban Börkei Imre megindította az első hírlapot „Nyir“ czim alatt, a második évben azonban czimét „Tiszavidékre“ változtatta e lap, miután tulajdonosa tudakozó intézetet tartott, eleinte erre fektette a főszlyt; így a lap magát fenn nem tartatván, szerkesztését Gyöngyösi Sámuel vette át, ennek eltávozása után pedig Szabó Antal; — kiadó pedig Csáthy Károly debreczeni könyvkereskedő lett, s ott nyomatott a lap is, azonban nyiregyházai kelettel. E lap nem képviselhetvén kellőleg Nyiregyháza érdekeit, 1870-ben Dobay Sándor vette azt át, s „Nyiri Közlöny“ czim alatt kiadott és szerkesztett egy heti lapot, azonban ez is nem sokára megszűnt. Majd Dobay meghivta Miskolczról Kmethy István végzett jogászt, a ki is a már megszűnt „Nyiri Közlönyt“ 1871 husvét 1-ső napján feltámasztotta halottaiból és azon év decz. haváig kellő szakismerettel szerkesztette. 1871-ben decz. havában azonban szerkesztő és kiadó között bizonyos elvi összeütközések merülvén fel: Kmethy István, több tekintélyes egyén biztatása folytán, lapkiadó társulatot szervezett, a mely társulatnak anyagi

s erkölcsi támogatása mellett 1872 jan. 1-én életre hivatott a „Szabolcs“ czimű hetilap, a mely 1873 decz. közepén Kmethy István visszalépése folytán e könyv írójának szerkesztése alá került s általa szerkesztetett 1875-ig; majd Angyal Gyula vette át s az ő szerkesztése alatt nem sokára megszűnt.

Kmethy István visszalépésével mindjárt egy újabb lap indult meg ifj. Maurer Károly kiadásában „Szabolcs megyei s hajdukerületi közlöny“ czim alatt, az általa berendezett sajtón; e lap későbbben „Szabolcs megyei Közlöny“ czimet vett fel, mely ma is él Dr. Orbán szerkesztése mellett. Ugyan ez időben Dr. Kovács Sándor szerkesztése alatt a Dobay Sándor nyomdáján nyomtatva kormány párti színezettel egy lap tartotta fenn magát kevés ideig, „Szabolcsi Lapok“ czimmel de ez nem sokára megszűnt.

Ezután 1879-ik év okt. haváig csak egy lapja volt Nyiregyházának és Szabolcs megyének. 1879 novemberhó 1-én Kmethy István kiadásában és szerkesztése mellett megindult a „Szabolcsi Hirlap“; majd 1881-ban apr. hóban a „Nyirvidék“ Piringer és Jóba kiadásában, kik itt szintén sajtót rendeztek be, Ábrányi Emil szerkesztésével.

Ekkor már 3 lap jelent meg Nyiregyházán, amelyet a 4-ik követett nem sokára a „Nyirvidék Értesítője“ Ábrányi Emil kiadásában, amely azonban csakhamar a „Szabolcsmegyei Közlöny“-be olvadt be. Hasonló sors érte a „Szabolcsi Hirlapot“ is, amely meg a „Nyirvidékkel“ egyesült, amely majd Vitéz Mihály, majd Jóba Elek szerkesztése és Kmethy István főmunkatársi működése mellett, folyvást fentartotta magát.

Ekkor lett Nyiregyházának 2 lapja, s volt 2 nyomdája, mert, — mint elébb kell vala emlitenünk, —

Dobay Sándor a „Szabolcsmegyei Közlöny“ megindulása alkalmával városunkból elköltözött.

Később 1884-ben Piringer megváltván Jóba Elektől ő is nyomdát állított, és lapot alapított „Szabolcsi Szabadsajtó“ czímmel Inczédi Lajos szerkesztése mellett.

Az „Ébredjünk“ antiszemita lap Mikecz József sajtóján és szerkesztése mellett a „Tisza-eszlári pör“ alkalmából indult meg s fenn tartja magát mind e mai napig.

Van tehát ez idő szerint Nyiregyházán 4 sajtó, ugyan ennyi hirlap. Ezek közül a „Nyirvidék“ 1885-ben megyei hivatalos közlönyvé lett.

A Nyiregyházán megjelent irodalmi termékek:

1. „Kisebb költemények“ Lukács Ödöntől 1872. Dobay Sándornál.

2. „Őszi napsugarak“ költemények, Kmethy Istvántól 1880. Piringer és Jóbánál.

3. „Templomi Imák. írta Lukács Ödön 1882. Piringer és Jóbánál.

4. „Tisza-Eszlár“ megjelent, a „Nyirvidék“ szerkesztőségének rendezése mellett, 1883-ban Piringer és Jóba könyvnyomdájában.

5. „Kis birtokosok kézi könyve“ 1883. Antal Alberttől Piringer és Jóbánál

6. „Telek könyvtár“ 1884. Virágh Aladártól Jóba Eleknél.

7. „A Magyar Helyesírás Rendszerének Alapvonalai“ Kmethy Istvántól 1884. Jóba Eleknél.

8. „Nyelvtudományi Csevegések“ Kmethy Istvántól 1885. Jóba Eleknél.

9. „Szabolcs megye földrajza“ isk. kézi könyv írta. Simkó Endre 1885. Jóba Eleknél.

10. „Izraelita vallástan“ iskolai kézi könyv, írta Guttman József 1885. Jóba Eleknél.

11. „Bibliai történetek“ iskolai kézi könyv, írta Guttman József 1886. Jóba Eleknél.

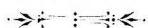
12. „Józsa expedíció“, írta Dózsa József, 1883. Jóba Eleknél.

13. „A tiszai ág. ev. egyház kerület rendezete“ 1884. Kiadta Farbak József. Jóba Eleknél.

14. Számos jegyzőkönyvek iskolai értesítők. Jóba Eleknél.

15. A már említett hirlapok.

16. „Nyiregyháza város története“ Írta Lukács Ödön. 1886. Jóba Eleknél.

A gép-ipar is vett némi lendületet ezen napokban. Nevezetesen Zieger Ede két pár kőre gőzmalmot épített 1877, gőzmozdony hajtással.

1880-ban, pedig gőzmalmát átépíttette műgőzmalommá, melyben az első fekvő gőzgép állíttatott fel Nyiregyházán. 1883-ban ezen gőzmalomhoz (orosi hattyár) egy kisebb gazdasági szeszgyár is építtetett.

1885-ben Zieger Ede az 1877-ben épült gőzmalmát, mely azóta már 5 pár kővel működik, egy legújabb szerkezetű u. n. „Collmann“ vezény művel ellátott 30 lóerejű fekvő gőzgépet és befalazott forrcsőves gőzkazánt állított fel.

Most van épülő félben ugyancsak Jégernek egy gőzmalma a gőzfürdő mellett.

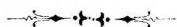

A jövő programja.

Ime ismerjük városunk multját, — amennyire t. i. a lezajlott századok kódéből kiemelnem sikerült. . . . Előttünk van a jelen! . . . Nem önként merül-e fel most már a kérdés: milyen lesz városunk jövődjöje? Ujabb ifju életében; — mely különösen néhány évtized alatt vihar-lépéseket téve haladt előre a fejlődés haladás terén, — nem fog-e beállani hanyatlás, vagy pangás? sat. sat.

Ne térjünk ki e komoly kérdések elől, s próbáljunk egy tervet készíteni azon komoly teendők felől, melyek által — legalább én — városunkat nagygyá, virágzóvá emelkedni remélem.

Lesz-e tervezgetéseimnek valami sikere? Méltatják-e azt némi figyelemre azok, kik e város ügyeit fogják vezetni a jövődjében? Vagy helyesebb és okosabb terveik tudatában mosolyogni fognak álmódoszásaim felett? Nem tudhatom; azonban mégis remélem, hogy ha egyéb hasznót nem hoznak a gondolatok, melyek e sorokba fektetvék, legalább eszméket fognak ébreszteni.

Városunk életére és fejlődésére, különösen e század közepétől a viszonyok s körülmények összehatása rendkívül kedvező befolyást gyakorolt úgy, hogy alig

volt egyébre szükség, mint üstökön ragadni az önként kínálkozó alkalmakat, s kiaknázni az adott helyzetet.

Ma azonban a körülmények tetemesen megváltoztak! — Amit a vasút hozott, most azt ugyanannak fejlesztése, s a megyében célba vett, többfelé szétágaztatása, mintegy visszavenni látszik. Most már igazán teremtő észre van szükség, hogy városunk fejlődésében pangás, sőt visszaesés ne álljon elő; melyek eddig ugyszólván önként kínálkoztak, a kedvező alkalmat, az emelkedés rugóit, a felvirágzás tényezőit, önerőnkől kell előteremteni.

Látjuk a multból, hogy a város előljárói s vezérférfiai mindent elkövettek arra, hogy a város lakosai az anyagi jólétben emelkedjenek. Így hozatott be a harminczas években a dohánytermelés a tanács iniciatívájára; így tétetett körül tekintő gondoskodás, hogy az ugynevezett szeminariumban a gazdaságközönség okszerű oktatást nyerjen a gazdaságtanból. Így gondoskodtak az előljárók arról, hogy az igyekező emberséges lakosok a város pénztárából olcsó pénzhez juthassanak; — így állittatott a bekövetkezhető szükség esetére takarékmagtár; sőt még, mint láttuk, — a szép művészetről is gondoskodva volt. sat. sat.

Egy ily város, mely szabadságát a legnehezebb körülmények között, önerejéből vivta ki, mely oly nagy mérvű áldozatokkal mutatta meg tett erejét és jóra valóságát, minden bizonynyal megérdemli azt, hogy sorsa, jövője iránt a legmelegebben érdeklődjünk.

A jövő útjának megkészítése felfogásom szerint kettős tevékenységet igényel, egyiket a város intelligentiája társadalmi uton tartozik megindítani s a város előljáróival kezét fogva kifejteni, másiknak kifejtése tisztán a város, mint testület feladata.

Lássuk tehát ezek szerint alább kifejtendő nézeteimet!

Ha figyelmesen vizsgáljuk városunk lakosságát, azt kell tapasztalnunk, hogy népünk munkás, szorgalmas és takarékos, mindamellett nagy gazdagság egyetlen munka körben, tehát sem az iparosok, sem a kereskedők, sem a gazdák között rem létezik, s ha létező anyagi viszonyaikat összehasonlítjuk más városokéval, Nyiregyháza lakossága hátrányára üt ki ez összehasonlítás, értve különösen a gazdaközöniséget, mivel az ipar s kereskedelem pangásának sokkal mélyebben fekvő okai vannak, melyeken segíteni hatáskörünkön kívül esik.

Ha már a felett gondolkodunk, hogy az egyesek gazdagság tekintetében mért nem állanak egy vonalon más nagyobb városok polgáraival, hogy mi az oka, hogy például Debreczen, Hódmezővásárhely, Szentes, Nagy-Kőrös sat. aránylag több tekintélyesebb vagyону gazdát mutathat fel mint Nyiregyháza: más eredményre nem juthatunk mint arra, hogy városunk az okszerű gazdálkodás s különösen a gyümölcs termelésben szer felett hátra van maradva; ott van, hol évtizedekkel ez előtt. Semmi lendület e tekintetben. Ki ki amint látta apjától, úgy folytatja tovább. Nem hiszem, hogy tekintélyes gazdáink közül csak egy is meglátogatta volna csak a közelfekvő debreczeni gazdasági intézetet is; gazdasági lapot pedig nem hiszem hogy valaki hordatna; ami pedig a gyümölcs termelést illeti, egy pár egyént kivéve, kik azt inkább csak magán paszióból üzik, — arról jobb nem is beszélni.

Ily körülmények között stagnál az egész mezőgazdaság, így amely fokára emelkedtek az anyagi jólétnek gazdáink a kedvezőbb viszonyok között, ott

vannak ma is. Már pedig csak ott lehet üdvös és óhajtott felvirágzás, hol az egyesek gazdagságban is folyvást emelkednek.

Első teendőnek vélem tehát ezen a bajon segíteni. Vajha sikerülne egy gazdasági tanintézet kieszközlése városunkban a kormánytól; ez bizonynyal üdvös eredményt hozhatna létre, nem csak városunk, hanem a megye gazdasági viszonyait is emelné.

Ha azonban ezt elérni nem lehetne, meg kellene a mozgalmat indítani már ma, társadalmi uton egy „gazdasági egyesület” felállítására, mely hivatva lenne az értelmesebb s tehetősebb gazdákat körébe vonva a gazdasági tudomány vívmányait mint egy a nép köztudalmába átültetni, tekintettel talaj viszonyainkra oly termények termesztésére fektetni a főszűlyt, melyek kevesebb fáradsággal nagyobb jövedelmet hajtanak.

Alig van pedig valami, mely inkább volna indokolva, mint a szőlő termelés lehető legszélesebb művelése és a gyümölcészet. Amaz kellőleg felkarolva a Nyírségnek jövődőt teremteni van hivatva, mint filloxera mentes talajnak, emez egy új jövedelmi forrást fakasztana fel. Mennyi talaj van még ma is felhasználatlanul városunk határában, s mennyi az, melyen oly gazdálkodás üzetik, mely nem jövedelmez?!

A gyümölcs termelés ellen sokan azt szokták mondani, hogy az mit sem ér, mivel nincsen kivitel; mi ennek az oka? semmi nem egyéb, mint az, hogy kevés a produktum, s a gyümölcskereskedőknek nem vonja magára figyelmét, ugyanazért a gyümölcs termelés csakis úgy felelhet meg a célnak, ha általánosságban üzetik. Ez idézhet elő forgalmat, és kellő kivitelt.

Ez azonban mind igen szép az elméletben, hanem van egy baj, az, hogy gazdáink, tisztelet a kivételeknek, nem szeretnek tanulni. Ezt a bajt kell megszüntetni, még pedig a népnevelés ügyének kellő mértékben leendő felkarolása által.

Majdnem megfoghatatlan, de még is igaz, hogy városunkban, mely a népnevelés ügyére százezreket áldozott, még most sem állunk ott, hogy igen sok kívánni való ne lenne hátra. Létező elemi iskoláink elégtelenek a tankötelesek befogadására. Ha azért városunk fejlődését igazán szívélyesen viseljük: e hiányokon a legsürgősebben segíteni kell. Ahol a felekezetek nem bírnak elegendő anyagi erővel a kellő számú iskolák s tanerők beállítására s előteremtésére, ott tegye meg kötelességét a város, mint testület; s egyelőre állítson s szereljen fel a maga költségén egy elemi gazdasági iskolát! Nem tehet a város ennél czélszerűbb beruházást, mely nem egyenes, de közvetett csatornákon fogja meghozni gazdag kamatait; mert lakosai jólétében, gazdagságában áll a város jólléte gazdasága!

A másik teendője városi társadmunknak, egy közmívelődési egylet felállítása, mely a város intelligens erőit összehozva, a felvilágosodás józan tudomány és miveltség sugarait széthintse és terjeszse, a kereskedők, iparosok, általában a város polgársága között koronkénti felolvasások tartása által, főszólyt fektetve a nemzeti nyelv általános megkedveltésére, a lelkesítő irodalmi kincsek és a hazai nevezetesebb események megismertetése által. Legyen e közmívelődési egylet összekötve a hazafiúi erények ápolásával, a polgári jellem fejlesztésével és a közerkölcshiség nemesítésével.

Értelmes polgárok és öntudatos gazdák mellett szükségünk van igazi magyar gazdasszonyokra is, e végből szükséges a női ipar fejlesztése is. Igen helyes, hogy felállított a női ipar iskola; azonban mostani alakjában a célnak nem egészen felel meg, mivel főszólyt a pipere cikkekre, s dísz kézi munkákra fekteti; azonban nem csak arra van szükség, hogy nőink varrni, szabni, himezni tanuljanak, nekünk igazi, értelmű, takarékos magyar gazdasszonyokat kell nevelnünk, kik az okszerű háztartás vezetése mellett, megtanulják mindennek értékét felfogni, s mindent mi arra való felhasználni és értékesíteni.

E végből a városhoz közel, akár az ér alatt, akár a Széchenyi ligetben egy „Gazdasszonyi telepet“ kellene berendezni, mely az apró marha okszerű tenyésztéstől kezdve össze lenne kötve tehenészettel, ide értve a különböző sajtok készítése módját; — a szövészetet, fejer nemű varrást házi iparcikkek készítését sat.

Mindezen eszmék társadalmi uton lennének megindítandók, de a város, mint testület által melegen felkarolandók és gyámolítandók.

Vannak azonban komoly teendők, melyeknek egyesén a városi képviselő köréből kell megindulniok. Ezek azok a szükséges beruházások, építkezések, melyek nélkül városunk óhajtott felvirágzásra nem emelkedhetik.

Említettem imént, hogy a viszonyok városunkra nézve, a vasutak fejlesztése által tetemesen megváltoztak, nincs meg többé az a kedvező forgalom, mely ezelőtt oly bő csatornán ontotta a pénzt városunk piacára. Termény kereskedésünk csappant, annak egyik csatornáját ismét meg fogja apasztani a nyíregyházamáté-szalkai vasutvonal. Ezt minden áron ellensúlyoz-

ni kell és lehet is, csak legyen meg intéző köreinkben az életre valóság, mely a czélszerű befektetések elől félelemmel nem riad vissza, mely merészel nagyot gondolni és cselekedni; — egyszerencsés lépése e tekintetben tétetett s ez oly hosszú vajudas után a gőzfürdő felépítése. Két dolgot kell ehez hasonló bátorsággal keresztül vinni! Egyik egy műgőzmalomnak felállítása, a másik egy közraktár építése. Egyedül egy műgőzmalom építése ellensúlyozhatja azt az érvágást, mely a vasutak fejlesztése által városunk forgalmán ejtetett. Ez által létesülni fog ismét az élénk sürgés-forgás, azt a hasznót, melyet más műmalommal bíró helyek nyernek, városunk fogja zsebre tenni, ha a nyers terményt csak feldolgozva engedi vitetni a kereskedelmi piacra. Malom jövedelmét elveszítette a város, itt az ideje, hogy visszanyerje azt sokszorosan, hogy teremtsen ott, hol a körülmények apasztólag hatnak. A műgőzmalom építését mintegy ennek az időnek látszott fenn tartani a gondviselés.

Nyomon kell következni szerény felfogásom szerint a közraktár felépítésének, mely már több ízben megpendítettett, de mindannyiszor, — fájdalom! elejtetett. Nem tartom jó tanácsadóknak azokat, kik az ily nagy horderejű intézmények létesítését megakadályozzák.

Elodázhatlanul szükséges már a nagyvendéglő felépítése is. Évtizedek óta vajudik ez ügy, s míg a város nyugszik a tétlenség párnáján, addig egyes élelmések elég okosak kiharácsolni a helyzetet, s bő jövedelmi forrást biztosítani maguknak. Megengedem, hogy eddig akadályul szolgált a helyiség megválasztása, azonban ma már, midőn czélba van véve az igazság szolgáltatási palota és a börtön helyiség felépítése,

nem lesz többé semmi akadály. Nem szabad e dolognak már hosszasan elmaradni, hiszen itt nem luxus kiadásról, de jövedelmező befektetésről van szó. Végre is oda kell törekednünk, hogy városunkban mindenki megtalálja pénzeért a kellő kényelmet, ellátást és pontos kiszolgálást. Ne feledjük, hogy egy-egy befolyásos ember jó véleménye, rokonszenve egy fejlődő város iránt többet ér egy font aranynál.

Minden áron meg kellene az alkalmat ragadni a lovas kaszárnya felépítésére. E tekintetben a napokban kedvezőtlen fordulat állott ugyan be, de nem szabad, hogy ez csüggedni engedje azokat, kik a város jövődjéért lelkesülnek, mindenek előtt oda kell hatni, hogy az irányadó körök előtt városunk rosz akaró ellenségei, irigyei leálczáztassanak, s városunk jó hirneve fentartassék; más részről ide haza mozgassék meg minden eszköz az e tekintetben felmerült akadályok legyőzésére. Minden polgárnak át kell látni azon előnyöket, melyek egy lovas kaszárnya felállítása által a lakosságra, tehát magára a városra háramlanak. Ha soká huzzuk halasztjuk a dolgot, majd elénk kerül más és örökre elve zítjük a kedvező alkalmat.

Ezekkel egy sorban áll fontosság tekintetében, hogy városunkban kényelmi, aesthetikai tekintetben oly helyzetet teremtsünk, hogy mint más központi helyre, városunkban is kedvet kapjon a vidéki tehetősebb intelligencia házat, lakást szerezni. E végett a most említett tekinteteken kívül kell, hogy érdekessé tegyük városunkat tisztán tudományi szempontból is. A már teljessé leendő középiskolánk muzeuma fejlesztendő; aztán átszállítandó Kállóból a megyei régészeti

muzeum. Ma idegen vendégeinket, kik városunk iránt érdeklődnek, nem tudjuk hova vezetni, nincs mire rámutatnunk örömmel s büszkeséggel: ime ez miénk! Továbbá szóba kell itt hoznom azon erkölcsi tekinteteket, melyek a fent jelzett főczélt, leghathatósabban előmozdithatják. — Félre kell vetni mindenek előtt azon felfogást, mintha városunk a megye nélkül, óhajtott módon megélhetne és boldogulhatna! Ápolni kell a város és megye közötti összetartozandóság érzését. Legyen városunk valóban szíve a vármegyének, mely együtt egy közös célért dobbanjon, lelkesüljön a megyével, mely minden felé szétágazzassa a megyében a közművelődés, előhaladás éltető elemeit, s viszont magába vonja, mintegy a visszerekben az élet fenntartás tápanyagát. — Igyekezzék azon, hogy ipar, kereskedés tekintetében a vidék szükségait úgy kielégíthesse, hogy a megye egy vidéke se gravitáljon e tekintetben kifelé. Általában tegye magát nélkülözhetlenné a vármegye közönsége előtt.

Mindezek folytonos előrehaladás és tapintatos eljárás által érhetők el, miből még csak látszatát is ki kell zárni az elbizakodásnak, s azon erő mód nélkül való előtérbe tolásának, mely városunkban úgy szellemi, mint anyagi tekintetben kétségen kívül meg van.

Komoly lépések teendők, mint emlitém, a város szépítése tekintetében! Előttünk van Debreczen buzdító példája, mely e tekintetben a helyzet magaslatára emelkedve, rohamos lépésekkel halad előre, s e miatt a nagy közönség osztatlan, kedvező figyelmét vonja magára, még azokat is meghódítja, kik a mult tizedben tétlensége miatt kezdettek tőle elfordulni.

A belterek mindenütt sétányokká lennének alakítandók és izlésteljesen rendezendők. A főbb utcákon

az etetés határozottan betiltandó, mely undorító volta mellett egészségi szempontból is káros és veszedelmes. — A főutczák tisztítását, seprését, a járdák télen, nyáron való tisztántartását szigorú ellenőrzés mellett foganatosítani kell.

A gőzfürdő felépítése által, a vasut felé vezető utvonal jövődjé meg van állapítva; ugyanazért ez utvonalat rendezni kell, kényelmessé s kedvessé kell tenni a népkert s gőzfürdőhöz való közlekedést. Meg kell már most a csatorna másfelé vezetésével tenni az előleges lépéseket, hogy az, a közel jövőben a város „Sugar-utjává“ emelkedjék.

Hogy mindezek létesülhessenek egy szűkebb körű szépészeti állandó bizottságot kell alakítani, melynek egyedüli feladata legyen a város szépítése és tisztántartása.

A jövő programjához tartozik egy állandó színház építése is, vagy a nagyvendéglővel kapcsolatban, vagy külön, azonban a tapasztalat azt bizonyítja, hogy mostani közönségünk csekély annak fenntartására; azért hogy ez létesíthető legyen, ismétlem: oda kell törekednünk, hogy a vidéki intelligencia, az ugynevezett „gentri“ tehetősebb osztálya kedvet nyerjen legalább téli szállást tartani városunkban magának.

Az élet és egészség egyik leghathatósabb fenntartó eleme a jó és tiszta ivóvíz. — Fájdalom! ez idő szerint ezt városunk a legnagyobb mérvben nélkülözi. — Csak az idei szárazság alatt is a létező, némileg iható vízzel bíró kutak elégteleneknek bizonyultak. — Itt az ideje, hogy egyelőre egy ártézi kut építtessék a Zsigmondi elmélete alapján, mely az ország több pontjain csalahatatlannak bizonyult. Örömmel hozom tudomásra, hogy a város anyagi ügyeinek

rendezésével foglalkozó küldöttség már ezt előirányzatba is vette; vajha ne legyen ez egy a megbukott szép tervek közül!

Nem lehet hallgatással napirendre térnem azon szomorú helyzet felett, melyben városunknak egy igen nevezetes kincse a „Sóstó-fürdő“ van, mely országos névre volna hivatva, mint a Nyírség legkiesebb oáza, egyik gyógyhatású specialitása. Évek óta csak pang és tengődik ez; nem csak magának a „Sóstót bérlő társulat“-nak nem jövedelmez, hanem a lanyha kezelés miatt eddigi jó hírnevét is napról-napra veszti. A város alatt van s még sincs meg benne a kellő forgalom. A városi korlátozottabb viszonyok között élő honoratiorok ugyszólván végkép el vannak tőle zárva a fuvar rendkívüli drágasága miatt; a vidéki közönség sem keresi fel nagy kedvvel, mert nem találja fel sem azt az élvezetet, sem azt a kényelmet benne, mely ma már ugyszólván a legprimitívbb fürdőben is meg van.

Szerintem elodázhatlan kötelessége a városnak, nem várva a szerződésileg hátralevő pár évet, kivenni azt a részvénytársaság kezéből, s vagy köüttal kötni össze a várossal, amikor az omnibuszok által eszközölhető olcsó közlekedés megteremti a kellő forgalmat; vagy lóvonatu vaspályát szervezni, mely a főutcákat, nagyobb forgalmu helyeket, termény-, zöldség-, sertés-piaczokat behálózva, a vasuti indóházat is a Sóstóval összekötné. — Magában a városban élénkebb pezsgést költene ez fel az ipar és kereskedelem terén, de mindennek felett felemelné a „Sóstó“ jövedelmét, oda emelné azt, hova a természet gazdag adományai által emelkedni hivatva van... S hogy a kimenetel még a mostaninál is kedvezőbb és kedvesebb legyen, a

város végén, követve a kezdeményezőt, a tehetősebb lakosoknak ékes villákat kellene építtetni.

Nem szabad már tovább halogatni a szegény ügy rendezését sem. Hogy ez célszerűleg és a mai kor kívánalmainak megfelelőleg intéztessék el, meg kellene bízni egy ahoz értő egyént a hazai és külföldi szegény és menházak tanulmányozásával, mert igen természetesen ezt dologházzal kellene összekötésbe hozni, mely míg némi jövedelmet adna a fenntartás fedezésére, más részről a város polgárainak is kevesebb költségbe kerülne.

Czélba van már véve a város anyagi ügyeinek teljes rendezése, azonban a mostani uton igen nehézségen halad a dolog. Erre nézve, — mint ezelőtt is volt, egy szűkebb körű pénzügyi bizottságot kellene létrehozni, mely eszméket adna és terveket készítené, a dolgozatot folyvást nyilván tartaná, a nagyobb pénzműveleteket kidolgozná s elfogadás esetén érvényesítené; mely munkálatait függetlenül készítené. A várost gyanusított hitel helyzetéből arra a fokra emelué, amelyen volt az akkor, mikor még ifju korát élte, midőn önként kínálták olcsó pénzeiket egyesek és testületek városunknak.

Ezekből állanak azok, melyektől én városunk üdvös fejlődését és felvirágzását remélem. De midőn szívem édesen dobban a nagy jövő elősejtelmétől; elém egy sötét szirt mered, melyen már annyi üdvös eszme tört meg, s ez a pártoskodás, mely az üdvös eszmék s indítványok felvetésénél nem azt nézi, mi az, mely szőnyegre hozatott, hanem azt, hogy kitől és melyik oldalról ered. Mig le nem rázzuk az önérdek és pártoskodás porát magunkról, midőn a képvisleti gyűlésbe lépünk, addig nem leend elérve a cél, bármily nemes legyen az; vessük el azért az önérvé-

nyesítés, önérdék és pártoskodás fegyverét, s egyesítsen mindnyájunkat a közös cél, a város jól felfogott érdeke.

Ajánlom nézeteimet azoknak figyelmébe, a kiket illet, vagy mondjon bárki jobbat és üdvösebbet, ha meggyőzetem, saját nézeteimtől szívesen elállok s követni fogom a bölcsőbbeket, mert előttem csak egy cél lebeg e tekintetben, szűkebb hazánknak jóléte, fejlődése s felvirágzása! Adja Isten, hogy a jövő nagy alkotásainak alapját letehessük a közel jövőben; s az anyagi szellemi jólétben bővülködő városban lehessenek boldogok annak polgárai! Ugy legyen!!

Mielőtt berekeszteném a jövő programját, egy szerény, de nézetem szerint mégis jelentőségteljes indítvánnyal lépek fel.

Láttuk városunk történetéből, hogy az a legnagyobb nevű, az ország sorsára döntő befolyást gyakorolt történeti alakok életeseményeihez van fűződve.

E nevek felmaradnak ugyan örökre a történelem könyvében, azonban méltó kegyelettel kellene azokat a neveket nekünk is megtisztelni az által, hogy városunk utczáit és tereit ezekről a nevekről kellene elnevezni. Ez által mintegy városunk változatos történetének főbb vonásai örökre szemlélhetők lennének e város lakosai előtt, mind meg annyi eltörülhetetlen betűi a lezajlott századoknak, melyekre hivatkozva a néptanítók csekély fáradsággal adhatnák át a múlt történetét az egymás után következő nemzedékeknek; más részről a történeti emlékek iránt nagyobb fogékonyság költetnék fel s öntudatosabb és melegebb ragaszkodás szűkebb hazánk, lakó földünk iránt, nemzetségről-nemzetségre. Majd eljönne aztán az idő

midőn t. i. városunk többet költhetne aesthetikai és történelmi emlékekre, hogy e nagy alakok szobrai is alkalmas helyeken felállíttatnának.

Tudjuk, hogy városunk nagy nevű birtokosai a Báthoryak, Bethlenek, Rákócziak. Károlyiak, Lónyayak és Dessewffyek voltak. Ennél fogva a nagyvendéglő körüli tér Báthory térnek, a ref. templom előtti tér Bethlen térnek, az orosz utca Rákóczy utcának, az új városháza (megyeháza) előtti tér Károlyi térnek, a pazonyi utca Lónyay utcának, a tokaji utca Dessewffy utcának lenne elnevezendő.

Oly indítvány ez, melynek keresztül vitele semmi anyagi áldozatba nem kerül, de melynek véleményem szerint erkölcsi haszna kegyeleti s történelmi tekintetbe kizár minden kétséget.

Majd mikor a terek sétányokká lesznek át alakítva, mily nagyra fogják emelni a város külső tekintélyét s történelmi jelentőségét e téreken felállított szobrok, s mily könnyűséggel, de egyszersmind lelkesedéssel fogja azokról az utó nemzedék, az idegenek előtt városunk viszontagságos történetét leolvasni, s mily eclatans példával fogja bebizonyítani városunk, hogy tud lelkesülni a múltért, s mily kimivelt érzékkel bír a szép, a művészet, a történelem iránt.

Ajánlom indítványomnak komoly megfigyelését és meleg felkarolását.

Nyiregyháza város hivatalnokai s képviselői. *)

I. Bírók.

1. Piroska Mihály 1618.
2. Orosz Dienes, Biri István 1623.
3. Biri Mihály fő-, Oláh Mihály kisbíró 1676.
4. Németh Mihály 1714.
5. Nagy László 1728.
6. Fodor Miklós 1732.
7. Nemes Mihály 1745.
8. Czifra Péter 1748.
9. Budai József 1749.
10. Fintor István 1752.
11. Petrikovics János a telepítés főtényezője quasi bíró 1753.
12. Mekis János 1754.
13. Pápay György 1786.
14. Pivko György törv. bíró 1786.
15. Markus Balázs 1807.
16. Sulyán József fő-, Reguly Gábor törv. bíró 1810.
17. Benkő István 1818.
18. Benkő István fő-, Belus András törv. bíró 1822.
19. Kralovánszki András fő-, Tresztjanszki Sámuel albíró 1838.

*) Megjegyzem, hogy e névsort az általam felkutatott adatokból szedtem össze, mivel a város levéltárában semmiféle ily feljegyzést nem találtam, minél fogva e névsor itt-ott hézagos. Szerző.

20. Tresztyanszki Sámuel főbíró 1844.
21. Albíró kapitány Regulyi Sámuel 1841.
22. Kralovanszki András 1846.
23. Albíró kapitány Juhász Mihály 1846.
24. Galánfi Dániel fő-, Nádasí Sámuel helyettes bíró 1848.
25. Soltész József 1849.
26. Tresztyanszky Sámuel 1857.
27. Községi bírósági elnök Bodnár István, bírótársak: Moesz Adolf, Palicz Mihály és András, Kovács Gergely, Meskó Sámuel, Stern Emánuel, Krasznay Gábor, Domján Sámuel, Hruby Mihály, Nikelszki Mátyás. 1860.
28. Palicz Mihály 1866.
29. Palicz Mihály 1867.
30. Kőmives Károly 1871.

II. Polgármesterek.

1. Inczédy György 1838—1841.
2. Suták Sámuel 1841—1846.
3. Krajnyák János 1846—1848.
4. Báthy Károly 1848—1850.
5. Hatzel Antal 1852—1857.
6. Tregjár Pál 1857—1860.
7. Meskó Sámuel, Draskóczy Sámuel 1860—61.
8. Vihely Róbert 1862. (kinevezett.)
9. Jármay Menyhért 1864—1867.
10. Meskó Sámuel 1867—1872.
11. Krasznay Gábor 1872-től a mai napig.

III. Hadnagyok, kapitányok.

1. Tarcsay István hajduk hadnagya 1637.
2. Török István hajduk hadnagya 1640.

3. Szonics Sándor hajduk hadnagya 1676.
4. Kovács Károly nemesek főhadnagya 1838.
5. Reguly Sámuel kapitány 1841.
6. Juhász Mihály kapitány 1846.
7. Fedor József városi hadnagy 1846.
8. Sulyán János kapitány 1848.
9. Kralovánszki Gyula 1867—1878.
10. Bencs László 1878—1879.
11. Kerekréti Miklós 1879-től a mai napig.

IV. Városi jegyzők.

1. Kállay Sámuel 1745.
2. Reguly Sándor 1753.
3. Mányik Péter 1810.
4. Galanek János 1841—1847.
5. Soltész József 1848.
6. Galanfi Dániel 1850.
7. Rissdorfer János 1867—1872.
8. Jurányi Hugó 1872—1874.
9. Saary Pál 1874—1884.
10. Májerszky Béla 1884—mai napig.

V. Ügyészek.

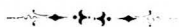
1. Draskóczi János 1824.
2. Jármay Menyhért 1841.
3. Kralovánszky Mór 1867—1878.
4. Meskó László mai napig.

VI. Tisztigymok.

1. Benedikti Ágoston 1841.
2. Kralovánszky László 1867—1872.
3. Zajác József 1872—1885.
4. Soltész Gyula mai napig.

VII. Országgyűlési képviselők.

1. Hatczel Antal 1848.
2. Benczur Miklós 1861.
3. Bánó József 1865.
4. Vidliczkay József 1869—1884. 5-ször egymás után megválasztva.
5. Péchy Gábor 1884.

Függelék.

Nyiregyháza lakosai száma az 1880-ik évi népszámlálás szerint 24102. Ezek közül magyar: 13534; német: 389; tót: 8678; oláh: 13; Ruthen: 10; Horvát-szerb: 6; egyéb hazai nyelvű: 11; külföldi nyelvű: 66; zsidó nyelvű: 1395.

A felekezetek a következőleg vannak képviselve ág. ev. 12640; r. kath: 4934; g. kath: 2540; ev. ref: 1855; g. keleti: 33; unitárius; 2; mózes vallásu: 2097 egyéb felekezetű: 1; Olvasni nem tud 12830; természetes, hogy ezekbe beszámítandók a hat éven alóli gyermekek is.

Termékeny határa 47827 holdat számít 1224□ ölivel számítva. Határának alkotó részeit képezik a „császár szállás“, mely a Kállay családtól vásároltatott; „Sima“, „Királyteleke“, „Nagy cserkesz“, „Kis cserkesz“ „Ujtelek“, „Rozsrét“, „Badur“, „Sóskút“, „Mánd teleke“ (ma manda) „Szunyor teleke“, „Király szállás“ (igy neveztetik a nyiregyházai erdő egy része, mely szintén igazolja a könyv elején foglalt azon feltevésemet, hogy e hely valaha királyi birtok volt) „Kis Telek“, sat.

Közművelődési és humanisztikus intézménye közül kiemelendők: legujabban 8 osztályra emelt ág. ev.

középiskolája, felsőbb polgári leányiskolája, ipariskolája, női ipariskolája, jótékony nőegyletei, árvaháza, beteg ápoldája, fényesen berendezett Casinója, polgári olvasó egylete, dalárdája sat.

A lakosok különösen kiemelkednek a nemes és szép fajta lovak tenyésztésében.

Nyolcz darab szőlőskertjében bora bőven terem.

Országhirű fürdője a „Sóstó“, mely különösen bőr és görvélyes betegségekben kitűnő hatásának bizonyult.

Ezzel befejezem a város történetét. — sok kimaradt művemből, melyről meg kell vala emlékezmem, mint a város térképe, talajviszonyainak ismertetése, állat és növénytani szempontokból, a nép szokások, erkölcsök ismertetése sat. azonban a mű már így is sokkal terjedelmesebb lett, mint egyelőre gondoltam; így meg kell elégednem azon ígérettel, hogy majd idővel, ha Isten életemnek kedvezend, mindezeket egy külön füzetben kiadandom, hogy a város képéből egyetlen vonás se legyen elrejtve.

II. R É S Z.

I. KÖNYV.

A nyíregyházi ev. ref. egyház története.

MÁSODIK RÉSZ.

ELSŐ KÖNYV.

A nyiregyházi ev. ref. egyház története.

I. FEJEZET.

A reformáció kezdetétől 1753-ig.

Igen érdekes kérdés, hogy Nyiregyháza mikor vette fel az evangéliumi hitet, ki volt annak terjesztője a Nyírségen, s így Nyiregyházán is? — Azonban e kérdést sűrű homály borítja. — A XVI-ik században a kath. valláshoz hű Báthoryak voltak Nyiregyháza birtokosai, így alig hihető, hogy Nyiregyházán a reformáció nagyobb mérveket öltött volna. Annyit azonban tudunk, hogy Báthory István erdélyi fejedelem, később lengyel király birtokain a hitfelekezetek szabadságát nem korlátozta. A Kállay család pedig közel a hitujítás kezdetéhez felvette az evangéliumi hitet, úgy, hogy 1547-ben már egyik Kállay az ide közel fekvő orosi ref. lelkésznek díjlevelet ad, mint ez kitetszik az orosi egyház birtokában levő vallásszerelmi felterjesztés-ből. Ugyancsak az orosi egyháznak birtokában volt egy régi anyakönyv, melyben az említett papi díjlevél szóról-szóra bevezetve volt.

Fájdalom ez a több érdekes egyháztörténeti adatot tartalmazó anyakönyv elveszett.

Az evangéliumi hit, akár Patak, akár Debreczen felől igen könnyen terjedhetett el a Nyírségen. Hihető, hogy a Kis-Várdához közel eső részeken Patak felől terjedt el az új hit világossága, mivel azon időben Kis-Várda volt mintegy a vármegyei élet középpontja, de nem lehetetlen az sem, hogy a vármegye délnyugati részére egyidejűleg Debreczen felől terjedett az evangéliumi vallás. Annyi bizonyos, hogy az első esperesek, amint az a legrégibb töredék-jegyzetek gyűjteményének 53-ik lapján olvasható¹⁾ az első szabolcsmegyei esperesek Pálczán és Kis-Várdán laktak, még pedig a legelső Csengeri János 1596-ban.

A XVII-ik század első éveiben már azonban az egész Nyíregyháza a reformáció hive. Ugyanis, már maga Nyíregyházának akkori földbirtokosa Báthory István országbíró is vonzalmat mutatott a javított
1601 valláshoz; 1601-ben pedig a ref. vallású Lónyai István is nyíregyházai birtokossá lesz. Ezen időben tehát már Nyíregyházán a kath. egyház teljesen megszűnt létezni, annyival is inkább, mivel megelőzőleg a vármegye legnagyobb része bevette a reformált hitet. Midőn pedig Bocskay 1604. őszén Kállót bevette, s a megyén keresztül Tokaj felé nyomult, mint az egész megyében, úgy Nyíregyházán is, azon ügynek, melyért fegyvert fogott teljesen elkészített talajt talált, hol mint láttuk
1608 a város történetében, 1608-ban szabad hajduk laktak. kiknek Bocskay már előzőleg szabadalmat adott, s jelzett évben Báthory Gábor erdélyi fejedelemtől újabb szabadalmat nyertek. Majd ezekben II-ik Mátyás által
1613 megerősítették 1613-ban.

¹⁾ A tiszteletes szabolcsi traktus mátriculája az 1597-ik esztendőből.

Igen csekély kivétellel, állandóan Erdélyhez tartozván Nyiregyháza, mint az ecsedi uradalom egyik rész-jósága, ennek lakossága folyvást megmaradt a ref. hitben; — s már 1628-ban Bethlen Gábor nyiregy-¹⁶²⁸ házai birtokának szabadságát megerősíti, régi állapotába visszahelyezi, s minden Szabolcsvármegyének adandó taksa, porczio, fizetés és contributio alól felmenti. (Lásd a város történetét.)

Még Bethlen Gábor halála előtt testvére iktari Bethlen István birja Nyiregyházát. Ő az itteni ref. egyháznak első ismert védura, ki mindjárt a század elején tetemes javadalmazással járul az itteni predikátor fizetéséhez, a következő fizetés levél szerint: „Summa szerint fizetnek flor. 75; frum. cub 60, dimidium silig. Egy-egy boglya szénát. Elegedendő fát. Halott felett való predikálásért f. 1. Paraszt embert ha copulál dr. 40. Nemes embertől, vagy katonától f. 1. Decimából octávát. Gróf Bethlen István conferált sil. cruc. 16. Hordei vel avenae cruc 8. Minden esztendőnként egy-egy meddő juhot. Reliqua accidentia ut alibi etc.“.)

Látni való e fizetés levélből, hogy abban az időben Nyiregyházának, már tekintélyes egyháznak kellett lenni.

Biztos adatunk van továbbá arra, hogy ezen években a vármegyében a ref. hitnek kedvezett kiválólag a szerencse és pedig, hogy a Karok és Rendek nagyban érdeklődtek a templomok, egyházak építése, a tiszta erkölcsiség fenntartása iránt, általában e kort a ref. egyház szervezkedési korának nevezhetjük meggyénkben.

¹⁾ Proventus ministrorum verbi in Saboles Cotta denuo delineati tempore senioratus R. ac viri D. seniores Stefani D. Debreceni Anno 1649 ex archivo anni 1597.

Ezen állításunkat kétségtelenül igazolja Szabolcs-
1636 vármegye rendleinek Petneházán az 1636-ik évben ho-
zott több rendbeli érdekes határozata. — E határozat
érdekes pontjai a következők:

1-mo. „A mi a templomok építését illeti uni-
versorum voto Statutum ez: hogy a templomok min-
denütt megépíttessenek, és az hol kinek residentiája
vagyon, ott az építtessen. Ha melly nemes embernek
ott rezidentiája nem volna, hanem portionatus . . .
az ott való jobbágyok fizetéssel és egyéb segítséggel
legyenek azok. A mely nemes embernek pedig sok he-
lyeken való jószága volna, tehát az ott való porti-
ója és része szerint legyen segítséggel az községhez
épületében sat. Az épületi pedig Sindely-
ből legyen. És esztendő ekkorig meglégyen. Ahol pe-
dig sz. egyház nincsen, tehát ahova filialis, oda tar-
tozzék segítséggel lenni, az hova a predikator jár a
felül megírt mód szerint. Ha kik pedig esztendő ek-
korig a sz. egyházat meg nem építenék, tehát a kor-
beli vice ispán mindenütt kimehessen, és ha nemes
ember az oka, tehát két annyit vehessen rajta, a
mennyit a templom fizetésére kellett volna adni. Is-
mét ha a falubelieken mulnék el, azokon is hasonlóké-
pen, két annyit vehessen, amennyit oda kellett volna
fizetni, annak felette 12 forintot vehessen rajta, me-
lyet mind a templom építésére fordítsanak. Ha mely
szentegyházak pedig szigeteken. volnának a falun ki-
vül és megépíttetnek, tehát a falubeliek 12 forint
birság alatt, melyet a vice ispán megvehessen, tar-
tozzanak oda menni predikatio hallgatni.

A második pont a predikatorok szántóföldjeinek
s egyéb appertinentiáinak biztosításáról szól.

A 3-ik az igazságszolgáltatást határozza meg a predikátorok és világiak között.

4-to Minden falukban bírók legyenek és egyházfiak esküttek, mely egyházfiaknak mind predikátor fizetésére és egyéb egyházi dolgokra gondjuk legyen 12 frt birság alatt, melyet vice ispán uram megvehessen, toties quoties a földes ura bírót nem adna a ki szerin volna. Ennek a birsága vice ispán uramé legyen. Minden falu határába akasztófát és nyársat tizenötöd nap alatt 12 frt birság alatt tsináljanak és a falukban kalodákat.

5-to. Mivel az orosz batykók némi nemű embereket, kiket a miniszterek meg nem esketnének valamely bűnök miatt, ő hozzájuk mennek s megesketik. Azért aféle batykók-ra ki mehessen a vice ispán és kergethesse, és dijján változhassék ki a vice ispántól. Hanem csak maga vallásu embereket eskessen meg. A vice ispán pedig a czircálást az urak jószágán kezdje.“ sat.

Ezen végzés kiadatott debreczeni Dormány István azon korbeli esperesnek Czeglédi István vármegyei nótárius által 1636-ban, 1)

Ezután egészen 1649-ig nincs dátumunk, a 1649 folytonosan fenálló, sőt derék és hatalmas védurai alatt tetemesen gyarapodó egyházzól. Most nevezett évben a nagynevű Lorántffy Zsuzánna adománylevelileg járul a nyiregyházai predikátor fizetéséhez. Az érdekes adománylevel a következő: „Zsuzsánna Lorántffy celsissimi quond. principis Georgii Rákóczy, Principis transsylvaniae partium regni hungariae et secular. comitis ac relicta et universis et singulis generoso

1) Lásd a Tiszteletes szabolcsi traktus matriculáját kezdve 1597-től 10-ik 11-ik lap.

Tomae Debrecini S. király darocza Universor. bonor. in Ungaria pfato et egregio Basilio Tatár . . . et futuris bonor. nostr. Nyiregyhasiensis . . . et officialibus salutem cum . . . Az nyiregyházi predikátornak rendelem magunk ott leendő majorságunkból esztendőnkint 16 kereszt rozst, 8 köből árpát és egy meddő juhot, mikor vagyon, vagy a dézmából; úgy, hogy a tanító is igyekezzék tisztiben, hivataljában serényen eljárni, nem részegeskedéssel és restséggel az időt héjában mulatni. Kednek debreczeni ur praefectusunk, s az szerint nyiregyházi gondviselőnk is, mind mostaniak és az azután levőknek kegyelmeleknek parancsoljuk az meghirt nyiregyházi predikátoroknak mind az mostaniaknak és az azután leendőknak annuálni a megemlitett 16 kereszt rozst, 8 köből árpát, avagy zabot, egy meddő juhot is, mikor vagyon, avagy az dézmából adassa meg fogyatkozás nélkül. — Dátum in oppido nostro Nyirbathoriensis die vigesima septima augusti anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo nono. Zsuzsánna Lorántffy¹⁾

Láthatjuk ezen adománylevelből azt a szigorú, puritán vallásos gondolkodást, mely a dicsőült Lorántffy Zsuzsánnának gyöngéd nemes szive mellett kiemelkedő jellem-vonása volt, mely bőkezű adománya mellé mindjárt oda állítja a feddést is, melyre akkor is volt szükség, mert a bűnök babonák el voltak áradva, sőt még a predikátorok között is, mint azt Pathay András esperes 1671-ből a következőleg feljegyzí: „Az ördögnek szégyenleni kellett volna, azokat, melyeket a Nyiri papok nem szégyenlettek.“²⁾

1) Megyei levéltár f. 67, nro 5.

2) A tractus legrégibb jegyzőkönyve 19. l

Fényt vet továbbá ezen kor erkölcsi érzületére mint mivelődés történeti adat a következő delibera-
tum, mely 1650-ben kelt. „A gonosztevők, kiváltképen 1650
a szitkozódók minémüképen büntetessenek vármegye
deliberatuma, avagy tetszése szerint?”

I-mo „A lélek mondókat kalodával, és tsapással bün-
tessék, ha pedig kalodával büntetik predikatiot ott
hallgasson, azután hármát jót csapjanak a hátulján.”

II-do. A káromkodó ördög-atta, teremtette, ör-
dög-lelkű és ördöghitűvel való szitkosokat pénz-
zel nem kell büntetni, hanem kalodába vivén, ott
predikatiot hallgassanak, azután tizenkettőt a hátulján
jót üssenek, azután ismét eklézsiát kell követni, az
esküttek, avagy kerülők üssék el rajtok. Ha pedig
másodszor azont perpetralna valaki a földes ura vites-
se be saranyuan még vasra veresse. Ha pedig harmad-
szor azon káromlást követi, azután kővel veressék
agyon az Isten törvénye szerint“¹⁾

Az 1654-ik évben templomunk javíttatott, amikor 1654
Vay Mátyás volt az egyház „ministere.“ Tanuskodik
erről az a feljegyzés, mely a templom boltozatának a
körívén volt olvasható, mely szóról-szóra a következő:
„Templum hocce Deo sacrum helv. conf. addictorum
renovatum est Ao. 1654 sub ministerio Mathiae Vay.“

Ezen feljegyzés hitelesen iratott be 1831-ben az
egyház jegyzőkönyvébe Domján Pál akkori lelkipász-
tor által, mikor a templom meszeltetvén a felirat is
bemeszeltetett. Azonban az 1834 év június 3-án fel-
iratott eredeti helyére némi stiláris módosítással a
következőleg: „TEMPLUM hocce REFORMATORUM
deo sacrum renovatum est Anno 1654 per MATHIAM
VAY loci pastorem.“

¹⁾ A tractus legrégibb jegyzőkönyve 20. l.

1659 Az 1659-ik év június 12-én Bogáton tartott partialis synodus határozatában ismét találkozunk a Nyiregyházai egyház nevével az alább egész terjedelmében közlött „deliberatumban,” mely szintén azt mutatja, hogy akkor Nyiregyháza már a tekintélyesebb egyházak közé tartozott. A végzés így hangzik: „Mivel az Isten dicsőssége nem kevésbbé ingadoz az ő népe között a sokáig és sokszor mesterkedő ifjaknak mesterkedése miatt, kik a szent tudomány mellett a scholai szenvedéstől irtóztván, Istentől az ő nyájja legelésére illendő és elégséges Talentumot nem kérvén s vévén, nyomozzák tulajdon csak a maguk hasznát, mely mételes gonosznak eltávoztatására és háritására ilyen Cautiokat parancsol a sz. partialis szorgalmatosan observáltatni.”

„I-mo. Kirekesztetnek némely bizonyos helyek a mint neveztetik tarisznyás mesterek megfogadásától; ugyanis nevezet szerint: Kálló, Bátor, Mada, Vaja, Pálcza, Mándok, Kisvárd, Jánosi, Eőr, Szamosszeg, Vitka, Otsva, Szalka, Ibrány, Halász, Dombrád, Nyiregyháza, Bogát, Fejértó, Gáva, Berczel. Qui omnes post annos duos quam commodatius se se gesserint licet loco moveantur, et in Scholam celebrem studia augendi gratia mittantur, nisi vocato ad ministerum post probationem accesserit vel sperata foret.

II-do. A gondviselésbe gyengélkedő gyülekezeteknek megengedtetik a szélllyel járóknak is megfogadása bizonyos observantiak alatt. a) Megházasodván és elégséges Talentum a sz. szolgálatra nem lévén, kiküldtetessék azon esztendőben. b) Másunнан a feleségesek be nem hozattatnak, tudván, hogy scholára való menéseket ezek elmulatták. c) A nőtlenek intetnek, jövődelmekkel való temperanter élésre, kiket deprehen-

dálván, illetlen helyre való költségekben esztendő mulván kiküldessenek, bizonytságot tévén maga az ilyen illetlen és helytelen költségekkel, hogy nem a jövőben scholabeli tanuságra akarja magát promoteálni. d) Termino adventante Terminat, bizonyos scholában szollo Testimonium adassék. Az atyafiak békességére pedig a D. Clar. senior tempore visitationis tartozzék a községnek mindezeket inculcalni“. ¹⁾)

Az 1662-ik évben az akkori villongós időben a 1662 ref. egyházak a megyében sokat szenvednek a német katonák zaklatásai miatt; mi kitetczik a vitkaiaknak a nevezett év jun. 9-éről keltezett következő instantiájából „Az vitkaiak instálnak, hogy pro nunc ez tsonka esztendőben szekerek hátán vadnak, az német miatt, az Naményi mostani miniszter Szaniszlai István ur járjon hozzájuk szolgálni. Megengedettett nekik most, de úgy, hogy e szin alatt Sz.-György napja eljövén, predikátor nélkül nem lesznek, hanem az előbbi régi mód szerint egész fizetést adnak.“ ²⁾) sat.

I. Lipót alatt igen nagy nyomásnak és zaklatásnak volt kitéve a prot. vallás. Mig gr. Eszterházy Pál és Nádasdy Ferencz az ország más pontjain üldözték a protestánsokat, addig ezen a vidéken is igen sok vallásos sérelmek fordultak elő; nevezetesen a lelkipásztorok elűzettek, a protestánsok erőszakkal kényszerítették a kath. templomba menni s ott a kath. papoktól az ostyát bevenni.

Ezen sérelmek ellen Zemplén és Szabolcsmegye Bonis Ferenczet küldték fel a királyhoz a sérelmek orvoslása végett, azonban Bonis Ferencznek adtak bizonyos decretumot, melyről így ír Zemplénmegye 1662.

¹⁾ Az egyh. megye legrégibb jkönyve.

²⁾ Egyh. m. jkönyv.

decz. 5-én Zemplénmegye celebráltatott törvényszékéből: „Bonis Ferencz uramra adatván valami szokatlan, szegény hazánk és nemesi szabadságunk ellen való decretum, melyet eő Felséghe resolutiójának lenni nem ismerhetünk, nem lévén ez a szegény haza decretumos országh. Böcsületes atyánkfia ujabban könyörögvén az mi Kgelmes urunk, koronás királyunk előtt, azon felküldött supplicationkra és mind evangélika religionk is a német hadak által nemzeti szabadságunkban való nagy megbántódásunkban kegyes választ és megorvoslást imploralnunk eő Felségjétől, de ez idő alatt a mint informaltattunk, az nemes vármegyék, királyi városok és az evang. status intentiója és akarátja ellen némely rendektől emanaltatott articulusok küldettek az nemes vármegyékre (czélzás Portia herczeg miniszter azon decretumára, melyben az foglaltatik, hogy a vallásos sérelmek nem az országgyűlésre, de a vármegyékre tartoznak), melyekre nézve tovább való consideratióba kelletik vennünk az dolgokat, és azon articulusokat, mint nem mi munkákon akarattunk és intentiónk, sőt a szokott renden kívül czitált dolgokat mi törvényeknek és articulusoknak semmi uttal nem ismerhetjük s nem is acceptaljuk, mely dolgokról micsoda determinatiónk lehessen, és ő felségének a mi Kgelmes urunknak miképen fogunk rescribálni és kit kelletik ő Felségéhez Palatinus urunkhoz felküldenünk az levelekkel, ezekhez való tetczésünket Ngatokkal Kgeltekkal communicálni és eő Felségének a mi Kgelmes urunknak inqua forma foghunk írni Ngatokkal Kgeltekkal transmittaljuk, hogy eő Felséghe lábai előtt leborulván keserves lelki és testi szabadságunkban való injuriainkban annál alkalmasabban megor-

vosló medicat és atyai kegyelmességet nyerhessünk. Legyenek azért kegyelmetek egy kis patientiával.“ sat.¹⁾

A németek (labbanczok) ebben az időben hatalmasok lévén a megyében, — mint ezt bővebben láttuk a város történetében, a katolikusok is, — napi rendszeren lévén akkor a vallásos gyűlölködés, — mind vakmerőbben léptek fel az ev. vallás hívei ellen, mint ez kitűnik azon panaszlevélből, melyet Patay András mándoki predikátor s akkori esperes (senior) az 1663-ik év máj. 31-éről intéz a megye viceispánjához; ¹⁶⁶³ bepanaszolván Buday Gáspárt a ref. vallás gunyolása miatt.²⁾

Ezen időtájban Báthory Zsófia sok keserőséget okozott a protestánsoknak megyénkben. A Lórántffy Zsuzsánna által adományozott javadalmakat visszavette. Mig egyrésről Báthory Zsófia Nyiregyháza jogait védelmezte, a protestánsok iránt mind nagyobb ellen-szenvet kezdett tanusítani; minélfogva a karok és rendek felterjesztést tesznek ellene Wesselényi Fe-

¹⁾ Megyei levéltár F. 81. act. 86.

²⁾ Szomoruan értettem, s akárki is szomorkodhatik rajta, minémű böestelenségre jutott ker. vallásunk az Isten dicsősségének nem kicsiny gyalázattyaival, némely egyenetlen erkölcsű emberek miatt, kik közül való lévén edgyik: Buday Gáspár. — Ugy hallatik feleőle, rut, éktelen, gyalázatos, szidalmakkal illette az elmúlt napokban, mind vallásunkat s mind a szenteket, akik a Krisztus evangeliuma mellett munkálkodván, rendkívül sok megböcsülhetetlen ajándékival voltak felruháztaiva az Sz. Léleknek; mely szidalmas szókkal Sz. Pál ellen, nem is a mieinknek, de az ő vallása szerint a katolikusoknak is éppen ellenek vagyón. Végére menván az méltatlanságnak Ngtok, Kegltek megítélheti, mint kívántatnék az, hogy az illetén Isten dicsőssége mellett való rut moczok „per debita et digna punitioem“ eltöröltessék, melyre, hogy In. Ngtokat Kglteket mind indítsa, mind igazgassa az Eő diczössége ugy kívánia, noha nem kételkedem, hogy az intimatia nem accedálván és hogy Ngtok Kgltek az illető hallomáson fel nem indult volna. Mindazáltal kérjük alázatosan Ngtokat. Kglteket. légyen emlékezetben Ngtok Kgltek előtt Istenünk neve szidalmazójának rendes törvények szerint való ulciscálása. F. 81. act. 114.

rencz nádorhoz, melyre Wesselényi az 1663-ik év febr. 27-ikéről a következőleg válaszol: „ide érkezvén Kgeltek böczületes főrenden levő követ Atyafiai az több fájdalmi között in facto religionis jelentették azt is, hogy az hatalmasoktól és nevezet szerint az méltóságos Erdélyi Fejedelem asszony (Báthory Zsófia) ő kegyelme részéről nagy oppressiót szenvednek Kgeltek, mely dologh végett mivel már ő Felséghe az mi Kgelmes urunkat alázatosan megtaláltuk: Várnunk Kgelmes resolútiójától, Kihez képest Kgelteket akarunk szeretettel requirálnunk és palatinusi authoritásunk szerint intenünk is, ezen gyűlölséges kérdéseket az eő Felséghe kgmes resolútiójaigh, melyet hiszünk Istent rövid nap megvisszük Kgelteknek.“ sat.¹⁾

1666 Az 1666 ik évben Nyiregyházán tartatik „partialis synodus“ (egyh. m. gyűlés) hol válóperek intéztetnek el.²⁾

1677 A következő évben (1677) Salánky István esperes jár Nyiregyházán a „Subtractum Sallarum“ (vissza tartott jarandóság) ratificációja“ végett.³⁾ Ezen esztendőben rongáltatja meg a pataki Commendans a nyiregyházai templomot, katonáival mint ezt láttuk a város történetében (130-ik lap) s alig ha nem éppen ebben az ügyben akart orvoslást keresni az esperes. És költ 99 forintot. Bizonyosan perlekedés miatt. Ki ismét 1678 az 1678-ik évben nov. 7-én Nyiregyházára jön, mint a fent idézett napló bizonyítja „az eccla dolgában“⁴⁾

Ezen időtől ismét sokféle zaklatásoknak voltak kitétetve a vármegyebeli protestánsok, melyről ugyan-

¹⁾ Megyei levéltár Fasc. 81. act 115.

²⁾ Egyh. m. jkönyv II kötet.

³⁾ Esperesek bevételi s kiadási naplója régi matric. 224 lap.

⁴⁾ Esperesek bevételi s kiadási naplója régi matric. 225 lap.

csak nevezett napló emlékezik bár eléggé fukar szavakban. A 225-ik 226-ik lapokon ezeket olvassuk: „Anno 1681. 12 Januarii Margitán levén Gralis gyűlés Tiszt. Püspök Nógrádi Mátyás és Zorányi János bihari b. senior Török rabságából való felszabadittatások végett, az 300 tallér summa felett, jöllehet először legatusokat rendelték vala, ott való megjelenésre képünkben, de terhes okok occurálván, magam mentem el Tettes Putnoki Gergely és Dabóczi Mihály uraimékkal a legatusoktól felvenni a 6 forintokat, azon kívül kölcsön kértem viaticumra az elinduláskor hét forintot; restat vectura.“ 1681

Majd a 228-ik lapon ezen érdekes feljegyzést találjuk NB. alatt: „Eddig a szörnyű vérről folyó idő miatt szép dispositioval nem lehetett laistrálni a költséget, hanem confuse lett a pénznek költése: 1) Mert néha a matriculát a tábori németeknek s magyar hadaknak elviselhetetlen kegyetlenkedése, néha előálomkor, néha éjjélkor, néha hajnalban való reánk ütése miatt több féltő levelekkel s könyvekkel együtt rejtekben, földben kellett tartani életünk felől is kétségben levén etc. 2) Mert sokszor gyűlésünkben két s három esztendeig is nem volt, csak mi költség is a bursában, néha 48 pénz, néha 24 pénz, néha 3 vagy harmad fél forint, volt olykor, hogy egy pénz sem jött kezünkhöz, és ha mi lett olykor, sok felé supplicálván tőlünk a pénzt, szertelen elfolyt kezünkből; néha magam becsületiért privata költségemmel toldván az adandó summácskát,“ sat. Így írja azt 1689-ben debreczeni Dormán István akkori esperes, madai predikátor. 1689

Nem lehet csodálkoznunk a felett tehát, hogy e korból csak szórványosan juthatunk adatokhoz, mert

hiszen az anyakönyvek s egyéb fontos iratok, — mint e feljegyzés mutatja, — ide oda rejtve, legtöbbször földbe ásva heverték, és legnagyobb részben oda is veszték, kivált ha a lakosság huzamos időre elzavartatott s a parochia feldulatott, vagy lerontatott, mint ez akkor számos helyen történt, vagy a katolikusok által elfoglaltatott.

Nyiregyháza mint egyház azonban ez időben is fenn áll, noha 1677-ik évben dúlást és pusztitást
1697 szenved, mert már az 1697-ik évben itt partiális synodus tartatik, ahol Vecsey György a kállói ecl. lelkipásztora esperessé elválasztatott. Megválasztatott még elébb a lövői gyűlésen jun. 19-én, hol 35 szavazat adatott reá, 13 lelkész jelen nem lehetvén, a nyiregyházai gyűlésre ezek is beadták szavazataikat, így tehát e gyűlésen hivatalában meg is erősítettett.)

A XVIII. század elején II. Rákóczy Ferencz idejében egy ideig ismét nyugodtabb élet derült a protestantismusra. — II-ik Rákóczy Ferencz ugyanis elrendel-
1704 vén, 1704 hogy a mely nemes vármegyében, Districtusban, Királyi, mezővárosban, várakban, akár mely helységekben a hitnek és vallásnak szabad exercitiuma legyen, a mely hiten és valláson valók a templomoknak és scholáknak birodalmában voltak mind eddig

1) „Acta synodi Partialis celebrata Nyiregyházini 1697. 16. 8-bris. Clarissus et doctissimus Dnus Georgius Vetsei Pasztor Ecclesae Calloviensis excubantissimus in Partiali synodo Löveini habita 1697 d. 19-a Junii electus in Seniore Fratr. Rdor. Dnor. Utilis Tractus Szabolts. suffragiis nro triginta quinq. Consequenter idem praefatus Clarissimus Dominus Georgius Vetsei a Rdis Dnis fratribus nro 13 ejusdem tractus, qui Löveini in partiali Synodo se se sistere nequibant in Partiali Synodo Nyiregyházini celebrata 1697. 16-a 8 bris eligitur in seniore, et sic suffragiis quadraginta octo Rdor. Dnor. fratr. clarissus ac Doctissimus Dnus Georgius Vetsei electus et in Senioratu Confirmatus, Cui D. Deus ex alto ut benedicat sancta partialis Synodus Szaboltsiensis Sancta ita vovet.“ Török jegyzetek matricullaja 64 lap.

azokban megmaradjanak“ sat. a vallás szabad gyakorlás is azon idő villongó és háborus voltához képest biztosítva volt.

A következő évben 1705. a megyei conscriptio 1705 bizonyysága szerint, (lásd város története 162 l.) Tar-
czali János volt a nyiregyházi predikátor. — 1714- 1714
ben pedig Szabó János. — E korról bizonyosan a folyto-
nos zaklatott helyzet miatt több adatunk nincs. A
város történetéből azonban látjuk, hogy a város foly-
vást fenn állott, így az egyháznak is léteznie kellett.

1722-ben azonban ismét felmerül egy Nyiregyhá- 1722
zai predikátor neve, a ki is Pálfallvi János.)

Ettől az időtől, sőt még előbből nincsenek többé
a nyiregyházai ref. egyháznak hatalmas pártfogói:
Rákóczy Julia Aspermontné távol az országtól, a Rá-
kóczy-féle szabadságharcz leverve, így városunk, — már
ekkor faluvá törpülve, — a megyebeli lakossággal
együtt mindinkább pusztul, a mód nélkül való terhel-
tetések és katonatartások miatt. Egyre-másra történ- 1730
nek a tömeges kiköltözések, mint azt a város törté- 1736
netéből láttuk, így az egyház is néptelenedik. A refor-
mátusoktól a templomok itt és ott, mint p. o. Zalko-
don, Kálló-Senjénben, Leveleken, Baktán, Karászban,
erőszakkal elvételnek; ezen körülménynek tulajdonit-
ható főképen, hogy a zaklatott időből igen kevés adat
maradt fenn egyházunk akkori életéből.

Mielőtt e korszakot befejezném, röviden jelzem,
hogy ezen időszakból semmi leltár nem található, egye-
dűli emlék egy czin-kanna, melyen a következő felirat
olvasható: 1. A köriratban: „Anno Domini 1694.
die 22 auguszt. Deo Sacrum“ 2. Belől a körben:

¹⁾ Lásd a szabolcsi egyh. m. Matriculája 76 lap.

„Toth Istvánné asszonyom adta az Nyiregyházi Ref. ecclia számára.“

Van még ezenkívül egy igen réginek látszó fejeér selyem kendő, a szélen igen szép és munkás ezüst himzéssel, azonban ennek kora meg nem határozható, mivel rajta semmi felirat nincs himezve.

II. FEJEZET.

1753—1848.

A város történetében részletesen leírt telepítés a fentebb körvonalozott helyzetben találta egyházunkat. Rendes lelkipásztorral bírt ez akkor is, mint ez kitűnik gróf Barkóczy egri püspöknek a város történetében idézett leveléből. (Lásd város története 208 lap.) — Még pedig a lelkész aligha nem az a Szigety 1762 János volt, akiről a vblis tractus Kállóban 1762-ben tartott gyűlése jegyzőkönyvének 6-ik száma alatt mint nyiregyházai lelkészről emlékezik.)

Ezen időtől kezdve a szórványosan talált dátumok oda mutatnak, hogy a sokszoros zaklatások hullámai, melyek ide-oda csapkodták a ref. egyház hajóját, kezdtek lassankint lohadni, mert már 1764-ben Szénási Báthory Nagy István predikátorságának idejében a megrongált templom másodizben is javíttatott, melyről a régi templom keleti körívén volt következő felirat tanuskodik: „Anno 1764. per STEPHANUM NAGY SZENASY BATHORIENSEM. V. D. M.“ (t. i. templum hocce reformatorem renovatum est.) Majd 1769-ben Kövi Erzsébet egy igen diszes, dupla arany himzéssel ékesített kék selyem-kendőt adományoz az Ur asztalára, melynek közepére a következő körirat van aranynyal kivarrva: „A nyiregyházi Szent ecclésia számára Készítette Kövi Erzsébet 1769.“

¹⁾ 9-ik kötet 1762. márcz. 24—25 Kállói Gyűlés.

Majd az anyakönyv vezetése is kezdetét veszi az 1774-ik év február 8-áról, a következő czimmel: 1774

„I. N. D.“

„Ez könyv reformatá szent ecclesianak.
Nyiregyházán levő Isten kis Nyájának,
Mind született s megholt, s párosult tagjának
Könyve: melly hivatik ma MATRICULANAK.“

Azonban már 1772-ről is találhatók az elő lapon egyes feljegyzések. Megjegyzendő, hogy ezen anyakönyv az 1789-ik évben készítettett Bagdy Mihály akkori lelkész által az avasodni indult s homályos betűkből álló régi anyakönyv nyomán. Bagdy Mihály az 1789-ik év április 23-án köszönt be.

Az 1774-ik évben lelki pásztor volt Pap Pál, kit 1777-ben Horváth Mihály követett, 1778-ban pedig Szentpétery József lett lelkipásztorrá Nyiregyházán, lelkészkedett itt 1786-ig, utánna következett Molnár Somogyi János, kit 1789-ben felváltott 1789 Bagdy Mihály.

Bagdy Mihály idejében bizonyos lendület állott 1790 be az egyház életében, nevezetesen az ismét romladoszásnak indult régi templom érdekében folyamodás intéztetik a superintendentiához segély eszközése végett, minek következtében „Subsidium Caritativum“ gyűjtése Bereg-, Középszolnok- és Szabolcsmegyékben elrendeltetik.¹⁾

És csakugyan 1794-ben el is végzik a templom 1794 renoválását, melyről a templom falán volt következő feljegyzés tesz tanubizonyságot: „TEMPLUM hocce REFORMATORUM DEO SACRUM renovatum est Anno 1794. die 3 Julii per MICHAELEM BAGDY Loci pastorem V. D. M.“

¹⁾ Egyh. ker. jkönyv 1790. ápr. 19. 6. sz. alatt.

Ugyan ezen évben július 3-án Nyiregyházán accommodálták a Venerab. Tractust. Hihetőleg azért tétetett akkor ide a gyűlés, mivel a templom azon évben javíttatott meg, tehát annak emlékére rendeztek ünnepélyt annyival inkább, mivel a gyűlés tartás ideje és a renoválás befejezése épen egy napra esik. Ugyanekkor ellátták a vándor Gyűlést Marussy Sámuel és Bagdy Mihály, és hogy a nagy számú érdeklődő közönség meghallhassa a szent ígét „akkor és ott“ — mond a jkönyv — „a predikálás által véghez vinni szokott isteni szolgálat a lutheranusok templomában végeztetett általunk. Predikálván Tiszt. Soltész János bátori predikátor ur.“¹⁾

Bagdy Mihály az 1789-ik év ápr. 23-án beköszönnén, az ő idejéből való anyakönyv homlokára szintén egy versecskét irt, mely azonban mint ez világosan látható, sőt magából a versecskéből is következtethető, az utánna következő lelkész által részben olvashatlanul kivakartatott és átalakíttatott; a vers így hangzik:

„Ezen Matriculat ujonnan szerzette
Bagdy Mihály, s három rendbe szerkesztette.
Ki szent szolgálatát itt amint kezdette,
Kilencz esztendeig élén azt letette.“

1797 Bagdy Mihály 1797 decz. utolsó napján meghal-
ván, utánna Domján Pál választatott meg lelkészül,
1798 1798-ban, ki az egyház régi iratait, a mennyi t. i. talál-
ható volt, összeszedte s jegyzőkönyvbe vezette. Azon-
ban az egyházzól s templomról ő se tud egyebet, mint
hogy az nagyon régi, sőt itt ott feljegyzései csak
sejtelem után vannak megtéve, így nem is felelnek
meg az általam nyilvánosságra hozott positiv ada-
toknak; — mindamellett hasznos szolgálatot tett már
az által is, hogy az 1700-as években gyakorlatban

¹⁾ A Tractus régi jegyzőkönyve.

volt díjlevelet feljegyezte, és ez a következő: Az egész gazdától egy véka buza, egy véka gabona, 8 garas és fára: egy márvás, melynek harmada az oskola, tanítóé a szolgálától ha házok nincs. felényi; az özvegy asszonytól egy márvás, vagy egy zsák. Tavasszal ad az eccla 4 ekét és nyolcz kapást egy nap. A kótaji hátnál van egy darab földje. Az esketésért és halotti tanításért egy Vforint. NB. Ha három házas fia van is valakinek és egy kenyeren vannak, főbért csak egy fizet. Az eccla ládájában talált originalról,*)

1802-ben gyűjtést eszközölt a harang újra öntésére, begyűlt összesen 139 frt 17 kr. V. czédulában. S ugyan azon évben a harang meg is öntetett, amelyről a következőket jegyezte fel: „öntetett az eccla egy 360 fontos harangot egy helységről helysége járkaló harangöntővel egy régi hasadt harangból a melyen ilyen momentum volt: „Hanc campanum renovari curarunt cives Niredhasiensis Ao. 1616.“ Alig végzi ezt, gyűjtést eszközöl ismét toronyépítésre úgy, hogy 1804-ben a templom napkelet felől eső végére egy torony építtetik fából, meyl zöldre festetett.

Majd emlékezetben hagyta az újabb: 1806-tól ér- 1806 vényes díjlevelet a következőleg: „1.) az egész bért fizetők tartoznak adni egy véka búzát, egy véka gabonát és 8 garast, fára pedig 16—16 krajczárt; az egész bérfizetőkön pedig értetnek minden feleséges férfiak, még a szolgál és pásztorok is, ha maguk házukban lakhatnak, azaz ha maguknak házuk van; úgy az olyan özvegy férfiak, a kiknek vagy szállásuk, vagy járó marhájuk, vagy mesterségek van, és azt folytatják; nemkülönben az olyan özvegy asszonyok, kik gaz-

*) L. Egyh. jkönyv 1-ső lap.

dálkodást folytatnak, sőt a nőtlen személyek is, ha szállásuk van.

2. Az olyan özvegy férfit, kinek sem szállása, sem járó jószága nincs, sem pedig mesterséget nem folytathat, fél bért fizet, hasonlóképen a feleséges szolga és a feleséges mester legény, úgy az olyan nőtlen legény, akinek vagy háza, vagy szülője van, és már megházasodhatna, mint szintén az olyan özvegyasszony is, a ki a megholt férjének mesterségét folytatja, és legényt tart, nem különben az olyan mester legény, a ki már a maga kezére dolgozik, ámbár még nincs felesége. A simaiak pedig tartoznak adni egy véka gabonát és 20 krt is, ha szolga is valaki.

3.) Minden özvegy asszony aki maga kenyérén van, tartozik két napszámmal, vagy annak az árával, de ha kenyér kereshető fia van, és maga lakik, ámbár a nőtlen fél bérrel tartozik. — Hogyha pedig valaki olyan erőtelen már, akár férfi, akár asszony is, akár özvegy, akár házas, hogy a maga élelmének kikérésére is alkalmatlan, az olyan semmit se tartozik fizetni, ha szegény.

4.) Tartozik az eccla még négy ekét adni egy nap, tavasszal és nyolcz kapást, ezeknek enni is kell adni, amazoknak pedig csak pálinkát.

5.) A Tisza partról, vagy akarhonnán annyi mennyiségű helyről tartozik haza hozatni, az eccla minden esztendőben két-két öl fát. Vagy ha pedig a nyiregyházai erdőn lehet kapni, akkor 4 szekér kétszer-kétszer tartozik hozni, de ha az ugynevezett kender áztatón innen esik a fa vétel, úgy háromszor is ha szükséges. Egy esztendőről pedig a másakra nem lehet által vinni ezt a fahozatást, azaz, ha ebben vagy abban, vagy amabban az esztendőben egy cseppet sem

vett volna a predicator vagy rector, azt a jövődőben nem tartozik kipótolni az eccla.

6.) Van egy szállás földje az orosz papé és az orosz kántoré között, mintegy 50 köblöt magában foglalható ab ao. 1806 per cambium, mert az előtt a kótaji határnál volt, ut supra, a többi papokéval együtt, de a mely ennél is rosszabb volt, a amenyiben többnyire kaszállóból állott.

7.) „A copulálásért és a halotti predikálásért ezüstbe egy forint, váltó czédulába pedig két forint jár.“ —

A rectornak mindenki felényit tartozik fizetni.)

Majd 1808-ban elkészíti az egyház vagyonainak 1808 leltárát nagy pontossággal, s annak egy példányát a tractushoz küldvén, másikat az egyh. jegyzőkönyvébe vezeti.²⁾

Eközben a buzgó Domján Pál tolytatja a gyűjtéseket még pedig az ev. gyülekezet tagjai közül is számosan járulnak az egyház felsegéléséhez, úgy hogy néhány év alatt 1847 frt 24 kr. gyűl össze egyházi czélokra.

¹⁾ Egyh. jkőnyv 1-ső kötet 1-ső 2-ik lap.

²⁾ A leltár a következő: „1. A Templom, mely igen régi, de róla semmi irás ninesen, hanem hogy már 3-szor renováltatott: 1654. 1764 és 1794. 2. A torony, mely épült a templom napkelet felől való végén fából 1804. 3. Egy harang, mely mikor öntetett először nem tudhatni, hanem hogy már két ízben öntetett meg ujonnán 1616 és 1801. 4. Egy keresztelő czin pohár inscriptio nélkül. 5. Az ur asztalához való 2 czin kanna inscriptio nélkül, egy másik czin kanna, melynek az oldalán. az az irás van egy circulusban, Deo Sacrum. Anno Domini 1694 die 22 augusztii.“ A circulus közepén pedig ez: „Tóth Istvánné asszonyom adta az nyiregházi Ref. eccla számára.“ 6. Ugyan ahhoz való 3 czin tányér és egy ezüst pohár inscriptió nélkül 2 abrosz és 9 selyem kendő, melyek között egyen ezeket lehet olvasni. „A nyiregházi ref. eccla számára keszitette az 1769 esztendőben Kövy Erzsébet.“ 8. Egy szállás föld 40 köblöst magában foglaló, kaszállóval edjütt, mely valamint elejétől fogva, úgy mostan is a

Az 1818-ik esztendőben ismét Nyiregyházán tartja a venerabl. tractus gyűlését, melyről a tractus jegyzőkönyvében a 351-ik lapon a következő feljegyzés olvasható: Anno 1818. Nyiregyházán tartott gyűlésünkre gazdálkodtak 1-mo Decembris azon Ns város lakosai, kikhez voltunk szállva, az uri rendek tractaltattak a város házánál.“

1819 „1819-ben zsindelyeztetett meg a templom a Ns város által adatott zsindelylyel Muzsalyi János curatorságában.“¹⁾

1820 1820-ban kívül-belől kimeszeltetett a templom, azonban ezáltal fejérségét a fal elveszté, a harmadik
1824 meszelés elmaradt egészen 1824-ig, azonban ez sem használt semmit, mivel a fal csak tarkán maradt. Okát akkor nem bírták kitalálni, pedig az egyszerű ok nem lehetett más, minthogy a százados szeny és por elébb el nem tisztítottatott, s ez adta magát ki az új meszelésen. Ugyanezen esztendőben a székek a templomból, minthogy igen elavultak, kiszórattak és azok helyett mind újak készíttetek.

Ugyanakkor készíttetett egy kétfelé nyíló ajtó is délfelől, Forgó Dániel asztalos jóakaratiából. Ugyan

predicator haszon vételében van, a rectornak pedig van felényi fizetése 20 köblös szállás földje. 9. A predicatornak van háza, eselédháza, kamarája egy fedél alatt. Van istállója, pinczéje és sertés ólja. A rectornak is van háza, iskola háza, kamarája egy fedél alatt. Van istállója, és sertés ólja és tengeri kassa. 10 Van az ecclának egy ócska ládája a predicator házában, melyben az ur asztalához való dolgok és perselyből gyűlni szokott alamizsna állanak. Vannak perselyek mind közönséges, mind agentialis. 11. Az ecclesiának mostani interesre kiadott kapitálisa megyen 200 R. forintra.

Feljegyezte a fent nevezett ecclesiának mostani predicatora Domján Pál m. k.

Ugyanez még egy példányban nevezett évről beterjesztetik Domján Pál által a tractushoz kiegészítve a következőkkel: van matricula, mely csak 1774-ben kezdődött. Protocolum ab act. 1789.

¹⁾ Lásd egyh. jknyv 4 lap.

ez készítette az új székeket is. Történtek mindezek Muzsai János és Bartha László kurátorságukban. ¹⁾

A jegyzőkönyvek 1823-ban kezdődnek, de ezek a 1823 szórványos feljegyzések is a régi elavult jegyzőkönyvekből vannak összeszedve. Fájdalom, hogy e régi jegyzőkönyv többé nem található. Ezen évben csak a tanyai kutról van emlékezés.

1824-ben igen érdekes egyh. fegyelmi határozat hozatik, mely szerint Tornyai András amiatt, hogy Biri István kurátort hivatalos eljárásában megsértette, a presbyteriumból kirekesztetik s kimondatik, hogy akárki legyen az, ki a kurátorokat s egyházfit megsérti, testi büntetéssel, vagy pénzbírsággal büntetendő.

1826 jan. 1-ső napján második kurátorul megválasztatott „az voxoknak többsége szerint“ Biri István, ugyanakkor feleskettetett; majd az 1828-ik esztendőben első kurátornak megválasztatott. ¹⁸²⁶ ¹⁸²⁸

1829 febr. 15 ismét fegyelmi végzés Tornyay György ellen, ki amiatt, hogy a papi és tanítói bért exequálják, „hunczfutul cselekedőknek“ kiáltja a kurátorokat. A szentencia ez lett: „Kövesse meg az illetőket, azonfelül 12 pálczát szenvedjen, vagy 6 frtot fizessen“ az illető a pénzbírságot választotta. ¹⁸²⁹

Ugyanezen évben fegyelmi végzés Horog János ellen, ki a templomban részegsége miatt elkövetett káromkodása folytán a „Consistorium“ elé idéztetett, s minthogy a vétség nagyobb volt „semhogy azt az ecclezsiai törvényszék megítélhette s megbüntethette volna; tehát által adatott a bűnös a helybeli magisztratusnak. mely is azt 24 óráig tartó fogság után, 25 kemény ütésekkel abszolvaltatta.

¹⁾ Egyh. jkőnyv 4 lap.

1830 Az 1830-ik évben a visitatio alkalmával Kópis János iskola rector ellen hozatik határozat, ki darab idő óta „felhalmozott canonicus hibákban leledzett.“ Felszólíttatik, hogy tegye magát változásba. Ugyanazon év febr. 15-én Kópis János magaviselete módjának megváltoztatását igérve, megmarasztásáért esedezik; azonban a presbyterium, mivel a tanító javulásához semmi reménye nem volt, elébbeni végzése mellett maradt.

Ugyanezen gyűlés díjlevél módosításokat eszközöl, nevezetesen a terménybeli fizetést pénzre változtatja; még pedig a praedikátornak 80, a tanítónak 40 rebus forint „Conventiót szavaz meg huszas pénzben, egy rebus forintba 3 huszast számítván, ugy azonban, hogy a következő év csak próba év legyen, s ha az egység czélszerűnek nem találtatnék, ugy a pap, mint az eccla egy év mulva felbonthatja“

Ezen évben Kópis János iskola tanító helyét Gyöngyössy Péter iskolatanító foglalja el.“

1831 Az 1831-ik évben Domján Pál, ki az ecclésiának hűséges lelkipásztora volt 33 esztendőn keresztül, kinek idejében több hasznos intézkedés tétetett, s aki az egyház régi díjleveleit leltárát összeírta, s az egyház jegyzőkönyveit rendszeresen vezettette, elhalálózott, s nagy részvét között temettetett el.

1832 Az 1832-ik évben Ferge János (ifjabb) választott meg a gyülekezet lelkipásztorává, ki hivatalát ápr. 22-ik napján elfoglalja. Templomból kijövet a papház előtt megáldotta az egész gyülekezetet, és szívesen esedezett, „hogy a gondviselésnek Istene a maga kegyelmének karjain hordozza mindazokat, akik annak kebelében vagynak, vagy lehetnek ezután.“

Felszólította a lelkipásztor az ecclesiának előljáróit, hogy ők különösen tiszta feddhetlen életűek legyenek, azt mondván: „ugy fényljék a ti világosságotok, hogy látván azt, mások is dicsőítsék a mennyei Atyát.“ Értésükre adta a lelkipásztor az előjáróknak, hogy mindenkinek előtte a Teremtőt dicsőíteni, a közboldogságot előmozdítani az ő legfőbb kötelességek. Kemény hangokkal pedig kijelentette azt, hogy a válással az Istennel nem gondolót hallgatójának meg nem isméri és azt fogja mondani a Szent gyülekezetnek, amit mondott az Istennek, különösen a szent lélektől vezéreltetett embere: „vessétek ki a gonosz embert ti közületek“! Ugyanakkor kijelentette azt is, hogy mihelyt az eccla gyűlése nem a legnagyobb szelidséggel isteni s felebaráti szeretettel tartatik, a gyűlést egyszeribe félbeszakítja s ecclesiái gyűlésnek lenni soha meg nem isméri.

A lelki pásztor jól tudván azt, hogy az Istennek veteményes kertje az iskola, arra serkentette az előjárókat, hogy legyenek közönségesen pártfogói, ápolgatói az iskola tanítónak, a kinek gondviselése alá e mai napokban is számos fi- és leány-gyermekek adatnak, ne felejtkezzenek el az iskolának jó rendben tartásáról, sőt a lelki pásztorral együtt, mihelyt a lelki pásztor őket megszólítja, készek legyenek előállani annak megvizsgálására, hogy mennyire mentek elő az iskolába járó gyermekek? Ugyan ekkor a lelki pásztor azt is előadta, hogy a királyi parancsolatoknak értelme szerint hatalommal is kellene kényszeríteni a magok gyermekeikről elfelejtkező s mint atyai s anyai indulatot levetkező szüléket arra, hogy az ő magzataikat kemény büntetés terhe alatt iskolába jártassák.

„Hogy a ref. sz. ecclesiát feltett szándéka szerint boldogíthassa, az említett lelkipásztor ezt javasolta, hogy Tek. nemes nemzetes és Vitézlő Inczédy György urat a legjobb lesz elválasztani ecclesiái fő inspector-nak, és többször is kell reménykedni azért, hogy az ecclesia ügyét méltóztassa magáévá tenni s annak virágzását tapasztalt bölcsessége s példás jótéteményei által boldogítani. Ezen gyűlés alkalmatosságával maghatározottatott, hogy a lelki pásztor tulajdon levele által reménykedjen a Tisztelt Tekintetes urnak az iránt, hogy méltóztassa az ecclát kormányra teremtetett atyai gondviselése alá venni.“

A lelkipásztor azt kívánta, hogy az ecclának minden javai szerbe-számba vétessenek, s végre ki is mentek az eccla előljárók is mind a predikátori, mind a tanítói ház körül szélyel nézvén, a leltárt elkészítették.

Ferge János, mint az egyház jegyzőkönyveiből látszik, igen buzgó és rendes lelkipásztor volt, ki az egyház anyagi, szellemi ügyeit rendben tartotta. Fő sulyt helyezett, mint a fennebbiekből is kitetszik, a népnevelésre, erről tanúskodik az egyház jegyzőkönyvébe tulajdon kezeivel bevezetett eme néhány sor: „Az ecclesiának többször megszólítván érdemes előljáróit, elmentem vélek az iskolába s örömmel tértem vélek vissza, mikor láttam, hogy mind az oskola tanító Ns. Gyöngyösi Juhász Péter, mind kedves tanítványai iparkodnak, sietnek a tökéletesség felé. Nevezetes vala külö-

1833 nösen 8-ik Juliusnak napja (1833). Minden vallásbeli személyválogatás nélkül a Tisztelendő és tiszteletes lelki atyák meg levén hivattatva, azoknak és számos embereknek jelenlétekben kitündöklött az examen alkalmatosságával az, hogy a Nyiregyházai reformatusok részéről sem pusztult el az örök Isten veteményes kertje.“

A következő év december havának 4-ikén ez a 1834 buzgó és szeretett lelkész meghalálozott. Az egyház előljárósága, meleg kegyelettel emlékezik meg elhunytáról jegyzőkönyvében. Ferge János tudtunkkal irodalmi ember is volt, amenyiben könyörgéses könyve maradt fel.

Ugyancsak 1834-ben halt el az egyház közszertetben állott tanítója Gyönyösi Juhász Péter is.

Az 1835-ik év tavaszáig a szomszédlelkészek szolgáltak az egyházban. Ferge halála után Kovács János karászi lelkész meghívására Jármy Menyhért és Enyingi Dániel kiküldettek. A meghívást Kovács János elfogadta, s hivatalát ünnepélyes székfoglaló beszéddel április 5-ikén elfoglalta.

Ugyanez év április 5-én szállították be nagy reménységgel az egyházba László András tanitót Szakolyból.

Az 1835-ik évben mondott le hivataláról, érezvén 1835 testi erejének gyöngülését, az egyház csekély jövedelmét nagy takarékosággal gondozó és gyarapító gondnoka: Balogh István minek utánna a kezei alatt volt pénzekről a legnagyobb pontossággal beszámolt. Az április 20-án tartott egyházi gyűlésen megválasztatott helyébe ns. Török Péter, algondnokká pedig nemes Filep István.

Az 1836-ik év január 10-én Török Péter számot adott esztendei bevételeiről és kiadásairól. „Amely számadásból“ — mond a jkönyv, — „kitündökölt, hogy nevezett gondnok az eklézsia javát, előmenetelét előmozdítani igyekező kész lélek.“

Ugyanekkor Török Péter a kurátorságról lemond, azonban az egyház kérelmére gondnok társával Filep Istvánnal együtt továbbra is megmaradt.

Márczius 13-án a megmozdult torony-gömb megerősítése elhatároztatik, azonban már midőn minden előkészületet megtettek a gömb levételére, a vihar éjjel azt levetette s mind a gömbben, mind a tetőben tetemes kárt okozott, azonban a csekély számú hiveket e baleset el nem csüggesztette, hanem siettek a vihar által okozott károkat helyre hozni és a parochia és iskolaház megrongált tetejét is kijavittatni.

Márczius 17-én jelentetik be s vétetik hálás tudomásul Montai István ács mesternek azon buzgó áldozatkészsége, mely szerint egy 45 váltó forintba került aranyozott ezüst poharat, mely mai napig is használatik, ajándékozott az Ur asztalára, „akinek is“ — mond szóról-szóra a jegyzőkönyv, — „ezen nemes tettét s ily meglehető summácskának, mint fiatal gazda, egy-szerre való kiadását, amidőn sok külső javakkal bírók egy fillérkét is Isten dicsőségére nehezen és sokszori zörgetések után is dérrrel-durral adnak ki, az ecclezsia előljárói gondolóra és szívőkre vették s ennek következésében az eddig volt, de már igen régi és használatra már alig alkalmas papirnyi vékonyságu, mintegy 6 latot nyomó kised ezüst poharat neki általadták, azon tekintetből és hálából, hegy templomunk s parochiánk körül, mint ács meiszter eddig is munkáját s fáradságát nem sajnálotta, sőt költségeinknek szembe-tűnő megkimélésével cselekedte, amely poharat az öt-vös az ezüst értékéhez képest tőle 15 váltó forintokért bevett.

Ugyanakkor nemes Koczogh János a toronytető kijavításának költségét 45 forintot megajánlotta, „Valóban,“ — mond a jegyzőkönyv — „az ilyen buzgó tagjai szegény ecclesiánknek, megérdemlik, hogy a maradék előtt is tiszteletben és örök emlékezetben legye-

nek. Adja az Isten, hogy az ily szép példákban Isten dicsősségét előmozdító nemes tettek másokat is buzdítsanak és serkentsenek!”

Az 1836-ik esztendő annyiban is nevezetes egyházunk életében hogy ekkor jött létre az Andaházi-Szilágyi-féle alapítvány melyszerint mindaddig, míg a nevezett urnak kölcsöne a városnál leend annak kamatjából Isten dicsőssége éránt való buzgóságból s vallásunknak itt való virágzása tekintetéből ecclankra hagyott évenként 100 pengő forintokat oly feltétel alatt, hogy azon 100 pengő forintból 50 a Tiszt. predikátoré, 20 az oskolatanítóé, 30 pedig az eccláé legyen. Ezen jótétemény megszerzésére nagy befolyással voltak, Tiszt. Kovács János predikátor, Nemzetes Enyingi Dániel, városunk senatora s presbyter, Tek. szolnoki Jármay Menyhért, Tek. Galanek János főnótarius, nzetes Kralovánszky András főbíró urak. A tanítónak adni rendelt 20 forint azonban megvonható volt, ha a tanító kötelességét pontosan nem teljesítette, vagy a predikátornak s az egyház előljáróságának nem engedelmeskedett.

Ugyanazon év. aug. 28-án szóba hozatik egy a lelkész számára építendő alkalmas élet-tár építtetése, azonban mások szükségesebbnek vélték egy alkalmas paplak építtetését az eddig használatban levő egy szobás paplak helyett, de mivel elegendő pénzerővel ennek kivitelére az egyház nem rendelkezett, elhatároztatott, hogy e célra segély gyűjtessék, s a lelkész megbízott, hogy készítsen egy könyvecskét a különböző adományok feljegyzésére.

Az 1837-ik év január havában tartott gyűlésen 1837 ismét szóba hozatott a parochia építése, de bár már ekkor a nemes város 500 frtot adott az építkezésre

a hivek egyrésze még ekkor se érezte magát elég erősnek arra, hogy a nagy munkához hozzá fogjon; de sokan az előjárók közül el nem csüggedtek, hanem Isten után magukban és a jószivű ker. atyáinkfiaiban bizván, az építést szükségesnek és elkerülhetlennek lenni kimondották.

E részben az utókor hálájára méltók Tek. Inczédy György. Jármay Menyhért urak, kik példás buzgósággal, fáradhatatlan igyekezettel párosult jó tanácsaikkal Isten dicsőségének s egyházunk felvirágoztatásának előmozdítására czélzó lelkes beszédeikkel, intéseikkel, nógatásaikkal serkentették s lelkesítették a csüggedőket.

E végett kérő levél készítésével megbízott a lelkész s gyűjtésre kinevezettek Enyingi Dániel, Deák János és Török István presbyterek.

Már márczius hóban Montai ács ajánlatott tett a parochia felépítésére, de még akkor az egyház bővebb megfontolásra 2 hetet tűzött ki.

Marcz. 29-én Nemes Török Péter és Nemes Fülöp István a gondnokságról leköszönt. Kuratornak választott ns. Török István s mivel belátták, hogy a super-inspector Tek. Inczédy György ur felügyelete alatt elég egy gondnok, másik gondnok nem választatott.

Ugyanezen év ápr. 2-án elfogadtatott az Inczédy György ur által készített terv, s egyezés is kötöttett Montai István ácsmesterrel 1850 forintban, de Montai István jun. 18-án más tervet nyújtott be s e szerint építettett fel a parochia.

1839 Az 1839-ik évben ns. Török István a kurátorságról lemondván, helyette ismét Török Péter választatott meg, ugyanakkor választatott meg presbyterre szolnoki Jármay Menyhért ur.

Az 1840-ik évben az egyházi terhek nagyobb része 1840
kint lévén, azon intézkedés hozatik be, hogy az eddigi
egyetlen pénzszedő helyett 10 presbyter alkalmaztas-
sék. A város tiz részre felosztatott, mindenik presby-
ternek egy könyv adatott, s ezek a magok kerületében
a hátrányokat beszedni tartoztak.

Ugyanezen évben nemes Koczogh János ur elhal-
ván, az egyházra 100 forintot végrendeletileg hagy,
melyet neje nemes Jessenius Erzsébet oly móddal erő-
sit meg, hogy az örök Capitalis maradjon.

Ugyanezen esztendőben László András oskolatanító
Dögébe tétetik, s helyébe Fazekas György esperes aján-
lására Nagy János választatik meg.

Ugyanezen évben Andaházy Szilágyi Mihály ur a
lelkész folyamodására 250 forintot adományoz
az egyháznak parochiális istálló építésére,
mely azon évben fel is épittetik.

Jelenti a gondnok ez évben, hogy az egyházban
a jó rend és engedelmesség kötelékei nagyon meglá-
zulván, e miatt igen tetemes fogvatkozásokat kell az
egyház ügyeinek szenvedni; minélfogva határozatba
tétetett hogy azok, kik akármely ekklézsiái dologban
a kurator parancsolatjára ki nem állnak, a kirendelt
napi munkára nem jönnek, anyiszor, amennyiszer a
parancsolatot nem teljesítik, dupla napszámra büntet-
tetnek. E pedig tüstént akkor nap rajta a nemes vá-
rostól arra kikért s kirendelt hatóság által fog exek-
váltatni.

Az 1841-ik év július 18-án elhatároztatott a Pesten 1841
főállítandó ref. főiskolára segély gyűjtés eszközlése,
még pedig az előkelő tisztelendő s tiszteletes uraknál
való kéregetést maga a lelkész vállalta magára, a köz-

rendű embereknél való kéregetésre pedig Bartha László és Erdélyi Mihály presbyterek rendeltettek ki.

Az egyházi terhek és hátrányok behajtására ki-rendelt tiz presbyternek számadása felülvizsgáltatván 9 részéről a legnagyobb pontosság és tiszta kezűség tapasztaltatott. Mig ellenben a Kovács József sebész uréban szándékos hiba fedeztetvén fel, a presbyterium által általánosan megtámadtatott s megdorgáltatott, Azonban javulás feltétele allatt presbyternek tovább is meghagyatott.

Ugyanezen esztendőben julius 27-ikén tartatott. egyházunkban Tractualis gyűlés.

1842 Az 1842-ik év január 2-ikán nemes Török Péter ur több ízben folytatott kurátori hivataláról leköszönt. Ezen esztendőben Nagy János oskolatanító, 2 eszten-deig való itt lakása után Bujra ment oskolatanítónak. Helyébe Fodor János hozatott Ongáról.

1841 Az 1841-ik évtől kezdődnek már az egyházi ki-vetett terheken felül az egyház javára isten dicsőségére az önkéntes adakozások.

1843 Az 1843-ik évben Fülep István leköszönvén a ku-rátorságról, helyébe ifj. Barta László választatott meg.

1844 Az 1844-ik évben Fodor János tanító leköszönvén, helyébe a szakolyi oskolatanító Funyi Dániel hozatott tanítónak.

Az 1844-ik év november 1-én tartott eklezsiai gyűlésen, a budai zsinatnak az esperes által körözött pontjaira nézve, fontos határozatok hozatnak.

Nevezetesen a 2-ik pontra vonatkozólag, melyben a világi gondnok és világi ülnökök azon esetben, hogy ha az esperes 3-szori felszólítására kötelességeiket nem teljesítik, s a gyűlést nem gyakorolják, letehetőnek

nyilváníttatnak, — a nyiregyházi egyház ezen határozatot a papi ülnökökre is kiterjesztetni óhajtja.

A 8-ik számra nézve, ahol az egyház által gyakorolt fenyték adatik elő: az egyháztanács a czégeres bünösöknek a szent asztaltól való eltávolíttatását helyben nem hagyhatja.

A 12-ik pontra nézve, mely szerint a pap, halál, vagy lemondás esetében, csak ugyanazon egyházmegegyéből engedtetik meg a választás: kívánja hogy az eceléziák ily esetekben akármely egyházmegegyéből választhassanak.

A papok büntetését magában foglaló 65-ik §-ra nézve, ahol az áll, hogy ha a pap főbenjáró vétekbe esik, minek előtte a kultörvényszéknek általadatik, hivatalától fosztassék meg: az egyháztanács azon észrevételt teszi, hogy ítélet kimondása előtt senkit büntetni nem lehetvén: e pont csak az ítélet kimondása után állhasson meg.

Nevezett Cánonnak az iskolákra vonatkozó 86. következő tételére: „Ha valamely egyházban oly iskola léteznék, vagy létezendik, melyben nem csak tanulók, hanem tanítók is vegyesek vannak az ágost. vallást tartó atyafiakkal — ott vagy általánosan, vagy aránylag — aszerint, amint az alapítók számaránya áll, vegyes igazgatóság rendeltessék, hacsak egy tanítóra van szükség, s a felekezet népszáma nem egyenlő, sőt egyik szembetünőleg nagyobb — hívhatási jog a nagyobb számnak adatik“ a következő észrevétel tételik: „A szavazat többsége, nem pedig a nagyobb számú felekezet hívjon tanítót.“

A resteurátio, mint amely kedélyeket szokott izgatni, s e szerint egyházi állásunkhoz nem illő és sok visszaélésekre alkalmat nyújtó ténym a consistorium

helyben nem hagyja, — a képviseleti gyűlést ellenben, melyben az ecclezsiai kormányzásra nézve sok üdvös hasznos rejlik; pártolja, egyszersmind kimondja, hogy a józan haladásnak és üdvös reformnak, amely a protestantismus szellemével együtt jár soha ellene nem szegül.

Ugyanezen ecclezsiai gyűlésben elhatározottat a templom megavult tetejének a befedése.

Ugyanezen évben egy halászi születésű, de korán árván maradt Gáspár Mihály nevezetű cseléd ember e városban találta menedék helyét s józansága és takarékosága által magának szegény sorsához illő vagyont szerzett, s midőn épen nőszülni akart rövid szenvedés után meghalt. Végrendeletében a kótaji szőlős kertben jó karban levő fél nyilas szőlőjét az egyháznak hagyományozta, melyet az egyház 130 váltó forintért adott el. Az egyház jegyzőkönyvében e dolog felől következő képen emlékezik meg: „Ez ritka példás életű s kegyességű polgárnak nemes tette legyen emlékezetben, az egekben pedig megjutalmaztatva az Istentől, akinek dicsőségét a földön terjeszteni el nem mulasztotta. Áldás poraira!“

1845 Az 1845-ik év június 8-án elhatároztatik, hogy a templom befedésére gyűjtés eszközöltessék. Ez évben sok nagy és terhes tenni valók nyomakodtak az egyház gyenge vállaira, mert azon felül, hogy temploma roskadozó teteje már életveszélyessé vált, a parochiális épületek és iskola körül is sok javítani és ujitani való volt, úgy hogy ha, mint a jegyzőkönyv mondja az istenben vetett boldogító hit és felemelő reménység, mely az emberi igyekezettel s akarattal összekötve csodákat vihet véghez, — nem munkálkodott volna a hivek — különösen az egyházi előjárók

kebelében, el kellett volna csüggedniök, hogy az erejüket meghaladó munkákat véghez sem vihetik — de örködött felettünk — mondja a jkönyv — az isteni gondviselés, mely nem engedett feltételünkben csüggedni és hátrálni, hanem biztatott, bátorított, gyámolított, boldogított s végre is megsegített“. Ily buzgó törekvés mellett még ugyanazon év július havában a templom hátulsó része bátorságos új fedél alá vétetett, a templom kívül-bevül kivakoltatott és kimeszeltetett, azután csakhamar a tanterem nagyobbíttatott, új asztalokkal s ülőpadokkal elláttatott. A parochián levő kút, mely éppen akkor, midőn legtöbb dolog és költség volt az egyházban, beszakadt, egész újonnan más téglából elkészíttetett s több a parochiához tartozó s romlani kezdő épületek megújíttak s kiigazíttak.

„Mind ezekhez, mond a jkönyv, költség, igyekezet és buzgóság kívántatott, de nem is hiányoztak mindezek gyülekezetünknek még legkisebbjei közt sem, mert sokan tettleg megmutatták, hogy szeretik az Isten házát és azon helyet, ahol lakozik az Istennek dicsősége, de megbizonyították irántunk viseltető atyafiságos szeretetöket sok jó szívű evangelicus atyámfiai és a nemes czéhek is, mert a cserép árán kívül, több, mint 900 r. forintot meghaladó költségünk a magunk szegény erszényéből, némely evang. atyafiak jószívűségéből és néhány nemes czéh adakozásából került ki.“

Ezen nagy munka befejezése után az akkori buzgó lelkipásztor, Kovács János, kinek igazgatása s tanácsadása által vezéreltetett s lelkesíttetett a gyülekezet nagy munkájában, hálaadó isteni tiszteletet rendezett a befedett és teljesen megújított templomban, Zsolt.

26 r. 8 v. alapján, híven magyarázván: „hogy mi nemü okokon és lelki hasznok tekintetéből kell az Isten házáat szeretnünk és gyakorolnunk és miképen kell megbizonyítanunk az isten háza iránt való kegyes és buzgó szeretetünket.“ Azután hálaadó könyörgésébe befoglalván az egyházi előjárókat, kegyes és buzgó adakozókat, a helyben kebelezett különböző vallásfelekezeteket. Intette és kérte továbbra is a hiveket, hogy tegyék ezután is „minden idegen és ide nem való gondoktól megürülve, figyelemmel és buzgósággal eltelve, az isteni tiszteletnek minden szentséges kötelességeit.“

Valóban méltó megemlegetni, buzdító s lelkesítő példa gyanánt, az egyházért és vallásért nemesen hervuló apáknak eme csüggedést és akadályt nem ismerő kitartó munkálkodását és a kötelességének és hivatásának magaslatán álló lelkipásztornak is egyháza iránt való forró szerelmét. Vajha, a vallás iránt nagy részben közönyösséget mutató kor előtt bírna felébresztő erővel a mult nemes példáinak felemlegetése!!

1846

1846. esztendőben Funyi Dániel helyett ns. Horvát Gábor nőtlen ifju hozatott tanítónak.

Ezen időben egyházunknak éltető lelke az igaz keresztyén lélektől s protestáns felvilágosodottságtól áthatott Inczedy György vala, ki az egyh. anyagi ügyeinek lelkiismeretes gondozásán felől művelt keresztyén lelkével mind a jelen valláserkölesi ügyek iránt a legmelegebben érdeklődött, mind különösen a népnevelés állapotának buzgó felkarolása által, az idő szellemével együtt járó, emelkedett lelkülete a messze jövőndőről is buzgón gondoskodott. Igazolja ezt a többek közt ugyanczen év ápril 13-án tartott presbiteri

gyűlösen mondott buzdító beszéde, melyben hangsúlyozza, hogy fájdalommal hordozza iskoláinknak szomorú sanyúlódó állapotát, mely egy részről a tanítók hanyagsága, más részről pedig a szülék részvétlensége s gyermekeik jövődj sora iránt való hidegsége miatt csaknem mindig üresen hever. Szívére köti azért az egyháztanácsnak, hogy e bajon minden képen segíteni kell, erre int isten világos parancsolatja, erre kötelez a haza, ezt parancsolja a vallás. stb.

A lelkes főgondnoknak ezen beszédére az egyháztanács törvényerővel kötelező határozat gyanánt ki mondja azt, mit az orsz. törvényhozás csak 1868 mond, hogy minden gyermek a 6 esztendő s kortól a 12-ig pontosan összeirassék, a szülék köteleztessenek gyermekeik iskolába járatására. Az ellenszegülők fenytessenek büntetéssel, és ezen haza és vallás kívánta szent kötelességeik teljesítésére s a gyermekek összeirására azonnal ki is küldettek Barta János presbiter és Udvary György egyházfi.

Ugyan ez évben Barta László gondnok az egyház pénzét rendetlenül kezelvén s egyébként is anyagi zavarok közzé jutván, több ízben felhivatott a számadás beterjesztésére, és mivel ez többszöri felhívás dacára sem állott elő számadásra, gondnoki hivatalától elmozdittatott, az ecclezsia ládája felnyittatott s benne 30 frt és 31 kr. hiány találtatott, melynek biztosítása illető ellenében elrendeltetett, helyette Török Péter gondnoknak megválasztatott.

Lépéseket tesz az egyház az erdő alatt létezett mintegy két vékásnyi föld vissza kérése iránt a „választott közönséghez,” azonban, mivel tanukkal nem

tudta az egyház igazolni a tulajdon jogot, ennek semmi eredménye nem lett, noha az egyház tagjai közül számosan tudták, hogy még 1825—30-ig, jelzett föld a ref. predicator használatában volt.

Mint minden évben úgy ebben is számosan adakoztak, kivált ó év utolsó, és ujév első napján „Isten dicsőségére“ czimen az egyháznak, mely adakozás néha 50—100 frtra is felment. Ma már fájdalom ez a szép szokás is kiment a divatból, alig egy kettő a régi emberek közül követi még az ősök ezen kegyeletes példáját.

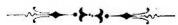
Ugyancsak az 1846. évben nagy botrányozást szül Horvát Gábor iskola tanítónak az egyházból hir- és szó nélkül való eltávozása. Állítólag azért, hogy Bátorban lakozó jegyesével összekelhessen. Már teljes 3 hétig tanító és kántor nélkül lévén az egyház s mindez ideig a tanító magáról hirt nem adván: boszúsággal, nyughatatlansággal s gyermekeik iskolába nem járhatása miatt való panaszszal és keserőséggel teltek el a szülők. Minélfogva az egyháztanács „érzékenyen gondolóra vevén az iskolának ügyét, hogy most, midőn az egész haza a nevelésügyére fordította figyelmét, oly hanyag tanítónk van, ki hivatalát 3 s 4 hétre elhagyja“, határozatba tétetett, hogy az esperesi hivatal kerestessék meg „e helyhez alkalmas művelt, ügyes és hivatalát jól értő iskola tanító berendelésére.“

Ez esztendőben boldogul kimult kopasz Megyesi Andrásné, Barta Borbála, kegyes, istenfélő asszony, megboldogult férjével együtt, keresett vagyonkájából végrendelet szerint eklézsiánknak, isten dicsősége előmozdítása tekintetéből, hagyott 125 váltó forintokat.“

Az 1847 esztendőben, a tanító használatára, a 1847 tanító lakó szobája délkeleti végéhez fél fedélre kamara építtetik.

Ugyanezen esztendőben tanítóul Lovas Károly hozatott K.-Semjénből. Presbytereknek megválasztattak Kis Kőmives Károly, Biri Károly, Domján Sámuel, Szesztay Sándor.

Ugyanezen évben, — megcseréltetvén már előbb a pap és tanító lakása, akkor t. i. midőn az új paplak elkészült, — a pap és tanító között bizonyos kellemetlenség fejlődött ki, az iskola udvarán volt tengeri kas használata miatt, mely a tanító használatában hagyatott, a lelkész bepanaszolta a tanítót a presbyterium előtt, hogy őt folytonosan sértegeti s papi tekintélyét aláásni törekszik. Ez ügy békés kiegyenlítésére Inczédy György elnökle mellett Török Péter, Kis Kőmives Károly és az egyház jegyzője kiküldettek, kik a békét jóságosan eszközölték is.

E részből láthatólag az egyház előljárói a vallásos buzgóságot ápolták, s meglátszik több üdvös intézkedésből, hogy a mely egyháznak lelkes és buzgó előljárói vannak, ott ugyszólván a semmiből is teremtenek a munkás kezek.

Az egyházi fegyelem erős lábon állott, az előljárók nem csak szóval, hanem példaadással is előtte jártak a gyülekezetnek. Különösen a nevelés ügyét, a kort megelőző intézkedések behozatalával, melegen és erőlyesen felkarolták.

Általában e kort az erkölcsiség tisztán tartása, a vallásos buzgóság fejlesztés az anyagiakban való előhaladás jellemzik.

III. F E J E Z E T.

1848-tól a mai napig.

Az 1848-iki nagy események, az általános szabadság napjának sugarai egyházunkat is közelebbről és jótékonyan érinték. Az egyház élén álló intelligens egyének, mint Domján Sámuel, Kőmives Károly, Enyingi sat. az országban kezdődő nagy mozgalmakat a népnek megmagyarázták s az országos események egyházunk beléletére is izgatólag hatottak. E napok ismertetésével azonban a város történetében bővebben foglalkozván, ezuttal visszatérek egyházunk történetének száraz ecseteléséhez.

1848 1848-ik év márcz. 5-én már nem úgy mint annak előtte csak a presbyterium, hanem a közgyűlés választja az egyház gondnokát; megválasztatik pedig nagy lelkesedéssel gondnoknak ismételve Török Péter.

Ugyanezen gyűlésen a szabályszerű látogatásának az egyház kül és beléletére vonatkozó észrevételei és javaslatai vétettek tárgyalás alá, melynek nyomán az egyház kötvényes tőkepénzeinek törvényes biztosítása elrendeltetett. Iskolai igazgató tanács választása elhatároztatott. A harmadik javaslata azonban, mely a közköltéségen leendő oktatásra vonatkozott, mint több elháríthatlan akadályba ütköző vélemény, nem pártoltathatott.

Ugyanezen évben az egyháztanács kívánatára Nyíregyháza mint ünnepi legatio Keresztutttól (Kótaj) elválík és csak maga kíván legatust.

Sajnálatra méltó dolog, hogy az 1848/49-iki eseményekről egyházunk jegyzőkönyveiben semmi kívá-

lőbb feljegyzés nincs. Hihetőleg ezen időről külön jegyzőkönyv vezetett, mely a szabadságharcz bevégeztével megsemmisített. Át kell tehát itt térnünk egyenesen az 1850-ik évre, melynek február havában 1850 a gondnoki hivataláról lemondott Török Péter helyébe Pásztor János választatott meg. Azt is látjuk, hogy már ekkor dr. Szabó Dávid vezeti a jegyzőkönyvet, tehát már ekkor ő volt az egyház jegyzője, azonban, hogy mikor választatott meg, semmi nyoma.

Ugyanezen gyűlésen jelentetik be, hogy Pogány Klára 500, Filep István 100 és Gottlieb Balázs 50 frtot adományoztak az egyháznak végrendeletileg.

Az 1850-ik évi szeptember 22-én tartott gyűlésen bepanaszolván a gondnok Lovas Károly tanítót, hogy hivatalos dolgai mellőzésével sertésekkel való nyereszkedés tekintetéből, az egyházat gyakran hetekre elhagyja és tanítói kötelességeit nem teljesíti, a sertésekkel a tanítói lak udvarát felturatja, a gyermekeket alljas czélokra használván, a szüléket az iskolába járatástól elidegeníti, így mind anyagi, mind erkölcsi szempontból az egyháznak és szüléknek tetemes károkat okoz. Az egyháztanács megbotráncolásának ad ezek felett kifejezést, s kijelenti, hogy ha a tanító e tiltott és az egyházra nézve káros és megalázó dolgokkal fel nem hagy: azonnali elmozdittatását felsőbb helyen fogja kérelmezni. E hanyag tanító csakugyan elmozdittatik s helyét Szini Pál foglalja el. Majd Szini Pál után 1853 április havában maig is ifju lelkesedéssel forgolódo tanítónk Varga Antal lép be a tanítói hivatalba.

Itt a jegyzőkönyv nincs vezetve egészen 1854-ig, 1854 a május 7-én tartott gyűlés jegyzőkönyvéből azt lát-

juk, hogy a főgondnokságban a lelkes Inczedy Györgyöt Jármay Menyhért követte.

Ezen gyűlésen választatnak meg presbyterekül dr. Szabó Dávid és Kovách Gergely, jegyzőnek pedig Enyingi Lajos, algondnoknak Szesztay Sándor.

Ez év juliusi gyűlésén az egy. tanácsa állam kölcsön képen, — a kerülettől jött felhívásra, az Andaházy-Szilágyi féle tőke kamatjából felajánlott 20 frtot.

Ugyanezen évben az egyh. részére szükséges munkálatok és szolgálmányok természetben leendő teljesítése megerősittetik azon figyelmeztetéssel, hogy az algondnok is figyelemmel legyen arra, hogy senki túlságosan terhelve ne legyen; majd az aug. 27-én tartott gyűlésen a tanítói lak és iskola újból építési terve bemutatattván, Szesztay Sándor algondnok utasított, hogy az iskola és tanítói lak építéséhez a bemutatott terv szerint minél előbb hozzá kezdessen.

Azonban az építkezés azon évben meg nem kezdetett, s körülbelől ennek volt a kifolyása, hogy Szesztay Sándor a következő évben hivataláról leköszönt.

1855 Az 1855-ik év márcz. 3-án tartott gyűlésen ismét előfordul az egyh. igazgatásában majdnem minden évben kísértő adóhátrány ügye; melyre határoztatik: 1) hogy a régi adótartozásoknak mindenki még ugyanezen év márcz. végeig eleget tegyen; 2) az idei egyházi adót a reánk következő husvéti innepekig hasonlóan fizesse ki mindenki. Ellenesetre azok ellen, kik ezen határidő alatt nem tesznek eleget tartozásaiknak, az executio azonnal meg fog kezdetni.

Az erre következett márcz. 18-iki gyűlésen Szesztay Sándor ujolag felkérte, hogy addig erélyesen vitt algondnoki hivatalát legalább ez évben, míg az egyház „félen-szögön“ levő bajai bevégezve nem

lesznek, ne hagyja el; de mivel erre őt semmi kérés és ígélet rá nem bírhatta, határozatilag abban állapodott meg a presbyterium, hogy az egyház akkori állását Kovács János lelkész levél útján az esperesi hivatalnak hozza tudomására, melyben intézkedéstételre személyes megjelenésre legyen kérendő.

Az 1856-ik és 1857-ik évekről jegyzőkönyv nem ¹⁸⁵⁶₁₈₅₇ vezetett, bizonyosan a jegyző hanyagsága miatt, addig is a jegyzőkönyvet dr. Szabó Dávid vezette az elválasztott Enyingi Lajos helyett. A hiányzó jegyzőkönyvek kipótlását az egyh. megyei látogatóság elrendelte ugyan, azonban az nem foganatosított. Rendes jegyzőt az egyház választani nem tudott, minélfogva határozatba tétetett, hogy a jegyzői tollat, gyűlésenként felváltva a presbyterek vezessék, s a hitelesítést a következő gyűlésen a főgondnok és tollvezető hitelesítsék.

Az 1858-ik év jan. 27-én Székely Benedek pres- ¹⁸⁵⁸byterré választatik s hivatali esküjét leteszi.

Ezen időben kiseded egyházunk hanyatlásnak kezdett indulni, még pedig főképen azért, hogy az azelőtt erőlyes és buzgó lelkipásztora az évek súlya alatt gyengülni kezdett, sem az egyházkormányzatban nem volt képes kifejteni elébbeni tevékenységét, sem a templomi szolgálatokban nem volt többé meg elébbeni ifjai ereje; minélfogva a hivek egy részét közöny töltötte el, az egyházi épületek romladozásnak indultak. Látván ezen sajnós körülményt az ifjabb és buzgóbb előljárók, mint Kovács Gergely, dr. Szabó Dávid Székely Benedek sat. indítványozzák az egyházi épületek rendbehozását, iskola, torony, templom építését s két aczél harangnak megszerzését; mély megilletődés közepett s azon elnyomhatlan vágytól ösztönöztetve,

karolja fel egyháztanács azon indítványt, hogy a hanyatlásnak induló egyházat emelni minden e magaslatos célú előmozdító eszközök felhasználása által szent kötelesség. Mindenek előtt egy a célú elősegítő program készítése határoztatik s ezzel dr. Szabó Dávid presbyter megbizatik.

Ugyanezen gyűlésen említve van egy kérvény, mely a szabályszerű látogatósághoz szándékoltatott benyújtatni Kovács János lelkész változásba helyezése iránt, azonban az egyháztanács e kérvény benyújtásától eláll, azon feltétel alatt, ha a Tiszteletes lelkész ur egy tisztajellemű ügyes szónoklattal bíró s. lelkész tartásáról folytonosan gondoskodik.

Az egyház reconstruálására vonatkozó memorandum szerű határozat a következőleg foly a Kovács Gergey tollából:

„Nekünk, kiket Isten kegyelme a jelen időre fenn tartott emlékezetünkkel pedig a múltba visszarepülhetünk, lehetetlen észre nem vennünk a roppant különbséget a múlt és jelen között; tapasztaljuk, hogy a hiveknek egykor ugynevezett csendes egyforma házi élete, mely mint az óramutató nesztelenül csuszik odább-odább — ma már indolentia. — Látjuk, hogy a mindig előbbre törekvő szellem, különösen jelen mozgalmas időben, tiltja a megállapodást, mert ez annyit tenne, mint hátralépés, — egyházunk nagyszerű idegen elemekkel környezett helyzetében pedig ez reá nézve egyértelmű az elenyészéssel. Érezzük, hogy a múlt idő tapasztalt patriarchalis élete ma már nem egyéb, mint pangás, és nem a belső emberek epicuri barátkozása, hanem a nemes versengés: minél több jót s nagyot tenni képezi mai időben a collegialitás nemességét;”) — és

1) Célzás Kovács János lelkésznek az akkori r. cath. plébánussal Pergerrel fennálló intim barátságára,

vége meghatva vagyunk annak tudásától is, hogy ily tevékenységet igénylő időkben a gyenge gyámolítást, a kishitű biztatást, a henye sarkantyuzást, általában pedig a magasabb vágyakra serkent lélek méltó tápot kíván, — az azt adni hivatottnak a lelkesznek részéről; különösen pedig mi magunkra vetve szemeinket, kiált ránk a sürgető teendők sujjos serege s e kiáltást meg kell értenünk, ha a jelenlegi dicstelen állásunkból az erkölcsi semmiség szégyenteljes vonala alá jutni nem akarunk.

Mindezeknek ekként létéről meggyőződven legzaklatóbb szükségű teendő gyanánt merül fel, hogy ébredjünk mi is, rázzuk le egyházi életünkről a port és rendezzük ügyeinket; azért is elengedhetetlen szükségnek láttuk, hogy mindazt, mi elébbre törekvésünk útjában biztatónk, lelkesítőnk lehet felkaroljuk, intését kövessük; ami pedig netalán gátul szolgál, félre tegyük, sőt ha kell elgázoljuk. Ily helyzetünkben nekünk Mózesre volna szükségünk, kinek ragyogó homloka előttünk lelkesítő utmutatóul szolgáljon egyházi életünk sivár pusztájából egy szebb jövő kiesebb kanaánja felé.

És ezen érzelmek és vágyak, — nem békétlenségi viszketeg, — birták egyházi gyűlésünket legközelebb is arra, hogy a Nt. egyház megyei látogatóság elé lelkészváltoztatási kérvénynyel állana.

Azonban mi is emberek vagyunk, érezzük az emberi bánás, emberi gondolkodás szükségét. Mi feltudjuk gondolni azt, hogy jelenlegi lelkészünk tehetősőbb férfikorát közhasznulag közöttünk élven le, őt tisztelő kiméletünkben kell részesitenünk, sőt jól esik szívünknek még oda is gondolni, hogy ha körötte zajogtuk le életünk egy jó darabját, körülte aludjunk nesztelen ál-

munkát a sirban is „Egy akol és egy pásztor“ életben és halálban!

De amellett sürgetnünk kell azt is, hogy míg együtt élünk, a kor követelményét tehetség szerint szemei előtt tartsa és ha egyházunk szent zászlaja körüli küzdelmeinkben vezérünk nem lehetne: akadályul se legyen.

A mi pedig szellemi tápunk nemesbülését illeti, egyedüli megnyugvásunkat ezuttal abba helyezzük, hogy mintán t. lelkészünk élet ideje hanyatlásnak indul, midőn az egyházi szószék által megkivánt hang, kellem, jó izlés, emlékező tehetség és előadási erőltetett tulzás nélküli élénkség ezen nélkülözhetlen egyház szóнокi kellékek mind inkább enyészőben vannak, egy pályájára termett jeles s. lelkészt tartand.

Nem lehet itt ki nem fejeznünk azon vágyteljes reményünket, hogy a Nt. egyházmegye, sőt egyházkerület is felfogva a nyiregyházi egyház válságos helyzetét, minden tekintetben jeles pap segédre vonatkozó vágyunkat nem csak méltányolni, de éber atyai gondoskodásánál fogva előzékenyenteljesíteni is fogja.

Meg várjuk pedig jelen lelkészünktől és minden tartozó tisztelettel intézzük hozzá kérelmünket, hogy ezen segédet, — miután bizonyos erkölcsi zivatar elhárítójául nem csak magának könnyebbségére, de a gyülekezet szellemi vágyainak kiegyenlítésére veendi fel, értéke szerinti állapotba tartsa annak tisztos állásáról és nem csak élelmezéséről, de derekasan folytatózó pályája ösztöneiről is kellete-képen gondoskodni fog.

Szóval megvárjuk jelen t. lelkészünktől, hogy a s. lelkész tartása az egyháznak semmi gondjába, semmi kellemetlenségébe ne kerüljön, nem levén szabad el-

hallgatni azt, hogy annak áthágása esetében az tűnnék ki és azon lépést is kénytelen lenne megtenni, — hogy egyházi szellemi életünk célba vett megújulása csakugyan nem remélhető másképpen, mint lelkesz változtatási uton.

Ezen feltételbe való belenyugvást a lelkesz elfogadta, — s az ugyanezen évi tavaszi helyosztó gyűlésen segéd lelkeszül Kálmánczhelyi János rendeltetett egyházunkba.

A buzgó előjárók, mivel ez egyház rendbehozására nem birtak kellő pénz erővel, elhatározták egy kérő iv kibocsátását az országban élő „magas és nemzeti ihlettségű szellemrokonokhoz” melynek megírásával Dr. Szabó Dávid bizatott meg. Az esdő szózat a közetkező:

„Honunk egyik kitünőleg magyar és történetdús megyéjében, van egy — fájdalom! — még eddig nagy részben idegen ajkú, de a nemzeti mivelődésben előhaladó, tizenöt ezernyi népességű város. Ebben él, életrevalóságának hatályos jelenségei közt, magköveül a nemzeti elemnek, ötszáznál kevésse több lélekszámban, egy helvét hitvallássu felekezet, 50—70 iskolába járó gyermekkel. —

És e gyülekezet egy kis ódon egyházba, a megye egyik legrégebb történeti emlékü, roskatag épületébe zsúfolva, imádja a világosság atyját, egy kicsi, szét nem hallható hangú harangocskával hívogatva össze; iskolás gyermekei pedig alacsony, szűk, nedves hézagba tömülve, szíják magokba az emberi képződés szellemi alkotó részeit.

Az említett megye Szabolcs, a város benne Nyiregyháza.

A körülmények zaklatva sürgetnek e bajokon segíteni, szükség lévén gyermekeink számára célszerű iskolát építeni, — szűk egyházunkat — a nyírnek ezen egyházát — tágasbítani és egyszerűen jó karba tenni, végre kisedő egy harangunkhoz még egy nagyobbbat szerezni.

Mi ezen ref. kisedő gyülekezet hívei, lelkesülten érezzük vallásunk, nemzetiségünk, városunk és megyénk iránti egyetemes kötelességünket; és úgy vagyunk meggyőződve, hogy ennek adjuk kiáltó bizonyosságát, midőn egyházi szükségünk orvoslásában buzogva, saját tehetségünk megfeszítésével hiába erőlködven célt érni: magas és nemzeti ihlettségű szellemrokoninkhoz ily magán úton folyamodunk, szent törekvésünkben segédeinkül híva őket, egyházunk tisztességeérti áldozattételre. Tesszük pedig ezt azon hittől biztatva, hogy a lelkes adakozók keble önkényt mondja, miszerint ily szent vállalatot célhoz segítve, saját dicsőségöket mozdítják elő s teszik fel arra a koronát, míg egyszersmind gyarapodó gyülekezetünket örök hálára kötelezendik.

Nyíregyháza, januar 31. 1858.

Jármay Menyhért, főgondnok. **Kovács János**, lelkész.

Ugyanezen évben Varga Antal tanító Paszabrá változván, helyébe a n.-szalontai tractusból Dolinai Gábor rendeltetett Nyíregyházára.

A templomépítés szükségessége halaszthatatlannak mondatván ki, az anyagi erő gyűjtéséhez szorgalmasan hozzá látnak, ez év pünkösd másod napjára hangverseny rendeztetik, de az fel nem fedezett okból az 1859-ik év jan. 12-ik napjára halasztatik.

Az 1858-ik évben részint a kibocsátott kérő iveken, részint más uton begyűl 1199 frt 76 kr. Majd a

műkedvelői előadásokból, melyeknek lelkes főtényezője Jurányi Hugó vala, 234 frt 5 kr.

Az egyház kérelmére ez évben a parochiával szemben levő városi malom tűzveszély szempontjából eltávolíttatik.

A társadalmi uton összegyűjteni elhatározott pénzek kiegészítése végett, a templomépítési költségeknek a hivekre leendő arányos kivetése elhatározottatott.

Az egyházi előljáróság nagy hiányát látván egy alkalmas faiskola helyiségnek, e czélból a városi előljáróságot megkeresi. A város kimutatja a helyiséget, azonban kiköti magának a főfelügyeleti jogot. Az egyház a faiskola helyiségét sem találja alkalmasnak s a főfelügyeleti jogot sem fogadja el. A kimutatott faiskola helyiség megmarad, azonban a többi egyházak is hozzájárulván a ref. egyház előterjesztéséhez, a város a főfelügyeleti jogot nem sürgeti.

Ugyanezen évben az iskola roszasága és szűk volta miatt a szülék nagyrésze más felekezetű iskolákba küldi gyermekeit, minélfogva új tanterem készítése elhatároztatik.

Az 1859 évben a pataki ifjusági chorus concert tartása végett kihozatik s a concert január 12-én megis tartatik igen kedvező eredménynyel, az ifjusági dalegylet kihozatala semmi költségébe nem került az egyháznak, a hivek közül akadt elég fuvaros, az uti élelmezés is kitelt, — „more patrio“ innen hazulról, az anyagi eredmény fölülmult minden várakozást, azonban, hogy az illető bálbizottsági tagok beszámoltak volna, a felől semmi emlékezet a jegyzőkönyvekben, csak annyit látunk, hogy ez év elején az összes tőke-

pénz 2619 frt 88 kr., tehát a mult évihez viszonyítva tetemes tőkeszaporodás mutatkozik.

Eképen gyarapodván az egyház templomépítési tőkéje már az újraépítésre, vagy legalább átalakításra gondolnak, ugyanis Jármv Menyhért főgondnokot megbízzák, hogy Vecsey Károly debreczeni építész terv-készítésre szólítsa fel.

Az iskola építés is sürgős levén e tekintetben már elébb megtétettek mint láttuk a kezdeményező lépések, azonban ez év januáriusi gyűlésén „az iskola építése a háborus idők miatt bizonytalan időre elnapoltatott;“ — azonban mivel a szűlék tömegesen más felekezetek iskolájába kezdték küldeni gyermekeiket, annak kijavitása már a májusi gyűlésen ismét elrendeltetik.

Ugyan ez év utólján küldetik meg az egyház előljáróihoz polgári uton, a prot. egyház ügyeit szabályozó cs. k. nyílt parancs (patens), mely azonban, mint nem az egyházi felsőség útján jött irat, egyszerűen félre tétetni határoztatott.

1860 Az 1860-ik év január 8-án tartott gyűlésből a debreczeni egyházkerületi gyűlésre képviselőkül kiküldettek: Kovács János lelkész Jármv Menyhért főgondnok Kőmives Károly, Kovách Gergely dr. Szabó Dávid presbiterek. — Majd a márcziusi gyűlés felkéri a lelkészt, hogy bárminő patens érkezzék hozzá vallás ügyben azt a presbiteriummal azonnal közölje, hogy felette tanácskozhassanak.

Ezen évben ismét felmerült az ág. ev. egyházzal közösen használt temetőkertek jövedelmének kérdése, az ügy nyilvántartásával továbbra is a főgondnok bizatik meg.

E közben másodszor is megküldetett polgári uton a „patens“ a lelkészi hivatalhoz, azonban már ekkor

Balogh Péter helyettes superintendens főpásztori körlevele is megérkezett, mely a presbiteriumban felolvasztatván elhatározott, hogy a templomban a szószék-ről hirdettessék ki, egyuttal az országra szóló április 20-iki egyh. kerületi gyűlésre az egész presbyterium kiküldetett, s ott egy-két tag kivételével az egész meg is jelent.

A városban, mint a város történetéből láttuk, nagy izgalmat okozott a patens, minélfogva a szabadelvű ág. ev. atyafiak, különösen az intelligentiának nagy része, teljes rokonszenvvel fordult egyházunk felé, különösen a patenssel szemben elfoglalt demonstratív magatartásaért, minélfogva ez évben hamar egymásután az egyház templomépítési céljára két műkedvelői előadás tartatott, s ezeknek sikeres összehozásában Jurányi Hugónak volt legtöbb érdeme. A rendezésben pedig a Szénffyek-nek¹⁾ volt kiváló szerepök. A két műkedvelői előadás 178 frt 29 krt jövedelmezett tisztán az egyház javára, minélfogva a presbyterium az egész műkedvelői társulatnak, de különösen Jurányi Hugónak s a Szénffyeknek hálás elismeréssel és köszönettel adózott.

Ugyanezen évben Kálmánczhelyi János s. lelkész lemondván, helyébe Papp Károly hozatott be segéd-

¹⁾ A város történetében kellő lapot nem szentelhettem ezen, a nyíregyházai közművelődésben ép oly nagy teherességgel, mint lelkes áldozatkészséggel működött két kiváló egyén számára, alkalmat veszek, hogy itt emlékezzem meg rólok. Gusztáv a hírneves zeneművész, kit fennmaradt szép dal szerzeményeiben holta után is dicsőít a nemzet, mindenesetre Nyíregyháza egyik nevezetes büszkesége, ki a magyar zene tudományos művelése által is halhatatlan nevet vívott ki magának. Gyula a ma is élő erőteljes férfiú, ki zeneművészettel a nemes célokat annyiszor előmozdította a mellett, hogy a népnevelésnek mai napig is egyik törhetlen bajnoka, kár hogy nagy szerénysége művészi ihletének szép szülötteit asztal-fiókjában mélyen elzárva tartja. Legyenek mindketten e szerény lapon is megörökítve.

lelkésznek. — Algondnökká pedig Nemes Farkas választott meg.

1861 Az 1861-ik év mártius 10-én tisztujtó közgyűlés tartatván, megválasztattak főgondnökká: J á r m y M e n y h é r t, algondnökká: Nemes Farkas, presbyterekké: Kőmives Károly, Székely Benedek, Kovách Gergely, Szabó Dávid, Török Péter, (idősb) Mikecz György, Kovács József, Megyesi Mihály, Bartha András, Bene László, Tóth István, Uray Tamás, Deák János, Zieger Eduárd. — Iskolaszéki tagokká: Szabó Dávid, Török Péter, Biró László, Huszti István, Batári Márton.

A márczius 17-iki gyűlésen az iskola újbólépítése halaszthatatlannak mondatván ki, helyiség kinézése és alkalmas terv készítésére dr. Szabó Dávid, Zieger Eduárd, Szesztay Sándor, a lelkész, fő-, és algondnokok küldettek ki, egyszersmind elhatározott, hogy az iskolaépítési költség egyházi adó-kulcs arányában vetessék ki a hivekre; a szükséges anyagok beszerzése felől is intézkedő lépések tétetnek, a város megkeresetik 15000 téglá kiutalványozására.

Ugyanezen évben Bacscai Endre ur a templomba egy urasztalt és egy diszes terítéket ajándékozván, az egyháztanács e kegyes adományt hálásan veszi tudomásul, s az illető adományozónak köszönetét jegyzőkönyvileg nyilvánítja.

Szintén örömmel és hálás szívvel veszi tudomásul az egyháztanács a városnak azon szép tettét, hogy az egyházi földek után járó kincstári adó fizetését újólág elvállalta.

Ezzel egyidejűleg a tanterem építése végre kezdetét veszi annyi gondos előkészület után, azonban a nép a reá kivetett költségeket fizetni teljességgel nem akarván, Zieger Eduárd megbizatik, hogy a város terü-

letén a pénzt executio útján is hajtassa be, a pusztákon ugyanily eljárás fogamatba vételével pedig Biri Károly bizatott meg.

Ugyanezen évben dr. Szabó Dávid, Kőmives Károly és Kovách Gergely beterjesztik javaslatukat az egyházi hivatalnokok kötelességeinek szabályozása tárgyában, mely elfogadtatik, sajnos azonban, hogy e szabály a jegyzőkönyvben nem jegyeztetett fel.

A deczemberi gyűlésen a sokféle anyagi bajokkal küzdő, s építkező egyház egyszer-mindenkora 10 frtot szavaz meg a sárospataki jogakadémiára. Ugyanezen gyűlésen jelenti be a lelkész a város által egyházunk számára tett 10,000 forint nevelési alapítványt, melyet az egyháztanács hálás szívvvel fogad, s köszönő irat szerkesztése határoztatik.

Ezen évben ajándékozta Székely Benedek presbyter az egyháznak elhunyt kedves leánya emlékére, az ennek tulajdonát képező négy darab aranyat, mely kegyeleti adományt az egyháztanács úgy vélte leginkább megköszönhetni, ha benne az elhunyt leányka emlékét örökíteni meg, azért is azt időről-időre szaporitván „Székely Anna alapítvány“ czímmel leteszi s annak kamatait majd annak idejében iskolai czélokra fordítja.

Az 1862-ik évben Jármay Menyhért a főgondnoki 1862 hivatalról lemondván, helyébe egyhangulag Kovách Gergely választatott meg. Nemes Farkas helyett pedig, ki szintén lemondott, Zieger Eduárd lett elválasztva.

A májusi gyűlésen Kovách Gergely főgondnok bejelenti, hogy a város a malomhelyiséget az egyháznak templomépítési célra átengedte, melyért az egyháztanács forró köszönetet szavaz, egyszersmind megbizza főgondnokot, hogy Vecsey Mihály debreczeni épi-

tészt kérje fel egy templomterv minél előbbi elkészítésére.

Az egyház felvirágzását mindenáron óhajtó egyháztanács lelkes főgondnokával élén elhatározza a téglavettetést az építendő új templomhoz, majd dr. Szabó Dávidot és Zieger Elnárdot kiküldi sárospatakra, hogy ott tanulmányozzák a népiskola anyagi s szellemi berendezését, hogy az egyház célszerűen s a kor kívánalmainak követelése szerint szerelhesse fel iskoláját. a kiküldöttek hazajövén, az iskola a szerzett tapasztalatok szerint rendeztetett be.

1863 Az 1863-ik év márcz. gyűlésen jelentés tétetvén afelől, hogy a templomhoz szükséges téglák már ki vannak rakva, intézkedés tétetik annak a hivek által leendő beszállíttatása felől.

Ez év április havában Papp Károly s. lelkész rendes lelkészül Laskodra megválasztatván, helyét Porzsolt József s. lelkész foglalja el.

Ezen évben vásárolja meg az egyház a parochia déli szomszédságában levő Vadászi-féle telket 1000 forintért a várostól. — Ugyanakkor, tekintettel a templom építésének eshetőleges megkezdésére, az összes templomépítési alap takarékpénztárba tétetni határozottatott.

Az aug. 9-én tartott gyűlésen a tanító fizetése 90 frttal javíttatik. — A lelkész is folyamodván fizetés-javításért, 1863-ik évre fizetése 70 frttal fellebb emeltetik.

Ugyanezen év novemberi gyűlésén elhatározottatott a Vadászi-féle ház szomszédságában levő Tajdy-féle ház megvétele 1500 forintért.

1864 Az 1864-ik év január 24-én tartott gyűlésen mind Kovács Gergely, mind Zieger Eduárd algondnok lemond-

danak hivatalukról, a lemondás általános levertséget szül, azonban a következő közgyűlésen mindketten újból megválasztatván, az egyház kérelmére gondnoki hivatalukban megmaradtak.

Ezen évben vétetik czélba a faiskola kertnek beültetése, melynek tervszerű keresztülvitelével Szabó Dávid biztatott meg, a tanítónak már előbb megszavazott 90 frt fizetés javítás pedig 100 forintra emeltetett fel.

Az egyházi adóhátrányok behajtása végett mint minden előző évben, úgy ebben is erélyes és sürgős határozatok hozatnak, azonban azért évről évre tetemes hátrány marad fizetetlen.

Ez év végével a templom építési pénztár összes állása, a Tajdy-féle ház árát is bele számítva 4076 frt 75 krajczárt tett.

Az 1865 jan. 22-én megtartott tisztujítás alkal- 1865 mával a visszavonhatlanul lemondott Kovách Gergely helyére Veszely József választatott főgondnokká, al-gondnokká Bene László, presbyterekké: Kovách Gergely, dr. Szabó Dávid, Kőmives Károly, Márki Frigyes, Török Péter, Zieger Eduárd, Biri Károly, Tóth István, Megyesi Mihály. Bartha András, Szesztay Sándor, Huszti István, Kiss Dániel és Pap Menyhért választattak meg.

Az újonnan megválasztott egyháztanács új erővel kezd a templom építés küzdelmeihez, a főgondnok indítványára elhatározza, hogy még az év tava-szán a pataki dalárda közreműködésével hangverseny tartassék sorsjátékkal összekötve, azonban egyidejűleg kimondatott, hogy egy küldöttség a mult hangverseny jövedelméről pontos számadást készítsen s azt a közön-ség megnyugtatasára közzé tegye, — továbbá felké-retni határoztatott a superintendens utján a m. k.

helytartó tanács, hogy saját közegei által a segélyezést az egész magyar honban eszközölje, valamint egyházi uton a superintendens ur a kerületekben is eszközöljön segély gyűjtést.

Ugyan ezen évben Gönczy István mérnök egy templom tervet ad be a presbyteriumhoz, mely szerint a templom 42.000 forintba kerülne, a terv elkészítéseért 160 forintot kér. Az egyháztanács ugyan jóváhagyja és elfogadja a tervet, azonban felkéretni határozza a tervkészítőt, hogy a tiszteletdíj követelésétől a templomépitési pénztár gyarapodásáig lépjen vissza. Szóba hozatik továbbá, hogy szabad térre, vagy a házak sorába építtessék-e a templom? Erre nézve küldöttség neveztetik, mely e tekintetben, valamint arra nézve is adjon véleményt, hogy miként lehetne a 42000 forint építési árát lejjebb apasztani.

Ugyanezen év máj. 26-án elhunyt az egyháznak huzamos esztendőkön keresztül híven sáfárkodó lelkipásztora, az egyháztanács a temetkezési költségeket, mint az ilyenkor minden rendes egyházban gyakorlatban van, az egyház pénztárából teljesíteni elrendelte.

Ugyanezen gyűlésben a belhivatalnokok díjlevélnek rendezése elvileg kimondatik, a javaslat elkészítésére Kőmives Károly, Biri Károly és Zieger Ede kiküldetnek.

Bejelentetett egyidejűleg a templom javára adott igen sikerült hangverseny eredménye, a jegyzőkönyvben következőleg örökíti meg az egyház tanács háláját s köszönetét: „Isten dicsőségére s az ev. ref. vallásnak Nyiregyháza városában való diszlésére, templom építés előgondjaiban fáradozó egyháztanácsunk, meghatott tisztelettel érzi azon közreműködés szépsé-

gét és áldott sikerét, melyet f. év máj. 21-én rendezett hangversenyünk alkalmával a sárospataki főiskola diszes énekkara, — valamint magán dala által Sztruhár Paulina k. a. ugy szintén magán éneke és szavallata által Kegly Gusztáv; nem különben zongora kísérete által Szeuffy Gyula ur szent ügyünk elősegelésére és a gyönyörködő nagy közönség kedves élvezetére bebizonyítottak. Vallásos buzgalommal kérjük Istent, hogy őket, kik a mennyei kegyelemtől birtokukba adott szép tőkét ily dicsősségesen kamatoztatni hajlandók és készek valának, — áldásával szerezse, — és kérjük őket, hogy a mi elismerésünket nemes tetők díjául, tekintsék és fogadják!“

Fájdalom, hogy a hangverseny ugyan megtartott, de a másik concert számadása el nem készített. S ennek se található anyagi eredménye sehol a j.-könyvben.

Ugyanezen év decemberében tartott népgyűlésen a díjlevelek rendezésére kiküldött bizottság javaslata elfogadtatott, mely szerint a lelkész fizetése 800, a tanítóé 400 forintra emeltetett. A tanítónak a gazdálkodás nem engedtetik meg, azonban megengedtetik az, hogy maga adja földjét ennek utánna haszonbérbe. A lelkésznek pedig, az egy évi haszonbér letelte után fennhagyatik, hogy a papi földbirtokot belátása szerint jövedelmeztesse.

1866 tavaszán Gyöngyössy Sámuel téglási lelkész választatott meg lelkésznek, minden oldalról reményteljes lelkesedéssel tekintettek a jeles szónok hírében állott ifju és tetterős lelkészre, hívén, hogy kezébe ragadván a tettek zászlaját, az egyház ügyeit minden tekintetben felvirágoztatni fogja. Annyival örvendetesebb jelenségnek tartották az ő megválasztatását, mivel

boldogult előde Kovács János az évek súlya alatt elvesztette előbbeni tevékenységét, egyházi szónoklatai pedig már, mint láttuk, nem elégitették ki az izlésebb alakot és korszerűbb tartalmat óhajtozó közönséget.

Gyöngyösi Sámuelben nem is hiányzott az akarat és képesség, nagy dolgokat mivelt az egyházban. Szónoki sikerei mondhatni elragadták a közönséget, az ő ideje alatt minden vallásfelekezetűek örömmel keresték fel a régi kis templomot, egyéni nyájas modora és szeretetreméltósága is megnyerte a szíveket, azonban az akkori idők mozgalmas volta, az országos politikával való foglalkozás a legjobb erőket elfoglalták s oly izgatottá tették a helyzetet, mely nem ajánlkozott kedvező talajul a komoly és huzamos munkát igénylő nagyobb alkotásoknak. Ehez járult, hogy nevezett lelkész mindössze 4 évet töltött Nyiregyházán. Mindamellett egyáltalán nem lehet mondani, mintha az ő idejében tétlen maradt volna az egyház. Maradt a multból elég rendezni való.

Mindenekelőtt az egyház anyagi rendezésére fektették a főszűlyt; az 1867-ik év elején a volt gondnokok oly rendetlenül terjesztették be számadásaikat, hogy azok felülvizsgálhatók nem voltak; megjegyzendő, hogy azon rendetlen számadást, melynek csak egy lapján 100 forintos tévesztés fordult elő, az egyházmegyei látogatóság aláírásával hitelesítette, mely tévesztést az egyháztanács az egyh. megyei gyűlés elé terjesztetni rendelt.

Igy állván a dolgok, az egyház közgyűlése régi gondnokaitól eltekintve, új gondnokokat választott, jelesen főgondnokul dr. Szabó Dávidot, algondnokul Bene Lászlót választotta meg.

Szóba hozatott ismét a templomépítés ügye; általában megjegyzendő, hogy ez ügy minden évben felébrésztetik, de aztán ismét elhallgat, mivel a pénzalap még mindig kevés.

A számadások rendbehozatala végett tractualis küldöttség jön az egyházba, mely végre az egyház előljáróival az ügyet tisztába hozza.

Gyöngyössi Sámuel félfizetését az özvegynek tartozott volna adni az első évben az egyh. megyei statutum szerint, ennek kifizetését azonban az egyház a lelkész helyett magára vállalja.

Általában több tényéből az egyháztanácsnak látható, hogy Gyöngyössy Sámuel igen melegen karolt lelkész volt. És ő a szeretetnek megfelelni igyekezett is, a templompénztár gyarapítására fektette a fősulyt; az ő indítványára meglátogatták Palóczi Horváth Máriát, de ennek nem sok eredménye lett, mert noha a biztatás nem hiányzott, mindamellett nevezett urnő elhalván, Nyíregyháza elfeledve lett a jogutódok által.

Ugyancsak az ő idejében folyamodtak országos segélygyűjtési engedélyért, mit az egyház megnyervén, még az 1867-ik évben kiküldettek a segély gyűjtők szélyel az országba.

1868-ban dr. Szabó Dávid a főkuratorságról vis- 1868
szavonhatlanul lemondott, helyette Szesztay Sándor választatott meg, algondnokká pedig Bene László helyett Csécsi Lajos, azonban ez utóbbi elfoglalt állapotára hivatkozván, a bizalmat megköszönte, de el nem fogadhatta, minélfogva Bene László ujjolag megválasztatott.

Ez év junius 1-ső napján tartott gyűlésén az egyháztanács elérkezettnek tartotta az időt, hogy a templomépítéshez hozzá fogjon, minélfogva a szüksé-

ges előkészületeket megtenni elhatározza; elrendeli, hogy a templomépítési tőkék s ajánlatok bevonassanak, melyek három havi részletekben fizetendők; tervek készíttetése elrendeltetik, e czélból 100 frt jutalomdíj kitűzése mellett pályázat hirdettetik, egyszersmind az építkezéshez szükséges előmunkálatok megtételére s az egész ügy vezetésére építkező bizottság alakíttatik a következő tagokból: Gyöngyössy Sámuel lelkészelnök, Szesztay Sándor. Kovách Gerő, Vad András, Zieger Ede, Biri Károly és Pásztor János.

Folyamodás intéztetett a „Gusztáv Adolf“ egylethez is, azonban ennek nem lett kedvező eredménye.

Kimondatott az is, hogy ámbár az egyháztanács az egyházi közmunkát eltörlötte s ezért minden forint után 10 kr. pótdó szavaztatott meg, mindamellett ez a templomépítés idejére akként módosíttatik, hogy a szükséges anyagok behordása az egyháztagok kötelessége lészen.

1869 Szerződés kötöttetett 800 köböl mészhöz beszerzésére, mely az 1869-ik évben a parochia udvarán két nagy gödörbe be is oltatott. A templom építés helyéül pedig, a „Vadászi“-féle telek jelöltetett ki. Ugyanezen évben választatott el algondnoknak Deák József.

Még ez év őszén Gyöngyössy Sámuel a kállói 1870 egyház lelkészeül megválasztatván azt el is fogadta, helyébe e sorok írója választatott meg az 1870-ik év tavaszán, ki nevezett év virágvasárnapján megtartotta ünnepélyes székfoglaló beszédét.

Érdekes és méltó a feljegyzésre, hogy e sorok írójának pappá lett választása 2 ízben megsemmisített, első ízben megsemmisítette azt az egyházkerület azon ok miatt, mivel midőn megválasztattam, még a második lelkész képesítési vizsgát le nem tettem.

Második ízben megsemmisítette az egyházmegye formahiány miatt, míg végre az 1870-ik év telén a harmadik választás is megtörtént, mint a két előző ugy ez is egyhangulag, mely ellen aztán többé nem lehetett kifogással élni.

Az 1870-ik évben a lelkész erélyesen karolta fel az építkezés ügyét. A Vadászi-féle telek ára, hova az építkezés előirányozva volt, még kifizetve nem volt; lelkész gondnok társával folyamodást intézett a képviseleti gyűléshez annak árának elengedéseért, cserébe a templomépítési helyiségül a város által adott „malom helyiséget“ a városnak visszaajánlván, e folyamodásnak kedvező eredménye lett.

Majd dr. Szabó Dávid bemutatja a hozzá pályázat útján érkezett templom terveket, melyek közül a Mehlhause igen díszes terve fogadtatott el. A 100 forint jutalom nevezett építőnek kiadatni rendeltetett.

Még ugyanez évben lelkész ahoz alkalmazott egyházi beszédben hívta fel a templomban a közönséget a népiskola egyik hiányzó felszerelésére, egy gimnastika készíttetésére. A templomi adakozásra hivatván fel a közönség, részint a perselyben gyűlt adakozásból, részint magánuton gyűjtött segélyből a gimnastikának legszükségesebb részei még azon évben elkészíttettek.

Az 1871-ik évben a templomépítési pénztár állása 1871 volt 12,747 forint 2 kr.

Ugyanezen évben Szesztay Sándor főgondnok indítványozta, hogy a simai és királytelki hivek egyházadója az általa kezdeményezett orgona alapra fordíttassék. Az indítvány elfogadtatott.

Indítvány folytán a templom mennyezet szakértők által megvizsgáltatott, s miután constatálva lett, hogy az igen elkorhadt, ugy hogy leszakadással fenyeget:

elhatároztatott, hogy a helybeli testvér ágostai gyülekezet kéressék fel, hogy isteni tiszteleteinknek templomában tartását engedje meg. E kérésünknek a testvér gyülekezet készséggel engedvén, egy vegyes küldöttség neveztetett az áttétel módozatainak kidolgozására, e küldöttség javaslata minden pontjában helyeseltetett, mely szerint vasárnaponként a ref. isteni tisztelet 11 órakor vette kezdetét, sátoros ünnepek alkalmával csak egy isteni tisztelet volt tartható, még pedig d. előtt a tót isteni tisztelet végeztével, így az 1871-ik év ujkenyéri urvacsorája osztásától azon év karácsonáig isteni tiszteleteinket az ág. ev. templomban tartottuk, azonban az isteni tiszteletnek szokatlan órában lett tartása miatt a hívek közül többen zugolódván, a templom mennyezete ismét szakértők által behatóbban megvizsgáltatott s úgy találtatott, hogy templomunk még nem oly életveszélyes, mint az előző szakértők mondták, ugyanazért elhatároztatott, hogy isteni tiszteleteinket tartsuk a magunk templomában.

1872 Az 1872-ik évi április 1-ső napján tartott közgyűlést 4 békétlenkedő tag, nevezetesen Királyfalvi Ferencz, Pandák József, Szécsi György és Horváth János megzavarták éktelen lármáikkal, a gondnoki számadás felolvasása után a tisztakezűségükről ismert gondnokokat gyanúsító kifejezéseikkel illették; ez ügy a presbiterium elé terjesztetvén, az mint fegyelmi tisztelet, a rakonzátlanzkodók ellen szigorú és igazságos határozatot hozott; nevezetesen Szécsi Györgyöt 3 évre, Királyfalvit 2 évre, Pandák Józsefet 1 évre egyházi jogaiktól, — ide nem értve az isteni tiszteleten való részvételt és az Urvacsorával való élést, — megfosztotta, Horváth Jánost pedig megfeddésre ítélte.

Ezen év április havában végleg és visszavonhatlanul elhatároztatott, hogy a következő évben a templom építés megkezdessék. Hosszas viták előzték ugyan meg e határozatot, de mégis győztek azok érvei, kik a templom építés mellett voltak. A pénzalap ide számítva a készletben levő anyagok árát is, alig haladta ugyan meg a 15,000 forintot, azonban a hívek Isten segedelmében s az emberek áldozatkészségében bizva, az építkezés szükségét komolyan kimondották.

Fésüs Jánossal szerződés kötöttetett a szükséges téglamenyiség kivetésére, általában a buzgó előljáróság támogatván erélyesen lelkészét s körülte tömören állván, semmi kétség nem lehetett már az iránt, hogy a jövő év tavaszán a templom építés nagy munkájához hozzá kezdhetünk.

Ez év folyamán egy kellemetlen ügy is előadta magát, nevezetesen Szesztay Sándor főgondnok politikai nézeteltérések miatt a lelkész iránt neheztelést táplálván, a gyűléseket nem látogatta. A legfontosabb építkezési intézkedéseket nem volt aki végre hajtsa, minélfogva Deák József algondnok azon indítvánnyal lépett fel, hogy foganatosítandó azon rendszabály, hogy aki 3-szor egymásután okadatolás nélkül a presbiteriumban meg nem jelen, lemondottnak tekintessék. E határozat közöltetett a jelen nem volt tagokkal, a következő gyűlésen megjelent Szesztay Sándor főgondnok is, s az egész határozat hozatalt a lelkésznek tulajdonította, a lelkész ellen kiméletlen kifejezésekkel élt, a lelkész a gondnok sértő kifejezéseit nyomban megbocsátotta s felkérte őt, hogy vigye továbbra is hivatalát, azonban ő ennek többszöri felhívás után sem engedett, sőt annyira megneheztelt, hogy haláláig soha az egyháznak felé se jött! Sajnálatos dolog, hogy nevezett férfit

egy meggondolatlan pillanatban kimondott végzetes nyilatkozatát, hogy többé az egyház ügyeiben részt nem vesz, mind halálaig megtartotta, azonban nevezett ezen tényével magának ártott legtöbbet, mert mint egyházas szellemű embernek nagy lelki hiánya lehetett évek hosszú során nélkülözni az egyház malasztját, magának az egyháznak azonban ez elhatározás a legnagyobb előnyére vált, mert ez adott alkalmat az egyháznak, hogy a komoly kötelességérzetben hagyományos, vallásos buzgóságban annyira kiemelkedő Greddig Jeromost főgondnokául megválaszsa az 1872-ik év nov. 27-én tartott közgyűlésében, ki fáradhatatlan tevékenységével, szakértelemmel párosult józan felfogásával, különösen az építkezéseknél elévülhetetlen érdemeket szerzett magának.

Ugyanez évben választattak meg presbyterekké ifj. Török Péter és Stépán Ágoston, kik szintén a leg-hivebb buzgósággal segítettek az elnökségnek a többi presbyterekkel együtt a templomépítés nagy munkájában.

Az 1873-ik év tavaszán a templomépítési szerződés megkötöttetett Szabó Márton és Styevanyik István vállalkozókkal. 16,000 forintért tartoztak a templom falait felépíteni, azt tető alá venni, a tornyot a templomtető magasságaig felépíteni, a templomot ablakokkal ellátni. A régi templom elbontásához az egyház hozzá kezdetett ápril hóban, könyes szemmel jártak keltek az egyház vénei a bontás alatt lévő kis templom körül, a szó teljes értelmében könyek között temették, siratták azt el. Sokan még mikor a téglá be volt is hordva kételkedtek azon, hogy lesz az építkezésből valami, mert hiszen mondák, máskor is bevolt már az hordva, és aztán eladták ismét, mint 1866-ban

Maar Adolfnak; még mikor a fundamentum ásáshoz hozzá fogtak, még akkor is voltak kétkedő Tamások.

Május 1-ső napján már az építéshez is hozzá kezdtek, mikor egyszerre megindult a tevékenység minden irányban, a lelkész és főgondnok aláírási ívvel jártak szét a városban, mely uton közel 5000 frt lett aláírva. Áldozó csőtörtőkre alapkövetételi ünnepély rendeztetett, melyen Révész Bálint püspök ur is szíves volt megjelenni.

Nagyszerűen sikerült és lelkesült ünnepély volt ez. A megyéből nagyszámu közönség gyült össze. A püspök ur az ünnepélyt megelőző napon nagyszerűen fogadtatott. A vasutnál beszéddel üdvözlötetett Kovách Gerő presbyter által, majd a parochián az összegyült presbyterium élén Enyingi Lajos üdvözölte. Estve fáklya zene adatott tiszteletére, hol Oláh Antal ügyvéd volt az üdvözlő szónok.

Másnap az ág. ev. templom, hol a hálaadó Isteni tisztelet tartatott a szakadó eső daczára zsufolásig megtelt, hol először is a püspök ur mondott magasztos imát, utánna e sorok írója tartott beszédet, ezután a közönség a ref. parochiára gyült, hol a Püspök ur a szabad ég alatt a sziveket elragadó beszédet mondott, mely után az alapkö a szokott ünnepélyességek között elhelyeztetett.

Délben társas ebéd tartatott a nagyvendéglőben melyen 300-nál többen vettek részt. Estve ugyanott hangversenynyel összekötött bál tartatott, mely 500 frtot jövedelmezett.

Az alapkőbe a következő emlékirat helyeztetett el.)

A templom ezen évben csakugyan tető alá véte-
tett, ablakkal ellátatott, úgy hogy az 1874-ik év
I-ső napján az ág. ev. templomból, melyet a testvér
Atyafiak a templom építés idejére ismét átengedtek,
vissza jöhettünk isteni tisztelet tartása végett az új
templomba.

1874 Az 1874-ik év januári közgyűlésen Deák József
algonodnok hivataláról leköszönt, a közgyűlés érdemei
jegyzőkönyvbe igtatásával lemondását elfogadja, he-
lyette egyhangulag Szabó Sándor választatik meg.
Ugyanazon év októberi közgyűlésén azokra, kik önkén-
tes adakozással nem járultak a templom építéséhez.
kivetés történt, még pedig az első osztályba esők (1 frt
10 kr. adó) 3 forintot, a II-ik osztályba tartozók 5
forintot, a III-ik osztályuk 6 forintot, a IV-ik osz-
tályuk 10 forintot, az V-ik osztályuk 15 forintot,
a VI-od osztályuk 20 forintot, a VII-ik osztályu bér-
fizetők 30 forintot tartoztak fizetni.

**1) Emlékirat, mely a nyíregyházai ev. ref. új templom
alapkővébe elzárattott 1873. áldozó esőtörtőkön.**

Mi, Istenünk kegyelmességéből a nyíregyházai ref. evangéliumi
anya szent Egyháznak ez időszertinti hívei, adjuk tudotokra tinétek, kik
valaha ezen iratra rátaláltak a következőket:

Körülbelől pár évtizeddel ezelőtt belátván egyházunk tagjai azt,
hogy Isten imádására rendeltetett hajléka szűk s e mellett e'avult, —
egy alaptőkének veték meg alapját templomépítési célra, mely a mi cse-
kely fáradozásainkat is hozzászámítva múlt év végeig 16,000 forintig
növekedett; mely anyagi erő, — bizván mindenekfelett a mi Erős Várunk,
Gondviselő Istenünknek, — ki minden erőnek forrása, — segedelmében
és a testvéri szeretetben, — elégségesnek mutatkozott arra, hogy tem-
plomunk építéséhez hozzáfoghassunk.

Az összes gyülekezet közbeleegyezésével elhatároztuk tehát alant
megirt év tavasz elein, hogy a templomot vállalkozók által építettjük fel.

Az egyház előjárósága szerződésre lépett Szabó Márton és Styeva-
nyik András vállalkozókkal, kik is felvállalák templomunk költségvetési
fősszegéből, (mely is körülbelől 40,000 frtra rug) 10% leengedésével
annak felépítését.

Ez év elején a vállalkozók perrel támadták meg az egyházat; adósnak állítván azt az építkezésből folyólag majd 3000 forintnyi summával, melyet az egyház igazságtalan követelésnek állított. Hosszas volna itt leírni e bonyolult per folyamatát, nem is akarhatom magamat e kérdésben bírónak feltolni; azonban örök emlékezetnek okáért feljegyzem itt, hogy e per 7 évig tartott. az egyház két ízben az alsóbb fórumokon megnyerte a pert, a felsőbb bíróság két ízben tartatott benne szakértői szemlét, végre is a vállal-

Ó templomunkat, — anyagát felhasználandók, — szétbontattuk. Feküdt e templom az ugynevezett „Egyház-utca“ nyugoti házsorában a 176. és 175. telkek, mint lelkészi és tanítói udvarok határvonalán az utcától 5 ölnyre, tornyával keletnek fordulva; hossza volt belső világban 9 öl, széle 4 öl két láb. Alaprajza az egyház jegyzőkönyvében megtekinthető.

Építési idejét voltaképen meghatározni nem lehetett, mert noha szétbontása folytonos felügyelet alatt történt, semmi emlék, vagy írott okmány elő nem került. Az építési stíl kezdetleges, a nyugati rész később építettnek mutatkozott, a keletfelől eső bolthajtásos rész, melyen egy délfelől alásülyedt, kő ajtóféllal körített, befalazott ajtó találtatott s a falon kívül is melléképületnek helye mutatkozott, arra enged következtetni, hogy ez volt valamikor az oltárhelyiség, a sok százados vakolat szétbontása után a boltozat köríven arabesk festmény találtatott, mely a X—XI-ik század építészetében volt divatos. Minden valószínűséggel állítható tehát, hogy az ótemplomnak ez a része 800—900 éves lehetett.

Hajója felett a körív homlokza'án a következő felirat volt olvasható: „*TEMPLUM hocce REFORMATORUM renovatum est Anno 1654. per MATHIAM VAY loci pastorem. V. D. M. Anno 1764. Per Stefanum Szenási Bathoriensem V. D. M. Anno 1794. Die 3 Julii. Per Michaellem Bagdi V. D. M. A felsőbb sorok megujtattak 1834. 3. junius.*

A felséges magyar király és miniszterei a törőnelem lapjain úgy is megfogván örökíttetni, neveiket ide jegyezni feleslegesnek tartjuk.

Megemlékezünk itt evang. ref. egyházunk 1) egyházkerületi, 2) egyházmegyei, 3) egyházközségi, papi és világi előjáróiról; 4) egyházunk lélekszámáról; 5) a helyben kebelezett különböző vallásfelekezetek lelkészeiről; 6) városunk tisztí személyzetéről főbb vonásokban; 7) ugyszintén az összes népességről; 8) a helyben működő m. k. törvényszék főbb hivatalnokairól; 9) a kir. járásbírósról a következő rendben:

I. Egyházkerületi hűséges és általánosan tisztelve szeretett főpásztorunk, kitűnő kenetteljes egyházi szónok és irodalmi férfiú: Révész Bá-

kozók javára dőlt el a per, de nem úgy, mint ők óhajtották, amennyiben az egyház perköltségekkel s kamatokkal együtt sem fizetett annyit, mennyit a vállalkozók 1874-ben követeltek.

Ezen év május havában dr. Kovács Sándor választott meg az egyház jegyzőjeül.

1875 Az 1875-ik aug. 8-iki gyűlésen dr. Kovács Sándor egyházunk lelkiismeretes és buzgó jegyzője, mivel a debreczeni jogakadémiába tanáruul megválasztott, lemond, az egyháztanács míg egyrészről örömmel veszi

lint debreczeni ref. lelkész; egyházkerületi főgondnok: Gróf Degenfeld Imre ömeltósága; egyházkerületi főjegyző: Tóth Sámuel debreczeni hit-tanár az akademiában.

II. Egyházmegyénk rendszerető, erélyes esperestje Kozma József, őri lelkész; főjegyző Nemes Benjamin, bogáti lelkész; segéd gondnok Ujfalussy József; aljegyzők: Lukács Ödön helybeli, Szabó Ferencz k.-létai lelkészek; — Tanácsbírák egyházi részről: Szikszay József, Gyöngyösi Sámuel, Harsányi Sámuel; világiak: Lövey Antal, Dobozy Ferencz, Jármy Elek, a többi tanácsbírói szék választás alatt van.

III. Egyházunk lelkésze: Lukács Ödön; főgondnok Gredig Jeremiás, a szabad Sweicz szülötte, lelkes derék férfiú. Presbyterek: Kovách Gergely, Kőmives Károly, Zieger Ede, Saáry Pál, Megyesi Mihály, Biri Károly, Bíró László, Bene László, Örmös Mihály, Moravec János, Kiss Dániel Huszti István, Deák József, ki egyszersmind algondnok is, ifj. Török Péter, Stépán Ágoston, id. Török Péter. Egyházi jegyző Kmethy István. Gyülekezetünk körülbelől 1200 lelket számlál.

IV. Városunk tisztikara főbb vonásokban: Krasznay Gábor polgármester (r. kath. vallásu). Jurányi Hugó főjegyző (lutheranus), Czupra Endre aljegyző (lutheranus), Benes László 1-ső tanácsnok (lutheranus), Vad András, Enyingi Lajos, Saáry Pál (miudhárom reform.) tanácsnokok. Zájác József árvagyám. Kralovanszky Mór tiszti ügyész, Kralovánszky Gyula rendőrfőnök, Joszka József, Krajnyák György, Oltványi András pénztárnokok, számvevő Galánfi Dániel (mindannyian Luther vallását követők). Városunk az 1870-ik évi népszámlálás szerint 22500 lelket számlál. — A városi képviselet áll 100 választott és 100 legtöbb adót fizető polgárból.

V. A testvér ág. ev. egyház lelkésze: Bartholomaeidesz János esperes, a másik lelkész a napokban elhalt. — E testvéregyház nemcsak névleg testvér, de atyafiai szeretetét tettekben is nyilvánítja. Templomát új templomunk felépítéseig, istenisztelet tartása végett á' engedé, emellett hivei által benünket templomunk építésében szép áldozatokkal segít.

tudomásul a szerencsés választást, más részről sajnálatát fejezi ki körünkbeli való távozása felett, a távozonak bokros érdemeit jegyzőkönyve lapjain megőrökíti, helyette Erdélyi Antal, az elhunyt Szabó Sándor algondnok helyett pedig Kövér Zsigmond választatott meg.

Az 1876-ik évben az urasztala helyisége készítettet 1876 el, melyhez Péter László presbyter ingyen adta a vasráczozatot.

Az 1877-ik évben ismét egy nagy lépéssel vite- 1877 ték elébbre a templomépítés, nevezetesen elhatároz-

VI. A róm. kath. egyház lelkipásztora Simon Endre esperes. A g. k. egyházé Hrabár István esperes. A zsidó egyház lelkésze Friedmann Károly.

VII. A kir. törvényszék elnöke Lauka József, kir. ügyész Juhász Antal.

VIII. Főjárásbíró Kovách Gergely egyházunk presbytere, aljárásbíró Fejér Barna egyházunk tagja és Dudinszky Gyula.

Ezen emlékirat mellé teszünk az egyház részéről egy mostan forgalomban levő 1872-ben vert aranyat, 1 frtos, 20 kros, 10 kros ezüst pénz, egy 4 krajczárost, egy 1, és egy fél krajczárost.

Ismeretlen Utódok! Kik az általunk nagy áldozatokkal összehordott templomfalakat birtokolni fogjátok, legyetek megáldva mindenkor nemes törekvéseitekben. Mi nem hagyhatunk ugyan örök időkre elragyogó magasztos nyomokat magunk után, nagy küldetésünket csak törekszünk megoldani; de a hozzánk tapadt emberi gyarlóság miatt végkép meg nem oldhatjuk. — Tiétek a jövő, vállainkról evangéliumi egyházunk „gyönyörűségei”, az emberiség szellemi fejlesztésének nagy munkáját fiainkra, ők nemzedékről-nemzedékre örökségképen végre reátok hagyják. Küzdjétek ti is bátran és rendületlenül! E falak között találkozni fogtok szellemeinkkel, mint ahogy vezérelnek minket is nagy törekvéseinkben, dicső apáink, vallásunk apostolainak nagy szellemei.

A mi hamvainkat szétszórja nemsokára az idő, de hiszszük, sőt tudjuk, hogy nemes eszméink, melyeket a Krisztus nevében, a szabadság, felvilágosodás és köztökéletesezés érdekében hangoztatunk, megállnak mindörökké, s a közös célhoz közelebb segítik az emberiséget. Legyetek ti is ezeknek buzgó apostolai, hogy evangéliumi szabad anya szent egyházunk emelkedhessék fényben, nagyságban, tisztaságban és méltóságban. Ne kicsinyeljétek a mi áldozatainkat, de tegyetek ti többet; századok és ezredek elmúlása után hiszszük tökéletesebb lesz a világ, s ti többet tehettek az egyház anyagi és szellemi építésére. Isten a mi bizodalunk tornya, hogy ugy leszen Amen.

Máj. 21. 1873.

Az egyház megbízásából:

Lukács Ödön, ref. lelkész.

tatik a templom kiköveztetése és új székekkel való ellátása, a kikövezéshez szükséges mozaik cement koczka kövek Pestről megrendeltettek, ugyanonnan jött mester is a burkolat elkészítésére, a templomi székek közül pedig 2 sornak elkészítése Bartha jóhirű asztalosnál megrendeltetett.

Ezen tetemes költség fedezésére hangverseny tartatott, mely igen szépen jövedelmezett, úgy hogy Isténben bizva elhatározza szept. 2-án az egyháztanács, hogy az összes templomi székek elkészíttetése rendeltessék meg. Melynek elkészítése szerződés szerint Bartha asztalosra bízott, ki a munka közben nagy sajnálással 1878 tunkra meghalt ugyan, de az 1878-ik évben aztán egy bécsi asztalos (a Bartha sógora) a székeket csakugyan elkészítette.

A fent említett hangverseny egyike volt a legszebben és kedvezőbben sikerülteknek, amenyiben tisztán 260 frtot jövedelmezett. Nem szabad itt elhallgatnunk tek. Szabó Lajos urnak s családjának nemesszívű eljárását. Nevezett tekintélyes debreczeni kereskedőnek hegedű-művész leánya Emma levél által felkérletett, hogy hangversenyünkön közreműködjék, ő ezt megígérte és a hangverseny napján szeretetre méltó édes anyjával és Ilona nővérével meg is érkezett, a hangversenyen a közönséget elragadólag szerepelt, Ilona nővére zongora-kisérete mellett. Az egyháztanács jegyzőkönyvéleg meleg szavakban köszönte meg e lelkes honleányok közreműködését.

A junius 10-én tartott presbyteri gyűlésen lelkész indítványára elvileg kimondatik, hogy mivel mostani iskolánk elégtelen a tanköteles gyermekek befogadására, még egy iskolahelyiség berendezése és egy tanításág felállítása vált elodázhatatlanul szükségessé, mi-

nélfogva küldöttség neveztetik, mely e dolgot érlelje, helyiség kiválasztásáról és pénzalap előteremtéséről gondoskodják.

A szeptember 1-ső napján lemondott jegyző Erdélyi Antal helyébe Vekerdy Máté választatott meg.

Az iskola vásárlás ügyében a küldöttség befejezte működését, mely szerint a templom déli szomszédságában fekvő telek 3650 forintért megvásároltatott, a szerződés a presbyterium által jóváhagyatott nagy szótöbbséggel. Majd a közgyűlés elé terjesztetni határoztatott. Fájdalom, e telek megvásárlására nézve a lelkész és főgondnok nem voltak egy véleményen. Minden bizonynyal az egyház iránti szeretet vezérelte Gredig főgondnokot abban, hogy a ház megvételét ellenezte, épen úgy lelkészt is abban, hogy annak megvételét ajánlotta.

A közgyűlés elé tehát nem mént egyhangu vélemény; meg is kísérlették a vétel megakadályozását a főgondnok, kinek nézete mellett Incze József és Kálmay László agitáltak leginkább, fő érvök az volt, hogy nincs a vételre pénz, már-már sokan hajlandóknak mutatkoztak a vételtől elállani, noha Török Péter és mások melegen ajánlották a vételt. A heves disputa zajában a lelkész emelkedett fel székéről, a dolgok állását előre bocsátván, kijelentette, hogy ő maga gyűjteni fog a legrövidebb idő alatt a vételre 1000 forintot, az ellenpártiak kétkedtek ennek sikerében, mire lelkész kijelentette, hogy ha ez neki nem sikerülne, ennek fejében leköti egy esztendei papi fizetését nevezett célra. A lelkész ezen nyilatkozata eldöntötte a kérdést.

A lelkész mindjárt másnap megindult a segélygyűjtő ívvel s két nap alatt 1200 forint aláírást esz-

közölt, egyidejűleg a város képviselőtétéhez folyamodást intézett, hol 200 forint szavaztatott meg iskolánkra, az 1200 forintnyi aláírásból alig van hátra 300 forint, melyből ha lesz még leirandó, de egészben elveszett summának nem mondható. Ekkor egyszersmind iskolaszéki gondnoknak dr. Szabó Dávid, ennek Kállóba lett költözése után Török Péter választatott meg, ki a telek vásárlás ügyét 1886-ra Isten segedelmével szerencsésen le is bonyolította.

1880

Az 1880-ik évben Kéri Horváth Pálné asszony végrendeletileg a templomra 2000 forintot, az orgonára 832 forintot hagyományozott azon kikötéssel, hogy férje sirjára, ki a nyiregyházai r. kath. temetőben nyugszik, az egyház minden év halottak napján tétessen egy koszorút. Ezen hagyatékából, a százalékok s egyéb szükséges illetmények levonásával, maradt az egyháznak 2532 forint.

1881

Az 1881-ik évben Kövér Zsigmond az algondnokságról lemondván, helyébe Csécsy Lajos választatott meg.

1882

Az 1882-ik év elején előkészületek tétettek a templom frontjának levakolása, az orgona karzat, orgona, a szükséges ajtók, a torony szobák és lépcsőház elkészíttetésére. Özv. Hudák Györgyné 300 forintot már elébb felajánlván a karzatra, azt ez évben befizette.

Mehlhouse építész megbízott a terv és költség-előirányzat elkészítésével. Az orgona elkészítése céljából pedig több bel és külföldi orgonaművészhez felhívások intéztettek. Végre is Nagy Lajos helybeli ág. ev. organista-énekvezér ajánlatára Müller nevű orgona készítővel kötött meg a szerződés.

A Mehlhouse költségvetése 1400 forint, a Mülleré 1350 frt volt. Az építkezés kora tavasszal megkezdett. Időközben több oldalról azon óhaj nyilváníttatván, hogy

együttal, habár az egyháznak e célra pénze nincs is, a torony is építtessék fel, ez ügy először a presbyterialis gyűlésen megbeszéltetett, a toronyépítés elvben elfogadtatott, egyedül Gredig Jeromos főgondnok ecsetelte kételyeit, kijelenté, hogy az építkezést nem ellenzi ugyan, de kijelenti, hogy annak következéseiért a felveendő kölcsön visszafizetését illetőleg felelősséget nem vállal, s a felveendő kölcsön kötvényének alá nem ír. A kölcsön kötvény aláírását Török Péter vállalta magára, ki Kornstein Ignác iparbanki igazgató azon kedvező ajánlatát adta elő, hogy ő a toronyépítéshez szükséges 3500 forintot 4½, legfeljebb 5%-i mellett kölcsön kieszközlendi. Így a közgyűlés a toronyépítési tervet betérjesztett módozataival elfogadta, a torony építést még azon évben elhatározta, Király Sándor építésszel a szerződést megkötötte s még azon év augusztus havában az építkezés megkezdetett, s az őszi hidegek beálltaig a torony tető alá is vétetett. A torony-gömb nagy ünnepélyességgel szeptember 24-én tétetett fel. Gömbfeltételi örömanýául Marsalko Károlyné szül. Görgey Ilona-urnő kéretett fel, ki is e tisztet elvállalván, a gömb felékesítését sajátkezűleg végezte. Kendőket, szalagokat vettek reá: Marsalko Károlyné, Fejér Barnáné, Mikecz Jánosné, Lukács Ödönné, özv. Kálmánczhelyi Istvánné urnők stb. Nyoszolyó leányok gyanánt szerepeltek: Megyeri Czeleszta, Fráter Jolán, Incze Irén, Fejér Jolán, Marsalko Aranka és Fintor Erzsike. Délután 3 órakor harangzugás és mozsár-ágyú lövések jelezték az ünnepély kezdetét.

A felékesített gömböt, melynek szalagjait a fejérbe öltözött nyoszolyó leánykák tartották, a lelkész és presbyterium vezetése mellett, a templom előtti emelvényre helyezték el, a templom ajtóhoz közel szószék

volt felállítva, mely mellett az egyház tagjaiból rögtönözve alakult énekkar foglalt helyet, mely a LXXXIV-ik zsoltár éneklésével nyitotta meg az isteni tiszteletet, melynek végeztével Lukács Ödön helybeli lelkész és esperes alkalmi beszédet tartott következő alapigék felett: II. Péter I. 9, közel 5000—6000-re tehető hallgatóság előtt, mely a templom előtti utcát teljesen betöltötte. Azután Vass Mihály s. lelkész olvasta fel a torony-gömbbe elhelyezett emlékiratot¹⁾, mire a „Menybeli felséges Isten“ kezdetű ének hangjai mellett a lelkesült közönség éljenzése közben, megindult fel a magasba a torony gömbje. A nagy közönség mindaddig együtt volt, míg az rendesen elhelyeztetett. A csillag elhelyezése után Mezei János ácsmester a következő versecskéket mondotta el a toronyfedélzetnél e célra felállított emelvényről:

¹⁾ **Emlékirat.** A nyíregyházai ref. anyaszentegyház ez idő szerinti előljárói hagyják tudomásul jelen emlékirat rendiben azoknak, akik idővel erre reá találnak a következőket:

Anyaszentegyházunk egy uj, a kornak megfelelő templom építésének szükségét már 1858-ban, Kovács János lelkészsége és Jármy Menyhért főgondnoksága alatt belátta, midőn január 31-én tartott presbiteriális gyűlésében nagy lelkesedéssel fogadtatott az uj templom építésére vonatkozó indítvány. Dr. Szabó Dávid presbiter azonnal felkérte segélykérő ív szerkesztésére, mely kinyomatván, csakhamar szét is küldetett. Ezt megelőzőleg néhai Pogány Karolina k. a. 200 forintot hagyományozott végrendeletileg harangra; a város pedig ez évben 400 frtot adott az építkezési költségek fedezésére. Már ekkor elhatároztatott az építkezési anyagok beszerzése. 1859-ben a sárospataki énekkar közreműködésével koncert tartatott; ugyanez évben 2 alkalommal műkedvelői színi előadás. Majd 1861-ben Uray Tamás presbiter indítványba hozta, hogy a malomhely kéressék el a várostól templomhelyiségül: ami meg is adatott. Az 1862. évben Kovács Gerő főgondnoksága alatt már tervrajz is készítettett; de később, még ez évben más mérnököt bíztak meg a tervrajz, s egyuttal a költségvetés készítésével is; s a szükséges téglá is megrendeltetett. Nevezett főgondnok ur közbenjárása folytán a Vadászi-féle lak az egyház által a várostól 1000 forinton megvásároltatott. 1865-ben Veszely József főgondnoksága alatt elhatároztatott, hogy Balog Péter püspök ur kéressék fel

„Szent nevedben kezdtük Isten!
E nemes munkánkat el,
Rád tekintve, benned bizva,
Nőtt tornyunk magasra fel.
Hála térjen szent nevedre!
Áldd meg buzgó népedet!
Hogy örömmel áldjuk mi is
A te örök, szent neved!”

„A legelső magyar embert
A királyt is éltetem.
A ki dicső jogarával
Kormányoz e nemzetet,
Vallásunk szent szabadságát
Védelmézní résen áll.
Kiáltunk hát tisztelettel
Éljen! Éljen a király!”

„Drága hazánk életeért
Üritem kí ezt a bort,
Melynek áldott szent földére
Annyi hősök vére folyt.
Népek atyja áldd meg, áldd meg
Boldogsággal népeit,
A szabadság virágival
Ékesítsed hantjait!”

országos segély eszközzése végett; valamint arra is, hogy a testvér egyházkerületek püspökeit is hívja fel, hogy egyházaikban számunkra segélyt gyűjtessenek. De bár ez évben a templomterv teljesen megállapított, s a költségvetés 42000 forintban elő lett irányozva; a már régóta felhasználásra várakozó téglá eladatott, mivel még mindig nem volt az egyháznak annyi pénze, hogy az építkezésbe bele foghatott volna. 1867-ben Gyöngyössi Sámuel lelkeszsége és dr. Szabó Dávid gondnoksága alatt Kovács Gerő indítványára elhatároztatott, hogy eszközöltessék ki a várostól, hogy a Vadász-féle telek árát a malombely visszadása következtében engedje el, s az építendő templom helyéül ez jelöltetett ki. Ez azonban csak 1872-ben lett érvényesítve: s az egyház kérelme meg is adatott. Fogamatba vétetett az országos könyöradomány gyűjtése is. 1868-ban el lett határozva, hogy már 1869. tavaszán az építkezés okvetlenül kezdetét veszi. De 1871-ben, Lukács Ödön lelkeszsége és Szesztay Sándor gondnoksága alatt ismét csak ez lett határozva, s ekkor már az építkező bizottság 400,000 téglá égettetésére felhatalmaztatott. Ugyancsak ez évben, mivel a régi templomba roskatagsága miatt nem volt elég bátorságos járni, az ág. ev. egyház felkérte, hogy engedje meg egyházunk hiveinek, hogy istentiszteleteinket templomukban tarthassuk; amit ők készséggel teljesítettek is. De csak ez év júliusától karácsonyig jártunk az evang. tem-

„Poharamra emelem most
Kerületünk Püspökét,
Ki tekinti egyházunkat
Mint szeretett gyermekét.
Midőn alapot vetettünk
Ő megáldá a követ,
S áldásának mostan látjuk,
Kivánt foganatja lett.
Szívből fakadt óhajunk
Éljen hű fő pásztorunk!”

„Együtt a főpappal éltetem főtisztjét,
Lukács Ödön urat megyénk esperestjét;
A ki papja, lelke ezen új templomnak,
Ha ajkairól az igék, mint méz folynak.
Védje az, ki védi a torony csillagát,
Az ő szép családját! Ragyogtassa magát!”

„Dicső Szabolcsmegyét tisztelve köszöntöm,
Midőn áldás-borom poharamba öntöm.
Éltesse az Isten a hű honfiakat!
Kik ennek javáért fáradoznak sokat!
Fő- és alispánját, s derék tisztí karát
Hogy látogathassák e szent ház pitvarát!”

plomba. Azután ismét vissza'értünk a kedves öreg falak közé; nem tudtunk tovább fájó szívvel eljárni azok mellett, s ujonnan ide jártunk egészen annak lerontatásáig. 1873. Husvétjáig. Ettől az időtől a legközelebbi ujévig ismét az evang. templomban végeztük közös istenitiszteleteinket.

Ilyen sok küzdelem, reménykedés után, végre az 1873-ik évben, Lukács Ödön lelkész és Gredig Jeremiás főgondnok lelkes működése és buzgó törekvése folytán, május 12-én letétezt a templom alapköve. Ez alapköbe elhelyezett emlékirat világot derít azon körülményekre, melyek között akkor még csak 1200 lélekből álló ref. egyházgyülekezetünk e monumentális épület készíttetéséhez hozzá fogott.

Szükséges megemlékeznünk tanulsággal és tudomásul a jövődőség számára azon nagy küzdelmekről és verejtékes munkálkodásokról, melyek között egyházunk lelkes tagjai e templomot tornyával együtt befejezéshez juttatták.

Az 1873. évben templomunk csak tető alá vétetett, ablakokkal felszereltetett s belülről félig kimeszelte'tett. Hogy az 1874. év január 1-én templomunkban az istenitiszteleket tartását megkezdhessük, a templom talaját télviz idején amennyire lehetséges volt elegyengettettük, kihomokoltattuk és a régi templomból megtartott roskatag székeket behordattuk; a hiányzókat téglákra vagy faczölöpökre alkalmazott deszkaszálakkal

„Innen a magasból, közelebb Istenhez,
Emelek most pohárt. ajkam imát rendez, —
Kedves városunkért, hogy e kisebb hazánk
Melynek kebelében a nap mosolyg reánk,
Legyen ragyogó pont nagy magyar hazánkban!
Éljen hű polgára mindegyig ahány van!
És éljen ezeknek derék „fő mestere!“ (Polgármester.)
Áldassék meg benne a nép sok ezere!“

„Mi szentebb miként az anyaszív érzelme?
Nem képes azt kellőn kifejezni elme. —
Világot éltet az, szent ügyet megérlel,
Igazságot, erényt környez üde fénynyel.
Jó Isten éltesd a csillag örömanyját!
Boldogság hordozza ölében családját!“

„Most már szentelt borral kell poharat töltnöm,
Midőn lelkemet az egyházért kitöltöm!
E templomért, melyet a Nyír ó egyháza
Helyén a buzgóság emelt s koronáza;
Fedezze ezt a nagy Isten őrző szeme,
Hogy ne ártson neki a kor bős szelleme;
De fény-tornya legyen a hitnek s hazának,
Ha tán a zord idők borúkat hoznának, —
Tartsa Isten ennek vezér férfait
Erőben s virágban lelkes leányait!“

pótoltuk. A templom végében egy egyszerű emelvényre az iskolába tanításhoz készített de nem használt szószéket tettünk, mely ideiglenesen a kathedrát helyettesítette. Így az 1874 év január 1-én, a buzgó hitek öröme és lelkesedése között, megtarthattuk új templomunkban első istenitiszteletünket. Az egész 1874. év folyamán 500 frtig történt építkezés; mégpedig különösen az oszlopfejeket rakattak fel és a templom belsejének alsó része levakoltatott. Ugyanez év november havában a karácsonyi legáció bizonytalan időre beszüntetve lett és a legáció jövedelme a templom építésére fordíttatni határozatott. Az 1876. évben Nyiregyháza város tisztelt képvisellete toronyépítéshez adott téglá árát, 500 forintot elengedte. Az 1877. évben a templom kiköveztetett és 20 drb. szék a templomba elkészíttetett, ugyszintén az urasztala vasráccsal körülvétetett s egy vasból készült urasztal szereltetett.

Ezen fentjelzett évek alatt egyházunk előljárói nem pihentek, sőt inkább minden követ megmozdítottak arra nézve, hogy a továbbépítéshez a költségek beszereztesse. Gyakran, évenként kétszer-háromszor is hangversenyek, bállok rendeztetek; egyéb uton is segély gyűjtetett. S ezen fáradozást az Isteni gondviselés sikerrel koronázta, amenyiben a legszükségesebb költségek mindenkor előteremtettek. Éppen ezen sikeres működés adta a reményt és biztatást az egyházgyülekezetnek arra nézve, hogy

„Hozzátok szállok most jóltevők, kegyesek!
Minden rendben rangban a kiknek kezetek
Kinyulik ha szent cél szólít fel sarokra.
Áldás kebletekre s pénzügyiátokra!
Ti raktátok fel itt ezt a szép piramist,
Melynek büszkén ülök tetején magam is.
Segítsen több szépre a tettek Istene!
Több nagyra, ha nagyot végezni kellene.
Hogy éljeteztek úgy is, ha éltetek lejárt,
Egészségetekért őríttem e pohárt!“

„Végre kik Istennek ezen szent hajlékát
A papírról ékes életre tévék át,
Kik téglára téglát, fára fát rakának,
Hogy városunk nyerjen újabb díszet magának,
S kik eszközlik, hogy e csillag itt ragyogjon,
Melyet örök társul fogadjon „Orion“.
Éljenek és éljünk! Mindenki „vívatóz“:
Adjon Isten nekik erőt több munkához.“

(E verseket írta dr. Szabó Dávid a 8-ik kivételével, melyet Lukács
Ödön lelkész írt.)

Igy ért véget ezen szép lélekiemelő ünnepély, mely
alatt Nádaszi Irén és Blanka lelkes urhölgyek, valamint
a kedves kis nyoszolyó leányok hevenyében gyűjtést

az 1881. év elején elhatározza az orgona elkészítését és a templom hom-
lokatának levakolását, mely két munka elkészítési ára 2650 forintban lett
előirányozva. Majd több oldalról jött öhajítás következtében az egyház
közgyűlése által elhatározottat egyhangulag, a templom tornyának elké-
szítése és teljes befejezése. Mely újabb építés költségelőirányzata 3415 for-
tban állapítottatott meg. Erre azonban az egyháznak pénze nem lévén, a
szükséges költségeket kölcsön útján fedezte.

Fogadják e helyen is kegyeletes hálánkat és szíves elismerésünket
mindazok, kik e templom építési költségeinek fedezéséhez adományaikkal
járulni szívesek valának. Neveiket örök emlékül az utódoknak, arany-
könyvünk lapjain örökítettük meg. Nem hagyhatjuk azonban kiemelés
nélkül a város nemes érzelmét és buzgó áldozatkészségét, mely úgy a
multban, mint a jelenben igen sokat áldozott egyházunk érdekében; s
most legújabbban is az egyház egyszerű kérelmére a torony tovább építé-
séhez szükséges téglanyagot 27,000 első osztályú téglában — mely ez idő
szerint ezrenként 17 forintjával kél — az egyháznak díj nélkül kegyesen
kiutaltványozta.

A háládatosság erénye ellen véténénk, ha különösen kiemelendő
példa gyanánt meg nem emlékeznénk e helyen azon lelkes urnőkről, kik
építkezésünk ideje alatt a nemes női szívek minden jóra és szépre elég-

eszközöltek s néhány pillanat alatt 42 frt 44 kr. gyült be a torony javára, az örömanya pedig ugyan e célra 25 forintot adományozott.

Az orgona építő a legnagyobb vigyázat daczára is behuzta az egyházat; körülbelől 450 forinttal többbe került az orgona, mint ahogy elő volt irányozva s nem is hibátlan, bár az egyház szakértők felülvizsgálata után vette át, kik akkor azt jónak állították.

A felső-szabolcsi papi egylet is 50 forinttal járult a torony-szoba felépítéséhez oly feltétel alatt, hogy könyvtárának ott minden időben helye legyen.

Ugyanezen évben az egyház lelkésze megválasztatott debreczeni lelkészül, s erről a távirati tudósítást épen akkor kapta meg, midőn a toronygömb és csillag elhelyezve lett; azonban az egyház kérelmére megmaradt továbbra is Nyiregyházán, melyet az egyház azzal igyekezett meghálálni, hogy évi fizetését 200 forinttal emelte s kimondotta, hogy ha az egyház anyagi ügyei

séges erejével annyit tettek, annyit fáradoztak, nagy munkánk felsegélésére társadalmi uton. Midőn az adakozás és egyenes áldozatkészség forrása apadóban volt, ők karolták fel templomépítési ügyünket, s hangversenyek, műkedvelői előadások és egyéb nemes célú indítványozások s azoknak hathatós keresztülvitele által ezerekkel növelték templomépítési pénztárunkat. Ezen nemes szívek egyházunk évlapjain megörökítve lévén, itt rólók egyenként nem emlékezünk meg; hanem mindnyájok iránt méltán érzett hálánkat, tiszteletünket és elismerésünket ezennel leteszszük gömbfeltételi örömanyánk Marsalkó Károlyné, született Görgey Ilona urnő önagysága lábaihoz, ki e tisztséget elvállalni kegyes vala; s ki előtt városunk lelkes honleányai iránt érzett tiszteletünknek jól esik ezennel kifejezést adnunk.

Most már az Isteni gondviselés annyira segélt bennünket, hogy orgonánk a befejezéshez közel áll, a karzat el van készítve és a torony gombját Isten iránti hálával eltelt szívünk örvendezései között fel is tehattük.

Ha végig tekintünk azon nagy küzdelmeken, melyek által ezen eredményt elérhettük: mindenütt ott látjuk az Isteni gondviselés segéő hatalmát, ki bennünket törekvéseinkben és nemes irányu működéseinkben soha el nem hagyott; biztatott, erősített; álláreinkeket annyira megsoka-

rendezve lesznek, erejéhez mértén fizetését ismét emelni fogja.

Az 1882-ik év deczember 17-én az egyházi új törvények értelmében újra alakították a presbiterium. Ekkor Gredig Jeremiás főgondnoknak ujlag megválasztották, azonban ő nem volt hajlandó elvállalni továbbra az egyház főgondnoki tisztét. Lemondását az egyház fájdalommal vette tudomásul, egyszersmind 10 évi fáradságtalan szolgálataért és kiváló érdemeiért, melyek legkülönösebben a templom építés körül nyilvánultak, a közgyűlés egyhangú akarataira, neve hű és buzgó sáfárkodásáért jegyzőkönyve lapjain az utódoknak örök emlékezetül hagyatott. Adjon Isten minden egyháznak ilyen lelkes és buzgó főgondnokot!!

A szavazás ujlag megejtetvén, megválasztott főgondnökká Török Péter, ki szintén visszavonult a főgondnokságtól.

sulni engedte, hogy eddig felépített templomunkra 43700 frtot költöttünk. Igaz ugyan, hogy van még 4500 frt adósságunk, s karzatot és széket kell készíttetnünk, a templom belsejét és a székeket festetnünk kell: de hisszük, hogy az Isteni gondviselés erre is megsegít bennünket.

Itt áll tehát pompásan, magasra emelkedve immár templomunk tornya; hirdetvén mindennek a szeretet, szabadság, béke és felvilágosodás nagy eszméit. Itt olvashatjátok le időről-időre ti kik utánunk következtek az időben. ezen számra nézve kisded egyház áldozatkészségét és kegyes buzgóságát, melynek e torony, hisszük, hogy századokon keresztül magasra emelkedő emléke leend.

Az általános szokásnak hódolva átadjuk az emlékezetnek jelen irat rendiben azon egyének neveit, kiknek idejében e torony felépült, s kik annak befejezésénél mint egyházi előjárók működtek. Megemlékezünk egyházkerületünk és egyházmegyénk főbb tisztviselőiről, a város, megye és törvényszék főbb hivatalnokairól.

1. Az egyház ez idő szerinti lelkésze: Lukács Ödön felső szabolcsi esperes; tanítója Varga Antal, ki már 29 év óta buzgósággal és kitartó szorgalommal tölti be nehéz hivatalát, mely idő alatt iskolája folyvást kitünőnek találtatott az egyházmegyei küldötségek által. Főgondnok:

Végre szintén egyhangulag megválasztatott Szikszay Pál megyei főügyész, ki a gyűlésben jelen nem lévén, küldöttség által kéretett fel a főgondnokság elvállalására; ki magát a közszolgálattól vissza nem vonván, a főgondnoki hivatalt 3 évre elfogadta.

Ugyanezen alkalommal megválasztattak ujonnan a presbyterek is a következőleg: Gredig Jeromos, Török Péter, Mikecz János, Nagy Károly, Kovách Gergely, Király Sándor, Biró László, Deák József, Nagy Lajos, Fejér Imre, Barta András, Péter László, Kőmives Béla, Palaticz Jenő, Mezei János, dr. Szabó Dávid, Miklós László, Szikszay Pál, Fejér Barna, Menyhért János, kikhez a presbyterium a maga kebelébe tiszteletbeli tagul felvette a tisztes Biri Károlyt, ki a választásnál csak póttagnak jött be.

Ez évben az adóügy rendeztetett, a kezelés és adókules megváltoztatva lett, a tevékeny segédlelkész Vas Mihály terve szerint, melyről azonban a még meg-

Gredig Jeremiás; az iskolaszék világi elnöke Török Péter; algondnok Csécsy Lajos; egyházi jegyző Vas Mihály segédlelkész; ügyvéd Szesztay Károly. Az egyház presbyterei következők: dr. Szabó Dávid, Kovách Gergely, Szikszay Pál, Péter László, Mikecz János, Nagy Lajos, Saáry Pál, Incze József, Biri Károly, Biró László, Batáry Mihály, Barta András, Hagymási Lajos, Kövér Zsigmond, Pásztor Péter, Kis Mihály, Ormós Mihály, Kőmives Károly, Tóth Ferencz, Nagy Károly, Megyesy László.

2 Az egyházkerület püspöke: Révész Bálint debreczeni lelkipásztor; főgondnoka gr. Dégenfeld Imre; egyházi részről főjegyzője: Tóth Sámuel debreczeni hittanár; aljegyzője Illyés Bálint kisujszállási pap; világi részről főjegyzője: választás alatt van; aljegyző: Farkas Antal szathmári ügyvéd; levéltárnoka: Tóth Sámuel (fentebbi); ügyvédje: Tóth Antal; pénztárnoka: Némethy Lajos debreczeni pap; számvevő: Gelencey Pál debreczeni reáltanodai igazgató.

3. Az egyházmegye esperese Lukács Ödön; az egyházmegye gondnoka Ujfalussy József. Egyházmegyei tanácsbírák: egyházi részről Szikszay József nyirbátori, Buzik Zsigmond dögei, Tóth István ibronyi, Szabó Ferencz pazonyi, Elek Dániel őri lelkészek; világi részről Pilissy László, Szesztay Károly, Szalánczy Endre, ifj. gr. Lónyay Menyhért. Egyházi

emliteni valók miatt ezuttal bővebben meg nem emlékezhetek, hogy már is szűkké vált teremhez képest annál részletesebb képét adhassam az egyházunk történetében korszakot alkotó és fénypontot képező templom szentelési ünnepélyünknek.

A ki valaha egyházi jegyzőkönyveinket olvasni fogja, meg fogja látni, mily komoly és eszélyes előkészülettel ment az egyház ezen ünnepély elé, mily mindenre kiterjedő figyelem, providentia, mennyi aprólékos, de még is elmaradhatlan gondoskodás szükségeltetik egy ily nagyobb szabásu ünnepély megtartásához, hogy aztán zökkenés nélkül, mintegy selyem szálon folyjon le az egész.

Ezen előleges intézkedések íveket töltenek be melyekről majd emlékezzék meg a jövő századok történet írója.

Én egyenesen rá térek az ünnepély leírására, még pedig leghelyesebbnek vélem, hogy ehhez megszólal-

résről főjegyző választás alatt; aljegyzők Nagymáté Albert kislétai lelkész és Nagyváthi Ferencz kéki lelkész. Világi részről főjegyző Szikszay Pál megyei főügyész; aljegyző Szalánczy Ferencz. Házi pénztárnok Papp Károly laskodi lelkész; gyámegyleti pénztárnok Vitéz János Lórántházai lelkész; ellenőr Tóth István ibronyi lelkész. Tanítói gyámpénztárnok Horváth István kállói tanító; ellenőr Varga Antal helybeli tanító. Levéltárnok Görömbey Péter. Egyházkerületi képviselők Gonda Balázs berezeli lelkész és Pilissy László.

4. A helybeli ágostai evangélikus egyház lelkésze: Bartholomaeidesz János esperes és Farbaky József egyházkerületi jegyző; a római katolikus egyházé Verzár István alesperes; a görög katolikus egyházé Fekete István főesperes; az izraelita egyházé Friedmann Károly.

5. Egyházunk lélekszáma 1700; az ág. ev. egyházé 12711; a római katolikus egyházé 4972; a görög katolikus egyházé 2555; az izraelita egyházé 2053; görög nem egyesült van 12. Így városunk lélekszáma 24003.

A nevelés ügye városunkban virágzónak mondható, amennyiben minden egyház igyekszik a kor színvonalán álló népiskolákat fentartani. Ezekon kívül van városunkban egy keresztyén és egy izraelita leánynevelő intézet, egy 2 osztályu polgári felsőbb leányiskola és egy 6 osztályu ág. ev. gymnasium, 4 kised óvoda.

tassam azoknak tollát, kik ez ünnepélyről a közvetlen benyomás hatása alatt tudósítást irtak, mert ez által e fénynap története a leghivebben lesz visszaadva.

„Feledhetetlen emlékü napjai voltak egyházunknak“ — írja Vas Mihály a „Sárospataki Lapok“ 1883-ik évi 26-ik számában, — „f. hó (jul.) 2-án és 3 án. Tíz éves munka, tíz éves aggodalmakkal teljes fáradozás eredménye feletti örvendezésnek napjai voltak azok. S ez öröm sokszorososan megédesült az által a szíves részvét által, melyet városunk kicsinyei nagyjai különböző felekezetű tagjai rang különbség nélkül tanusítottak e városban számára nézve legkisebb, de buzgóságban, lelkesedésben, bármelyikkel versenyző egyház iránt.

Munka nap volt. De a szíveket átrezgő öröm kieltette a munkás kezéből a dolgozó eszközöket s vasárnapra szentelődött az, mert eljővének mindenek, hogy

Örömmel jegyezzük fel, hogy ebben a városban a különböző felekezetek közötti kölcsönös türelem azon fokon áll, amelye a kor előhaladott miveltisége megkíván, amit a különböző felekezetek azzal is igazoltak, hogy bennünket templomépítési nagy munkánkban az építkezési anyagok behordása által is segítettek.

6. Városunk polgármestere Krasznay Gábor, főjegyzője Saáry Pál (ref. presbyter), aljegyzője Czupra Endre. Főkapitány Kerekréthy Miklós; alkapitány Kovács Károly. Főorvos dr. Mesko Pál, alorvos dr. Takács Alajos. Árvagyám Zajác József. Városi tanácsnok Bencs László. Árvaszéki ülnökök Májerszky Béla és Nikelszky Lajos. Városi adópénztárnok Krajnyák György, számvevő Déry Károly, adóügyi tanácsnok Oltványi Endre. Városi házi pénztárnok Józska János. Tiszti ügyész dr. Mesko László.

A város képviselete áll 200 tagból, kik közül 100 választott, 100 legtöbb adót fizető.

7. Megyénk főispánja Gräfl József; alispán Zoltán János; főjegyző Bégányi Ferencz (ref.); tiszti főügyész Szikszay Pál (ref. presbyter); alügyész, Mikecz János (ref. presbiter); árvaszéki elnök, Fintor József (ref.) főorvos: Dr. Szabó Dávid (ref. presbiter), királyi mérnök: Koczok László (ref.). Ülnökök: Péchy Gyula, (ref.), Böszörményi Kornél (ref.). Báthty Barna (ref.), Okolicsányi Géza, tiszteletbeli főjegyző: Miklós László (ref.) másod aljegyző: Novák Gyula, tiszteletbeli aljegyző: gr. Festetich Pál (ref.); pénztárnok: Megyery Gábor; főlevéltárnok: Ujlaky György (ref.),

imáikat a mi hála-imáinkkal egyesítsék; eljövénnek, hogy a buzgóságnak oltárán velünk együtt áldozzanak. Jövénnek nem csak városunkból, hanem megyénknek, országunknak távolabb eső vidékeiről is, és az örömnephez való nagy előkészületeknek meg vala jutalma.

Már 2-án szokatlan élénkség színhelye volt az „egyház-utcza“, melyből büszkén emelkedik fel sugár tornyunk égbe nyuló csúcsa, melynek ablakain már ott lobogtak az igaz hazafiság jelvényei: a nemzeti zászlók. Az erdők árnyas galyaikkal, a kertek illatos virágaikkal, a mezők zöld füveikkel szolgálatára állottak az ékitő kezeknek. A templomból a vonat felé vezető uton szép zöldfa sor rögtönőztetett, a templom kertté lett átvarázsolva, a karzat, az ablakívek, a székek virágfüzérekkel voltak behálózva s több helyen gyönyörű virágcsoportok vonták magukra a figyelmet, melyek pompázó cserepes virágokból voltak összeál-

allevéltárnok : Erdélyi Antal (ref.) Várnagy : Henter Antal (ref.), Pénztári ellenőr : Hvezda Pál. Pénztárnoki segéd : Vityi József (ref.). Főszámvevő : Kállay Ferencz. Alsószámvevő : Mikecz Gyula (ref.). Törvényszéki elnök ; Kornis Ferencz. Törvényszéki bírák : Szoboszlai Papp Károly (ref.) Gruden Ernő, Ábrányi Aurél, Virág Kálmán, Russu Endre, Fejér Barna (ref.) Megyeri Géza. Törvényszéki orvos : Dr. Flegmann Miksa. Törvényszéki jegyzők : Zoltán Aurél, Patkó Tamás (ref.), Bary József (ref.), Simon Viktor (ref.). Királyi alügyész : Ambrózy Mihály (ref.). Főjárásbíró : Kovách Gergely (ref. presbiter), aljárásbírók : Nagy Lajos (ref. presbiter). Dudinszky Gyula. Kunfalvy István. Járásbíróági jegyző : Vekerdy Máté (ref.)

Állami adófelügyelő : Böhm Hugó. Helyettes adófelügyelő : Papp László. Királyi adópénztárnok : Trux Bertalan. Királyi közjegyző : Somogyi Gyula. Táviráda főnök : Debreczi Imre (ref.). Postafőnök : Huszár Ferencz. Dohánybevéltő hivatal főnöke : Gammerszky József. Vasúti főnök : Alsó József. Pénzügyőri biztos : Waltner János.

E templom tervet készítette Melhouse János ; építette Király Sándor. (ref.)

Utódaink ! hitsorsaink ! A Krisztus által hirdetett szeretett nagy elve, mely az apostol szavai szerint is nagyobb a hitnél és reménységénél és mindörökké megmarad : készteni szívünket, hogy szóljunk ti hozzátok, kik velünk együtt a Jézus-Krisztusba lesztok költöztetve. Nem dicseke-

litva. Az úrasztalának környéke egy kis berekké változott, melyet viritó rózsák és leanderek vettek körül. A templom bejárata előtt pompás diadaliv emelkedett, fenyő és tölgy galyakkal művészileg bevonva, melynek tetején e felírás volt olvasható: „A szere tet Istenéhez“. E felírás betűi apró különbféle színű virágokból oly meglepő ügyességgel, izléssel voltak összeállítva, hogy sokáig nem jutott eszébe a nézőnek, hogy elolvassa azt. S ez ékitések mind előkelő urnők: Palánszky Sámuelné, Marsalkó Károlyné s Krajnyák Györgyné önegyságaik fáradságos művei voltak. Valóban bámulatos kitartást tanusítottak, s raktak virágot virág mellé reggeltől estig több polgár leánynak élén, hogy a templomot, mint egy menyasszonyt felékesítsék.

Majd ugyancsak ezen napon d. u. 5 óra felé nagy számú néptömeget, fényes fogatokat láttunk kivonulni

dünk előttetek vallásos hitünk és buzgóságunk eszerény emlékével, mert ha mi dicsőítnénk is magunkat és munkáinkat, a mi dicsőségünk semmi. Mindezen eredményért Istennek nevére térjen örök dicsőség. De mint a jövőendőben élő testvéreinknek, kik velünk együtt egy országnak, t. i. Isten országának polgárai lesztek, mégis jól esik buzdításul legalább annyit emlékezetbe hagyni, hogy igyekezzetek ti az anyaszentegyház külső építésében legalább annyira haladni, mint a mennyire mi Istennek segédelmével képezek valánk. De fektessetek fősulyt különösen az egyház belső építésére; a szív tisztaság, belső kegyesség, lelki buzgóság emelésére és fejlesztésére, hogy az általános ember szeretet és Istennek dicsősége ne csak e templom tornyáról tündököljön, hanem mindenek felett mutatkozzék e gyülekezetben otthonos jó rendben, a testvéri szeretetben, a nevelés ügyének felvirágoztatásában, az általános emberi tökéletesedés nagy elveinek megtestesítésében. Így közeledhetik az emberiség, ezen általános vezérelvek megtestesítése által időről-időre, fokozatosan az emberi boldogság azon czélpontja felé, mely a Krisztus evangéliumában kitűzve van; mely szerint e földnek Isten dicsőséges oltárául kell állíttatni, mely felett az emberi szív leend majdan a soha meg nem szűnő isteni tisztelet lobogó szövétneke; mely felé az örök atyai szeretet ama szózatall hajlik alá: áldás és kegyelem hozzátok, földi gyermekeim! Ámen!

a vasut állomáshoz, hol a tágas pályaudvart egészen ellepte a kíváncsian várakozó sokaság; s midőn a Debreczen felől bejövő vonatból kiszállni látta Főt. Révész Bálint püspök ur ősz alakját, őszinte öröm és lelkesedés között hangzott fel az ajkáról az üdvözlő „éljen“. Most Kovách Gerő főjárásbíró egyházunk presbytere szólalt meg az ünnepélyes csend között s szép beszédben üdvözölte a püspök urat, mire ő kenetteljes szavakkal meghatóan felelt.

Mig ezek történtek, berobogott a Szerencs felől érkező vonat is, mely ünnepélyünknek egy másik kiemelendő egyéniségét, öröm anyját hozta körünkbe, mélt. Gräfl József, megyénk főispánjának neje, br. Györfy Róza személyében. Minek következtében a püspök ur öröm könyeket fakasztó válaszát követő „éljen“-ek, ez újabb mozzanat által még inkább lelkesített tömeg ajkairól, megsokszorozva hangzottak fel, az örömtől ragyogó arczu, hódolatra készítő örömanya üdvözlétére, kit bensőségteljes szavakban az ünneplő egyház lelkésze Lukács Ödön fogadott, mire ő méltósága kedves csengésű hangján, lekötelező szívéllyességgel válaszolt. Most megindult a nagy tömeg vissza a városba a várt kedves vendégekkel. Elöl az ipar egyesület testülete, kiket a város disz fogatán az öröm anyja és a püspök ur követtek, utánnok a beláthatatlan mennyiségű sokaság. A paplak körül nagyszámu kíváncsi nép várakozott, sőt azt is mondhatom, hogy egy kicsiny csoport nagyon is türelmetlenül várta a „püspök bácsit“. Ezen kicsiny csoport 24 fehér ruhába öltözött 5—10 éves kedves kis leánykákból állott, kik virágcsokorral kezökben, a paplak bejáratánál szívélyes „Isten hozta“ üdvözléssel fogadták, s mig Nagy Lajos aljárásbíró s presbyter hatásos

üdvözlő beszéde s a püspök urnak feszült figyelemmel hallgatott válasza elhangzottak, a kis angyalok körül fogták „az ősz bácsit“. Midőn a hivatalos fogadtatás véget ért, őszinte leereszkedéssel beszélt püspök ur a kicsinyekhez, a kik, midőn körükből távozni akart, virágaikkal halmozták el őt.

Ezek után püspök ur szobájába vonult, de csakhamar következtek a tisztelgések; legelső volt V e r z á r I s t v á n r. kath. lelkész és esperes; azután F é k e t e I s t v á n g. kath. lelkész s főesperes, majd V e l k e i P á l tanfelügyelő; azután B a r t h a l o m a e i d e s z J á n o s ág. ev. esperes és F a r b a k y J ó z s e f lelkész vezetése mellett az ág. ev. presbyterium; azután L u k á c s Ö d ö n esperes, és P i l i s y L á s z l ó e. m. gondnok vezetése alatt, a f. szabolcsi ev. ref. papság. Másnap istenitisztelet előtt a megye tisztikarának élén Z o l t á n J á n o s alispán; az izr. hitközség nevében H a a s M ó r; az általános ipartársulat nevében F e r l i c s k a K á l m á n stb.

Az első napi tisztelgések azonban még mindig nem értek véget. Már 10 óra fele járt az idő, s a nagy tömeg folyvást ott hullámozott az utcákon a rendőrség rémületére, amenynyiben nagyon tartottak attól, hogy a közönség felhasználja az alkalmat, hogy tünessen a tiszta-eszlári eset alkalmából. Pedig a mi népünknek szíve sokkal nemesebb, sem hogy ily lealacsonyító érzelmek férhetnének hozzá.... És a rettegett fáklyás menet a legszebb rendben folyt le. Először a püspök urhoz járult a menet a ref. parochia elé, hol Mikecz János megyei alügyész és presbiter igen szép és lelkesült beszédet mondott, mire a Püspök ur meghatóan mondotta el: hogy csak annyiban illeti őt meg ez a fáklya fény, amennyiben alkonyatkor

szoktak fáklyát gyújtani, az ő élete is alkonyra hajlik már; hanem, a mint mondá sokkal inkább megilleti a tisztelgés a helybeli lelkészt, ki e diszes templom felépítésében oly sokat fáradozott.

A menet azután az öröm anya lakásához vonult, kit Vass Mihály s. lelkész üdvözölt, mire kedves neje helyett férje a főispán válaszolt.

Más nap jul. 3-án már korán kezdett a nép összeseregleni a templom körül, úgy, hogy midőn 9 órakor megkondult a harang s kinyiták a templom ajtaját, pár percz alatt színültig megteltek a székek. A szóteljes értelmében egymás hátán volt a közönség, elfoglalva minden talpalatnyi tért, s még is igen nagyszámu nép maradt künn az ajtónál és a templom körül az ablakoknál állva.

Átrezegvén az orgona hangjai a sziveken, megzendült az ének az ajkakon s buzgóságteljes szívvvel énekelte a sokaság a „Jövel szentlélek ur Isten“-t, majd a 233 dicséret 1 és 3 versét. Ezek után a sárospataki ifjúsági énekkarmondott elragadó éneket, miközbe Révész Bálint püspök ur a szószékre lépett s gyönyörű imájával s a csak keveseknek adatott előadási erejével Istenhez emelte a sziveket, ez elragadó szépségű ima után a tiszaháti dalárd énekelte meglepő szépen. Most Lukács Ödön helybeli lelkész és esperes lépett a szószékre s mondott mély lelkesedéstől áthatva, kitűnő szónoki erővel nagyhatásu beszédet I. kor. III. 11—13 versei alapján.

Ezután a gyülekezet orgona kíséret mellett a LXXXIV-ik zsoltár dallamára a következő szöveget énekelte:

„Áhitattal zeng az ének,
Néked ég s föld Istenének!
Oh hallgass meg népeknek atyja!...
Szerelmednek áldó fénye,
Szálljon e kisdéd szívére,
Hogy hallassék fiad szózatja :
Ki ártatatlan mint kis gyermek
Azé lesz az örökélet.“

A keresztelést Nt. Illy és Bálint kis-ujszálási lelkész végezte, vallásos kedélyű, költői lelkének igen szép tanubizonysága volt a beszéd, melyet a keresztelendők felett mondott.

Most ismét a „sáros-pataki ifjúsági ének-
kar“ énekelt, miután az esketendő párok állottak elő. Peterdi Károly beregi esperes mondott ez alkalommal a figyelmet folyvást feszültségben tartó gyönyörű beszédet. Ezután a „Tiszaháti dalárda“ éneklése alatt Nt. Kiss Áron szatmár megyei esperes lépett az Ur asztalához, hogy a szeretet szent vendégségét kiszolgáltassa. A tisztes ősz, de még mindig sugár alak meglepő jelenség volt az Ur asztalánál. Beszéde elején a nevezetes alkalomra röviden kitérve, aztán hitünknek lényegesebb igazságait meghatóan ecsetelte szép agendájában és lelkesítőleg, bátorítólag hívta fel a megterhelt lelkeket a szeretet vendégségben való részesülésre. Az első asztalhoz a szabolcsmegyei lelkészi kar a püspök urral élén állott ki, a nőket pedig a vallásos lelkületéről nevezetes örömanya vezette a szeretet asztalához.

A szertartások befejezése után püspök ur lépett az Ur asztalához s rövid, de minden pontjában magasztos gondolatoktól csillogó beszédben s buzgó imádságban kért áldást Istentől a templomra, a gyülekezetre, a királyra, hazára és az egész emberiségre. Vé-

gúl a „Sárospataki énekkar“ s a gyülekezet éneke rekesztette be a lélekemelő ünnepélyt.

Ezután a nagyvendéglő nyári étkező helyiségében közebéd tartatott, hol a pohárköszöntések sorát a püspök ur nyitotta meg, éltetvén a királyi családot. Majd a püspök urért Dr. Meskó László városi tiszti ügyész emelt poharat, a templom szentelési örömanyt Lukács Ödön éltette. Peterdi Károly és Szoboszlay József a különböző hitfelekezetekért. Illyés Bálint az ünnepély emelésére fáradozott nőkért. Farbak József és Miklós László a működő lelkészekért, Kovács Gergely a városért stb. emeltek poharat.

Délután 5 óra tájban ért végett a kedélyes lakoma, mely után a közönség az iskola udvarára vonult, hogy az igazán szép nép ünnepélyt megtekintse, jól esett látni, hogy nem csak a lelkiekből, de az anyagiakból is kijutott a legszegényebbnek is. Kün a szabadban akácok árnyékában volt felterítve. Az étvágyat gerjesztő izes ételeket elismert magyar gazdaszszonyok főzték s számos tüzről pattant leány hozta fel és kínálgatta. A lakoma után megindult a jó kedvű táncz és folyt egészen az éjféli órákig.

Délután 6 órakor vette kezdetét az orgona hangverseny. Igen szép számu közönség gyült össze a templomban, hol Szotyori Nagy Károly és Nagy Lajos orgona művészek, a sárospataki énekkar és a Tiszaháti dalárda egymással nemesen versenyeztek, hogy a közönséget magasabb műélvezetben részesítsék. Virág József sárospataki theol-ifju pedig meghatóan szavalta a „Munkácsi rab“ című költeményt.

Este táncmulatság volt a nagyvendéglő nagytermében. Gyönyörű volt a háziaszony, Gräfl József főispánné báró Györffy Róza urnő, gazdag kékselyem atlasz ruhájában, arcán a mindenkit magához bűvölő szivjóság és lélek fenség nemes vonásaival, ki első volt a tánczolóknak sorában. Gyöngéd figyelme mindenekre kiterjedt. S mint az ünnepélyes nap minden egyes pontjánál: a templomban lelki buzgóságával, a közebéden nyájas lekötelező modorával: úgy itt is az ünnepélyes nap magasan kiemelendő szeretetteljes alakja volt. Egyesülve voltak a vidéki szépek a helybeliekkal, a jókedvű táncmulatság világos virradtig tartott.

Megemlékezünk még e helyen azon szép áldozatkészségről és jótékonyságról, melylyel a közönség kicsinye, nagyja, gazdagja és szegénye egyházunk iránt viseltetett. Az örömanya 150 frtal, Gr. Vay Ádámné 50 forinttal, a Gr. Dessewffy-ek 40 forinttal, Keresztessy István 10 forinttal stb stb. járultak a templom építés költségeinek fedezéséhez. Özv. Kálmánczhelyi Jánosné ó-fejértői lakos 100 forintot adott harangra.

A hangverseny bevétele 198 frt 40 kr; a táncmulatság bevétele 244 frt; persely pénz e napon 84 frt 50 kr. Az összes bevétel 1332 frt 20 kr. vala.

Ezekon felül a kegyes buzgóságukról ismert nyiregyházai ref. nők névszerint: Palánszky Sámuelné, Marsalkó Károlyné, Márton Gézánné, Sütő Józsefné, Péter Lászlóné, Fráter Sándorné, Fejér Barnáné, Lukács Ödönné önnagyságaik, Básthy Berta, Márky Anna és Jármay Irén kisasszonyok 280 forintot gyűjtöttek össze szószék és urasztal terítőre. stb.

Egy másik tudósítás, mely a „Debreceeni prot. lap“ 1883-ik évi 26-ik számában Andrászi Kálmán tollából foly, ismét más oldalról tünteti fel az ünnep örömét, adjuk belőle történetünk kiegészítése végett a következőket: „A mai ragyogó nap a nyiregyházi ev. ref. egyház történetében arany betűkkel marad bevéssve, minden időkre; de bár örömmel ismerem el, hogy e nap, melyen a szerény anyagi viszonyok között, buzgó áldozat készséggel emelt diszes imaház felszenteltetik, kiválólag a prot. egyház öröm ünnepe, még sem lehet ezt egyedül felekezeti jellegű ünnepül tekintenünk.

„Mert ha az anyagiasság e rideg korszakában naponta szemléljük a földi javak megszerzésére irányult mértéktelen hajszát; ha látjuk az élvadászat és materialismus kietlen vergődését: szivünk elszorul, segílyt egyedül az igazság és szeretet Istenében vetett rendithetetlen hitünkben találhatunk. Azért ma, midőn e város falai között Isten dicsősége egy új diszes imaház avattatik fel, melyben az isteni és hazafiúi erények nemzetünk édes nyelvén fognak hirdettetni, érző ker. szivünk vallás különbség nélkül, a tiszta öröm érzetétől dobban meg.“ Ezeket mondá a többek között a kath. vallásu Zoltán János Szabolcs-megye szellemes alispánja, midőn a tisztikar élén szeretet püspökünket üdvözlé.

S ha a megye alispánja őszinte örömével adott kifejezést, hogy a nyiregyházi ref. egyház új diszes templomát ünnepélyesen felszentelheté: bizonyára sokszoros örömezzet hatotta át az egyház minden egyes tagjának, különösen buzgó lelkesének szivét, hogy éveken át törhetlen kitartással folytatott áldott mun-

kasságok dicső emlék oszlópa; a műizléssel épült torony és templom bevégezve előttük áll.

Mert nem kicsiny dolog ám az, sok ezerekbe kerülő templomot emelni oly gyülekezetben, mely számban csak mostanában kezdett tulvergődni az ezeken, anyagilag pedig szegény iparosokból, földművelekből és soványul díjazott hivatalnokokból áll! Bizonyára csak is úgy lehetett ily nagyszerű eredményt elérni, hogy a gyülekezet „áldozó papja” nem csak akkor forgolódott az Ur oltára körül, midőn az áldozat kövéréből dús asztalt teríthetett, hanem áron is megvevén az alkalmat, erős bizalommal lankadatlan buzgalommal szállt ki az élet tengerének forrongó habjaira, emelve a nagyokat, biztatva a kicsinyeket, figyelő észszel, lángoló szívvvel, erős kézzel tartva a kormányt, hogy kedvező révbe vezesse a gyülekezet hajóját! Hanem azt meg kell adni, hogy Nyiregyháza város közönsége sem olyan ám, hol az evangeliumi szózat süket fülekre találna. S ha a fejlődő város gyönyörűséggel tekint a karcsu toronyra nem sok akadhat olyan, ki el ne mondhatná, hogy ő is segített azt magasba emelni. Ezért is méltán mondhatta a derék alispán, hogy azon napnak öröme nem fér meg az illető felekezet szűk keretében.

Ha az új templom külső megtekintés után is csak kellemes benyomást tett a szemlélőre, a belső berendezés bizonyára sokszorosán fokozta azt. Már hiába!... a női izlés, elrendező talentum, bizony első tekintetre elárulta magát. Mily jól esett nem csak a szemnek, hanem a vallásos léleknek is a prot. puritán pókhálók helyett, élő virágokból alkotott gyönyörű csoportozatokban gyönyörködni! Mig azok a csunya

pókhálók megfogják a lelket, mint a legyet, hogy a buzgóságot kiszívják belőle, addig a szabad természet ezen jó illattal áldozó gyermekei: a virágok s az izlésteljes elrendezéssel előállt szépnek hatása, akaratlanul is fogva vitték a lelket, az örök szépségnek, jósnak, igazságnak kiapadhatatlan kútforrásához! —

Midőn egy orgona előjáték után kicsapott a valóságos érzés a megteljesedett szivekből s ragadta a szent ár a lelket:

„S im a buzgó nép: ifjak, vének . . .
Mint szent hullám zajdul az ének,
Majd csendesül és elhal lágyan,
— Az érzés szól csöndes imában. —“

A meghatott fő pásztor ajkairól mennyekbe szállt a buzgó imádság, karöltve a kérés, a hála, most le a szivbe, majd fel az égbe, a szent érzés tiszta tűzésben elégetve a földi salakot, hogy minden földi szennytől menten szálljon az áldozat, mint jóillat füstölgése.

Egy öszhangzatos ének után az ünneplő egyház lelkesze L u k á c s Ö d ö n esperes lépett a szószékre. Mint a szenthajdankor Salamonja, örömmel és buzgó lelkesedéssel állott meg a bevégzett pompás templom előtt s szentelte a Jehovának: úgy meglátszott a szónok egész lényén ama magasabb öröm, mely azok lelkéből tör elő, kik munkájukban nem a hiú emberi dicsőségnek, hanem az Istennek szolgálnak. A hallgatóság megérdemelt figyelemmel és méltó várakozással eltelve függeszté szemeit e szeretett papra. Beszédének alapigéjéül választá I. kor. 3. 11—13. Az öröm ünnepély legkiemelkedőbb pontja tagadhatatlanul e beszéd volt (a tudósító véleménye szerint. Szerző) nem csak a formai szépség, hanem az azzal párosult

szónoki előadás következtében, Az értelmi mély meggyőződés, a tiszta igazságból származó odaadó érzés melegsége, mindenkit meggyőzhetett és azt hiszem meg is győzött, a kinek a való igazság iránt ép érzéke van. Isten segítségével bevégeztük immár, a minek bevégezhetésén magunk is annyiszor kétségesskedünk, mondá körülbelül ilyen formán — a prot. egyszerűség mellett is eléggé diszes templom, előttünk áll. De ez még nem elég. Magunkban is felkell építenünk az Isten templomát, melynek szegletköve a Krisztus. Ezt kell aztán felékesítenünk a hit szín aranyával, a szeretet tiszta szín ezüstjével és a tiszta erkölcs drága köveivel. Megkísérleném e beszédet, ha bár rövid kivonatban is bemutatni — — — — —

Azonban az egyház úgy is elhatározta, a többi tartott beszédekkel együtt kinyomatását s bizony-bizony nem hálátlan munka lesz megszerezni és olvasgatni! (alább következnek, Szerző.) Annyit még is megemlítek, hogy találóan jellemezte a szónok szereplését, a szintén kitűnő szónok F a r b a k y J ó z s e f nyiregyházai evang. lelkész Lukács Ödönre tartott felkészöntőjében, midőn elmondá, hogy a reformáltak isteni tiszteletét ok nélkül vádolják sokan ridegséggel, hogy pusztán az értelemre fektetvén fősúlyt, az érzelemre ható művészetet teljesen kiküszöböli, mert ime meggyőződhetett ma mindenki, hogy csak a Lukács beszédjében is teljesen megvolt a kődre ható művészetnek mind ama nemessége, a mely az érzésre közvetlenül hatni képes. Bizony meg volt!“ stb stb.

Ezzel befejezném, mint egy fény ponttal egyházunk történetét, hagyván a továbbiak részletesebb

leírását az utánnam következőknek, azonban ki kell e helyen még emelnem Szikszay Pál akkori főgondnokot, ki a rendezés nagy munkájában az egyház igazi szerelmétől áthatva fáradozott, s úgy tényeivel, mint áldozatkészségével, például adta magát a gyülekezetben, nem hiányzott a tett erő, s áldozatkészség a többi presbyterekben sem; Gredig Jeremiás hagyományos buzgóságával, Török Péter ifju lelkesedésével stb stb. elkövettek mindent az ünnepély magasztos sikerének kivívására.

Még csak arról emlékezem meg, hogy hosszas küzdelmeink után az 1886-ik évben sikerült felállítani második iskolánkat is, melynek vezetésére megválasztottuk Horváth István nagy-kállói tanitót. Isten nem hagyja el az öveit.

„Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti Atyátnak, hogy adjon nektek országot!“

Legyen Istennek dicsőség, dicséret és hálaadás, Ámen.

Templom szenteléskor egyházi beszéd.

Nyíregyháza, júl. 3.

Irta s elmondta: L u k á c s Ö d ö n.

Alapige I. Kor. III. 11—13. Más állapot senki nem vethet azonkívül, mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus. Hogyha valaki épít ez alapra aranyat, ezüstöt, drága köveket, fát, szénát, pozdorját, mindennek munkája nyilván leszen, és kinek-kinek épülete milyen leszen a tűz megpróbálja.

Mélyen tisztelt ünnepelő gyülekezet! Mélyen meghatott szívvel emelem fel szavamat ez ünnepélyes megindító pillanatban érzem, hogy erőtelen tolmácsa lehetek csak azon érzelmeknek, melyek ez ünnepélyes órákban szívünkől kifelé tödulnak!...

Ime itt áll végre előttünk évtizedes munkálkodásunknak gyümölcse! Boltozatai alá gyűltünk e hajléknak könyörögve:

„hajtsd meg uram a te egeidet és szállj alá“ (Zsolt. 144. 5.). Kérve őt, kit dicső végtelenségében az egeknek egei be nem foghatnak, hogy fogadja el gyarló kezeinkből ez áldozatot, hogy vegyen ebben állandó lakozást! Boltozatai alá jöttünk, hogy megemlékezzünk itt verejtékes fáradozásunkról, kétségeinkről, küzdelmeinkről, melyek között porszemet porszemhez hordva, követ kőre emelve, végre nagy munkánkat befejezéshez juttathattuk! hogy megemlékezzünk a mi Istenünk jóvoltáról, ki el nem hagyott bennünket, kezeinket megerősítette, csüggedő lelkünket megbátorította s tette ösztönözte, a mi erőtlenségünkben elvégezte a maga erejét: megtanított arra, hogyan lehet teremteni a semmiből az ő sz. lelkének oltalma alatt, a lelkesedés ereje által! Boltozatai alá jöttünk, hogy öröm könyek között bemutassuk neki szívünk háláját, s a magasságba fel-emeljük áldó kezeinket ő hozzá, a ki jó és hatalmas egyedül, kinek mindörökké vagyon irgalmassága.

Tudjátok, hogy sokan a vének és atyák közül, midőn látták amaz első ház elbontását és a másik ház fundamentomának felvettetését, nagy felszóval sirnak vala. És óh azok közül mily sokan elhullottak s elaludtanak, nekünk pedig megengedte a jóságos Isten, hogy megérhessük ennek a második háznak örömét! Lehet-e csak egyetlen tagja is anyaszentegyházunknak, ki érzéketlen tudna maradni e napon, s el ne jött volna kiönteni itt hálás szívének öröm érzéseit?

Hiszen a földművelő egy évi fáradozásainak gyümölcseit szemlélve a szépen megkoszorúzott mezőben, hálás szívvel borul le a természet oltára előtt. Ha embertársainknak megadjuk tett ígéreteinket: vigasság és öröm szereztetik a házban! És mi most évtizedes küzdelmeinknek gyümölcseit, hű fáradozásainknak jutalmát látjuk magunk előtt; mi nem embereknek, de Istennek dicsőségére emeltünk hajlékot, melynek boltozatai alatt megpihenhetnek a fájdó szívek; megtépett lelkek, melynek falairól a mult lelkesedése beszélend századokon keresztül a fiakhoz, unokákhoz, nemzetségről nemzetségre. És ha felgondoljuk, hogy a bölcs gondviselő minket érdemetleneket választott ki arra, a századok óta e helyen élt hitfeleink között, hogy az ő szent hajlékát felépíthessük, s századok, sőt ezredévek folyhatnak le az idő nagy árján addig, míg ismét szükség lesz arra, hogy új

ház építessék itt az Isten dicsőségére: hogy ne teljeseznék meg szívünk a hála és öröm szent érzelmeivel? Hogy ne szólanánk aképen Dávid király és prófétával: „Micsoda vagyok én, hogy ennyire elővittél?“ „Jöjjetek oh jöjjetek azért imádjuk, boruljunk le arczczal, hajtsuk meg térdeinket a mi teremő urunknak előtte! (Zsolt. 95. 6. 7) Dicsőség és szépség vagyon ő előtte, erősség és méltóság az ő szent hajlékában! Adjatok az Urnak népeknek minden nemzetségei, adjatok az Urnak erősséget és dicsőséget! Imádjátok az Urat, az ő szent hajlékának ékességében.“ (Zsolt. 96. 6—9.)

Azonban e pontnál komoly kérdések szállják meg lelkemet! Vajjon fel vagyon-e már ékesítve Istennek tetszőleg e mi templomunk? Feltalálhatjuk-e már abban magasabb örömeinket? boldogságunkat? T. Gy! A keresztyénség ereje és boldogsága a folytonos küzdésben és haladásban áll, nekünk a külsőről folyvást a belsőre, a láthatóról a láthatatlanra kell tekinteni! Vajjon nem fát és pozdorját építettünk-e ennek szeglet kövére, mely a tűzben megpróbáltatik? Jertek tehát ha gyönyörködünk e templom külső ékességében, hogy örömrünk teljes legyen, rakjuk fel e templom szegletkövére a legdrágább ékességeket:

I. A testvér szeretet aranyát, hogy lehessen e hajlék valóban szentegyház, vagy is háza az egységnek a szeretetben.

II. A hit tisztaszin ezüsjét, hogy lobogtassa ez századokon keresztül a világ világosságát.,

III. A tiszta erkölcsiség drága köveit, hogy lehessen e hajlék nyugtató szigetje az élet háborgó tengerének.

I. Tegyük fel rá a testvér szeretet aranyát!

Salamon pazar fénynyel és pompával épített hajdan az Urnak templomot, arany, ezüst és drága kövektől csillogott az óriási épület, szemkápráztató fény és az akkori művészet remekei pompáztak rajta mindenütt! Óriás Cherubimok terjeszték ki arany szárnyaikat a frigyláda fölött!.. Hol marad a mi egyszerű templomunk a Salamon templomának szemkápráztató ékessége megett? Itt egyszerűek a falak, arany és drága kövek faragványai nem díszesítik azokat! Mivel oh mivel ékesítsük mi fel e templomot, hogy kedves lehessen Isten előtt és állandó lakozást vehessen abban? Ne féljete! Van nekünk egy kincsünk, mely drágább Salamonnak és a világnak minden

gazdagságánál, ezüstjénél, aranyánál és ez a kincs: a szeretetet! Salamon kincsei elérték egy kis helyen, egy épület fedele alatt; aztán szétszórta azoknak darabjait az idő, a ragyogó ércoszlopok összeomlottak, a cédrusfák aranyozott virágait megemészlette a rozsdá és a moly; magának a monumentális épületnek helyén ma az enyészet angyla ül, diadallal mutatva az örök idő árjára, mely végül mindent az enyészet hullámai alá temet! Oh de a mi kincsünk változhatatlan és örök, nem fér be egy hajlék szűk falai közzé!.. Mit a szív belőle ölébe zár, csak egy csepp az oceánból, csak egy szikra a végtelenből. Körül öleli ez a földet! Jut belőle egy termékenyítő szikra, egy áldó sugár mindenfelé. Betekint a magas paloták ablakain, megpihen az alacsony kunyhók szalma fedele alatt; a szenvedő ablakára leheli a vigasztalás fényét, a bűnösnek szívébe a biztató reményt, a haldokló üvegesülni kezdő szeméire tulvilági fényt, a halál sötét éjjelébe az élet hajnalát, s nem férvé meg e földnek légkörében éltetőjévé lesz a nagy mindenségnek.

Nézzétek e drága kincset teljes fényében és pompájában! Meleg sugarainak érintése alatt Bethesda gyógyforrásai fakadnak, a nyomorultak elvetik mankójukat, a vakok látnak, a betegek meggyógyulnak! S mint Salamon pompás templomának aranyozott hajóját hajdan mellékpépületekkel vette körül: úgy a keresztyénség egész földet befoglaló templomának, az Isten országának e jótékony intézetek áldott mellék épületei, melyekből naponként a legszentebb imádság nyújtatik Istennek; mert a szeretet imádsága az, mely áld, éltet és boldogít.

Nincs szó az emberi nyelvben, mely leírhatná a szeretetnek szépségét, áldásait! Azok a nemes szenvedélyek és nagy érzések, melyek a keresztyénség áldó ege alatt a tökéletesedés oly magas fokára emelték az emberiséget, a testvérszeretet nagy tanában birják gyökérszálaikat! Az erőszak és jogtalanság gygaszi kezeivel emelt válaszfalak, a szeretet szeliden zengő kürtjének hangjaira nagy részt összeomlottak s a romhalma-zokat a testvéri szeretet üde repkénye futotta be. Ennek a szeretetnek idvezítőnk szívében felfakadt forrása ma már tengerré, világokat átkaroló Oceánná változott! Boldog, kinek szívében egy csepp van az Oceánból egy szikra annak boldogító tüzéből. A családi hajlék fedele alatt a béke és megelégedés

áldó tűzhelyét gerjeszti az, a nemes férfiú kezébe a jog szabadság, ártatlanság, becsület törhetlen fegyverét adja az, a gyöngéd női szivben áldó hatalommá, gyógyító balzsammá változik, mely előtt megalázza magát az erőszak, föl enged s áldozatra buzdul a közöny; mosolyt lehel a szenvedő könyvelt szemeibe, érintése alatt az elébb meggyülölt étellel enyhülve kezét fog a kétségbeesett !!

Nem kérde ez, ki Pálé, Kéfásé, Apollosé? hanem azt mondja, „mindnyájan egyek vagyunk a Krisztusban!” Ott, hol segedelemről, részvétről van szó, meleg szeretettel ölel keblére minden embert vallás külömbiség nélkül. Istennek templomává szenteli az emberi kebelt, s a szeretettel gazdag ember érintése alatt feldicsóul a föld, s virágok fakadnak a pusztá halmok felett !!

És most a lelkesedés e pillanatában kérdezzük meg magunktól, hogy a szeretetnek valódi aranya-e az, melylyel e pillanatban templomunkat felékesíthetjük? Vagy talán csak látszat, csak arany füst, mely a gyűlölség, az önzés rozsdáját takarja? Vagy itt-ott talán még hozzá van tapadva a salak? Isten egyedül, ki vizsgálja a szíveket és veséket, én csak annyit látok, hogy a szeretet mellék épületei még nincsenek felemelve közöttünk; a nyomor még sohajt, a szenvedés még könyeket hullat, még van, ki a visszavonás mérgét cseppenti a családnak, a társadalom, a gyülekezeti élet szentélyébe! Jertek! birjon e pillanat lelkesedése reánk átalakító hatással! hozzon mindenkinek egy cseppet egy szemernyit a szeretet tiszta színaranyából s ékesítsük fel azzal e templomot, hogy örömmel választhassa lakóhelyül a szeretetnek atyja, Istene, hogy lehessen e templom valóban egyház, vagyis háza az egyiségnek, a testvér szeretet által.

A II-ik ékessége legyen e templomnak a hit tiszta színe züstje, hogy lehessen ez a világnak világossága.

Ha a szeretet a szívnak melegséget, a hit a léleknek világosságot kölcsönöz! Nézzétek hol állapodtak meg, hova jutottak ama nemzetek, melyek elolták a hit boldogító szövétnekét? Sötét borzalmas éjszakába, melyet csak az ész meteor fénye világított meg egy-egy pillanatra, de a melyet annak átfutó fényénél látni lehetett az az iszony és irtózat vala! A sziv az alacsony szenvedélyek láva folyamát szórta, a nemesebb érzel-

mek oda lettek taposva a földi iszap mélyébe; az ész fenn csapongó gögijében gunyja lett önmagának; az emberiség boldogságára felállított intézmények megtiportattak, üdvösségének eszközei a földdel tétettek egyenlőkké! A hitetlenség kezében a szabadság áldása átokká, termékenyítő, boldogító ereje, pusztító lánggá változott.

Hova vezeti még ma is a hitetlenség az embert? A föld alatti aknák szennyei közzé, felforgatni azt, mit a szeretet, hit, tudomány ezred éveken annyi áldozattal alkotott, összedöntögetni azon oszlopokat, melyeken a társadalom jóléte, előhaladása, békéje biztosan nyugodott.

És ennek a hitetlenségnek, melynek a felforgatás nagy művé az érdeke, mely előtt a semmi a minden; — a vakhit a hitkényszer a szülő anyja! Ott a szent inquisíciók vértermében, a máglyák lángjai, a gályapad kinjai, a börtönök halálhörgései között, a zsarnokság pallosa alatt fogamzott az! Mint a vakhit, a gyűlölség és türelmetlenség fegyverével kezében a tudatlanság, babona éjszakáján, — úgy a hitetlenség a földi lét iszapjában érzi jól magát! Nagy tévedésben vannak azok, kik a korunkat rémületbe ejtő titkos törekvések miatt a felvilágosodást átkozva, vissza óhajtják terelni az emberiséget a vakhit borzadalmas szent homályába!...

Ne higgyük, hogy az a hit, melyre maga Isten tanította Jézus által az embereket, boldogtalanná tehetné a világot! Ne higgyük, hogy az a tudatlanság és babona sötétségébe volna hivatva csalogatni az emberiséget! hiszen az idvezítő épen ez ellen küzdött nemes lelkének minden erejével, azért mondja már maga Jézus a Máté szerinti evangélium VI-ik részének 26. versében, „ha a te szemed homályos leend, az egész tested is homályos lesz, ha azért a benned való világosság, homályosság: a homályosság mennyivel nagyobb lesz”.

Épen ezért ajánlom már én a hit tiszta, szin ezüstjét vagy is a felvilágosult hitet, mint az emberi fejlődés és tökéletesedés alapfeltételét, ez kötözi az ember nemesebb vágyait a kéklő ég magasságához, ez a hit az, mely az embert ama magas nézpontra emeli, honnan világosan látja a célt, mely elébe Isten által kitűzve van, ez az, mely az emberi szivben „az érzelmet kedélylyé, az értelmet szellemmé, az ösztönt akarattá di-

csőiti“ s ezeknek összhangzó tevékenysége által az ember azzá lesz, minek teremtvé van, Isten képére teremtett valóság, a teremtés koronája, a „földnek sava, a világnak világossága“ (Máté 5.13. 14.). Ki előtt jelentést nyernek az élet titkai, kibékülnek az élet ellenmondásai, ki csak egy utat ismer, a fejlődés, előhaladás és tökéletesedés útját, ki meleg kedélylyel, a nemes lelkesedés bátorságával áll a nagy érdekek zászlója alá s ez utról nem csálja le a kényelem szeretet, nem ingatja meg az önzés s még életét sem tartja drágának, csakhogy „elvégezhesse örömmel az ő futását.“ Nem emeli átokra kezét a tudomány ellen, tudván, hogy „jaj annak, ki a világosságot setétséggé változtatja“ (Ezsaiás 5. 20) épen ez adja meg a tudománynak magasabb szárnyait. S midőn a tudomány a végtelenség titkai előtt szédelegve állapodik meg, megvilágosítja annak szemeit; mert a hit látása épen ott mutatja meg erejét, hol az ész kiszámításai eltörpülnek, mert „a hit épen azoknak mutatója, melyek nem láttatnak.“ (Zsid. XI. 1.)

Felölel az ilyen hit a művészetből is annyit, mennyiben az örökszépség kisugárzását ismeri fel, melylyel Isten dicsősségének szolgálhat, eltanulja a természet összhangzó dicsőségét, helyet szentel templomában annak, hogy izlést, kedélymelegséget kölcsönözzön isteni tiszteletének.

És most nézzetek végig a világon! Ma épen ma itt és ott megrázkódnak „Siloám tornyai“, megrendülnek a „fényes Babilonok“, a vihar szárnyai mint kártya-várat fújják szét, az emberi jólét százados alkotásait, összetört áldozatok ezrei nyögnek az összehullott romhalmazok alatt, titkos láthatatlan hullámok csapkodják a társadalmi jólét alapját, öngyiloktól szétroncsolt koponyák, véres szívek, a fájdalom és kétségbeesés halvány alakjai jelzik azt az utat, melyen a vak hittől a hitetlenségig, a hitetlenségtől a vak hitig dobott emberiség halad! Ki bir bátran felemelkedni e rettenetes háborgás közepette?.. A hitetlen behunyt szemekkel, siket fülekkel rohan a veszedelem örvényébe! A hitetlen szorongva gondol a jövő pillanatra! Egyedül a hit telt kebel az, mely zavartalan nyugalommal tekint a világ forrongó változásira! Szívében Isten és szelid önmegadás a változhatlan akarattal szemben, még a halálban is az örökélet fénye száll reá, a hitnek szárnyain! Hát ugyan mi árthat ő neki?

Azért ha szegény vagy, ragaszkodjál e hithez, tudod, hogy „a szegénynek drága kincs a hit, túrni és remélni megtanít.“ (Arany). Szenvedő szívedre e földön nincsen balzsam ír?! E hit szárnyain alá száll szívedbe Isten, s ahol ő van, ott nincs fájdalom. A kétségek árja hányja, veti életed romlandó sajkáját s már ott tátong előtted a kárhozat örvénye? e hit kiveszi kezedből az öngyilkot s elsimulnak alattad a dula-kodó hullámok! S ha végre megáll előtted a halál: akkor is vigasztalódva mondd a költővel: „nincsen halál nem szól enyészet a sir hideg göröngyiről, csak por, mit porrá lenni késztet, csak az alak, mit szét töről!“ (Tompai).

Jertek ennek a hitnek tiszta szín ezüstjével ékesítsük fel új templomunk falait, hogy lehessen ez a világ világossága s kedvesebb leend ez Isten előtt Salamon templomának aranyozott oszlopainál.

III. Végre legyenek e templom ékességei a tiszta erkölcsiség drága kövei, hogy lehessen ez nyugtató szigetje az élet háborgó tengerének.

A tudomány, ha helyes uton halad, világosítja az elmét, nemesíti a szívet, a művészet fejti az izlést, éberré teszi érzeinket a szép és nemes iránt; de boldogságot, kebelnyugalmat, idvességet egyedül a tiszta hit alapján nyugvó erkölcsiség adhat az embernek.

A tudomány és művészet korunkban a fejlődésnek magas fokát érte el, virágzó világvárosokban pompás csarnokai emelkednek úgy egyiknek, mint másiknak! De vajjon boldogították-e ezek haladásuk arányában az emberiséget? Én úgy látom s úgy ismerem a történelemből, hogy csak ott és addig harmatoztak ezek áldást az emberiségre, ahol és ameddig a józan hit alapján nyugovó erkölcsiséggel kezét fogva végezték munkáikat.

Az a tudomány, mely megtagadja Istent, megtagadja az erkölcsöt is s rothadást idéz elő a társadalomban, a hazai életben, eladóvá teszi a jellemet, eladóvá teszi a hazát, mint Rómát Jugurtha idejében. Az a művészet, mely lelépve az erkölcsi alapról, hitvány kenyérkeresetté aljasulva, a szív gyenge oldalára, az érzéki vágyak fölgerjesztésére számít s pénzért árulja a mérget, mely megrontja az ifjú szív üde ártatlanságát: ezer láthatatlan csatornán keresztül beszívárogyva a családi szentélybe,

kiegített szívű korcsokat nevel, kik képtelenek lévén nagy érzések és nagy szenvedélyek ápolására, kiejtik kezökből az apáktól átvett szent örökséget.

Egyetlen iskola az még ma is, mely magában véve is üdvöt, boldogságot áraszt, mely tökéletességre neveli az emberiséget és ez a tiszta erkölcsiség iskolája! És a legtökéletesebb erkölcsiség tanítója a Krisztus, kinél ember még nem szólott bölcsebben, kinek ajkáról a szeretet méze a vigasztalás gyógy-balzsama csepeg, s kinek tudományában „foly az ítélet mint a víz, és az igazság mint a sebes patak.“ (Am. 5. 24.)

Ezen isteni bölcsesség nevelő iskolája ez ujonnan épített templom is. Mig a világi bölcsesség gyakran versengést, gyűlöletet támaszt s kevélylő dagasztja a gyarló emberi kebelt, harczra ingerel önmagunk, az élet és az Isten ellen: addig itt azt tanuljuk: légy szelid és alázatos! azt tanuljuk meg: hogyan lehetünk békében a világgal, magunkkal és Istennel. Mig a csillagász merészen méri az égi testek távolságait, mi oda tekintünk a hit csillagára, mely azt sugározza ki! Ne féljete! „a mi Atyánknek házában sok hajlékok vannak“, mig a régiségbuvár fölívont szemöldökkel keresi a történelem előtti idők avas maradványait s kételyei támadnak a természet bölcs berendezése felett, mi gyönyörködünk itt a „mezők liliomaiban“, melyek a gondviselés bölcsességéről beszélnek; mig a természet elrejtett erőinek bűvára önhitten kérkedik a villany és delej megragadó felfedezéseivel, mi a szeretetet tüntetjük fel, mely a világot körülöleli, melynél még sincs e világon nagyobb áldást-hintó delej-folyam, mert hiszen ez körülöleli a földet, átnyul egy pillanat alatt a világ-Oceánokon, általa világrészeken túl enyhület dereng a nyomor áldozatai felett, benue együtt éreznek az emberiség jobbjai; sőt ennek hatása még nincs ki meritve itt, mert titkos szálai összekötik az idegen népeket, összekötik a földet az éggel, a gyarló embert a tökéletesség Istenével, s mint egy csodás aranyhid feszül e mulandó hazából az örökkévalóságba, melyen a halhatatlanság angyalainak zengő léptei közlekednek. Mig Darwin álmatlan éjszakáin keresztül fölállítja a létérti küzdelem nagy tanát, mely szerint az erős kiirtja a gyöngébbet, mi azt mondjuk itt, „valamit akartok, hogy az em-

berek cselekedjenek ti veletek, ti is azt cselekedjétek azokkal“, arra tanítjuk az erőset: emeld fel a gyengét a porból, s megczáfolvá látjuk az egész tudós rendszert a gyöngéd szívű anyában, ki leggyöngébb gyermekét ápolja a legforróbb szeretettel. Ha a hatalom, a gazlagság csábító kigyója kísért, oda tekintünk a Krisztusra, ki a világ kincseit és gazdagságát hidegen dobta a kísértő lábaihoz az igazságért, s megtanuljuk itt megelégedni a kevéssel, gazdagságot keresni a szegénységben. S ha híven végeztük ezt az iskolát s keblünkben maradandó lakozást vettek annak elhintett magvai, kiemelkedünk a porból, erős izmaink az erény oszlopára feszülnek, s jellemünk erősebb leend az aczélnál s végül megajándékoztatunk a lélek drága gyümölcseivel, melyek a szeretet, öröm, békességes türés, kegyelmesség, jószág, hit, alázatosság, mértékletesség. (Gal. 5. 22.)

Jertek, ékesítsük fel e hajlékot a tiszta erkölcsiség drága köveivel, hogy lehessen ez nyugtató sziget az élet háborgó tengerén.

Oh, mily boldogító tudat az, hogy van egy hajlékunk, mely a testvérszeretet háza, a világ világosságának épülete, és végre megnyugtató, pihentető sziget az élet háborgó tengerén. Van-e közöttünk csak egyetlen lény is, ki elmondhatná, hogy neki nincs szüksége szeretetre, világosságra s szívnyugalomra? Oh a szeretet oly sokszor száműzve van a világ kebeléről, a világosság oly gyakran elrejtőzik sötét felhők mögé, s élet-sajkánk oly gyakran hajótörést szenved az élet tengerén. De itt e szent helyen folyvást a szeretet fénye rezg! A világosodás és tökéletesedés, a szabadság és igazság menyei eszméi, a humanismus nagy érzései itt mindenkor híven ápoltatnak s ha üldöztetnek: itt mindenkor oltalomra s törhetlen bástyákra találnak, és a megsebzett szívnek mily jól esik itt lélekben a szerető Atya keblére borulva, kisírni bánatát.

Szülék! apák és anyák! Szeressétek e házat, hol gyermekeitek, szívetek örömei, reményei a szent keresztség által felvételnek Isten országába, megerősítettnek a hitben a Confirmáció által. Ifjak! szeressétek e házat, hol kebletekben a leendő férfinak erejét, erényét, boldogságát tanuljátok megőrizni. Öregek! szeressétek e házat, hol gyöngülui kezdő szeneitek előtt a túlvilágnak biztató fénye rezg. Házasársak! szeressétek e házat,

hol szívetek szerelmét Istennek ajánltátok. Megfáradott szívek, megterhelt lelkek! szeressétek e házat, hol a szent igékben vigasztalás, a szent vendégség asztalánál igaz testvéri érzet, enyhület, öröm, reménység, nyugalom, boldogság száll szívetekre. Sors üldözötték, vesztés kinjai alatt kesergők, titkos bánat terhe alatt nyögők, az élet hajótöröttei! szeressétek e házat, siessetek ide mindannyiszor tört hajótokkal, roncsolt szívetekkel s itt lehull szívetekről a bánat mérges kigyója, ártalmatlanul mint a hajótörött Pál apostol kezéről a mérges vipera.

Ime e pillanatban, midőn minden jó szívet az öröm, a lelkesezés és hála szent érzelmei töltenek el, melegen hivlak fel mindnyájatokat e felséges intézmény gyámolítására, ne sajnáljátok a szeretet szentegyházának, a világ világosságának és a világ pihentető szigetjének oltárára feltenni filléreteket! Joga van ennek, mely annyi köny és vér, annyi ellene támadt vihar és megpróbáltatás között is folyvást megőrzé a legszentebb érdekeket, az emberiség legföltettebb igazait, joga van az egész világ részvételéhez. Legyen azért munkás a ti, irántunk való szerelmek! Tudjátok! valaki, egygyel az én kicsinyeim közül jót tesz, úgy tekintem, mintha én velem tenné azt, azt mondja az Ur.

És most nagy Isten, fogadd el kezeinkből e templomot, áldd és szenteld meg ennek falait! Áldd meg azokat, kik e szent helyen fogják időről időre az ígét hirdetni, áldd meg igaz tudománynyal, keresztyéni bölcsességgel, szerénységgel, hogy tisztán lobogjon itt a hit szövétnéke, tisztán csorgedezzen a szeretet patakja! Kiméld meg ez egyházat nehéz viharoktól, megpróbáltatásoktól annyi küzdelem után, hogy a békés napok nyugalmas óráiban építhessük sikeresen bensőleg nagygyá és erőssé a te anyaszentegyházadat! Áldd meg időről időre azokat, kik bánattól megterhelt szívökkel ide jönnek vigasztalást keresni, hogy enyhét és nyugalmat találhassanak itt minden körülmények között, áldd meg mindazokat, kik e templom felépítésében munkálkodtak, mindazokat, kik bennünket nagy munkánkban testvérszeretettel segítettek, áldd meg mindazokat, kik eljöttek részt venni örömeinkben. Áldd meg és szenteld meg e gyülekezet nagyjait kicsinyeit. Áldd meg e várost, ennek minden rendű s vallásu polgárait, hogy a béke, szeretet, egyetértés itt egymást csókolgassák! Áldd meg e hazát, adj ennek békés fejlődést, anyagi szellemi jólétet, szabadságot,

előmenetelt!.. Neked pedig, ki egyedül vagy hatalmas és a leg-szeretőbb Atya, legyen dicséret, dicsősség, tisztesség és hálaadás szent fiaddal, a Jézus Krisztussal mától fogva mindörökké Amen.

Keresztelési beszéd és ima.

*A nyíregyházai ref. templom szentelésekor, 1883 jul. 3-án
mondotta: Illyés Bálint.*

Legyetek üdvözölve kedves remény bimbói a szülei kebelnek, legyetek üdvözölve itt ez Istennek szentelt falak között, a vallás, a szeretet vallásának nevében!

E vallásnak isteni feje és szerzője, ki szeretete meleg sugáraival ölelte be az emberiség nagyjait és kicsinyeit, megváltó Jézusunk mondá egykoron: „Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket, mert ilyeneké a menyeknek országa!”

Az ő nevében, az ő szavai értelmében hoztak ide titeket is ártatlan kisdedek, hogy annak tisztelőivé avassunk fel itt, kinek dicsőítésére épültek e már-már felszentelt falak.

Szent, szent, szent e hely, mint az az ártatlan gyermeki kebel, melyben a mennyország lakozik.

De e falakon kívül, mint zugó és hánykódó tenger, a küzdelmek ezer vészeivel, s a szenvedélyek felcsapkodó hullámaival zajong az élet.

E mozgalmas, e hánykódó tenger veszen titeket is karjaira ártatlan kisdedek!.. Ez fejti ki a bennetek szunnyadó isteni erőket, magasztos érzelmeket, ez emel az emberi méltóság magaslatára; de ugyanez mérgezheti meg kebletek szentélyét, dulhatja fel abban az ártatlanság paradicsomát, s a szenvedélyek erős viharával a bűn és kárhozat örvényébe sodorhat, a kín és nyomor kősziklájához paskolhat.

Ezért emelünk mi titeket, s ezért emeljük általában a kisdedeket, — a mi hitünknek sorsosait, — az életnek alig ébredő szakában az urnak oltárára, hogy legyen e hely, honnan kiindulnak, örök béke part rájuk nézve, hol az élet küzdelmei ellen meg-megújuló erőt, bátorságot merítsenek; s ha megtört szívvel térnek vissza-vissza majd: enyhet, vigaszt találjon kebelök itt.

Ezért helyhezünk mi titeket ártatlan kisdedek ! mindjárt a földi pálya kezdetén szent vallásunk kebelére, hogy legyen ez lábaitoknak szövétneke a kisirtetek harczában, legyen ez vezérszallagotok a tökély és boldogság szent célja felé, melynek világánál tisztán lássátok rendeltetéseteket.

Oh vajha e csillag, a hitnek csillaga ragyogna mindenkor az életnek utain felettetek ! s bevilágítva a sötét pályatér, s felfelmutatva az ártatlanság paradicsomát, ama földi mennyországot, — mely most lakja kebletek, — mindannyiszor visszavisszavezérelne Istenhez, s a földi porhazából az Örökkévalóhoz emelné lelketeket ! !

Jertek, oh jertek Istennek hivei ! kik már ismeritek az életnek küzdelmeit, s ismeritek a vallásnak felemelő, boldogító erejét azokban ; s midőn itt, e most szentelt falak között, — mint első zsenget helyezzük ez ártatlan kisdedeket a vallás oltárára, hogy legyen az lábaiknak zsámolya, életöknek soha ki nem alvó szövétneke : kérjük reájok Istennek kegyelmét, imádkozván ekképen :

Isten, kegyelmes atyánk oda fent a mennyben ! kinek szereteted fénylő sugára ömlik el az egész mindenségben ! Szeretetből teremted te az embert, szeretetből hivatad lételez ez ártatlan kisdedeket is, kiket e neved dicsőítésére most szentelt oltáron, országod polgáraivá avatunk fel a keresztséggel által.

Vedd fel őket jó atyánk a te szövetségedbe, hogy választottaiddá legyenek, s vezérelj hatalmas karjaiddal az életnek szövetségének ösvényen, hogy sok örömet, kevés fájdalmat találjanak azon !

Neveld fel őket szüleiknek örömére, édes hazánknak s az emberi társaságnak hasznára, s anyaszentegyházad dicsőségére !

Lebegjen védő szellemed felettök és mindazok felett, kik rokon érzettel ajánlják őket mostan kegyelmedbe s kísérik majd évek múlva az életnek utain !

Lebegjen védő szellemed e szent hajlék felett is, honnan ők s majdan több kisdéd társaik kiindulnak az életnek ösvényére ! Add, hogy legyen ez mindenkor bölcsője a hitnek, honnan kikelve égi erényekkel teljessedjék be a gyermeki kebel ; legyen ez menhelye, aziluma majd az életutain kifáradottnak ;

legyen ez, mint a Nőé bárkája megtartója s szabadtója mindazoknak, a kiket keblére ölel! Ámen.

(Keresztelés.)

Az örök szeretetnek Istene legyen vezére és oltalmazója e kisdedeknek a tövises pályán! Nevelje fel őket a hitben, reményben és szeretetben.

Boldogítsa ez életben, s üdvözítse majd a halálban a Jézusért. Ámen.

Templomszenteléskor mondott esketési beszéd.

Irt a s elmondta: Peterdy Károly beregi esperes.

Jöjjön továbbra is áldás, kegyelem és segedelem stb. —

— — — — —
„A föld — melyen állasz — szent föld!”

Az előidőkor szent hajdanában — egy égő csipkebokor mellett hangzott el eme figyelmeztető ige — melyet én ime most ez ünnepélyes alkalommal hozzátok intézek K. jegyesek!

Igen, mert ez a hely — e föld is melyen ti most állotok szinte szent föld!.. hiszen éppen ti is egyik közelebből érdekelt kiváló tanúi vagytok annak, mikép avatattott szentté e hely, ez urnak szentelt oltár, mely előtt ti is most szint oly remegéssel, aggály s reménytől áthatott izgatottsággal állotok; mint egykor az Urnak ama választottja az égő csipkebokor előtt, ki midőn az élet küzdelmes pályájára hivatva, Isten szt. hegyéhez a Hórebhez közeledett, megdöbbenve hallá az égi szózatot:

„Old le a te saruidat lábaidról: mert a föld melyen állasz szent föld.”

A kecsgetető remény mellett, melyet az önzetlen szívből fakadt vonzó szerelem oly híven dajkál: ugyebár befészkelte magát egyszersmind a ti kebleitekbe is a hidegen számító kétely?!

Az élet ily elhatározó fontos pillanatában — az egymásért hőnn dobogó hű szíveket is — az öröm mellett félelem, a bizalom mellett remegés fogja el.

Habár elvitázhatlan is ez állítás igazsága, miszerint „bölcsék csak az élet vége felé vagyunk, hanem többnyire könnyelműek, midőn a világba lépünk”, de mégis az élet ily nagy for-

duló pontjánál, — a megmásíthatlan szt. eskü kimondásánál, az elhatározó „holtomiglan s holtodiglan“ szó kiejtésénél, a törvényes összefűzés órájában lehetetlen, hogy komoly meghatottság ne szállja meg akaratlanul is — még a legkönnyelműbb mátka párt is. Bármily édes feltétlen reményt fűzzön is ilyenkor a czél kedvező sikeréhez, de nem tudván mi sors vár reá családalkotó életpályáján, lehetetlen, hogy midőn elhagyja e felszentelt hajlék küszöbét, a családi élet nyíló ajtajának kilincséhez reszkető kezekkel ne nyuljon.

Avagy nem természetes is-e az, hogy midőn eddig megszokott viszonyainktól szakadnunk kell, érzetünk elborul, még ha valószínű boldogságnak is megyünk elé, tudjuk mit hagyunk hátra, de nem tudjuk mit rejt jövőnkben a sors fátyola?!

K. jegyesek! az élet e válságos percében szabad legyen figyelmetekbe ajánlani hazánk nagy fiának ezen szellemdús mondatát: „a siker áldása Istennél van, embernél a becsületes igyekezet, s a kinél ész, jellem és jó szív szövetkezett, arra nézve nincs bukás ez életben!“.

Véssétek kérlek szíveitekbe e jelmondatot ti is k. j.! s ez adjon irányt élet-pályátokon, s ha olykor-olykor keresztutra találtok, saját szíveitektől kérjetek tanácsot, s mindég úgy cselekedjete, mint tiszta lelkiismeretetek sugalja, arra gondoljatok, ki onnan felül néz le reátok, tudván hogy ő a szívek és vesék vizsgálója, s ő az, aki az élet különféle változásai között is gondot visel.

Igen, gondot visel a szenvedés nyomor sanyarai között is, mikor néha annyira fejünk felé tornyosulnak a vést rejtő fellegek, s oly soká elkinzanak az egymást felváltva érő csapások, mikor súlyai alatt már-már roskadozunk s a kétségbeesés hullámjaitól ide s tova hanyattatunk, bizonynyal ezeknek kiállására Isten végzésén való megnyugvás, Istenbe helyezett bizalom kivántatik, mely egy, a legszebb erkölcsi boldogságunkat elősegítő erényeink közzül.

De valjon birtok-e ti K. j. ezen erényekkel?! Félő: hogy ezen kérdésre tagadólag kell felelnetek, mert ugyebár alig ér bennünket valami kis részben veszély, szerencsétlenség, tüstént panaszra, zúgolódásra nyílnak ajkaink, vagy ha egyikünket magasb polczra emelt a sors mint a másikat, vagy egyikünk

alacsonyabb sorsba helyeztetett mint a másikunk, nemde merészek vagyunk még az isteni gondviselést is kárhoztatni, pedig balgaság, mert állapotunkhoz képest még boldogabb s megelégedettebb életet élhetünk, mint azon szerencse fiai, kiknek sorsát irigyeljük.

Ugyan kérdem, mit ér a rang, hivatal, méltóság: ha nincs családi boldogság, ha áldás helyett átkok kísérek sirunkhoz, nem boldogabb-e annál az a szegény alacsonysorsú, ki éltét hű családi s baráti körben, nyugodtan s megelégedetten töltheti?

Ne zúgolódjatok azért soha a szenvedések — még a sors csapásai alatt sem, hanem bizzatok Istenben, hiszen meg van írva: „Minden gondotokat ő reája vessétek: mert ő neki gondja van ti reátok!“, „Keressétek elsőben is Istennek országát és annak igazságát, azután mindenen megadatnak ti nektek“, továbbá:

Ne feledjétek, hogy a családi életben nem szabad hiányozni a szíveket forró szeretet hevével egybeolvasztó azon viszonynak, mely azt boldogítja!

A vallásos érzenen táplálkozó, hűség és szeretet alapja a családi élet boldogságának, ez a férjek és nők összefűző aranyláncza, ez azon üdv-eszközölő génusz, mely kitartásra ösztönöz, reményeinket éleszti!

Ami a nap a természetben, az a szeretet és hűség a házasság életben, ez kútfeje minden áldásnak, ez az élet minden örömeinek s boldogságának.

Vallásos érzenen alapuló szeretet és hűség nélkül a legkitetszőbb emberi tökélyek is elvesztik becsőket. „Ha angyalok nyelvén szólnék is, — ugymond az apostol — ha szeretet nincsen bennem: olyan lettem mint a zengő ércz és a pengő czimbalom.“

Az igaz keresztyén érzi is magában a vallásnak ezen erejét, egész valóján a szeretetnek lelke ömlik el. Szereti Istenét, „megtartván reménységének tántorgás nélkül való vallását“ — „járulván hozzá a hitnek bizonyos bizodalmaival, s a gonosz lelkiismerettől megtisztult szívvel“. Szereti emberfeleit, részt vesz azoknak örömeikben, osztozik fájdalmaikban, és „Örül az örülőkkel, sír a sírókkal!“

Jól tudja, hogy a lélek üdve, a test jólléte, erkölcsös érzet, józan gondolkozás, szeretet, jó cselekvés, ipar s munkakedv által eszközölhető kedvező sikerrel.

Jól tudja, hogy a gyémánt bele eshetik a mocsárba, a sár körül veszi ; de nem szennyezi be, nem hathat belsejébe, hogy becsét s tisztaságát megrontsa ; míg a vas, a legtisztább helyen is rozsdát és foltokat kap.

S e tudat arra ösztönzi, hogy az ő erkölcsi életének becsé és tisztasága is, e drága értékű érczhez legyen hasonló, ne szeplősitse azt meg semmi szennyfolt, ne kapjon rozsdát mint a vas.

K. jegyesek ! ez a tudat vezéreljen titeket is család alkotó élet pályátonkon. Ez éltetek jövőjére oly nagy behatásu, magasztos perczen, mi lehetne más az én lelki pásztori önzetlen utasításom, vagy szives jóindulatból eredő baráti s testvéri tanácsom, mint az eddig rövid vázlatban elmondottaknak figyelmetekbe ajánlása, kérlek fogadjátok azt kedvesen, s tartásátok meg emléketekben.

S most midőn e szent helyről kiléptek — a családi hajlék küszöbén belől, — mint a régi pogány ősök, varázsoljátok át ti is a házi tűzhelyt oltárrá, s gyulaszszátok fel azon a valóságos érzet hevétől gerjedt szeretet tűzét, s égjen az ott — a hűség lángjában szüntelen kiolthatatlanul.

Ha ezt művelitek ; ne féljete, mert Isten lesz veletek, már pedig : „ha Isten velünk : kicsoda ellenük.“

S végül még arra kérlek szeretett ifju mátká párok : Legyen szent, szent és kedves előttetek mindenkor e hely, hol most frigyetek általam szentesíttetik, s házassági szövetségtek Isten szent nevében megerősíttetik.

A mint e templom egyes alkatrészeit az Isten s vallás iránti vonzó szeretet s magasztos érdek hordta egybe, s az együttes buzgalom építé fel : ugy csoportosítsátok ti is magatokban a különbféle erényeket, s egyesült erővel épüljete a jóban, s nevedjete a gondviselő atya iránti odaengedő gyermeki szeretetben !!

A mint e szent ház falai vész és viharban szilárd alapon nyugodva fennállanak ; oly szilárd, vagy még szilárdabb, s reu-

dithetlen legyen vész és csapás idején is sziveitekben az Istenben helyeztetett keresztyéni bizodalom!!

A mint ragyog ez épület tetőzetén az evangéliumi jelvény a csillag, s diszes ékitményeül szolgál annak: úgy sugározza vissza a benső keresztyéni érzet tiszta fényét a ti erkölcsi éltetek, s mint a keleti bölcséket vezérlé Jézus jászol bölcsőjéhez a csillag: úgy vezéreljen ez is titeket, s jelölje az utat nektek is az üdv honába, s ékeskedjete ti is szünet nélkül a jó cselekedetekben!!..

Igen! tekintétek e szent hajlék tetőzetén ragyogó protestáns jelvényt, Krisztus zászlója gyanánt, s e lobogó alatt haladjatok hova tovább előre, Isten szent nevében bátran előre!!!

Mielőtt azonban elindulnátok, hívjátok tanubizonyságul házassági szövetségtek megszentelésére és megáldására Istent, ki a szívek és vesék vizsgálója, s előtte, és ez ünnepet szentelő diszes gyülekezet előtt, a sziv legigazabb őszinteségéből fakadó érzelemmel fennhangulag nyilvánítsátok ki, megkötendő frigyetekeket, illetve szándékotokat, — fogjátok meg azért egymásnak jobb kezét.

(Következett a kérdés-, eskü-, ima és megáldás.)

Imák és beszédek.

Az Ur vacsorája kiszolgáltatásakor a nyíregyházi ev. ref. templom felszentelése alkalmával 1883-ik év július hó 3-ik napján.

Irtá és elmondta: Kiss Aron, porcsalmai ref. lelkész és szatmári esperes.

A te kegyelmed legyen tovább is velünk szent foglalkozásunkban Isten, jó atyánk a Jézusban. Ámen.

Még nem ért meg egészen a tartomány gabonája az aratásra, még nem jött el az aratás zsengéje bemutatásának rendes ideje, hogy annak uj kenyéréből áldozhassunk az urnak, s ime szokatlanul hetedszer is fel van terítve az ó kenyérrel az asztal és én is ide álltam, hogy e szent asztalhoz hívjalak titeket. Igen, isten féltő hivek, mert ez a nap, mely ma reánk derült, melyen ez evangélium szerint reformált keresztyén egy-

házközség, a nagy Isten dicsőségére emelt s már teljesen elkészült imaházát ohajtja magasztos céljára ünnepélyesen felavatni, édes tisztünké teszi nekünk, hogy ugyan ez alkalommal mutassuk is fel itt az örökkévaló előtt mindazon szent szolgálókat, melyekkel e gyülekezet jó Istenét, e hajlék falai között lélekben és igazságban imádni kívánja.

Ezért emeltük már itten ő hozzá, a mult áldásiért háládó-, jövőnk reményiért bizodalomteljes imádságainkat. Ezért hallgattuk itt e jelentőséges ünnepélyre vonatkozólag a közünk hirdetett lélekemelő szent ígék s ez ígék szíveikig ható fejtegetését.

Ezért kívántuk e szent helyre hozatni, kiket e szüléknek szerelmi zálogul ő közelébb adott, azon kisdedeket, hogy itt idvezitőnk meghagyása szerint, tegyük ünnepélyesen tanítványokká, megkeresztelve az Atyának, fiunak és szentléleknek nevébe őket; felfogadtatva az illető édes és keresztszülékkel az ő keresztyéni neveltetésüket.

Ezért kívántuk, hogy „dobogó keblű szüz menyasszonyát, hozza fel az ifju felebarát“ s itt, hol rá az örök szeretet atyja vár, itt tegye esküjét a házasuló pár, hogy az, ki a szívek, vesék vizsgálója, legyen tanuja, hogy hűségét társához mindenik megójsa.

Ezért ohajtottuk, hogy itt most kezdetben tegye meg legszentebb fogadalmát is minden, ki e szent közösség körébe tartozik, ki Istennek velünk egy hittel áldozik, hogy ő a megtartó ur Jézus Krisztusnak hálás tisztelője s hű követője lesz; hogy viszont nyerhesse mindenik zálogát és biztos pecsétét az ő örök kegyes üdvözítésének. Ezért, e templomszentelési ünnepélyes alkalomnál fogva állottam én is e szent asztalhoz, mint a kinek e most elsorolt szent foglalkozásokból ez a kiváló rész s megbízatás jutott, hogy itten az Urnak halálát hirdetvén, az ő végrendeleti vacsoráját tinéktek kioszszam.

De tán kérdezhetné itt tőlem valaki, hogy e jelen öröm ünnepély s idvezitőnk kínos halála emléke miképen illeszthetők össze? Bölcsődal, menyasszonykoszoru, sírfátyol? — Igen jól!... Egy egész élet hadd álljon itt!... A ki létre hozott, az költ fel sirunkból, s vegnélkül ama más életben boldogit.

Nem, — nem hirdetnék most ez ujonnan emelt falak a nagy Isten dicsőségét, nem hangzanék köztük feltámadás s élet, ha a Jézus Krisztus kiomlott vérével meg nem alkotja a hitetlen népek közt örök szentegyházát, s meg nem váltja a bűnök szomorú eredményétől e szentegyház tagjait. Oh bizony az ő keresztyéről alá csordult drága vére lett a mi ujjá születésünknek pirosuló hajnala. Nem, nem is költi fel e megváltó halál szivünkben a válás emésztő fájdalmát; mert mi tudjuk, hogy csak 3 kurta napig tartott ő felette a kajánság úgy vélt győztes diadala; s most fent a fénynapok tüztáborán felül, hol Isten kiváló dicsősége székét helyhez tette, — ott élvezi ő már örök dicsőségét, ottan boldogítja végtelenül az ő üdvözült hiveit. Azért már az ifju keresztyén egyház első öröm ünnepén az első pünköstben is, hirdette az ő szent halálát diadalérzettel az örvendező apostoli sereg, s hangoztatá hiven a lelkesült Péter, hogy „ama názáretbeli Jézust, a kit ti gonosz kezeitekkel keresztfára fészítvén megöltetek; azt a Jézust feltámasztotta az Isten a halálból, mely dolognak mi mindnyájan bizonyosági vagyunk. Annak okáért az Isten jobb karja által felmagasztaltatván és a megígért szent lelket megnyervén, kitöltötte azt, a mit ti most láttok és hallotok. Térjete meg azért és keresztelkedjete meg a Jézus Krisztus nevében és veszitek a szent lélek ajándékát“. Csel. 2 : 22, 23, 32, 33.

Oh azért bár első felemlítésénél az ő halálának megdöbben is a kegyetlenségen, érző szivünk, de öröm váltja fel azonnal e megdöbbenést, öröm villanyozza fel keblünket az ő dicső feltámadásának ösztönszerűleg következő emlékezetére! Nem, nem rövidülnek a sirfelett sem meg Istennek karjai: él a mi fe-
jünk és mi is élünk ő vele!

Az ő isteni megdicsőíttetésének lelkesítő tudatával hivlak azért ez örömnünnepen titeket ő hozzá, hogy jertek ide, kik megfáradtatok s meg vagytok terhelve bűneitek miatt és ő itten megkönnyebbit titeket.

Oh oly sokak az élet fáradalmi! Mi megfáradunk itt a természet viszontagságai, a létfontartás szükségai s a mások bánatmai hordozásában, a sokszerű kötelességek teljesítésében. Minket terhelnek mindenek felett élünknek bűnei, a me-

lyek szívünket ólom súlylyal nyomják; mert nem tudtuk betölteni a törvényt; nem szerettük mindenk felett az Istent, nem szerettük embertársainkat mint magunkat; sőt a bűnös vágyak szenvedélyek azok bántalmára s indulatunk tüze mi magunknak is megrontására vittek. Ily sokszerű fáradalom miatt ellankadtak, ily nyomasztó terhek súlya alatt nyögők vagyunk mi mindnyájau

Jertek azért ide megfáradott hívők, megterhelt társaim, itt a könnyebülés! Nincs a természetnek oly visszás folyása, nincsen az életnek oly kiuzó szüksége, nincs a társaságnak oly nyomasztó nyüge: mely ellen kitartó erőt s vigasztalást ne nyujtana Jézus a főgondviselés üdvadó tanával. Nincs az elfajult emberi szívnek oly sértő fulánkja, melynek elviselésére türelmet és erőt ne adna a tanítványától elárult, boldogított népétől halálra üldözött s még is gyilkosaiért imádkozó Jézus felséges példája. — Siessünk azért ide ő hozzám, és ha lelkünk éhezi és szomjuhozza a vigasz ígéit, halljuk meg most itten az ő szájából, hogy „az én testem bizony étel, és az én vérem bizony ital“; erősítsük tehát s tápláljuk ezekkel csüggeteg lelkünket az örök életre.

Jöjj ide te szegény, szolgaságra jutott, te társaidtól is megvetett, gyalázott, és lásd meg itten, hogy még is egy, — a legfőbb felség nem utál meg, de örök kegyelme asztalához hív és méltóztat tégedet; lásd, hogy ha a földi nagyok ajtajai oly sokszor becsukvák is e földön előtted, itt szabadon mehetsz, a meghallgattatás reményével, mindig a világ Urához. — Itten szabadság van!

Jöjj ide te, kit tán kegyelő szerencse, születés vagy a jó Istentől nyert lelki testi jelességed más emberek fölé emeltek s helyeztek, és ott a magasban szédelgő fejed már nem látja, hogy te is a koldussal azon eredetű por vagy, és nézzed miként itt, leteszi a király fénylő koronáját, hatalompálczáját s magát töredelmes szívvel vallja Isten bűnös szolgájának. — Lássad, te is az vagy: itt egyenlőség van!

Jöjj ide te a ki iránt elhültek a részvétteljes szívek, kitől az emberi könyörület is már végképpen elfordult, s nézd hogy az emberek legtökélyesbike, az Isten fia mint szeret mint áldozik, hogy megelégtsen, hogy végképp boldoggá tegessen téged is. Itt a testvériség megdicsőülése!

Jövel ide minden bűnös, kit vétkeid rég érzett terhe nyom, kit a bűnök gyászos eredménye sujtol, kit a végszámadás gondolata rémit! S emeld fel megváltód keresztyére hívő lelkednek szemeit, s lásd meg ott Jézust, ki kinos keresztyén is a gonosztevőnek boldog édent ígér. Nincs bűnödnek olyan mélységes örvénye, hogy abból lelkedet ő ki ne emelné, nincs földi éltednek olyan pillanata, hogy abban előtted meg ne nyithatná a kegyelem ajtaját. Itt a várt idvesség!

Óh jöjjetek ide mindnyájan ti Isten megáldott hívei, és ha már az arany kalászsokkal habzó mezőkön láttátok, mily nagyok az Isten cselekedetei, hogy betölt a föld az ő gazdagságával; ha itt is látjátok, hogy készen áll e ház, mely már az ő háza s a mennyek kapuja: áldozatok neki hálás szívetekből minden áldásiért, áldozatok Isten azon kegyelméért, melylyel e szent hajlék felépítésében mind e napig nektek segélyetekre volt; és tegyetek itten szent fogadást az ő üdves parancsinak hű követésére, hogy lelketekben is visszhangozzék ama boldogító szózat, melyet a Zákeus házában egykoron mondott a megtartó, hogy „üdvessége ma lett ennek a háznak.“

S hogy ez úgy lehessen, jertek kezdjétek most és kezdjük mindnyájan lelkünk áldozatát bűneinkről valló vallástételünkkel s azok bocsánatát Istenüktől kérő esedezésünkkel, ekkép fohászkodván:

Irgalmas Isten, imé én megromlott erőtelen bűnös, töredelmes vallást tészek te előtted minden titkos és nyilván lévő bűneimről, melyeknek elkövetésével a te szent törvényidet álhágtam; vallást tészek mindentudóságod előtt, hogy nemcsak elmulasztottam teljesíteni parancsolatidat, hanem azokkal ellenkező sok vétkes tetteket is vittem végbe. Az én lelkemnek gondolatai, szívem szándékai, vágyai és indulatai naponként ellenkezők valának törvényiddel; nem szerettelek téged mindek felett akarotod hű követésével, nem szerettem embertársaimat azok jólétének gyarapításával, hanem nekiek, sőt sokszor magamnak is ártottam sokszerű vétkes tetteimmal.

De mind e bűnöket lelkemből megbántam s ezekkel magamra vont büntetésidnek elegetedéért hozzád folyamodom irgalomnak atyja. Te ki megígérted, hogy a mely órában a bűnös ember megtérvén hozzád kiált, meghallgatod őtet és álnok-

ságiról meg nem emlékezel, könyörülj rajtam is és bocsásd meg az én súlyos vétkeimet! Te, ki szent fiadat érettem váltságul a halálra adtad, óh ne hagyj lelkemet meghalni érdemelt kárhoztatásodnak örök halálával! Sőt midőn most hozzád jobb életre térni, magam és társaim irányában, tiszta és szeretetteljes életet igyekszem kezdeni és élni, segélj e szándékom végbevételében a te szent lelkeddel; vezérelj és szentelj meg azzal engemet lelkemben testemben; hadd lehessek most is méltó vendég a te fiad asztalánál, és ne is hagyj többé tőled elszakadnom, hogy hozzád juthassak egykor amaz örök boldogság honába, melyet idvezítőm ígérete szerint szívem remél, s biztasd meg erősítsed lelkemet az örök idvesség hitével a szent vacsorában! Amen.

Hallotta a mindentudó Isten e töredelmes imádságot s reménylem, hogy örök irgalmából meg is halgatta azt, keresztyén társaim; mindaz által, hogy a ti hitetek itten az egész gyülekezet előtt is nyilván legyen, a közzvallástétel által erősbuljön és jó példaul is szolgáljon: a bevett rendtartás szerint néhány kérdést teszek a keresztyén hit főbb czikkeiből előtökbe, melyekre kiki benső meggyőződése szerént adjon itt hallható szóval feleletet. Kérdem azért:

1. Hiszitek-e hogy a teljes szentírás Isteni vezérlet alatt azért iratott, hogy aki az abban Istentől kinyilatkoztatott igazságokat elhiszi és erkölcsi parancsolatokat teljesíti: ez által boldog legyen, sőt örökre idvezüljön?

Én hiszem és vallom!

2. Kérdem: hiszitek-e hogy Isten a Jézus Krisztust is azért bocsátotta e világra s azért adta a halálra, hogy az evangéliomban előadott tudománya és felséges példája által a benne hívők értelmét megvilágosítsa, akaratát megszentelje s az őt hiven követni igyekező kegyeseket bűneiktől és azok gyászos eredményétől megszabadítván idvezítse?

Én hiszem és vallom!

3. Kérdem: hiszitek-e és megismeritek-e, hogy ti még mindeddig sem vagytok a szent és kegyes életnek oly hű követői, a melyek lenni tudnátok és tartoznátok; tehát ha a Jézus által üdvezülni valóban akartok, bűneitek szives megbánása mellett jámborabb életre szükség megtérnetek?

Én hiszem és megismerem!

4. Végre kérdem: ígértek-e az Istennek kegyelme mellett magatokat arra, hogy ezután ilyen, Istennek tetsző, kegyes életet élni teljes szívvél és lélekkel igyekeztetek?

Én, Istenem kegyelme által, magamat erre ígérem!

Én is tehát hallván e ti nyilvános vallástételeteket, mint az én Uramnak a Jézus Krisztusnak méltatlan bár, de hivatalos szolgálja, az ő nevében hirdetem tinéktek, hogy a milyen tiszta lélekkel e most vallott igazságokat hiszitek és a milyen hiven igyekeztetek, hogy most tett ígéreteket teljesítétek, ép oly bizonynyal várhatjátok az Isten kegyelmességétől, bűneitek büntetéseinek elengedtetését és a sirontúli boldog örök életet.

És az idvezítő Ur Jézus Krisztus nevében tett ezen ígéretem bizonyosságára meg is hivlak ezennel titeket, hogy jertek elő mindnyájan anyaszentegyházi szép renddel magatokhoz venni e szent asztalnál bűneitek bocsátánának Jézus által rendelt szent jegyeit és biztosító pecséteit.

(A hivek előjárulása után.)

Miképen szerzette áldott idvezitőnk a végvacsorát, megírta azt szent Pál Korintusbeliekhez elsőbb izben küldött levelének 11-ik részének 23-ik s több következő verseiben ekképen: „Én az Úrtól vettem, melyet néktek előtökbe is adtam, hogy az Ur Jézus azon az éjszakán, melyen elárultatott, vette a kenyeret és hálákat adván megszegte és azt mondotta: Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely tiérettetek megtöretik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.

Vegyük hát mi is e kenyeret az ő példája és rendelete szerint, és adjunk hálát jó Istenünknek ekképpen szólván:

Irgalom Istene, mennyei jó atyánk, gyarló életünknek bűnös utairól hozzád térve megjelentünk e szent helyen; itt, hol áldott fiadnak asztala, mint a te isteni szerelmed oltára készen áll számunkra; s hitünk szemeivel látjuk az Ur Jézust, miként áldozza fel saját éltét értünk, hogy a mi elveszett éltünket megtartsa; és szemléljük színről-szinre e kenyeret, mint az ő megtörött szent testének jegyét, halljuk idvezítő felhívását hogy

ezt vegyük és együk, mert a mit ez itt jelez az ő teste, mely mi értünk töretett meg: — és egy szent érzélem, a szívbeli hála érzelme tölti el mindnyájunknak keblét.

Ki látná be Uram a te jóságodnak véghetetlenségét, ki mérné meg a te irgalmad mélységét? ki úgy szeretted még bűnei között is az ember-világot, hogy egy szülött fiadat adtad érette, hogy minden, valaki ő benne hiszen, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.

Óh Uram, adj nekünk szent lelket, hogy az a tiszta hála, mely lelkünket e te idvezítő kegyelmed hitére betölté, tegyen minket most e szent vacsorának méltó részesivé, ne lankadjon soha jövőre sem hívó kebelünkben, hanem indítson minket minden bűn elhagyására, szent parancsolatid hű követésére s tegyen egykor méltó örökösivé szent fiad országának.

Elvesszük és megeszszük óh Isten e kenyeret, de te magad szenteld és áld meg nekünk ezt, hogy legyen ez ama Jézus által ígért életnek kenyere, legyen örök zálog mindnyájunk szívében, hogy a milyen igaz hittel részesülünk itten e kenyérben, épen oly bizonynyal részesülünk egykor Isten kegyelmében a Jézus által megszerzett üdvösségben. Óh add hát jó Atyánk, hogy ez a szent kenyér lelkünket valóban táplálja s tartsa meg az örök életre! Ámen.

(A kenyér kiosztása után folytatva.)

„Hasonlatosképen“ — így folytatja szent Pál az uri szent vacsora szereztetésének ígéit — „a pohárt is vette a Jézus, minekutána vacsorált volna, ezt mondván: e pohár amaz újtestamentom az én vérem által, ezt cselekedjétek valahányszor iszszátok az én emlékezetemre; mert valamennyiszer eénditek e kenyeret és iandjátok e poharat, az Urnak halálát hirdessétek miglen eljövend“

Vegyük hát mi is e poharat; az ő rendelete szerint, és adjunk hálát az Istennek, így szólván:

Kegyelmes Isten, itt van e bor is — mint az új szövetség jelvénye előttünk, mint a Jézus értünk omlott drága vérének példázó szent jegy, a te oltárodon; hálával vesszük fel és iszszuk ennek poharát is, mint Urunktól nyújtott zálogát bűneink megbocsátásának.

Óh ha eseteink terhe lelkünkig hat, s te a bűnök súlyát itt elveszed rólunk; ha megkönnyebbülő kebelünk hálája szent egedre felszáll: fogadd el azt tőlünk mint viszont zálogát megváltó Jézusunk hű követésének. Te hozzád hálás csak a megtérő lehet, ne hagyj hát hogy ismét elforduljunk tőled; ne hagyj, hogy kiessünk örök kegyelmedből.

Szenteld meg e végre most is e bort nekünk, hogy vehessük azt, mint Jézus drága vére s kegyelme pecsétét, hogy erősítse az lelkünkben a hitet, mely szerint te örök jóságú Istenünk, ki a mi üdvünkért kifolyni engedted a Jézusnak vérért, nem engedsz minket elveszni a kárhozat örök halálában. Gyámolits és biztass a te szent lelkeddel, hogy egykor te nálad nem földi itallal, de a menny üdvével és a Jézus Krisztus szent társaságával elégített meg boldogságot esdő szomjuhozó lelkünk. Amen.

(Zárszavak és ima az egész gyülekezet urvacsorában részvételése után.)

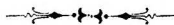
Igy szerzette keresztyén hivek édes idvezi önk a szentséges végvacsorát; így éltek ezzel mindedig az igaz hívők Krisztus halálának hálás emlékezetére, hitőknek erősítésére, bűnbocsánat és idvességvárásuk bizonyására, atyafiúi szeretetök tanúsítására, megtérés fogadásuk megújítására: miképen ezzel mi is most jó Istenünk kegyelméből élünk.

Mielőtt azért e szent helyről eltávoznánk, jertek köszönjük meg szívbeli hálával e nagy kegyelmet, melyet az irgalmas Isten szent fia asztalánál szemünk elé tárt és lelkeinkkel közlött; eképen szólván:

Irgalmas Isten, édes jó atyánk, megvigasztalt szívvel, hálás érzelmekkel távozunk el szent fiad asztalától, hol lelkünket kegyelmes ígéreted szent jegyeiben és biztosító pecséteiben részesített! Bűnnel terhelt lelkünk bánata el van már végképen enyészve, mert terhünket Jézus a te bűnbocsátó kegyelmed tengerébe elmerítette, büntető igazságod méltó félelmét keblünkől elűzte, örök élet után sóvárgó szívünket az üdvesség élő remény-ségével megelégitette.

Óh kegyelmes atya, e megkönnyebbült, e megelégitett nyáj, mely ez helyben lakik, s mi ennek Jézusban szerető rokoni,

mindnyájan hálásan köszönjük ezt néked s lelki szent örömmel tekintünk fel hozzád, hogy a te hű néped ez uj szép templomban, melyet most a te tiszteletedre ünnepélyesen felavatott — ujithatta meg ezennel tevéled kötött szövetségét. Óh add e szent szövetségre a te áldásodat! Teremts kérünk téged ez uj templom falai közt uj szívet e gyülekezet minden tagjába. Add hogy a fiui s leányi bizalom vezesse őket valahányszor tehetik ide e te uj házadba, és a búzgóság szárnyain kereshessenek fel s találhassanak is meg tégedet mindennapi imádságaikban. Nyisd meg azok előtt akik ide jönnek, kegyelmed ajtaját, hogy társaloghassanak te veled lelkökben és lehessenek a te szentséges utaid hű követői. Hirdetted itten nagy sikerrel evangéliumod vigasztaló, erősítő és életadó igéit. Szaporítsad azoknak számát, akik itt egy fiad tanítványai lettek és lesznek. Lövelj örök szereteted szent tűzből hő lángokat azok kebelébe, a kik itt isteni, emberi és hitvestársi szeretetet esküsznek, hogy téled és egymástól soha is el ne szakadjanak. Szállj le gyógy-balzsamoddal minden sérelmes lelkekhez; vigasztald, erősítsd mindenható kegyelmeddel a szenvedőket, a gyámtalan elhagyatottakat, üldözötteket, özvegyeket és árvákat. Emeld fel irgalmad karjaira, gyógyítsd meg lelki romlottságukból az elesett bűnösöket. Elégítsd meg lelki táplálékoddal mindazokat, a kik éheznek és szomjuhozzák az igazságot; tápláld szent fiad érettünk megtörtetett testének és kiontott vérének jegyeivel a megtérő és örök életre törekvő híveket, segéld őket jó igyekezetökben szent lelked segedelmével. Szentelj meg mindnyájunkat a te dicsőségedre, hogy örök hálánkkal neked éljünk, neked haljunk, s téged a mennyben is mindörökké dicsőítsünk. Amen.

A nyiregyházi ev. ref. egyház belhivatalnokai.

a) Lelkészek a nyiregyházi ev. ref. egyházban.

1. Vay Mátyás 1654.
2. Tarczali János 1705—1714.
3. Szabó János 1714—1730.
4. Szigethy János 1730—1760.
5. Szénássi báthori Nagy István 1760—1774.
6. Papp Pál 1774—1777.
7. Horváth Mihály 1777—1778.
8. Szentpéteri József 1778—1786.
9. Molnár somogyi János 1786—1789.
10. Bagdi Mihály 1789—1797.
11. Domján Sámuel 1797—1831.
12. Ferge József 1831—1835.
13. Kovács János 1835—1865.
14. Gyöngyössy Sámuel 1866—1870.
15. Lukács Ödön 1870-től a mai napig.)*

b) Segédlelkészek.

1. Kálmánchelyi János 1858—1860,
2. Papp Károly 1860—1863.
3. Porzsolt József 1863—1866.
4. Ducs György 1874.
5. Takács Gyula 1880—1881.
6. Szűk Endre 1881—1882.
7. Bakos Kálmán 1882. júliusáig.
8. Vas Mihály 1882—1885. mártiusig.
9. Tolnay Miklós 1885. júliusig.
10. Rácz István 1885. júliusától 1886. deczemb. végeig.
11. Hubay József 1886. végétől mai napig.

*) A lelkészekhez volna még számítandó Bujdosó nevű lelkész, kiről a hagyomány emlékezik; de felőle biztos adatunk nincs.

c) Tanítók a nyíregyházai ev. ref. egyházban:

1. Kópis János 1825—1830.
2. Gyöngyösi Juhász Péter 1830—1834.
3. László András 1834—1840.
4. Nagy János 1840—1842
5. Fodor János 1842—1844.
6. Funyi Dániel 1844—1846.
7. Horváth Gábor 1846—1847.
8. Lovass Károly 1847—1850.
9. Sziny Pál 1850—1851.
10. Varga Antal 1851—1853, ekkor most nevezett tanító Pazonba változott, helyébe:
11. Dolinai Károly rendeltetett, de még azon évben visszahívott ismét:
12. Varga Antal s itt működik mind e mai napig.
Az egyház második iskolája 1886-ban felállíttatván megválasztatott:
13. Horváth István.

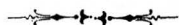
d) Főgondnokok:

1. Muzsay János 1819—1832.
2. Inczédy György 1832—1846.
3. Török Péter 1846—1853.
4. Jármay Menyhért 1854—1862.
5. Kovách Gergely 1862—1865.
6. Veszely József 1865—1867.
7. Szesztay Sándor 1867—1872.
8. Gredig Jerómós 1872—1883.
9. Szikszay Pál 1883—1886.
10. Jóna Mihály 1886—mai napig.

e) Algondnokok:

1. Bartha László 1819—1828.
2. Balogh István 1828—1833.
3. Török Péter 1833—1835.
4. Filep István 1835—1836.
5. Török István 1836—1839.
6. Török Péter 1839—1843.

7. ifj. Bartha László 1843—1850.
8. Pásztor János 1850—1854.
9. Szesztay Sándor 1854—1860.
10. Nemes Farkas 1860—1865.
11. Bene József 1865—1869.
12. Deák József 1869—1874.
13. Szabó Sándor 1874—1876.
14. Kövér Zsigmond 1876—1881.
15. Csécsy Lajos 1881—1886.
16. Deák József 1886—mai napig

Javitandók:

Lap	sor	helyett	olvasd
26	alul 2	„D. o“	„Do.
27	felül 1	Buystruch	Bystruch
28	alul 12	fel.	fel,
42	felül 15	Zsigmond.	Zsigmond,
90	alul 10	antiquo	antiqua
103	alul 2	anyi	annyi
130	felül 14	tetetzett.	tetszett
137	felül 5	tetszik	tetszik
145	alul 2	115 act. 158	115 act 11.
158	felül 1	nemesebk	nemesebb
175	alul 1	hozzá bizonyos Czel- der és Pongrácz ne- vű tolvajok.	hozzá „bizonyos Czel- der és Pongrácz nevű tolvajok“ (sic!)
241	felül 15	„cassino“	„casino“
303	alul 14	„cassino“	„casino“
414	alul 10	Paszabra	Pazonya

Utó szó.

Előfizetési felhívásomban ígéretet tettem volt, hogy a helyben kebelezett egyházaknak is fogom adni történetét s mint e munkából látja a t. olvasó, csak is az ev. ref. egyház történetét adtam tűzetesen.

Szükségét látom annak, hogy e tekintetben magamat igazoljam! Mindenek előtt a mű tartalmának tetemes és előreláthatlan kibővülése gátolt meg abban, hogy huzamosabban foglalkozzam a két kath. egyház történetével; de nem csekély akadály volt az is, hogy a nevezett egyházakra vonatkozó adatokhoz oly mérvben nem juthattam, hogy azon egyházak történetét kellőleg kidomboríthattam volna. Miért is ezen akadályok miatt, ez idő szerint, meg kell elégednem azzal, hogy ígérjem, hogy majdan, midőn a város történetére vonatkozó, már fennebb jelzett hiányokra kitérek, még egy harmadik kötetben az egyházak történetéről is meg fogok emlékezni.

Nem esik ezen kategória alá az ág. ev. egyház, melynek viszontagságos multjának ecsetelésénél az egyház történetéről is kellőleg és körülményesen megemlékeztem.

Óhajtom, hogy e szerény munka legyen tanulságos olvasmány mindazoknak, kik e város iránt érdeklődéssel viseltetnek! Isten velünk!

Nyiregyháza, 1887. január hóban.

Lukács Ödön.